Riksdagens protokoll 1990/91:128

Måndagen den 10 juni

Kl. 10.00–17.56
19.00–23.10

1 § Justering av protokoll

Ny kommunallag

Justerades protokollen för den 3 och 4 juni.

2 § Förnyad bordläggning

Föredrogs med bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkanden 1990/91:KU39 och KU47
Skatteutskottets betänkande 1990/91:SkU26
Socialförsäkringsutskottets betänkande 1990/91:SfU18
Socialutskottets betänkande 1990/91:SoU23
Näringsutskottets betänkande 1990/91:NU40

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

3 § Ny kommunallag

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1990/91:KU38 Ny kommunallag (prop. 1990/91:117).

Anf. 1 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! Fram till år 1952, med andra ord rätt nära i tiden, levde den kommunala självstyrelsen. Bygdens frågor beslöts av bygdens egna beslutsfattare. Det var nära mellan väljare och valda. Kommunerna var många och små. Frågorna var inte så stora och därmed inte så komplexa. I de flesta gårdar var far eller mor, oftast far, förtroendevald. Besluten formades i människors vardag. I en period på nära 90 år, från 1860, hade självstyrelsen i huvudsak haft samma struktur i drygt 2 500 kommuner. När självstyrelsen

levde som starkast hade 225 000 svenskar ett kommunalt förtroendeuppdrag.

Men småskaligheten och de decentraliserade besluten passade inte in i den politiska ideologiens nya favoritord, planhushållningen. Denna den radikala politikens hydra, som åstadkommit så mycken skada här och i andra länder och som predikade centralismens och det politikerstyrda samhället och som satte den politiska rationaliteten framför allt annat, användes som argument för de närmaste årtiondenas totala förändring av svenskt samhällsarbete på lokal nivå.

2 500 kommuner blev 282, nu 284. 225 000 förtroendevalda blev 40 000. I politikerföraktets år talar man nu mycket om hur olyckliga dessa beslut var. Jag hör t.ex. den socialdemokratiske fritänkaren Vidar Andersson starkt kritisera kommunreformerna och hör hur han i dem ser huvudförklaringen till politikerföraktet och det egna partiets problem.

Tänk om någon av tvångssammanläggningarnas socialdemokrater förstått vilket orimligt beslut man fattade och hur allvarligt man skadade den lokala självstyrelsen.

Herr talman! Den här bakgrunden är nödvändig och viktig för att förstå en del av tankegångarna bakom den nya kommunallagen.

Vi har en situation som inte är bra och där lagen får tas till hjälp för att reglera brister i t.ex. insyn och medinflytande. Rimligen kommer vi de närmaste åren att få se fler kommuner som bryter upp indelningstvånget och återgår till en situation som liknar den gamla. Planhushållningen, denna socialismens politiska teknik, är stendöd som rättesnöre för samhällsarbete. Nu efterlyses mycket av det som präglade det gamla samhället, en ny syn på medmänsklighet och mänsklig samverkan, en ny syn på etik och humanism. De goda krafternas partier, de som förhoppningsvis får ta över ansvaret för Sverige i höst, har här ett mycket stort ansvar.

Samhällsbeslut fattas i Sverige på fyra lagreglerade nivåer: kyrkofullmäktige, kommunfullmäktige, landsting, riksdag. Jag som har förmånen av erfarenheter av arbete i alla fyra nivåerna ser också den angivna ordningen som den naturliga på grund av egna personliga preferenser men också därför att de fyra nivåernas förtroendemannavolym kommer i denna ordning, med kyrkan och kommunfullmäktige som de i särklass bredaste och största.

I två omgångar har lagstiftaren försökt hjälpa upp bristerna i den kommunala demokratin och reparera det som går att reparera av de okänsligt genomförda kommunsammanläggningarna.

1970-talet såg två stora kommunaldemokratiska utredningar analysera problemen och lägga fram förslag. Den första av dem gav också bakgrund och underlag till 1977 års kommunallag. Eftersom jag personligen deltog som mitt partis ledamot i bägge dessa utredningar, 1970–1982, vet jag vilken samstämmighet det fanns i behoven av åtgärder även om förslagen följde de traditionella politiska strukturerna.

Nu 14 år senare omprövar vi 1977 års kommunallag. Bred enighet – det är viktigt att understryka – har präglat beredningsarbetet, där insyn och inflytande för medborgarna varit en bärande princip, liksom hur man kan förändra och förbättra de förtroendevaldas arbetsvillkor och hur demokratisk kontroll och demokratiska principer skall kunna tillämpas på den alltmer

omfattande och allt viktigare del av den kommunala verksamheten som bedrivs i bolags- och stiftelseform. Den frihet i hanteringen av verksamheten som bl.a. präglat det senaste årtiondets förändringar av statsbidragen till kommunerna får också många viktiga uttryck i lagförslaget. Men just på den här punkten har vi moderater tillsammans med folkpartiet liberalerna en rad reservationer, alla syftande till att motverka kommunala monopol eller begränsning av medborgarnas insyn.

Huvudfrågan är egentligen hur den kommunala självstyrelsens förtroendevalda skall vara kapabla att möta 1990-talets ekonomisk-politiska problem. De som kritiserar politikerna buntar ofta ihop oss och ger oss kollektivt ansvar för påstådda fel och brister. Kritiken drabbar kollektivt t.ex. de 10 000-tals beslutsfattarna i kommunernas och landstingens verksamhet. Kritiken och de ofta bristfälliga arbetsmöjligheterna riskerar rekryteringen. De som vore bäst och lämpligast tackar ofta nej.

Jag brukar beskriva politikerrollen som tre krav: Jag skall kunna ha tid och ork att sätta mig in i beslutsunderlaget, jag skall ha kunskaper nog att begripa vad jag läser, och – vilket är det viktigaste – kunna värdera det jag läser, värdera om det stämmer med min bygds och mitt partis behov och önskemål. Alla tre kraven är viktiga, men viktigast att jag tillåts värdera besluten. Kring frågeställningen om de förtroendevaldas arbetsvillkor och arbetsförutsättningar finns fortfarande oerhört mycket att göra, och många problem står olösta även sedan den nya kommunallagen börjat gälla.

Som jag ser det är det för att ge de lokala besluten deras bästa förutsättningar, deras bästa beslutsmiljö, som en ny kommunallag skall antas.

Debatten om den offentliga sektorn och dess brister i effektivitet, dess för höga kostnader, och dess oförmåga att på ett smidigt sätt tillgodose människors behov av vård och service hör också hit. I Sverige, med världens högsta skattetryck, har vi samtidigt problem med finansieringen av alla de samhällsområden som dessa höga skatter skall täcka. Skolan saknar pengar, liksom äldrevård, sjukvård, barnomsorg etc. Alldeles klart kommer en debatt när sådant händer.

Att kommuner och landsting – som den offentliga sektorns viktigaste instrument – därvid får uppmärksamhet är självklart. Kritikerna frågar sig om kommunerna arbetar fel, om de har för dyr administration, för tröga beslutsformer, för litet kostnadsmedvetande – och om de arbetar med saker som andra är duktigare på. Debatten om alternativ och förnyelse och debatten om kooperativ och privatisering hör hemma här i kommunallagsdebatten.

Jag noterar två tidningsartiklar i dag i Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter. Civilministern – som jag är glad följer debatten här i dag – resp. den socialdemokratiske politikern och forskaren Agne Gustafsson diskuterar dessa ting. Jag skulle vilja säga till kammaren om bägge: Läs och begrunda bägge artiklarna! De visar att de beslut vi kommer att fatta kring en ny kommunallag bygger på en debatt som förvisso inte tar slut nu utan kommer att fortsätta att pågå.

Herr talman! Bristande effektivitet och höga kostnader är orimliga effekter, inte så mycket av gällande lagstiftning, utan av hur den tillämpas. När sjukvårdens kostnader inom landstingen ökar samtidigt som antalet vård-

platser inte ökar och antalet vårdtimmar inte ökar, då är det grundläggande strukturella fel.

Låt oss alltså skilja på det formella och det reella. Lagen, som vi snart skall anta, är bara ett instrument. Det är politikernas förmåga och politikernas omdöme som blir helt avgörande när det skall bedömas om denna nya kommunallag blev bättre än den gamla.

Så här inledningsvis vill jag med eftertryck yrka bifall till de huvuddelar av konstitutionsutskottets betänkande om ny kommunallag som vi är eniga om. De innehåller viktiga och angelägna förändringar där så varit önskvärt och behåller viktiga, väl fungerande moment från tidigare kommunallagar.

Men det finns skiljaktigheter. Jag tar dem i den ordning de markeras i reservationerna.

De tre borgerliga partierna – moderaterna, folkpartiet och centerpartiet – som alla ser positivt på delning av kommuner, önskar att samma positiva attityd skall prägla regeringens hantering av önskemål om indelningsändring, innebärande att en indelningsändring som önskas av kommuninvånarna också bifalls av regeringen. Exemplet Lekeberg förskräcker. Jag ser gärna en kommentar från civilministern i denna fråga, under denna debatt.

Kommunsammanläggningarna – för att gå till en annan reservation – utraderade stadsbegreppet. En närmast obegriplig okänslighet. Flera kommuner har nu självmant valt att kalla sig stad, det gäller bl.a. Stockholm, men lagstiftningen behåller kommunbegreppet i rättsligt sammanhang. Moderaterna och folkpartiet liberalerna vill ge stadsbegreppet samma rättsliga ställning.

Moderata samlingspartiet och centerpartiet vill öppna möjligheter för kommunerna att utge vårdnadsersättning, ett för oss som önskar öka valfriheten i barnomsorgen och flytta besluten från samhället till föräldrarna självklart krav.

Moderata samlingspartiet och folkpartiet liberalerna har två viktiga reservationer, som handlar om stor tveksamhet till kommunernas näringsverksamhet och att sådan endast skall bedrivas när och om det är nödvändigt av serviceskäl och att individuellt inriktat stöd till enskilda näringsidkare inte skall få lämnas.

Moderaterna vill begränsa den offentliga sektorns företagsamhet till kommunerna och därmed hindra landstingen att bedriva sådan.

I förslagen till ny kommunallag öppnas möjlighet för kommunfullmäktige att delegera beslut om avgifter och taxor till viss kommunal nämnd. Vi moderater är starkt tveksamma till detta och anser att sådana beslut, liksom hittills, skall fattas av fullmäktige. Här föreligger en principfråga. Skall i det representativet principiellt viktiga beslut som taxor och avgifter fattas av fullmäktige eller av någon annan efter fullmäktiges delegering? Jag kan respektera olika åsikter, men jag vill gärna ha en debatt på denna punkt. Moderata samlingspartiet menar, efter att ha analyserat problemet, att det är nödvändigt och viktigt att fullmäktige som huvudorgan i den representativa demokratin också förbehålls rätten att fatta sådana beslut.

Sedan några år pågår en försöksverksamhet med närvarorätt för fackliga företrädare. Erfarenheterna visar att detta varit en demokratisk tveksam, för att inte säga demokratiskt oacceptabel konstruktion, som därtill varit ad-

ministrativt tungrodd och mycket kostsam. De tre borgerliga partierna har i en principiellt viktig reservation framfört den bestämda uppfattningen att facklig representation i kommunala nämnder inte bör få fortsätta.

I en annan reservation, som stöds av de borgerliga partierna och miljöpartiet, önskas tydligare regler för kommunala folkomröstningar, bl.a. den viktiga frågan om förfaranderegler.

Som sista reservation jag tänker kommentera vill jag nämna att samma fyra partier vill ha möjlighet för kommuner att besluta om att ha öppna sammanträden i styrelser, nämnder och utskott. På denna sista punkt skulle vi kunna ha en många timmar lång debatt. Det är litet av kärnan i den nya kommunallagen. Hur långt vill vi gå för att ge insyn för de medborgare som berörs av den nya kommunallagens beslut?

Till slut och sammanfattningsvis, herr talman: Var och en av dessa punkter vore värda en längre analys. Jag uttalar mitt stöd för var och en av de motioner moderata samlingspartiet ingivit, men nöjer mig nu med att yrka bifall till reservationerna 1, 3, 4 och 33.

Anf. 2 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Vid detta riksmöte har flera stora lagstiftningsärenden behandlats. I dag är det dags för ett till, den nya kommunallagen.

Dess mycket stora betydelse ligger framför allt i att den reglerar och sätter ramar för den lokala självstyrelsen, som är medborgarnas möjligheteter att ta del av samhällsbyggandet, medborgarnas möjligheter att själva forma sin närmiljö.

Det är just detta demokratikomplex som så många länder i Öst- och Centraleuropa nu arbetar frenetiskt med att förverkliga i sina länder.

Utvecklingen i de svenska kommunerna har gått ganska snabbt när det gäller vissa områden. Det gäller kraven om att delegera och ge tjänstemännen mer att säga till om och det gäller organisationen av kommunernas verksamhet.

Först kom kraven på en friare nämndorganisation som ett sätt att öka effektiviteten. Det första kravet möttes genom att kommunerna gavs möjlighet att inrätta lokala organ. Effektiviteten, trodde man i många kommuner, skulle lösas genom en omfattande bolagisering av kommunernas verksamhet.

Efter 15 år har utvecklingen gjort den gamla kommunallagen passé på flera punkter och en modernisering är nödvändig.

Emellertid är det angeläget att nya regler inte begränsar medborgarnas insyn och rätt och möjlighet att påverka.

På flera områden har folkpartiet liberalernas krav sedan många år blivit tillgodosedda. Det gäller frågan om fri nämndorganisation, det gäller en mer skärpt syn på hanteringen av medborgarnas insyn och kontrollen av de kommunala bolagen – även om utskottet inte kunde samla sig till att fullt ut tillfredsställa våra krav.

Herr talman! Det här är ett omfattande område där vi haft synpunkter på många punkter. Jag kommer emellertid att begränsa mitt anförande till några principiella områden och låta våra reservationer i övrigt tala för sig själva.

Det är framför allt i synen på vad kommunerna skall syssla med, som vi liberaler skiljer oss från majoriteten. Jag skall först ta upp frågan om kommunernas möjlighet att bedriva näringsverksamhet. Lagtexten har fått en positiv utformning, dvs. man skriver att kommunerna får bedriva näringsverksamhet när vissa förutsättningar är uppfyllda. Det är klart att här kommer att uppstå ett stort antal gränsfall, som alltid kan försvaras i de kommuner där man tror att olika verksamheter blir mer effektiva om det är kommunerna som driver dem.

För folkpartiet liberalerna är det viktigt att stryka under, att huvudregeln skall vara att kommunerna inte skall driva näringsverksamhet annat än i mycket speciella undantagsfall. Vi har därför reserverat oss på denna punkt för en annan och negativ formulering av paragrafen.

Kommunerna skall inte konkurrera med näringslivet. Det har de uppenbarligen inte kompetens till och det är heller inte deras uppgift. Varför skall kommunen i Tranås konkurrera ut de privata solarierna? Varför skall landstingsägda tvätterier tvinga enskilda sådana ut från marknaden? Varför skall kommunerna över huvud taget syssla med möbelsnickerier, budverksamhet och auktionsverk, när det finns så många oerhört angelägna områden som redan nu fungerar illa och har svårt att få resurser? Jag tänker på barnomsorg, äldreomsorg, vård och omsorg i övrigt och hela den grundläggande utbildningen för barn och ungdomar, som ju är kommunens ansvar.

Härmed kommer jag också in på frågan om medborgarnas rätt till insyn och kontroll av de kommunala bolagen. Under en lång period har bolagiseringen betytt att stora områden av kommunernas verksamhet undandragits offentligheten. När kommunallagskommittén under sitt utredningsarbete intervjuade vissa kommunalråd om detta område, så fick vi t.o.m. svaret att man bolagiserade för att kunna syssla med sådant som medborgarna inte skulle lägga sig i!

Jag vill återigen stryka under, att folkpartiet liberalerna anser att huvudregeln skall vara att kommunal verksamhet skall ske i nämnd- och styrelseform.

Har man ändå bolag, skall de åtminstone vara helt öppna för medborgarnas insyn och kontroll. Det är medborgarnas skattemedel det är fråga om. Styrelserna är tillsatta politiskt och det är skattebetalarna som tar den ekonomiska risken. Det är därför vi drivit kravet på offentlighet så hårt. Det kravet har gällt att både bolag som kommunerna äger till 100 % och de där kommunen är delägare skall lyda under offentlighetsprincipen. Propositionen var ju helt otillfredsställande i detta avseende. Där föreslogs att varje kommun själv skulle få bestämma vilken grad av offentlighet som skulle råda för det just då aktuella bolaget.

Vi liberaler ansåg det helt otänkbart att helt skilda förhållanden på detta område skulle komma att gälla både i olika kommuner och i olika bolag i samma kommun. Glädjande nog ansåg lagrådet detsamma och anslöt sig till vår uppfattning. Tyvärr har inte utskottet följt lagrådet fullt ut och också låtit de delägda bolagen omfattas av offentlighetsprincipen, vilket vi beklagar.

För vår del är det angeläget att framhålla att den som samarbetar med en kommun i bolagsform skall veta att det i detta samarbete råder full insyn.

Accepterar man inte det förhållandet, skall man inte heller ingå i sådana samarbeten.

Jag har tidigare framhållit att huvudregeln skall vara att kommunal verksamhet skall bedrivas i nämndform. Syftet med detta är att de demokratiska spelreglerna skall skyddas, och ett annat skäl är att det kommunala bolaget är en hybrid som leds av icke-proffs, där styrelsen byts vart tredje år och där styrelseledamöterna har dubbla lojaliteter.

Undersökningar visar att bolagen ofta är en dålig affär för kommuner och landsting. Orsaken är framför allt att kommunalpolitikern är just kommunalpolitiker – klok, duktig och ansvarsmedveten som politiker, men definitivt ingen företagare.

Inget bolag drivs effektivt om styrelseledamöterna har dubbla lojaliteter. Men så är det i de kommunala bolagen, där styrelseledamöterna sitter på ett politiskt mandat. Enligt aktiebolagslagen skall styrelseledamöterna först och främst främja bolaget, men det är ju faktiskt inte säkert att detta i alla stycken bäst gagnar kommuninvånarna, vilka gett ledamöterna mandat att vara förtroendevalda. En vanlig fråga i t.ex. en fastighetsbolagsstyrelse kan vara om ledamoten skall stödja att bolaget skall bygga kommersiella lokaler, vilket är mest lönsamt, eller bostäder, vilket är det som bäst behövs till de 15 000 personer som står i kommunens bostadskö.

Bilden av VD-n som på morgonen ringer sin politiskt valda styrelseordförande för att fråga vad han får göra i dag är ingen fabulerad situation. Detta händer i många kommunala bolag i vårt land, och det är exakt detta sätt att organisera samhället som i grunden raserat Sovjetunionens och de andra ööststaternas ekonomi och som de nu försöker göra sig fria ifrån.

Slutsatsen måste bli att den verksamhet som anses bäst kunna bedrivas i bolagsform också skall bedrivas av enskilda professionella företagare.

Vi har också krävt att fullmäktigeledamöterna skall ges rätt att interpellera ordföranden i styrelsen för de kommunala bolagen. Också denna insynsmöjlighet har utskottets majoritet beslutat förhindra.

Det är hög tid att inse vilka risker bolagiseringarna innebär för den politiska demokratin och för takten i reformeringen av den offentliga sektorn. Redan nu omsluter de kommunala bolagen fler miljarder än den reguljära verksamheten. Kommunala bolag hanterar alltså stora mängder skattemedel och gemensamma tillgångar i kommuner och landsting.

Förutom vad jag framhållit tidigare finns det ytterligare en stor nackdel med bolagsformen för den kommunala verksamheten, nämligen att besluten inte kan överklagas av medborgarna.

För folkpartiet liberalerna är det självklart att slå vakt om medborgarnas rätt till insyn och kontroll i kommunernas verksamhet. Det får de bäst när verksamheten bedrivs i vanlig nämnd- och förvaltningsform.

Vi har också tagit upp ett antal demokratifrågor av annat slag, frågor som vi drivit länge men som majoriteten tyvärr inte anser viktiga nog att slå vakt om. De gäller alla olika möjligheter att öka medborgarnas inflytande och demokratiska kontroll. Det innebär krav på förfaranderegler vid kommunala folkomröstningar, möjligheter att ordna öppna nämnd- och styrelsesammanträden, en positiv hållning när kommuninnevånarna enats om krav

på delning av kommun samt införande av direktval till kommundelsnämnder.

Med undantag av kravet på direktval är det i samtliga fall en socialistisk majoritet som avstyrker våra förslag till en förstärkt lokal demokrati. Jag skulle därför vilja fråga socialdemokraterna: Vad är det egentligen ni är rädda för? Varför är det så farligt att utvidga den enskilde medborgarens möjlighet att påverka?

Det här resonemanget leder osökt över till de områden där den socialistiska majoriteten vill utvidga möjligheterna att påverka, dvs. kollektiva sammanslutningars rätt till inflytande. De s.k. brukarna skall tillfrågas innan beslut fattas i olika frågor och kan i vissa fall genom veto blockera beslutet i fråga. Dessutom skall facket ges en särställning i förhållande till andra kommunmedborgare.

Det här kan inte folkpartiet liberalerna acceptera. För det första är begreppet brukare inte klart definierat, och för det andra är det helt emot demokratiska principer att ge extra tungt inflytande till personer som inte är folkvalda och som heller inte kan ställas till ansvar.

I betänkandet gör utskottet inte något som helst försök att definiera vad brukare är för något utan hänvisar bara till pågående beredningsarbete och till betänkanden i frågan. Inte heller i propositionen görs något försök att definiera vad brukare är förutom att man hänvisar till vad som sägs i lagtexten, dvs. "den som utnyttjar nämndens tjänster". Detta är ett oerhört vitt begrepp, och jag skulle av socialdemokraterna vilja ha svar på följande frågor: Kan jag som kommunmedborgare kräva att jag skall tillfrågas av den tjänsteman till vilken beslutsfattandet delegerats? Gäller "brukarinflytandet" var och en av dem som utnyttjar t.ex. barnomsorgen i kommunen? Räknas varje pensionär som en brukare som skall tillfrågas innan beslut skall fattas i frågor som gäller äldreomsorgen?

Frågorna i sig illustrerar mycket tydligt det godtycke som kommer att bli följden av det beslut som föreslås i betänkandet.

Herr talman! Under en lång period har det förts en livlig debatt om självkostnadsprincipen, dvs. att kommunens verksamhet inte får gå med vinst och att endast självkostnadspris får tas ut vid erbjudanden om tjänster. Regeringen har valt att inte nu skriva in denna princip i lagen, utan man hänvisar till att ytterligare beredning av frågan behövs. Under tiden skall rådande praxis gälla.

Vi liberaler har ansett att detta är en rimlig lösning av framför allt följande skäl. Självkostnadsprincipen i sig ger inte alls några incitament till effektivisering eller rationalisering. Den ger inte alls några garantier för att konsumenterna av kommunala tjänster skall få lägsta möjliga pris. I fråga om ineffektiv, dyr verksamhet med för mycket personal kan man trots detta fortfarande hävda att man bara tar ut ett självkostnadspris. Kostnaderna finns där ju.

Att i stället tillämpa "skälighetsbedömningar" för att avgöra om en kommunal prissättning är laglig eller ej skulle enligt vår mening kunna ge just sådana incitament till effektivisering som vi saknar i dag. Självkostnadsbedömningar är vidare vanskliga att göra när flera olika kommunala verksam-

heter – vissa utsatta för konkurrens, andra inte – bedrivs i samma bolag eller på annat sätt i en gemensam ekonomisk enhet.

En noggrant formulerad skälighetsprincip i kombination med professionell revision av kommunal verksamhet – med möjlighet att redovisa olika verksamhetsgrenar separat – skulle enligt vår mening väl kunna uppfylla de mål som självkostnadsprincipen i dag syftar till.

På ännu en punkt har regeringen lyssnat till ett krav folkpartiet liberalerna sedan länge framställt. Det gäller kravet på en fri nämndorganisation. Vi anser nämligen att kommunerna själva är de som bäst kan avgöra vilken organisation som bäst tillfredsställer de krav och förutsättningar som finns i den egna kommunen.

Det har ju förts en livlig diskussion om huruvida miljö- och hälsoskyddsnämndernas verksamhet skulle kunna få berättigat utrymme i en fri nämndorganisation. Vi skriver i vår motion att vi har fullt förtroende för att medvetenheten om och ansvaret för miljöfrågorna är stort i kommunerna och finner också att det i de flesta fall nog kan komma att vara naturligt att ha en särskild nämnd för miljöfrågorna. Emellertid är förhållandena så olika i landets kommuner att det är rimligt att organisationen avgörs av resp. kommun.

De farhågor som riktats mot att en nämnd eventuellt skulle kunna komma att utöva tillsyn över sin egen verksamhet hindras däremot effektivt genom 3 kap. 5 §.

Utskottet har gjort ett antal tillkännagivanden beträffande frågor som ytterligare behöver kompletteras eller förtydligas. Ett sådant område är frågan om hur lagstiftningen skall ändras för att ge medborgaren ovillkorlig rätt att få ut handlingar enligt det aktuella lagrummet i tryckfrihetsförordningen i fall där bolagets ansvariga vägrar att följa kommunallagen.

Ett annat tillkännagivande gäller behovet av en översyn av sekretesslagstiftningen och skyddet för den enskildes integritet i en organisation där verksamheter med olika sekretesskydd förs samman till en nämnd. I annat sammanhang har folkpartiet liberalerna framhållit det angelägna i att precisera vad som är basenhet i den kommunala förvaltningen.

Den nya kommunallag som vi fattar beslut om i dag innebär att vi på flera områden decentraliserar besluten och lämnar stort utrymme för kommunerna att söka egna och skräddarsydda lösningar på hur verksamheten skall organiseras. Det innebär med nödvändighet att vi får se en mångfald modeller för hur den kommunala självstyrelsen är organiserad. Vi liberaler tycker att det är bra.

Det betyder emellertid inte att ett sådant delegerat beslutsfattande kan lämnas vind för våg. Den nya kommunallagen innebär i hög grad att riksdagen målstyr, ger ramarna för verksamheten i mycket högre grad än tidigare. I alla sammanhang där man diskuterar och analyserar målstyrningen och dess effekter betonar man kraftigt hur oerhört viktigt det är att man ägnar utvärdering och uppföljning utomordentligt stor uppmärksamhet. Det gäller också den nya kommunallagen.

Vad vi har att bevaka är framför allt att det demokratiska systemet – den lokala självstyrelsen, själva kärnan i vår demokrati – bevaras och förstärks och inte mister sitt reella innehåll. Vad är det om inte detta senare som händer om man, som kommun- och landstingsförbundens konsultbolag Sensia

föreslår för ett stort antal kommuner, avskaffar alla nämnder utom en, nämligen kommunstyrelsen? Utskottet har dessutom påpekat att detta är helt olagligt med hänvisning till 3 kap. 5 §.

I ett slag skulle man avskaffa så gott som samtliga förtroendeposter och låta tjänstemännen ta över kommunens skötsel. Ur demokratisk synvinkel är detta helt förkastligt och måste bekämpas. Det är inte för att avskaffa de förtroendevalda som konstitutionsutskottet inför en fri nämndorganisation. Tvärtom är den fria nämndorganisationen bl.a. ett sätt att motverka den skada som de stora kommunsammanslagningarna medfört när det gäller att försvaga den lokala självstyrelsen och minska antalet förtroendevalda.

På mycket nära håll kan vi bevittna hur människor är villiga att ge sina liv för sin rätt att delta i den demokratiska processen. Det är alldeles uppenbart att demokratin också i vårt land ständigt måste bevakas och försvaras. Det är därför märkligt att en stor majoritet i utskottet inte ansett det behövligt med en parlamentarisk uppföljning och utvärdering av de konsekvenser som den nya kommunallagen för med sig.

Herr talman! Folkpartiet liberalerna finns med på ett flertal reservationer som framför allt handlar om att stärka medborgarnas demokratiska inflytande. Av kända skäl tänker jag i detta sammanhang yrka bifall till endast 4, 14 och 49.

I detta anförande instämde Lola Björkquist (fp).

Anf. 3 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Kommunallagen har ibland betraktats som en grundlag. Sett till omfattningen av verksamheten och betydelsen av den kommunala verksamheten när det gäller att ingripa i den enskilda människans liv och leverne och rättigheter och skyldigheter har den större omfattning än de flesta av de lagstiftningskomplex som vi arbetar med i riksdagen. Tyvärr har riksdagsbehandlingen av förslaget till ny kommunallag inte blivit lika grundlig som vid en grundlagsändring.

Efter 15 år är det nu dags för riksdagen att anta en ny kommunallag. Konstitutionsutskottet sade vid det förra tillfället, år 1976, att det kunde uppstå problem med den kommunala demokratin. Man sade: "Den utökade verksamheten som är nödvändig för att tillgodose medlemmarnas krav och önskemål förutsätter ökad planering och en väl fungerande organisation. Detta får som även framhålls i propositionen inte leda till ökat främlingskap hos medborgarna inför den kommunala och landstingskommunala organisationen. Tvärtom förutsätter en sådan utveckling att medborgarna i ökad utsträckning engageras i verksamheten. Arbetet måste präglas av öppenhet och tillgänglighet."

Vi vet att utvecklingen i vissa fall tyvärr gått i en annan riktning. Konstitutionsutskottet har i det betänkande som nu ligger på riksdagens bord understrukit vikten av den kommunala självstyrelsen.

Den kommunala självstyrelsen har en lång tradition och en stark förankring i vårt land. Grundidén är en styrelse av folket, genom folket och för folket. Detta bekräftas också i regeringsformens uttalande om att den svenska folkstyrelsen förverkligas genom ett representativt och parlamenta-

riskt statsskick och genom kommunal självstyrelse. Om den kommunala självstyrelsen inte skall bli av noll och intet värde måste också andra beslut i riksdagen ta hänsyn till den kommunala självstyrelsen, inte minst när det gäller ekonomiska beslut som annars helt kan strypa kommunernas frihet.

Samhällets grundval är människors samhörighet med varandra. Samspelet med andra människor skapar jordmån för demokratin. Folkets valda ombud fattar beslut i samspel med folket. Under efterkrigstiden har emellertid antalet kommuner reducerats drastiskt med åtföljande minskning av antalet kommunalt förtroendevalda. Det naturliga nätverk som tidigare fanns i många kommuner mellan förtroendevalda och väljare har brutits. Den vardagliga kontakten med såväl kommunens tjänstemän som dess politiska företrädare som tidigare fanns i kommunerna har upphört.

I propositionen har två stora frågor åberopats. Jag skall ta upp frågan om den fria nämndorganisationen först. Den fria nämndorganisationen kan medföra stora förändringar ute i kommunerna. Kommunernas verksamhet bygger på ett decentraliserat ansvar och en decentraliserad struktur. Men i denna struktur finns det risker med en starkt centraliserad organisation. Det politiska inflytandet minskar och makten överlämnas till förvaltningen. Det gäller om en kommun beslutar sig för att begränsa sin nämndorganisation till ett fåtal nämnder.

Vilka nämnder som kommunerna behöver inrätta avgörs självständigt av varje kommun. Enligt centern får detta dock inte leda till att all verksamhet koncentreras till styrelsen eller ett par tre nämnder i kommunen. Respekten för reglerna om sekretess och opartiskhet vid handläggning av förvaltningsärenden måste upprätthållas. Detsamma gäller för det demokratiska kravet att möjligheter till direkt medverkan i det kommunala arbetet inte får inskränkas till en alltför snäv krets av medborgarare. Om en sådan inskränkning sker medför den nämligen en allvarlig begränsning av den kommunala demokratin. Det skulle också leda till svårigheter att rekrytera kommunala förtroendemän. Ett litet antal aktiva i kommunal verksamhet innebär också en försämrad information till både de politiska organisationerna och allmänheten.

Från centerns sida har vi emellertid inte motsatt oss den fria nämndorganisationen som förslaget i propositionen innebär. Förhållandena är olika i kommunerna beroende på befolkningsunderlag, geografisk utbredning, näringslivsstruktur m.m. Det talar för en stor frihet för kommunen att bestämma den egna nämndorganisationen. Samtidigt talar detta också emot de schematiska lösningar av nämndstrukturen som förordas av Kommunförbundets konsultföretag, som har haft ganska långtgående förslag. Jag återkommer till detta. Enligt centern är det därför viktigt att de enskilda kommunerna inte känner sig bundna på förhand av dessa givna mallar. De viktiga demokratiaspekterna som centern vill framhålla talar även emot de schematiska lösningarna på vilken nämndstruktur som skall finnas i kommunerna.

Vi har haft en schematisk organisationsmodell tidigare. Det är den som nu angrips. Det finns ingen anledning att gå från den ena modellen till den andra. Vi måste bygga mycket på det lokala engagemanget och det lokala ansvaret. Det måste alltid vara medborgarnas intressen i kommunerna som

skall vara utgångspunkten för den kommunala verksamheten. Den nya kommunallagen får inte leda till ett fåmansvälde i kommunerna.

Med de organisatoriska förändringar som nu är på gång kommer antalet förtroendemän att minska ytterligare. Jag skall inte återupprepa på vilket sätt antalet förtroendemän har minskat sedan 1950-talets början. Det har gjorts tidigare här i debatten. Kommunförbundets veckotidning, Kommunaktuellt, har uppskattat minskningen till 10 % och befarar också att förgubbningen kommer att öka genom att de kommunala nämnder som hittills har varit inkörsporten för nyengagerade fritidspolitiker kommer att försvinna. Varje vecka, sedan man kom med redovisningen av att 10 % av politikerna skulle försvinna, har det kommit nya rapporter. Senast i förra veckan var rubriken: "Ragunda går längre än de flesta, hundra politiker bort". Samtidigt finns också en ljusglimt. Det talas om att Halmstad gör tvärtom och satsar på flera politiker. Detta borde vara svaret i tider då den kommunala demokratin ifrågasätts och den politiska rollen över huvud taget ifrågasätts. I stället för att begränsa demokratin borde man förstärka den genom att få flera engagerade.

Riksdagen kommer ändå att sätta vissa begränsningar för de värsta hetsporrarna bland kommunala förtroendemän och tjänstemän, som anser att endast ett litet fåtal människor kan fatta de rätta besluten. Jag tänker då på utskottets uttalande om att den kommunala verksamheten i största utsträckning bör ske i nämndform. Det måste också beaktas när man diskuterar frågan om bolagisering. Uttalanden har gjorts om att fullmäktige utöver styrelsen skall tillsätta de nämnder som behövs, vilket måste innebära minst två, och att samma nämnd som bedriver verksamhet inte kan ha tillsyn över verksamheten. I det sammanhanget har det ju varit en stor allmändebatt om miljönämnderna. Vi anser att det är viktigt att miljöfrågorna lyfts fram i den kommunala verksamheten. Huruvida det skall finnas en kommunalnämnd avgörs lokalt, men det bör vara en stor politisk fråga. Inte minst för centern i varje kommun bör det vara viktigt att miljöfrågorna lyfts fram och får den uppmärksamhet som de måste ha inte bara i den rikspolitiska debatten, utan även i den lokala.

Utskottet har också påpekat de frågor i den kommunala myndighetsutövningen som är viktiga för den enskildes rättssäkerhet – sekretessfrågorna, opartiskhet i handläggningen. Vi har också äntligen fått majoritet för ett gammalt centerkrav, nämligen att JOs tillsyn skall utvidgas till kommunallagsreglerade områden.

Med hänvisning till de farhågor som vi hyser inför den kommande utvecklingen är det enligt centerns bestämda uppfattning viktigt att de kommunaldemokratiska frågorna följs upp. En utredning med parlamentarisk sammansättning bör tillsättas för att följa och utvärdera utvecklingen och föreslå nya regler om utvecklingen leder till oönskade konsekvenser för demokrati och lokalt inflytande i kommunerna. Jag yrkar därmed, herr talman, bifall till reservation 48. Beträffande denna utveckling säger utskottet allmänt: "Utskottet är medvetet om att en friare nämndorganisation kan medföra vissa problem ur kommunaldemokratisk synpunkt. Den nedgående trend vad gäller antalet förtroendevalda som funnits alltsedan 1950-talet måste på

sikt brytas." Det står på sidan 14 i betänkandet. Det vore intressant att höra Ulla Petterssons åsikt om när detta trendbrott bör komma till stånd.

Vi i centern anser att de kommunaldemokratiska frågorna i propositionen borde ha behandlats med samma allvar som den andra stora förändringen, nämligen den ekonomiska förvaltningen. Här har regeringen skickat med en tydlig brasklapp. På s. 21 i propositionen sägs: "Vi kommer att följa upp hur kommunerna och landstingen använder den ökade frihet som de får på det ekonomiska området. Skulle det visa sig att det leder till oönskade konsekvenser får vi på nytt överväga behovet av en stramare lagreglering."

Civilministern – som nu försvunnit ut – kanske sedan kan svara på vilka gränser som kommunerna skall överträda innan åtgärder kommer att vidtas. Gäller det sektorn generellt, eller skall det tolkas så, att även enskilda kommuner kan drabbas av regeringens uppföljning? Det är hur som helst inte bra att gränserna för den ekonomiska förvaltningen nu är flytande. Eller skall propositionens allmänna motivering tolkas så, att reglerna för den ekonomiska förvaltningen i dag är oförändrade? Varför har man då vidtagit dessa förändringar?

Herr talman! Jag har ägnat en lång inledning åt den kommunala demokratin därför att den är viktig. Den lokala självstyrelsen är grundläggande för den politiska och demokratiska processen i vårt land. Jag skall nu kommentera några av de övriga frågor som vi har reservationer om eller tidigare har haft uppe i den kommunaldemokratiska debatten och som finns i de motioner som avgivits under den allmänna motionstiden.

Verksamheten i kommunerna skall ju inriktas mer på målstyrning. Vi anser att det är viktigt att det då till fullmäktige ges en ordentlig redovisning. Man har redan inom ramen får målstyrningen ställt in fullmäktigesammanträden därför att det inte finns någonting att diskutera; nämnderna har sina uppställda mål att följa. Så får det inte vara. Det är viktigt att det finns återkommande redovisning och att instituten för kontroll, frågor och interpellationer nyttjas vid de fullmäktigesammanträden som regelbundet bör hållas.

Målsättningen skall också vara att gå över till mer "köpa–säljaverksamhet". Det finns här anledning att understryka att det yttersta politiska ansvaret för verksamheten eller funktionen oavsett nämndorganisation aldrig får eller kan delegeras till en förvaltningsorganisation eller till tjänstemän. Kommunmedlemmarna har rätt att kunna utkräva ansvar för den verksamhet som kommunerna bedriver.

I kommunallagskommittén diskuterades möjligheten till insyn för de mindre partierna. I propositionen och i betänkandet har upprepats vad som sedan 1976 sagts om de mindre partiernas insyn. Vi tycker inte att detta räcker utan har velat ta in det i kommunallagen. Med tanke på de allmänna motiveringarna i majoritetens ställningstagande vore det intressant att höra utskottets företrädare redovisa vilka konkreta åtgärder dessa uttalanden nu kommer att leda till.

Tyvärr har det förekommit en massa experiment ute i kommunerna för att åstadkomma olika former av insynsplatser, suppleantplatser och annat, vilket i vissa fall t.o.m. lett till att de besluten har upphävts vid rättslig prövning. Det är ingen bra lösning på frågan om insyn för de mindre partierna.

Det hade varit bättre att följa centerns modell och även kommunallagskommitténs modell med den modifiering som vi har föreslagit från centerns sida.

Målstyrning och köpa-säljasystemet kommer också att leda till ett behov av ökad öppenhet i det kommunala nämndarbetet. Vi har föreslagit att kommunerna skall få möjligheten att öppna sina nämndsammanträden för medborgarna i de fall de inte rör myndighetsutövning mot enskild.

Kommunsammanläggningen har lett till en del av de problem som den kommunala demokratin i dag brottas med. Kommunblocksreformen var ju inte oomstridd. Från centerns sida har vi flera gånger pläderat för att dela kommuner.

När vi hade den förra kommunala debatten här i kammaren sade Ulla Pettersson att det fanns bättre metoder att förstärka den kommunala demokratin än att dela kommuner. Dagen efter beslutade regeringen att dela Nyköpings kommun. Nästa ansökan, från Lekeberg, sade man nej till. Det är ett exempel på en varannandagspolitik från den socialdemokratiska regeringen. Det vore intressant att höra socialdemokraternas motiveringar i dag för att det inte är en bra metod att dela kommuner för att stärka den kommunala demokratin. Erfarenheterna av kommundelningarna är att den kommunala demokratin, det medborgerliga engagemanget, har stärkts efter varje delning som har genomförts.

Vi har också tagit upp frågan om direktvalda kommunala organ. Att få direktkontakt med sina politiska beslutsfattare – på ett sätt som också återspeglar sammansättningen i den kommundel som politikerna är satta att tjäna – stärker engagemanget hos de enskilda medborgarna.

När det gäller folkomröstningar i kommunerna menar vi att det behövs bättre regler som anger beslutsgången vid anordnandet av omröstningarna, rätten att formulera omröstningsfrågor, tidpunkten för genomförande av omröstning och rätten till förtidsröstning. Alla de sakerna har vi tagit upp i våra reservationer. Jag yrkar inte bifall till dem – däremot till reservationen om facklig närvaro.

Med den föreslagna närvarorätten för personalföreträdare i de kommunala nämnderna har de fackliga organisationerna givits en särställning som från olika synpunkter är principiellt oacceptabel. Här får ett antal representanter en större insyn än de partier har som i allmänna val har blivit invalda i de kommunala beslutsförsamlingarna.

När det slutligen gäller arvodet till de förtroendevalda skulle det vara intressant att höra hur tillämpningsreglerna skall utformas när det gäller ersättningarna till de politiskt valda för förlorad arbetsförtjänst, och i vad mån arvodet, som skall vara en ersättning för det uppdrag som de förtroendevalda har i kommunen, skall begränsas. Begränsas det starkt kommer det att drabba olika grupper av medborgare – studerande, pensionärer, hemmafruar och andra – som inte har en förvärvsinkomst att hänvisa till. Vi har i en reservation som vi har avgivit tillsammans med folkpartiet sagt att det vore viktigt att kommunerna också här finge friheten att välja mellan ersättning för förlorad arbetsförtjänst och arvoden.

Med detta, herr talman, har jag yrkat bifall till reservationerna 1, 33 och 48. Övriga reservationer talar för de ställningstaganden som vi från centerpartiet har gjort när det gäller förslaget till ny kommunallag.

Anf. 4 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Fullmäktigesammanträden ställs in på grund av brist på ärenden. Jag har själv varit med om det som fullmäktigeledamot i en kommun. Sektoriseringen och revirtänkandet medför att politikerna sägs sakna överblick. Det har skett en sammanblandning av politikerrollen och den verkställande makten. – Mycket av det här kan man tolka som ett tecken på den lokala demokratins brist på ändamålsenlighet i det samhälle som vi i dag lever i.

En allt större del av medborgarnas vardag står utanför demokratiska beslut. En del av det är så att säga också en del av politikers program. Minska politikernas makt! Det är ett sätt att uttrycka det.

Den andra sidan av saken är naturligtvis att det är ett annat sätt att säga att medborgarna i detta land inte skall besluta så mycket själva, om det än sker genom valda ombud. Vi har från talarstolen hört att kommunerna och landstingen är utövare av demokratin; de är de som medborgarna mest märker.

Den utveckling som vi har sett är naturligtvis inte möjlig att motverka i lag annat än till dels. Vi kan inte lagreglera människors grundläggande beteenden. Det är tvärtom så att det är människors beteenden som får sitt utflöde i lag.

Den här utvecklingen har vi sett inom många folkrörelser, i fackliga organisationer, i kooperationen och i partierna själva. Det har pekats på färre antal förtroendevalda. Det är naturligtvis en del av bilden. Sammanblandningen mellan den verkställande makten och politikerrollen med dess övergripande karaktär har också märkts. Till det finns naturligtvis praktiska förklaringar, t.ex. krav på snabba beslut. Heltidspolitikerns vilja att vara verkställande direktör i Aktiebolaget Kommunen på många håll kan man inte ta miste på.

Vad riksdagen kan göra är naturligtvis att i varje läge undanröja hinder för att människor skall kunna ge uttryck för sin vilja. Vi kan inte tvinga eller leda medborgarna på den rätta vägen genom lagregler. Vi kan iaktta samma utvecklingstendenser, och inte bara inom landet, som jag nämnde tidigare. Här rör det sig i hög grad om ett fenomen inom allt europeiskt samhällsliv för närvarande.

Jag tänker övergå till att kommentera några av reservationerna.

Tidigare under debatten har Göran Åstrand citerat ur statsvetaren och socialdemokraten Agne Gustafssons artikel i Dagens Nyheter i dag. Det som har gällt, åtminstone för den del av landet som jag representerar, nämligen Norrland, och i särskilt hög grad Norrlands inland, är att de kommunala insatserna har haft utomordentligt stor betydelse för vilka arbeten som finns i området. I vår reservation nr 7 drar vi den självklara slutsatsen, nämligen att bestämmelserna i den s.k. turistbefogenhetslagen skall utvidgas till att omfatta även landstingen.

Den sammanblandning som jag talade om när det gäller kommunala företrädares roller riskerar också att få ett utflöde i organisationen som sådan. Jag tänker då på den mycket omdebatterade frågan om byggnadsnämndernas och miljö- och hälsoskyddsnämndernas ställning. Jag yrkar bifall till reservation nr 11, som vi har gemensamt med miljöpartiet. Självfallet bör vi

redan nu, tycker jag, markera att en sådan sammanblandning av utövning och kontroll över huvud taget inte skall ske, och att risken för en sådan sammanblandning inte skall finnas, varför organisationen skall anpassas därefter.

Grunden för en aktiv demokrati är naturligtvis att medborgarna har möjlighet att delta i processen. Rätten till ledighet från anställning är reglerad, men här finns fortfarande mycket att göra, bl.a. när det gäller de praktiska förutsättningarna. Jag har sett exempel på detta. Jag bor i en ort som har en stor andel skiftarbetande, och även om det teoretiskt ges möjlighet för alla att få ledigt från anställning, är det praktisk politik som saknas. I vår reservation nr 15 tar vi upp att det behövs en kompletterande lagstiftning. Anställda som arbetar skift skall garanteras möjligheter att åta sig politiska förtroendeuppdrag. Det skall inte bero på arbetsplatsens välvilja eller på arbetskamraternas möjligheter att ställa upp i det enskilda fallet.

För mindre partier är det särskilt viktigt att närvarorätten i kommunernas styrelser garanteras. Mindre partier, som inte är företrädda i resp. styrelse, bör ges rätt att delta i överläggningarna och få sin mening antecknad i protokollet. I reservation nr 19 redovisas denna, som vi ser det, självklarhet som i och för sig också har samband med reservation nr 26, som gäller bordläggning av ärende i nämnd.

Jag kan ansluta mig till kamraten i Västernorrlandsbänken, Martin Olsson, som har haft åsikter om detta många gånger. Han menar att majoritetens välvilja inte får avgöra om en bordläggning skall kunna komma till stånd.

Självkostnadsprincipen har medfört att det har varit svårt att i kommunal verksamhet generera överskott som gett medel till investeringar. Den principen bör avskaffas, i första hand naturligtvis i verksamheter som är konkurrensutsatta. Jag yrkar bifall till reservation nr 37.

Internationell solidaritet talar vi ofta om i den här kammaren. Däremot har detta område i hög grad varit tabu inom kommunal verksamhet. Här har situationen förvisso ändrats under det senaste decenniet, men rätt för kommunerna att vidta opinions- och solidaritetsyttringar tycker vi lika fullt bör finnas med i lag.

Detsamma gäller en utvidgning av Sydafrikalagens tillämpningsområde. Jag tror inte att vi kommer att få se en värld som är "fri från Sydafrika", i framtiden, om uttrycket tillåts. Även om vi kommer att få ett förändrat Sydafrika i framtiden, kommer det med säkerhet att finnas länder vilkas medborgare kan få stöd av oss i olika yttringar. Ett sätt att stödja dem är naturligtvis att inte sluta avtal med företag som finns och verkar i områden där vi i andra sammanhang har uttalat oss för bojkott. I dag gäller det Sydafrikalagen, i morgon kan det gälla något annat. Men en utvidgning av Sydafrikalagens tillämpningsområde, så att kommuner och landsting kan agera mot företag som har affärsrelationer, investeringar och handel med Sydafrika, anser vi höra till begreppet internationell solidaritet.

Apropå den kommunala beskattningsrätten vill jag säga att en demokrati utan beslutanderätt över de disponibla medel som behövs för att utöva demokratin naturligtvis är en illusion. Det kommunala skattestoppet har inneburit betydande ingrepp i det kommunala självstyret. Vi tycker att vi i det

här läget bör få en utredning av vilka konsekvenser detta har medfört. Att ena minuten hävda vikten av det kommunala självstyret, det historiska, viktiga sambandet när demokratin har växt fram, och andra minuten frånkänna kommunerna beskattningsrätten, går enligt min mening inte ihop.

Herr talman! Med anledning av det jag har sagt är det kanske inte så svårt att räkna ut att jag yrkar bifall till reservationerna 7, 11, 15, 19, 26, 37, 41, 43 och 46.

Anf. 5 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Kommunernas och landstingens roll i den demokratiska processen i Sverige är stor, och bör helst bli ännu större. Att den kommunala demokratin många gånger kan vara spänstigare än demokratin på riksnivå framgår väl av det faktum att nya partier lättare har uppstått i kommunala val än i riksdagsval. Medborgarnas missnöje med rådande förhållanden har ofta lett till att nya partier har kommit in i fullmäktige. Detta ser jag som en tillgång för den kommunala demokratin.

Men samtidigt står den offentliga sektorn inför problem. Under många år har man byggt upp en statlig styrning och detaljreglering av enorm kaliber, som har varit styrande och som har bestämt hur kommunernas verksamhet skall se ut.

Nu är, som tur är, en utveckling på väg, där mycket av den här speciallagstiftningen försvinner. Det går, tyvärr, kanske litet väl långsamt. Samtidigt krävs det att lagstiftningen förändras, att kommunallagen förändras. Mot den bakgrunden är det här förslaget bra. Det behövs alltså.

Staten har ju tidigare alltför mycket bestämt hur kommunerna skall göra, i stället för att bestämma ramarna, de nationella minimimålen.

När vi går över till ett nytt system måste kommunallagen kunna fungera som en grundlag. Den måste kunna garantera demokratin ute i kommunerna. Kommunallagen skall fungera såväl för en kommun med 1 000 anställda som för en kommun med 80 000 anställda. Den skall fungera såväl för en kommun med 10 000 invånare som för en kommun med över en halv miljon invånare. För att detta skall vara möjligt krävs det stor flexibilitet. Vidare krävs det offentlighet och insyn.

Men hur skall man få en kommun med en halv miljon invånare att fungera lika demokratiskt som en kommun med 10 000 invånare? Ett sätt är naturligtvis att dela upp en stor kommun på småkommuner. Ett annat sätt, och det tycker jag är bättre, är att utveckla direktvalda kommundelsorgan, som bör ha en viss kommunal egen beskattningsrätt. På det sättet skulle t.ex. de olika kommundelarna i storstäderna få större möjligheter att fungera demokratiskt. De skulle få egna ekonomiska resurser och en viss beskattningsrätt. Vidare skulle de faktiskt ha ett invånarantal som i stort sett motsvarar vad som gäller i en normal svensk kommun. På det viset skulle storstadsborna inte hamna längre från sina förtroendevalda än man gör i småkommunerna. Men om den statliga regleringen minskas och om större friheter skapas för kommunerna, krävs det för att demokratin skall fungera en större offentlighet och öppenhet. Man måste slå vakt om dessa.

Jag ser positivt på förslaget om att offentlighetsprincipen skall tillämpas i helägda kommunala bolag. Men vi i miljöpartiet skulle dessutom vilja att

denna princip gäller även delägda kommunala bolag. En stor del av den kommunala verksamheten flyttas ju nu över till kommunala bolag. Då är det angeläget att offentlighetsprincipen gäller även här. På samma sätt förhåller det sig med små partier i fullmäktige. Ett litet parti skall inte ha ett inflytande som är större än röstandelen. Men partiet behöver information. Vi menar att det faktiskt är rimligt att småpartierna får samma mått av information som de anställda faktiskt har i dag. Därför beklagar vi att kommunallagskommitténs förslag inte har kommit med i propositionen. Därigenom minskar nämligen förutsättningarna för demokratin. De små partierna är ju en yttring av folkviljan. Det är mycket viktigt att småpartierna får ett utrymme, så att de kan agera. Dessutom är det viktigt att man har möjlighet att ha öppna styrelse-, nämnd- och utskottssammanträden, om man så vill.

De här målstyrningsprinciperna, som man alltså börjar tillämpa mer och mer ute i kommunerna, leder kanske till att en mängd fullmäktigesammanträden ställs in. Då är det viktigt att komma ihåg att det krävs aktivitet från politikerna. Det krävs att politikerna väcker motioner, interpellerar och ställer frågor. Det skall man naturligtvis göra även i små frågor, även om det finns en målstyrning. Nämnder eller tjänstemän kan ju ha misskött sig i någon fråga. Därför är det viktigt att interpellations- och frågerätten har utvidgats. Tyvärr har den rätten inte utvidgats till att omfatta de ansvariga i bolagen.

En av de viktigaste frågorna i det här kommunallagsförslaget rör miljötillsynen, som har nämnts förut. En fri obunden miljötillsyn är nödvändig. Ja, säger någon, en sådan garanteras i 5 § 3 kap. kommunallagen. Men vad är det som står där? Jo, där står det: En nämnd får inte heller utöva i lag eller i annan författning föreskriven tillsyn över sådan verksamhet som nämnden själv bedriver.

Det är alltså sådan tillsyn som finns beskriven i lagen. Men det finns också en mängd fall där sådant här inte är lagreglerat. Det finns alltså en mängd fall, där det behövs en tillsyn av t.ex. vad byggnadsnämnden gör, utan att detta är föreskrivet i lag. Det behövs någon som tillser att miljöfrågorna sköts och att det fungerar i det sammanhanget ute i kommunerna. Det behöver alltså inte vara miljö- och hälsoskyddsnämnden. Det behövs dock en nämnd som är fristående från olika intressen – en nämnd som är fristående från planeringen av markanvändning, från exploateringsintressen eller exploatering inom kommunen, från energiförsörjning samt från avfallshantering eller annan miljöfarlig verksamhet.

Ponera att byggnadsnämnden i en kommun bestämmer sig för en viss markanvändning. Man planerar sedan för denna. Men den här markanvändningen är inte bra från miljösynpunkt. Det finns dock ingen miljölagstiftning som gör att vi kan gå emot just den här markanvändningen. Låt oss säga att det rör sig om en felplacering eller att det rör trafiken, som ju inte omfattas av någon miljölagstiftning i vårt land. Om byggnadsnämnden bestämmer att vi skall dra en trafikled eller utöka trafiken, finns det alltså ingen annan nämnd som enligt lagstiftningen skall tillse detta. Handlar vi enligt den aktuella paragrafen, finns det alltså inga garantier. Den här paragrafen måste således kompletteras, för annars blir det hela totalt ihåligt.

I propositionen skriver regeringen: Om t.ex. bygg- och miljöärenden läggs

samman i en nämnd, skall nämnden behandla ett ärende med utgångspunkt i den lagstiftning som gäller för det ärende som behandlas. Man behöver därför inte enligt vår mening befara att det uppstår några oförenliga myndighetsroller.

Egentligen är detta häpnadsväckande. Samtidigt som man beslutar om ett byggärende och om planering skall man alltså tillse miljöfrågorna och miljölagstiftningen. Jag menar att det här är ett exempel på två oförenliga roller. Detta kommer bara att leda till att miljöfrågorna och miljötillsynen kommer på undantag.

Det borde således ha funnits en enighet här om att den aktuella paragrafen skall kompletteras; detta för att slippa den här typen av problem.

Det finns ytterligare problem vad gäller den fria organisationen. Det är att kommunerna tyvärr kan minska antalet ledamöter i en nämnd. Vi har tillsammans med centern i en reservation föreslagit att nio ledamöter i en nämnd skall vara ett minimum. Ett väl känt sätt att hålla vissa intressen eller vissa partier utanför en nämnd är att göra nämnden tillräckligt liten. Då får alltså inte vissa mindre partier insyn och får inte reda på vad som händer.

Sedan till detta med brukarinflytande. Jag tycker att det är beklagligt att det i lagen inte har införts möjlighet att delegera till organ där brukare ingår. Det går bara att delegera i de speciellt uppräknade fallen. Där finns inte brukare med utom enligt den omtalade litet speciella bestämmelsen i 6 kap. 38 § som innebär en villkorlig delegering, dvs. i vissa speciella fall kan man ålägga en tjänsteman att fråga brukarna. I stället för att införa denna hybrid i 38 § skulle man kunna skriva in att man *kan* delegera t.ex. till en styrelse på en skola där även föräldrar får ingå. Den möjligheten finns inte. Hur skall vi få Waldorfskolor, Montessoriskolor osv. inom den kommunala verksamheten om vi inte kan delegera beslutanderätt till kommunerna? Då kan man säga som en del gör: Vi skall inte ha sådana skolor inom det kommunala skolväsendet, dem får vi lägga utanför. Men om vi tror på en levande kommunal skola, måste den här möjligheten finnas.

När det gäller självkostnadsprincipen, som har diskuterats här, måste nuvarande praxis ändras. Nuvarande praxis innebär att man endast räknar med historiska avskrivningar, inte med återanskaffningsvärdet. Det får mycket märkliga konsekvenser. Kommunerna får först när de har vidtagit åtgärder och lånat upp pengar höja avgifterna.

Vi vill att kommunerna får rätt att avvika från självkostnadsprincipen för att därmed också kunna använda avgifter som ett styrmedel inom framför allt energisektorn. Därmed inte sagt att kommunerna skall använda detta som en inkomstkälla, utan som ett styrmedel. Vidare tycker vi att det skulle vara viktigt att kommunerna fick möjlighet till ett ökat internationellt engagemang, att kommunerna fick större möjligheter att ge katastrofhjälp och att kommunerna och landstingen fick möjlighet att förklara sig som kärnvapenfria zoner, vilket de egentligen inte får i dag. Sist men inte minst anser vi det viktigt att – kalla den så – kommunalreformen med den nya kommunallagen skall utvärderas för att vi skall kunna följa upp vad som händer ute i kommunerna och eventuellt göra modifieringar längre fram.

Till slut yrkar jag bifall till reservationerna 11, 24, 41 och 47.

Anf. 6 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! I motsats till Göran Åstrand anser jag att kommunallagsreformerna och inte minst den s.k. kommunblocksreformen i början av 70-talet stärkte grunden för den kommunala självstyrelsen. De kommuner som då skapades var starka, med egen kraft att handlägga de flesta ärenden och vårda sina angelägenheter, som det står i den nu gällande kommunallagen. I dag anser en majoritet av konstitutionsutskottets ledamöter att kommunerna nu är mogna att också ta ett större ansvar för sin egen organisation. Det är bara att beklaga att inte alla har den meningen. Jag tycker att det är en aning sorgligt att de politiker som har sin bakgrund på det kommunala fältet innan de kom till riksdagen ofta inte längre lita på sina förutvarande kolleger. Den fråga som har diskuterats mest i det sammanhanget är om miljöhälsoskyddsnämnd skall vara obligatorisk eller inte. Jag vill då nämna, eftersom Claes Roxbergh tog upp detta, att en särskild utredare tillsätts med uppgift att se över kommunernas miljötillsyn och även att se över möjligheterna till en förstärkning av densamma.

Det har också framförts farhågor för att en kommun skulle kunna inrätta en styrelse och inga nämnder. Detta har främst framförts av centern. Det finns inte utrymme för en sådan organisation med det förslag som vi nu behandlar. Myndighetsutövning och partsintressen får inte förenas i samma nämnd. Inte heller får en nämnd utöva tillsyn över sin egen verksamhet. För att det skall stå helt klart har vi i utskottet tryckt på att det i praktiken inte kan finnas kommuner utan nämnder utöver styrelsen.

På tal om den fria organisationen vill jag inte förneka att även jag står här med något av känslan hos föräldern som skickar i väg barnen på egen hand, men inte kan låta bli att snegla litet bakom gardinen. Självfallet är det en uppgift för riksdagen om det mot förmodan visar sig att vi hade fel eller att utvecklingen i landet går åt så olika håll att det blir orimligt. Jag yrkar således avslag på reservationerna 10 och 11.

Hela kommunallagsförslaget speglar en utveckling som innebär att kommuner och landsting får större friheter. Miljöpartiets reservation om att specialregleringen skall minskas är alltså snarast ett slag i luften. Utvecklingen rullar på. Därför yrkar jag avslag på reservation 9.

I anslutning till vad jag tidigare sade om kommunreformen vill jag tillägga att enligt utskottets majoritet är den nuvarande kommunuppdelningen ändamålsenlig, vilket inte helt och hållet utesluter en delning av kommuner, Bengt Kindbom. Vi avstyrker därför förslag i reservation 1 från de borgerliga partierna om en större användning av kommundelningar.

Ett par gamla bekanta återser vi i reservationerna från moderaterna och folkpartiet där man argumenterar för att kommuner skall kunna få kalla sig stad och sin beslutande församling stadsfullmäktige. Det får man, men i rättsligt hänseende finns det naturligtvis ingen anledning att ha ett system med olika namn på samma saker. Därför yrkar jag avslag på reservationerna 2 och 8.

Jag vill också påpeka att fastighetsinnehav som grund för medlemskap i en kommun skall övervägas särskilt. Även om ingen har tagit upp frågan, tycker jag att detta är en viktig punkt.

Den nya kommunallagen innebär ingen revolution på den kommunala

kompetensens område. Det är snarare fråga om att vi nu ger ett uttryckligt stöd i lagen för en praxis som redan tillämpas och att kompetensbestämmelserna samlas i ett särskilt kapitel. Den som väntar sig att där kunna utläsa exakt vad kommunen får eller inte får göra blir naturligtvis besviken. En långtgående kommunal självstyrelse låter sig inte detaljbeskrivas, och det har heller ingen önskat.

Vad som brukar kallas de kommunala grundprinciperna lagfästs nu. Det rör sig om lokaliseringsprincipen, förbudet mot understöd av enskilda, likställighetsprincipen, retroaktivitetsförbudet och förbud mot spekulativa företag. Den s.k. självkostnadsprincipen skall ytterligare utredas. Eftersom utredning pågår och utskottet inte har tillgång till det underlag som utredningen naturligtvis skall skaffa fram, vill majoriteten inte föreslå någon lagstiftning i dag. Beträffande rättsläget innebär dagens, eller snarare morgondagens, beslut därmed ingen ändring. Därför föreslår jag avslag på reservationerna 36, 37 och 38.

Om den allmänna kompetensen är vi ense i utskottet. På näringslivets område finns dock en klar och ideologiskt betingad skillnad. Skiljelinjen på det här området går mellan oss som anser att det finns både skäl och utrymme att utveckla och förbättra den offentliga sektorn och dem som anser att den bör krympas och inskränkas.

Kommunernas rättigheter på näringslivsområdet har diskuterats mycket under det arbete som har föregått förslaget till ny kommunallag. Förslaget är inte avsett att vidga kompetensen, men inte heller att minska den. Även de som sjunger den fria företagsamhetens lov inser att det ibland helt enkelt inte finns någon som är villig att åta sig att tillhandahålla allmännyttiga anläggningar och tjänster, som det heter. Då är det kommunala engagemanget kanske rent av nödvändigt, eller i varje fall i högsta grad önskvärt. Vi har ju fått bevis för att det kommunala engagemanget har haft stor betydelse. Det bör enligt utskottsmajoritetens mening klart framgå av lagtexten att kommuner och landsting undantagsvis har denna möjlighet. Jag yrkar därför avslag på reservation 4.

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang ta upp några särskilda frågor som berör de kommunala företagen.

Jag börjar med att folkpartiet i en – såvitt jag förstår – fullständigt onödig reservation föreslår att riksdagen skall uttala att huvudregeln på det kommunala området skall vara att verksamhet skall bedrivas i nämndform. Majoriteten å sin sida anser att nämndformen skall användas i största möjliga utsträckning. Jag har litet svårt att se denna reservation som någonting annat än en markering från folkpartiet, att man inte vill vara enig på den här punkten. Jag tror därför att jag snarast gläder reservanterna när jag nu yrkar avslag på reservation 13.

Regeringen har föreslagit att de företag som ändå finns, och som kommer att finnas ute i kommunerna, måste följa särskilda regler om inflytande och kontroll. De måste dessutom öppnas för en bättre insyn. Efter hörande av lagrådet och diskussioner i utskottet har vi på den här punkten kommit fram till vissa ändringar. Vi föreslår att helägda kommunala företag skall följa samma offentlighets- och sekretessregler som annan kommunal verksamhet.

Huvudregeln skall vara densamma när flera kommuner samverkar med varandra.

I företag med andra delägare får offentligheten avgöras med hänsyn till hur stor den kommunala ägarandelen är. Regeln bör alltså vara att det skall råda så stor öppenhet som möjligt. Jag vill gärna påpeka att det förslag som utskottet lägger fram innebär en utökad offentlighet. En så långtgående insyn som ledamöterna bakom reservation 14 föreslår även i företag med mycket liten kommunal ägarandel är snarast ägnad att avskaffa sådan verksamhet. Jag yrkar därför avslag på reservation 14.

Det är inte heller meningen att införa någon nyhet beträffande den kommunala rätten att rent allmänt främja näringslivet inom det egna området. Enligt utskottet ligger det klart inom det kommunala intresset att verka för att det finns mark, lokaler och annat som allmänt underlättar och i många fall möjliggör etableringar.

Ett individuellt stöd till näringsidkare blir som tidigare i princip förbjudet. Detta kan godtas enbart med stöd av synnerliga skäl. I propositionen nämns som ett exempel upprätthållande av service i glesbygd. Men också i våra glesbygder gäller naturligtvis huvudregeln att individuellt stöd inte skall få förekomma.

Herr talman! I anslutning till det anförda yrkar jag avslag på de moderata och folkpartistiska reservationerna 4, 5 och 6.

En särskild fråga som återkommer till KU med jämna mellanrum och också till andra utskott här i riksdagen är möjligheterna för kommuner att betala ut vårdnadsersättning. Den frågan har varit föremål för många debattinlägg här i kammaren och partiernas ställningstaganden är allmänt kända. Därför nöjer jag mig med att yrka avslag på reservation 3.

En vänstermotion där man vill att bestämmelserna i turistbefogenhetslagen uttryckligen skall gälla även landsting avstyrks med hänvisning till att nuvarande kompetensregler täcker det behov som kan finnas. Jag yrkar avslag på reservation 7.

Herr talman! Målstyrning har blivit något av ett modeord inom den kommunala sektorn. Det är i likhet med tulipanaros något som är lättare att säga än att åstadkomma i praktiken. Jag hör till dem som inte tror att vi kan uppnå en situation där politiker enbart ägnar sig åt stora och övergripande frågor. Däremot tror jag att vi både kan och måste fastställa våra mål med verksamheten i varje kommun och i varje landsting samt göra dem till föremål för en omfattande politisk debatt. Så sker också, enligt min erfarenhet, i ganska stor och växande omfattning.

Det bör vara varje fullmäktigeförsamlings sak att diskutera på vilket sätt arbetet skall var organiserat. Även på det här området är det dags att myndigförklara de folkvalda församlingarna på lokal och regional nivå.

Med det förslag vi i dag diskuterar ökas möjligheterna till delegation från fullmäktige till nämnder och från nämnder till en eller flera ledamöter eller tjänstemän. Självfallet ligger dock vissa ärendegrupper kvar inom fullmäktiges beslutsansvar. Enligt en moderatreservation är det inte tillräckligt att det såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet klart sägs att det inte skall ske någon ändring av gällande rättspraxis. Att helt stänga dörren för smärre taxebeslut på delegation har resten av utskottet inte ansett befogat.

Beträffande delegering inom nämnd får viktigare frågor inte delegeras. Skall målstyrningen få någon effekt måste den kombineras med delegering av verkställighetsuppgifter.

Herr talman! Jag vill gå över till frågan om utökat brukarinflytande – ett förslag som framförts från olika håll. Jag ser dessa förslag som konstruktiva försök att utveckla den offentliga sektorn. Var man i det utvecklingsarbetet skall hamna är enligt min och utskottets mening för tidigt att i dag fastslå, men vi noterar att arbete i den riktningen påbörjades för ett bra tag sedan genom arbetsgruppen för vidgat brukarinflytande och genom den s.k. ungdomskommittén. Dessutom pågår det ett beredningsarbete inom civildepartementet. Jag yrkar därför avslag på de reservationer där det krävs utökad verksamhet på detta område, reservationerna 27 och 28.

Folkpartiet och centern vill däremot att brukarna inte ens skall kunna få en av fullmäktige föreskriven rätt att yttra sig före ett beslut som de berörs av. Ylva Annerstedt var orolig för att man inte skall kunna fastställa kretsen av brukare, men rätten till brukarinflytande skall ju enbart tillkomma efter ett fullmäktigebeslut. Det är självklart att fullmäktige då också måste fastställa vilka brukarna är. Om det t.ex. är fråga om en barnstuga är det väl inte särskilt svårt att räkna ut att det är föräldrarna till barnen som räknas som brukare. Jag yrkar avslag på reservation 31.

Herr talman! Kommunreformen på 70-talet medförde otvivelaktigt en minskning av antalet förtroendevalda, en minskning som i viss mån kompenserades genom den ökade mediebevakning som numera ägnas den kommunala sektorn. Politiska beslut är i dag föremål för granskning och debatt på ett helt annat sätt än på den tid då de flesta hade närmare till de förtroendevalda. Jag kan inte helt instämma i den idylliska bild som Göran Åstrand förmedlade över hur det var tidigare.

Det är ändå på sin plats att i dag, när vi tar ställning för en friare kommunal nämndorganisation, skicka med en varning till kommunerna att inte minska politikerkåren på något dramatiskt vis. Demokratin kräver tillgång till politiker på ett inte alltför långt avstånd.

En av tankarna bakom den nya lagen är att fästa uppmärksamhet på de förtroendevaldas ställning. Jag vill då särskilt betona de politiska organisationernas ansvar för en levande kommunaldemokratisk debatt i vårt land.

För att de förtroendevalda skall få vettiga förhållanden föreslås nu rätt till skälig ersättning för förlorad inkomst. Den möjlighet till detta som nuvarande kommunallag ger har inte utnyttjats i mer än varannan kommun och i ungefär vart tredje landsting. Det är viktigt att man inte förlorar pengar på sina politiska uppdrag. De som inte har någon inkomst, Bengt Kindbom, förlorar ju ingenting på sina uppdrag. Om man har pension får man den oavsett om man går på fullmäktigemöten eller inte. Om man har föräldrapenning får man den oavsett om man går på nämndsammanträden eller inte. Jag tror inte att jag behöver argumentera för att främst anställda i det privata näringslivet behövs inom politiken i större utsträckning än vad som är fallet i dag. De får praktiskt taget alltid löneavdrag och förlorar därmed pengar när de går på sammanträden på arbetstid. Detsamma gäller naturligtvis också många företagare. Det finns alltså starka rättviseskäl för den föreslagna regeln. Jag yrkar därför avslag på de reservationer där detta tas upp.

Utskottet har inte funnit tillräckliga skäl för att ytterligare detaljreglera rätten till ledighet för politiska uppdrag.

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang säga att vi i Sverige har en stor andel kvinnor i beslutande församlingar. Men med tanke på den tid som kvinnor och män på papperet har haft lika förutsättningar för politiskt arbete är det ändå högst anmärkningsvärt att kvinnor fortfarande är klart underrepresenterade. Och på den kommunala nivån har man i det som vi i dag kallar primärkommuner den lägsta kvinnorepresentationen bland folkvalda, nämligen 32 %. Och i ledande ställning inom politiken är enbart 17 % av de heltidsanställda kvinnor. I detta sammanhang har vi alla ett ansvar.

Herr talman! Om vi skall få en mer målrelaterad inriktning på det politiska arbetet är det nödvändigt att utveckla uppföljningen bättre. Det har ingen annan nämnt i dag, och jag skall därför inte närmare gå in på det.

Frågan om närvarorätt på sammanträden togs upp tidigare här. Denna fråga diskuterades flitigt i bl.a. kommunallagskommittén. Det förslag som där lades fram om att småpartier skulle få insynsplatser i styrelsen möttes av ett stort motstånd i remissomgången. Regeringen har därför valt en annan väg som utskottsmajoriteten instämmer i, nämligen att man skall bibehålla de nya möjligheterna som finns för kommunerna att själva besluta om närvarorätt på detta område. Jag yrkar därför avslag på reservationerna 18, 19 och 20.

Jag tänker inte närmare gå in på initiativrätt i fullmäktige för lokala nämnder, interpellationer, obligatorisk yttranderätt för ersättare och kraven på bordläggning i nämnd, utan jag nöjer mig med att yrka avslag på reservationerna 21, 23, 25 och 26.

Kommunala folkomröstningar hör till de väldebatterade frågorna här i kammaren och i utskottet, och jag yrkar därför avslag också på reservation 22.

De anställdas möjligheter till inflytande behandlas naturligtvis i kommunallagsförslaget. Centern vill avskaffa de partssammansatta organen, och miljöpartiet och de borgerliga partierna vill inte att de anställda skall ha någon närvarorätt i nämnderna. Socialdemokraterna och vänsterpartiet har liksom tidigare en större tilltro till de anställda. Jag yrkar därför avslag på reservationerna 32, 33 och 34.

Till tvistefrågorna i kommunallagskommittén och i utskottet hör öppna sammanträden med styrelser, nämnder och utskott samt direktvalda kommundelsorgan. Behovet av kommunal information kan tillmötesgås utan att andra sammanträden än fullmäktiges görs offentliga och förmodligen med ett betydligt bättre resultat. Direktvalda lokalorgan kan låta som en sympatisk idé, men för mig hänger direktval och beskattningsrätt ihop. Och i det avseendet är ju Claes Roxbergh logisk när han föreslår detta, men ingenting om detta sägs i den reservation som han står bakom.

Vilka som blir valda till lokala organ beror ju i hög grad på de lokala partiorganisationerna. Så bör det vara även i fortsättningen. Jag yrkar alltså avslag även på reservationerna 44 och 45.

Det internationella engagemanget är i huvudsak en riksangelägenhet. Men att man därför skall dra undan alla möjligheter till internationellt solidaritetsarbete i kommunerna är moderaterna dess bättre ensamma om att

vilja. Jag vet inte om det är ett utslag av den nya etik som Göran Åstrand talade om. Den ändring som nu föreslås är snarast en praktisk uppmjukning av regler som uppfattades som stelbenta och byråkratiska. Vänstern och miljöpartiet vill dessutom att kommuner och landsting skall få lämna ekonomiskt bistånd, vilket är principiellt mycket mer betänkligt. Det gäller också övrigt internationellt arbete där inriktningen är sådan att det bör drivas en enhetlig utrikespolitisk linje i landet. Jag yrkar därför avslag på reservationerna 39, 40, 41, 42 och 43.

I några fall har ytterligare utredningar föreslagits. Utskottet menar att det kommunala partistödet, sekretessfrågor i samband med en friare nämndorganisation, handlingars offentlighet i kommunala företag och det personliga ansvaret för förtroendevalda bör utredas vidare i någon form. Vi avstyrker dock förslag om utredning av den kommunala beskattningsrätten som uttrycks i reservationerna 46 och 47, vilka jag yrkar avslag på.

Centern och folkpartiet föreslår att en ny kommunaldemokratisk utredning bör tillsättas omedelbart. Jag är inte övertygad om nödvändigheten av det. Det ökade intresset för de kommunala frågorna som har växt fram under de senaste valperioderna tror jag håller i sig. Det händer så mycket i våra kommuner nu, och jag är ganska övertygad om att vi kommer att diskutera de kommunala frågorna mycket i riksdagen framöver. Självfallet har också regeringen ett ansvar att följa upp den nya lagen och allt annat som dessutom påverkar den kommunala verksamheten. Debatten är, som Göran Åstrand sade i dagens första inlägg, inte slut i och med det beslut som vi kommer att fatta här under morgondagen och skall naturligtvis inte heller vara det.

Herr talman! Jag har yrkat avslag på flertalet av reservationerna, åtminstone de reservationer som nämnts, utom reservationerna 48 och 49, vilka jag nu ber att få yrka avslag på. Utskottsmajoriteten står naturligtvis bakom sin skrivning i betänkandet. Och om det är några reservationer som jag har glömt att yrka avslag på gör jag det nu och yrkar bifall till hemställan i konstitutionsutskottets betänkande 38.

Anf. 7 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Jag nämndes redan i första meningen i Ulla Petterssons anförande och begärde då ordet. Jag vill emellertid börja med en annan sak. Det framgick både av vad Ulla Pettersson sade och vad jag sade i mitt anförande att det på en rad väsentliga punkter finns en samsyn. Den samsynen handlar om att det i ett demokratiskt samhälle är viktigt med en lokal förankring av besluten och att man, med de traditioner som vi har i det svenska samhällsarbetet, slår vakt om den representativa demokratin på lokal nivå. Det är bl.a. detta som gör att vi har en samsyn i många frågor och att några av partierna uttalar en stor oro när det gäller hur vi hanterar den lagstiftning som skall ge dessa förutsättningar.

Ulla Pettersson hade en genomgång av alla reservationer på ett sätt som liknar den som vi gjorde i utskottet för fjorton dagar sedan. Jag har ingen anledning att upprepa de argument som jag framförde i talarstolen för en timme sedan. Men fortfarande menar jag att socialdemokraterna i konstitutionsutskottet gör sig skyldiga till en felsyn när de å ena sidan talar om hur viktig den lokala självstyrelsen är och å andra sidan inte låter den tillämpas.

Beträffande det resonemang om kommundelning som vi har fört länge, dvs. att man skall ta absolut hänsyn till en entydig lokal opinion – t.ex. när det gäller Lekebergsfallet, som jag tänker diskutera med civilministern senare – undrar jag hur man å ena sidan kan tycka att lokal demokrati är viktig, och å andra sidan strunta i vad kommuninvånarna vill.

Precis på samma sätt ser jag på frågan om hur kommunerna skall bestämma sitt rättsliga begrepp. Kommunbegreppet är på många ställen kompletterat med stadsbegreppet, helt enkelt därför att stadsbegreppet upplevs som det relevanta. Där man väljer att kalla sig stad säger man också att man vill göra det fullt ut. Och i ett komplicerat lagstiftningsarbete är detta en mycket liten detalj. Och för mig är det närmast obegripligt att man då inte följer vad en rad kommuner säger, och det gäller både stadsbegreppet och begreppet stadsfullmäktige.

Det allra värsta är emellertid synen på att facket vid sidan av den representativa demokratin skall ha ett dubbelt inflytande. Det är alldeles obegripligt att man försvarar den kommunala demokratin och samtidigt urholkar den på ett sådant sätt att man säger att facket skall kunna gå in och delta i sammanträden. Jag har varit kommunalman i över 20 år och har en rad erfarenheter av vad som hände inne på nämndsammanträdena i samma ögonblick som försöksverksamheten började för 12 år sedan. Helt plötsligt blev hela hanteringen annorlunda. Ett främmande begrepp kom nämligen in i verksamheten. Nu har denna försöksverksamhet pågått. För mig är det obegripligt att socialdemokraterna nu inte drar den enda rimliga slutsatsen, nämligen att försöksverksamheten icke skall fullföljas i lagstiftningen.

Anf. 8 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Ulla Pettersson säger att skiljelinjen i synen på den kommunala verksamheten går mellan oss som vill avskaffa den offentliga sektorn och er som vill förstärka och förbättra den. Men så är det inte. Skiljelinjen går mellan er som tycker att kommunerna kan syssla med vad som helst och oss andra som tycker att kommunerna skall syssla med det som är oundgängligen nödvändigt och som inte kommer till stånd på annat sätt. Vad finns det för anledning för kommunerna att hålla på med solarier, auktionsverk, budverksamhet och en massa sådana saker, när det finns så många oerhört angelägna områden som faktiskt behöver både reformeras och effektiviseras. Det gäller barnomsorgen och det gäller äldreomsorgen, som nu står inför en så stor omvälvning när kommunerna skall ta över. Då finns det faktiskt inte något utrymme för att hålla på med sådant som privata företagare gör så mycket bättre.

Det kommunala engagemanget i vissa glesbygdskommuner är både önskvärt och nödvändigt säger Ulla Pettersson. Jag håller med om detta. Det finns ställen i Sverige, där servicen inte kommer till stånd om inte kommunerna ordnar den. Då kan det vara fullt korrekt att kommunerna går in – men det behöver inte ske i bolagsform. Man kan mycket väl driva kommunal verksamhet i nämndform och ändå ha sekretess för t.ex. affärshemligheter.

I detta sammanhang vill jag gärna ansluta mig till vad civilministern skriver i sin artikel i Svenska Dagbladet i dag, där han säger: "Kommunerna och landstingen är och skall vara demokratiska beslutsorgan, inte företag som

skall drivas i enlighet med de senaste managementteoriernas modebegrepp." Jag tycker att detta är alldeles utmärkt uttryckt. Det innebär att man har nämndformen såsom huvudregel.

När det gäller målstyrning instämmer jag något i Ulla Petterssons farhågor. Det är inte alls möjligt att utan vidare överföra näringslivets målstyrning till offentlig verksamhet, som i mycket innebär att många åsikter skall jämkas samman för att man skall kunna nå målet. Jag skall utveckla detta litet senare. För att kunna målstyra behöver man dessutom känna till detaljerna väldigt väl. Där kommer politikernas inflytande väl till sin rätt.

Anf. 9 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Det är viktigt att understryka att vi är överens om mycket av det som kommer att beslutas i morgon. Den väsentliga frågan att diskutera är inriktningen av den kommunala demokratin i framtiden.

Ulla Pettersson undrade om vi inte litar på våra kolleger ute i kommunerna. Men hon gör det ju inte själv heller, för hon ville stå och kika bakom gardinen för att se vart det bar hän. Och inte nog med det: hon ville skicka med en klar varning. Detta har vi tagit upp i reservation 48 och sagt att det är viktigt att vi nu precis som efter kommunallagsbeslutet 1976 följer upp den kommunaldemokratiska utvecklingen.

Vi stiftar ju inte lagar genom de anföranden som vi håller här i kammaren. Men de kan givetvis vara en fingervisning till kommuner som befinner sig i ett utredningsarbete och tänker begränsa demokratin och inflytandeposterna. Den senaste artikeln i raden av artiklar som Kommunaktuellt har haft handlar om Ragunda, som skall ha två nämnder förutom kommunstyrelsen: en för myndighetsbiten och en för mjuka frågor. Vad utskottet har sagt och vad som har sagts här i debatten tolkar jag så att detta inte är en möjlig utveckling. Sådant här tycker jag att man måste följa upp. Det är viktigt att understryka i detta sammanhang att kommunallagen inte är till för heltidsanställda politiker, vilka kommer att bli fler när hela verksamheten läggs på ett fåtal organ. Den är inte heller till för de kommunala tjänstemännen. Den är till för att stärka medborgarnas inflytande och skapa en bra service.

När det gäller kommundelningar ger Ulla Pettersson på nytt en hyllning till storkommunreformen. Där har argumenteringen i så måtto växlat att man nu säger att man inte utesluter delningar av kommuner i framtiden. Det är väl en fortsättning på varannandagspolitiken. Nästa gång kanske det blir en delning när det kommer in en ansökan. Med en förändrad majoritet i riksdagen och en ny regering tror jag att de kommuner och de delar som vill uppnå en ny kommunal frihet kommer att få helt andra förutsättningar.

Anf. 10 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Jag beklagar att förslaget om insyn för småpartier inte blev infört i propositionen och i det slutliga förslaget från utskottet. Även om remissinstanserna var negativa, hade det funnits möjlighet att ta fram ett förslag som inte gick lika långt. Man hade t.ex. kunnat skriva in på ett klart sätt möjligheten för kommunfullmäktige att inrätta insynsplatser så att det framgick att man kunde göra så.

Miljötillsynen försöker Ulla Pettersson komma undan genom att fram-

hålla att man har tillsatt en utredare. Men det är egentligen så uppenbart att man skulle kunna vidta åtgärder omedelbart. Det behövs ingen utredare. Det är uppenbart att dessa intressekonflikter finns när det gäller miljötillsynen. Därmed skulle man ha kunnat skriva lagtexten på ett annat sätt. Det behöver inte utredas mer.

Även beträffande brukarmedverkan är det så pass klart att brukarna skall finnas med att man hade kunnat skriva in denna möjlighet i lagtexten när det gäller delegering. Det är endast i delegeringsfrågan som hindret finns att gå vidare. Detta förhindrar på ett allvarligt sätt utvecklingen av den offentliga sektorn.

Anf. 11 ULLA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag hade nog tänkt hålla ett annat anförande än det som jag höll. Men eftersom praktiskt taget alla områden i betänkandet kom upp under den första diskussionsrundan, kände jag mig på något sätt tvingad att ta upp dem. Civilministern och min partikamrat Sonia Karlsson kan fortsätta den mer principiella debatten.

Jag håller med Göran Åstrand om att vi måste slå vakt om de lokala inslagen i självstyret. Där är vi i stora stycken överens. Men varför, Göran Åstrand, skall man ha olika namn på samma sak? Varför skall man kalla vissa kommuner för städer men andra inte? Vill man ha en klar och tydlig lagstiftning, har jag svårt att inse vitsen med detta.

Jag har uppenbarligen också bättre erfarenheter än Göran Åstrand av de anställdas närvaro i kommunala beslutande församlingar. Egentligen innebär det inte någon större skillnad för min del, men det visar på en skillnad i synen på de anställdas möjligheter att ha någonting att ge.

Ylva Annerstedt talar om skiljelinjen, och jag vidhåller att den går mellan oss som vill slå vakt om och utveckla den offentliga sektorn, och dem som inte är så intresserade av detta. Ville vi att kommunerna skulle få besluta om vad som helst, så behövde vi ju ingen kommunallag.

Jag vill också protestera mot Ylva Annerstedts deklaration i hennes första inlägg, att barnomsorg och äldreomsorg fungerar dåligt. Min erfarenhet är att det som regel fungerar mycket bra.

Men ibland, Ylva Annerstedt, måste kommunerna ta över verksamhet, och också sopa upp efter det privata näringslivet. Jag har ett bra exempel från min hemkommun. Privata initiativtagare som skulle bedriva fritidsverksamhet för ungdomar hoppade av för några veckor sedan, och nu står man där och vet inte om det över huvud taget blir någon verksamhet. Hinner man från fritidsnämnden, från kommunalt håll, så fixar man det.

Skillnaden mellan Bengt Kindbom och mig när det gäller synen på kommunernas frihet är väl att jag nöjer mig med att kika bakom gardinen. Jag tycker inte att man omedelbart behöver tillsätta en utredning. Jag litar så mycket på kommunerna att jag tycker att de skall få besluta om vilka insynsmöjligheter de skall ha.

Varannandagspolitik, Bengt Kindbom, kan det verkligen bli om man i kommunerna växlar majoritet när det gäller om man vill ha en gemensam kommun eller om man vill ha en delning. Skall man då varje mandatperiod slå ihop eller skilja kommunerna? Det kan knappast vara rimligt.

Till Claes Roxbergh vill jag slutligen säga att kommunen har möjlighet att ge insyn för småpartier genom bestämmelsen i 4 kap. 23 §.

Anf. 12 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Bara för att det inte skall bli några missförstånd vill jag säga att den här enigheten som vi har talat om skall understrykas hela tiden.

Det var några saker som Ulla Pettersson sade som inte kan få stå oemotsagda. "Sopa upp efter näringslivet" – så råkade hennes ord falla. Jag har i nio år suttit i kammarrätten som s.k. särskild ledamot. Denna lagstiftning kom till 1979, och den hade som bakgrund att kommunerna gav sig in på en rad olika områden som kommunerna enligt den tidens lagstiftning inte borde ge sig in på. Först fattades dessa beslut efter besvär i länsstyrelse och regeringsrätt, och sedan lades de på kammarrätterna.

Min erfarenhet är nog att om någon har behövt sopa, så är det samhället som har varit tvunget att sopa där kommunerna har gått utöver sina befogenheter. Det är faktiskt en mycket väsentlig del av bakgrunden till den kommunallag som vi nu skall anta – att försöka definiera vad man får göra och inte får göra, att diskutera vad som skall bedrivas i nämndarbete, i stiftelseform och i bolagsform. Då är ju uttrycket att sopa upp efter näringslivet ett mycket märkligt uttryck, inte minst under de dagar då den offentliga sektorn diskuteras i termer av förnyelse och kris.

Sedan till frågan om stad. Det var ju faktiskt så att var och en av de här städerna hette *stad*. Klåfingrighet är inte att man återför begreppet utan att man tog bort det. Det fanns ingen anledning alls, t.ex. i den stad där vi befinner oss nu, att ändra begreppet stad till kommun. När det nu råkade bli så, säger man i Stockholms stads fullmäktige, där jag har suttit under mycket lång tid: Låt oss nu få kalla Stockholm för stad i alla sammanhang, även de rättsliga!

Till sist bara en liten kommentar beträffande facket. Det handlar om dubbelt inflytande. Representativ demokrati har som grund att väljarna i val talar om vilken politisk struktur det skall vara på fullmäktige. Genom att man ger facket ett inflytande – för det blir ett inflytande i samma ögonblick facket har insyn och medverkar i ett nämndarbete – ifrågasätter man den kommunala demokratin. I hela det stora och på många sätt utmärkta kommunallagspaketet är detta den principiellt verkligt tveksamma formen. Om man läser remissinstansernas uttalanden och ser på utvärderingen – och jag utgår från att Ulla Pettersson har gjort det på samma sätt som vi andra – så får man inte alls en entydig bild. En rad remissinstanser ifrågasätter både effekterna och själva tekniken vid fackets medverkan i nämnderna.

Anf. 13 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Jag vill först ta upp ett par saker som jag inte hann med i min förra replik. Det gäller frågan om brukarinflytande. Ulla Pettersson sade att brukarna får väl definieras vid varje beslut i fullmäktige. Men enligt den lag som vi skall besluta om behövs det inget fullmäktigebeslut för att fastställa vilka som är brukarna. En nämnd får delegera till tjänstemän att besluta i vissa frågor, och inhämta synpunkter från brukarna.

Jag menar att det är oerhört olyckligt att det i den här lagen inte finns

några motivtexter när det gäller hur praxis skall utvecklas och vad som är brukare; i annan lagstiftning finns faktiskt sådana texter. Detta innebär att det här lämnas utrymmen för ett godtycke som jag anser vara oacceptabelt.

Ulla Pettersson sade vidare att den här lagstiftningen kommer att innebära att de förtroendevalda kommer att få rätt till skälig ersättning. Om det nu hade varit så, hade vi inte haft någon anledning att reservera oss. Vi tycker för vår del att kommunerna själva skall få välja i vilken form man vill utge ersättning. Med förslaget om ersättning för förlorad arbetsförtjänst är det tyvärr risk för att det inte alls blir någon skälig ersättning. På en del ställen där man har infört ersättning för förlorad arbetsförtjänst har det nämligen visat sig att många har fått avstå från ersättning, eller har fått mycket dålig ersättning för sitt kommunala arbete. Man skall ju inte, Ulla Pettersson, tvingas arbeta helt gratis. Också pensionärer, studerande och skiftarbetande skall ju ha rätt till skälig ersättning för demokratiskt arbete.

Men nu innebär förslaget att om man råkar ha ett sammanträde på tid där man inte har sin arbetstid förlagd, så får man ofta ingen ersättning alls. Vad som händer i kommuner där det lämnas ersättning endast för förlorad arbetsförtjänst är att arvodena dras ned till ett minimum, eller ibland avskaffas. Då blir det alldeles uppenbart mycket orättvist för vissa grupper. Dessutom blir det så krångligt att man t.o.m. måste schablonisera – och då är det väl ändå något fel.

Ulla Pettersson tog vidare ett exempel från sin egen kommun, där man var tvungen att ta över verksamheten. Jag tycker att det var ett bevis på att en kommun alldeles uppenbart har varit oskicklig i sitt urval av uppdragstagare – att man har gett uppdraget till organisationer som inte klarar av uppgiften.

Jag kan ge ett annat exempel från min egen kommun, och jag återkommer, herr talman, i min nästa replik till det.

Anf. 14 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Det finns, Ulla Pettersson, inget exempel på en delad kommun där man har velat återgå. Erfarenheterna är så goda, och det borde väl vara besvärande för Ulla Pettersson.

Däremot råder det fullständig politisk enighet i Örebrofallet – Lekeberg – om att man ville bli en fri kommunal enhet.

När det gäller de fackliga företrädarna och brukarinflytandet säger vi att det är felaktigt innehåll i kommunallagen. Det politiska ansvaret skall vara helt och fullt för de politiskt valda. Ulla Pettersson försöker göra sak av att vi föreslår direktvalda lokala organ, och säger att med det borde följa beskattningsrätt. Så är det ju inte. De lokala organen verkar inom kommunen, och i den organisationen är det fullt möjligt att bygga upp en institution med direktvalda organ.

Slutligen gäller det arvodena. Jag tycker att det var en väldig nedvärdering av vissa förtroendemän som Ulla Pettersson gjorde. Det är beklagligt om man säger att vissa skall åta sig de politiska uppdragen på rent ideella grunder. Det leder till att vi kommer att tappa ytterligare grupper av förtroendevalda, av personer som är villiga att åta sig de här uppdragen. Vi menar att

kommunerna skall ha möjlighet att fritt välja om man vill hålla uppe ersättningen för den insats som görs för kommunen.

Reglerna för att ersätta de kommunalt förtroendevalda är inte särskilt tydliga i propositionen. Det skall ges ersättning i skälig omfattning, och det finns en övre gräns som inte får överskridas.

Skälighetsnormen innebär också att det skall vara en nedre gräns. Det finns ett minimum för ersättningen. Vidare sägs det uttryckligen att det finns inga klara regler, utan man förväntar sig att kommunförbunden skall utarbeta sådana.

Detta tycker jag inte är bra. Det hade varit rimligt och riktigt att riksdagen klart hade kunnat anvisa vad det är som skall gälla på den här punkten. Nu kan vi få väldigt varierande ersättningsregler, och framför allt kommer det att drabba vissa kretsar av förtroendevalda, vari den stora gruppen deltidsarbetande måste räknas in.

Anf. 15 ULLA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Göran Åstrand och jag kan diskutera vem som sopar efter vem utan att komma så mycket längre i den diskussionen. Jag redogjorde för ett exempel på hur det kan gå till, och då är det i många fall tryggare att kommunerna står för verksamheten.

Fackets inflytande är begränsat till frågor som berör det som facket kan ha anledning att ha insyn i. Det framställs väldigt lätt som att de kommunala facken skulle ha möjlighet att lägga sig i all kommunal verksamhet. Så är det inte.

Ylva Annerstedt är fortfarande orolig för brukarinflytandet. Jag utgår ifrån att de som utpekar brukare också vet vilka de pekar ut. Jag tror nämligen inte att kommunala företrädare, på vilken nivå de än finns, är dummare än riksdagsledamöter.

Skälig ersättning har både Bengt Kindbom och Ylva Annerstedt tagit upp. Om jag inte var tydlig nog förra gången, skall jag vara det nu: Jag har inte sagt att man skall fullgöra kommunala uppdrag helt gratis, om man inte förlorar inkomst på det. Jag tror i det här fallet också på kommunerna, att de kan fastställa lämpliga regler.

Jag tror inte att det behöver vara så förfärligt komplicerat. Praktiskt taget alla har ju en sjukpenninggrundande inkomst, och det kan vara en lämplig utgångspunkt i sådana här avseenden. Det står för övrigt också tydligt i lagförslaget att arvodesrätt finns.

Det har egentligen inte med den här debatten att göra, men jag kan inte låta bli att också kommentera vad Ylva Annerstedt sade om de oskickliga kommunalpolitikerna i Gotlands kommun. Det var den borgerliga majoriteten som stod bakom beslutet. De socialdemokratiska ledamöterna reserverade sig mot det beslut som sedan visade sig få de följder Ylva Annerstedt talade om.

Anf. 16 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON (s):

Herr talman! När riksdagen i morgon fattar beslut om en ny kommunallag – omröstningen sker ju i morgon – är det en viktig händelse, som jag ser det. Vi fick de första kommunalförordningarna 1862, och det har sedan

gjorts ganska få större revideringar. Både 1953 års och 1977 års kommunallagar tillkom som bekräftelser och fullföljande av två stora kommunala indelningsreformer. Den kommunallag som det nu skall fattas beslut om har inte den bakgrunden utan tillkommer i ett skede som kännetecknas av ett omfattande inre arbete, en inre omstrukturering och reformering av kommuner och landsting.

Jag är naturligtvis glad att betänkandet som konstitutionsutskottet har förelagt riksdagen för beslut tyder på en mycket stor enighet när det gäller de kommunala frågorna. Det är en viktig lagstiftning, och det är viktigt att det finns en betydande samsyn i de stora frågorna. Visserligen har det avgivits 49 reservationer, vilket kunde tyda på någonting annat, men när man går igenom dem ser man att i alla de stora frågorna finns det en betydande enighet och oftast en ganska kompakt majoritet.

Jag tänker bl.a. på frågorna om delegering och ansvarsfördelning, på friheten att organisera arbetet, i huvudsak också när det gäller vissa sekretessproblem som sammanhänger med det arbetet. Inte minst kanske man skall notera frågan om det ekonomiska styrsystemet i kommuner och landsting, en mycket stor och viktig fråga, där utskottet och riksdagen tydligen är eniga.

Under senare år har det skett mycket stora förändringar i den kommunala verksamheten. Verksamheten har expanderat. Det har ställts större krav på kvalitet och också på effektivitet i den kommunala verksamheten. Samtidigt är den kommunala och landstingskommunala ekonomin ansträngd, inte minst i dagens läge.

Det här är en viktig bakgrund till det som vi nu möter och som vi skall diskutera i dag. Låt mig säga i de här frågorna att jag blev litet förbluffad när jag lyssnade till vad Göran Åstrand hade som inledning till sitt anförande, den idyll som han målade upp och som han ansåg rådde i fråga om den kommunala självstyrelsen omkring 1950.

Jag kan visserligen säga att vissa inslag i framställningen var riktiga, men att fadern i snart sagt varje gård deltog i det kommunala arbetet är inte riktigt sant. Förvisso gällde det storbönderna, men jag härstammar inte därifrån och har en annan bild av den kommunala verksamheten. Dessutom var inte mor med, och det är ganska viktigt att konstatera.

Vad som är ännu viktigare, Göran Åstrand, är väl att se vad som har hänt sedan 50-talet. Vi har delegerat ned till den kommunala nivån en stor mängd av de verksamheter som haft betydelse för välfärdssamhällets utveckling, och det är detta som i hög grad har frigjort människorna i vårt samhälle från en statlig detaljkontroll och skapat ökade möjligheter. Det är den kommunala självstyrelsens stora vinster sedan 50-talet. Jag vill inte beskriva det som att vi har levt i en utveckling där den kommunala självstyrelsen gradvis urholkats, när den i själva verket har fått ett mycket livskraftigare och bättre innehåll än den hade förut.

Under senare år har det skett ett omfattande förnyelsearbete i kommuner och landsting. Jag skulle vilja säga att det knappast finns ett enda landsting eller en enda kommun som inte har i gång betydande arbete med sin organisation, med sin styrning, med försök att delegera och få verksamheten effektivare. Därför är det viktigt att vi också när det gäller lagstiftningen bereder

väg för den typen av förnyelse i kommunerna och underlättar en utveckling som vi tycker är gynnsam och riktig.

Med det förslag som nu läggs fram och som jag har haft ansvar för, både i betydande avsnitt av det utredningsarbete som föregått förslaget och som varit ganska omfattande och för propositionen, vill vi stödja och bana väg för förnyelsen i kommuner och landsting. Jag skall ta upp i huvudsak tre områden som jag tycker är särskilt betydelsefulla: nämndorganisationen, de förtroendevaldas arbetsvillkor och övergången till modernare former för ekonomistyrning. De två förstnämnda punkterna har diskuterats här tidigare av utskottets företrädare.

Den kommunala nämndorganisationen har traditionellt varit starkt sektoriserad. Den har på de specialreglerade områdena varit nära kopplad till uppbyggnaden av statlig administration och avspeglat hur den har varit organiserad. När nu kommunerna fått ett ökat ansvar på flera väsentliga samhällsområden och när formerna för den statliga styrningen alltmer går från kontroll och detaljstyrning mot uppföljning och utvärdering, är det viktigt att få den ändrade nämndorganisationen till stånd och också ökat samarbete över sektorsgränserna.

Mot den här bakgrunden är det nödvändigt, som jag ser det, att man ger kommunerna ökad frihet. Här finns också en betydande samsyn.

Jag vill säga till i första hand Claes Roxbergh att jag ibland har litet svårt att förstå den bristande självtillit som framkommer när det gäller miljöfrågornas förmåga att hävda sig. Jag tror att de allra flesta kommuner kommer att behålla sina miljö- och hälsoskyddsnämnder eller miljönämnder och låta dem arbeta i de former som finns nu. Och det skall finnas en förvaltning som backar upp de miljöfrågor som hanteras i kommunen.

Jag tror inte, och erfarenheten av försöksverksamheten pekar inte heller på det, att det skulle vara någon katastrof om miljöfrågorna lades ihop med frågor som har att göra med den kommunala planeringen. Jag har hört företrädare för dem som kanske lägger mindre vikt vid miljöfrågorna säga att de inte vill ha miljönämnd och miljöfolk nära inpå sig utan de vill hantera sina frågor själva. Det är den andra sidan av saken. Skall miljövärden tillmätas stor betydelse, är det viktigt att kunna påverka också på planeringsstadiet, när en kommun bygger sin framtid.

Självfallet måste i den nya nämndorganisationen målen om likabehandling av medborgarna och en rättvist fördelad samhällsservice garanteras, oavsett vilken nämndstruktur man har. Men det uppnås inte genom statliga föreskrifter om hur organisationen skall se ut utan genom att den grundläggande lagstiftningen och andra statliga beslut på resp. område skall ligga fast.

Jag vill också säga när det gäller nämndorganisationen att det finns naturligtvis en risk – jag ser den – att man förenklar det hela så att vi får få nämndledamöter och färre förtroendevalda. Det skulle jag i så fall beklaga. Men jag ser samtidigt att den organisationsförändring som sker i första hand går därhän att vi i de stora kommunerna får kommundelsnämnder och därmed en breddad förtroendemannaorganisation som kan skapa just den närhet till människor som är nödvändig: närheten direkt till medborgarna.

Den andra punkten som jag särskilt vill kommentera är de nyheter i lagför-

slaget som syftar till att skapa bra arbetsvillkor för de förtroendevalda. Den grundläggande frågan är ju hur de folkvalda representanterna – huvudsakligen på fritid, för så vill vi ju ha det – skall kunna styra och leda en verksamhet som blir alltmer komplex och där medborgarnas krav på både hög effektivitet och fullgod service blir allt större.

Jag menar att den nya kommunallagen ger en god grund för de förtroendevalda att fullgöra dessa sina uppgifter, dvs. att företräda medborgarna på ett effektivt sätt. Då är det viktigt att de får tid att möta sina väljare, att de får rensa sina skrivbord från detaljfrågor och att de får ökade möjligheter att delegera ärenden och följa upp och utvärdera verksamheten.

Jag har uppfattat behandlingen av propositionen i den delen som att det finns en stor uppslutning kring detta att kunna renodla politikerrollen i kommuner och landsting. Men jag har blivit litet konfunderad över diskussionen som här har förts om ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Jag tycker att det är en självklarhet att om en person måste ta ledigt från sitt arbete och därigenom går miste om den normala inkomsten, skall detta i första hand läggas till grund för ersättningen. Det skall vara en självklarhet.

Sedan har vi kommunala arvoden. Jag har inte sett någon ifrågasätta att det skall finnas kommunala arvoden också. Men det förhållandet att man ibland har försökt att i arvodet baka in ganska betydande ersättning för förlorad arbetsförtjänst har inte fungerat bra. Därför har människor av det skälet avstått från att ta uppdrag, och det tycker jag är olyckligt.

Jag har svårt att förstå vad både Ylva Annerstedt och Bengt Kindbom säger på den här punkten. Jag känner inte igen bilden att det skulle vara på något sätt negativt för andra personer om vi inför regler som ger kommunerna frihet, som Bengt Kindbom uttrycker det, att välja mellan ersättning för förlorad arbetsförtjänst och arvode. Självfallet skall vi ha ersättning för förlorad arbetsförtjänst i botten, och sedan skall det kunna finnas arvoden också, även om de kanske anpassas nedåt.

En tredje viktig fråga, herr talman, är reglerna för den ekonomiska förvaltningen. Den är viktig därför att vi under 90-talet kommer att, enligt alla prognoser, ställas inför stora krav på omprövning och effektivisering i den kommunala förvaltningen. Då är det nödvändigt att ha väl fungerande instrument för styrning av ekonomin. Det är inte självklart att de regler som tillkom på 50-talet i dåvarande kapitalredovisningskommittén och som i stort sett har levt kvar till dessa dagar är de som vi skall ha i framtiden.

Behovet av förändring är stort, och det har framkommit vid remissbehandlingen av kommunallagskommitténs förslag. Men det är viktigt också att vi i det här sammanhanget ställer upp klara mål och konkreta krav i fråga om kommunernas och landstingens hantering av ekonomifrågorna, dvs. att försäljningsvederlag för anläggningstillgångar som huvudregel bör återinvesteras, att det skall vara balans mellan inkomster och utgifter, att lån normalt skall betalas tillbaka och inte tas upp för driftsändamål samt att det skall finnas en god framförhållning i planeringen.

Jag är på den här punkten självfallet ibland något oroad för vad som händer ute i kommunerna, med ganska omfattande verksamhet med sale–leaseback och där det kan vara svårt att kontrollera den ekonomiska hållfasthe-

ten. Då är det desto viktigare att vi har ett fast system, med möjlighet till utveckling men att vi samtidigt noga iakttar vad som händer.

Bengt Kindbom frågade vad skrivningen i propositionen innebär på den punkten. Jag vill säga att den innebär att vi kommer att följa detta noga och att jag tror att det är väldigt viktigt att alla som sysslar med kommunala frågor är observanta på utvecklingen.

Ylva Annerstedt har tagit upp insynen i och kontrollen av de kommunala företagen. Jag vill säga att jag på den punkten också blev en smula förvånad över hur Ylva Annerstedt karakteriserade den verksamhet som kommunerna bedriver i bolagsform. Den leds av icke-proffs, sade Ylva Annerstedt, och är ofta en dålig affär för kommuner och landsting. Vad har kommunerna egentligen att göra med solarier, auktionsverksamhet och budverksamhet? undrade hon.

Det finns en viss tradition där, men jag vill inte säga att de är nödvändiga kommunala verksamheter. När Ylva Annerstedt karakteriserar delägda kommunala bolag, undrar jag dock vad man tycker i Sydkraft t.ex. Det är ett bolag som ägs gemensamt av kommunala och privata intressen och som har varit till stor fördel för de kommuner som engagerat sig i det, bl.a. Malmö och Halmstad. Att ledningen inte skulle kunna vara tillräckligt effektiv för att driva en verksamhet till nytta för kommunerna i sådana sammanhang tycker jag är en märklig karakterisitik.

Låt mig till sist, herr talman, något kommentera det fortsatta arbetet med frågor som har anknytning till kommunallagen. Först vill jag då säga att jag givetvis kommer att tillsätta den utredning som konstitutionsutskottet och jag förmodar därmed riksdagen begär när det gäller att bedöma hur vi framöver skall kunna utveckla det kommunala stödet till partierna. Det kommer att ske ganska snabbt.

Jag vill också säga att de olika punkter som har tagits upp i konstitutionsutskottet förtjänar att följas och att vi kanske gör det bäst i någon typ av parlamentarisk församling. Jag tror att det är ett gemensamt intresse att vi ser hur den kommunala utveckling fortgår som nu introduceras fr.o.m. den 1 januari nästa år. Det gäller bl.a. miljöfrågor som bekant, där vi redan har intagit den positionen.

Herr talman! Jag är glad över att det här betänkandet pekar mot att den svenska kommunallagstiftningen har en stark förankring både i riksdagen och, tror jag, hos det svenska folket.

Anf. 17 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Med risk för att bli tjatig skall jag för fjärde gången säga att det finns en betydande enighet. Det är så viktigt att understryka.

Jag hade i mitt inledningsanförande en formulering om hur det var förr, på den gamla goda tiden. Den beskrivningen var min egen, men den har en mängd paralleller som civilministern vet. Jag citerade Vidar Andersson. Jag skulle också kunna citera Gunnar Myrdal och många andra som har beskrivit en del av samhällets problem i samband med att vi omstrukturerade beslutsförutsättningar och det lokala inflytandet på ett sätt som gjorde att människor inte kände igen sig. Som politisk bild var den något förenklad, men jag skulle samtidigt vilja säga att den var sann.

Bengt K Å Johansson förde ett resonemang om varför vi stiftar en ny lag, men jag saknar något mycket viktigt. Det är alldeles riktigt att 1953 års lag och 1977 års lag hade i stort sett den bakgrund han skisserade, men den här lagstiftningen har en bakgrund som även handlar om den offentliga sektorns kris. Jag är litet förvånad över att civilministern inte med ett ord berörde detta. Om vi är för ineffektiva, om vi inte är tillräckligt rationella, om människor inte har tillräcklig insyn och om vi inte får de effekter av samhällsarbetet i kommuner och landsting som vi förväntat oss, skall vi se till att få en lagstiftning som ger de formella förutsättningarna för ett praktiskt arbete. Jag vill med all respekt säga att det borde civilministern ha kommenterat. Gör det gärna när civilministern återkommer.

Sedan vill jag ställa en rak frågan om detta med kommunindelningen. Det var ju kommuner som tvångsvis sammanfördes och många som sammanfördes om icke med tvång så ändå med mycket stor tveksamhet. Man har nu drygt 20 års erfarenheter av stora kommuner och säger då: "Nej, det var bättre förr. Vi vill återgå till det." Man frågar människor i kommuner om de vill återgå eller inte. När det har funnits starka majoriteter för en återgång, t.ex. som i fallet med Trosa–Nyköping eller Örebro–Lekeberg tycker man att det vore rimligt att regeringen följde majoriteten. Tala gärna om för oss här, när vi skall fatta beslut om den nya lagstiftningen, hur det kan komma sig att regeringen inte godkände vad en oerhört bred majoritet i Lekeberg sade.

Jag har diskuterat med Ulla Pettersson om det enda som jag tycker direkt strider mot de principer som vi i övrigt är eniga om, nämligen principen om vilka det är som skall fatta beslut. Besluten i en demokrati skall rimligen fattas av dem som väljarna utsett, dvs. av fullmäktige. De kan i sin tur delegera till nämnder. Hur går detta att förena med att ni, efter en försöksperiod som trots allt gav mycket delade erfarenheter, fullföljer den här lagstiftningen om fackliga förtroendemäns närvaro? Det är en främmande fågel i det demokratiska arbetet. Jag skulle gärna vilja att civilministern, när han återkommer, ger en kommentar till varför detta förslag finns med, trots att man kan rikta så starka invändningar mot det.

Anf. 18 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! När det gäller miljötillsynen verkar det inte som civilministern kan skilja på miljötillsyn och miljöhänsyn. Byggnadsnämnden skall ta miljöhänsyn vid t.ex. planering och exploatering. Vid energiförsörjning, avfallshantering och andra miljöfarliga verksamheter skall man ta miljöhänsyn. Det skall man göra när man planerar och driver verksamheten. Sedan skall det tillses att den här verksamheten verkligen bedrivs på ett vettigt sätt. Då finns den nationella miljölagstiftningen – som vi i och för sig vill se förändrad – och någon måste tillse att den följs. Det är intäkt till det här förslaget. Byggnadsnämnden kan inte göra det själv, och det kan inte nämnden som driver verksamheten heller. Kommunen kan ha egna kommunala bestämmelser eller riktlinjer i det här avseendet. Vem skall tillse att de följs?

Den andra frågan gäller om tillräcklig miljöhänsyn faktiskt har tagits när man har drivit detta. Vi menar att detta måste ske självständigt, någon annan än byggnadsnämnden måste avgöra om byggnadsnämnden har tagit vettiga hänsyn ur miljösynpunkt. Det bör alltså inte byggnadsnämnden själv avgöra,

utan det bör göras av någon annan, inte nödvändigtvis miljö- och hälsoskyddsnämnden, men det bör vara en nämnd som är fristående. Det kan vara en miljö- och konsumentnämnd eller någon annan lämplig sammansättning. Det är mycket viktigt att dessa intressen inte kolliderar.

Civilministern och någon annan sade att man litar på den kommunala demokratin i det här fallet. Visst kan man göra det, men lagstiftningen skall på något sätt vara en grundlag som garanterar ramarna. Vi har nu föreslagit att detta skall regleras via en tilläggsparagraf, men jag är inte säker på att det är tilläggsparagraf som är den rätta vägen. Det kanske kan göras på något annat sätt. Huvudsaken är att den här miljötillsynen sker fritt och oberoende från den som driver verksamhet och planerar markanvändning och exploatering.

Anf. 19 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Civilministern kommer med dubbla budskap när det gäller miljö- och hälsoskyddsnämnderna. Han säger att de flesta kommuner nog kommer att behålla dessa nämnder – oron är obefogad med andra ord. Å andra sidan säger han att det finns ett värde i ett nära samarbete mellan planerings- och kontrollfunktioner. Visst, det gör det säkert, men när det gäller den här saken har vi sett nog av sådant.

Jag vill, utöver vad Claes Roxbergh sade nyss, betona att det handlar om makt. Miljöområdet saknar ekonomisk makt och påtryckningsgrupper med mäktiga intressen. Intressen och förhållanden som byggnadsnämnderna i mycket hög grad handhar. Om vi inte har självständiga miljö- och hälsoskyddsnämnder kommer miljöfrågorna i bakgrunden. Det tycker jag att historien visar. Jag kan inte förstå att det finns någon annan väg att gå än att vi skyddar den här funktionen i kommunallagen.

Anf. 20 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Civilministern talar om den stora enighet som råder när det gäller principerna för den kommunala självstyrelsen. Jag kan ansluta mig till det med vissa undantag. Det gäller vår syn på bolagiseringen av kommunernas verksamhet.

Vi tycker inte att det är ett bra sätt att effektivisera. Vi tycker att den offentliga sektorn skall reformeras inifrån och att den skall bedrivas i nämndform. Det ger den bästa garantin för medborgarnas insyn och kontroll. Det ger den bästa garantin för medborgarnas möjlighet att se efter hur skattemedlen hanteras. Det ger också möjlighet att i allmänna val ta tillbaka det förtroende som man har givit. Det ges möjlighet att överklaga beslut. Det är grunden för vår inställning.

Civilministern var dessutom förvånad över min beskrivning av vad som kommer att hända i de kommunala, både hel- och delägda, bolagen och menade att t.ex. Sydkraft skulle ha varit så utomordentligt väl skött. Det kan hända att det finns sådana exempel, men de kommunalpolitiker som sitter i styrelserna har dubbla lojaliteter. De sitter på ett politiskt mandat och har som första uppgift, anser vi, att motsvara sina väljares uppdrag. I delägda bolag får man, med detta förslag, inte insyn i tillräcklig utsträckning för att tillgodose medborgarnas intressen. Den stora skillnaden är att det är medborgarna som tar den ekonomiska risken. Det är skattebetalarnas pengar

som det handlar om. Man kan inte kontrollera detta, och det förs ingen öppen debatt.

Ulla Pettersson säger att en borgerlig majoritet hade skött det hela illa på Gotland. Det gör inte saken vare sig bättre eller sämre. Det finns både socialistiskt och borgerligt styrda kommuner där man inte alls har förstått skillnaden mellan enskild näringsverksamhet och kommunal verksamhet och där man tror att kommunala bolag löser alla problem. Så är icke fallet.

Jag är glad för att civilministern också delar farhågorna för att det kan bli färre förtroendevalda och att han tar avstånd från de extrema modeller som vissa konsultföretag åker land och rike runt och predikar om. Det är viktigt att den kommunala demokratin och antalet förtroendevalda utvidgas i stället för att minskas.

Anf. 21 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Bakom begreppet förnyelse av den offentliga sektorn kan dölja sig mycket. När den statliga förvaltningen gjordes om innebar det att man avskaffade ett antal länsnämnder och att de förtroendevaldas roll minskade i sammanhanget. Jag hoppas att vi delar uppfattningen att det inte innebär en förnyelse av den offentliga sektorn att nämndorganisationen får den utveckling som nu framträder. Det är bra att civilministern visar oro på den punkten.

En sak som inte utgör riksdagens beslutsområde men som ändå är värd att peka på gäller förvaltningsorganisationen. Det är minst lika viktigt att förändra förvaltningsorganisationen så att dessa murar som finns mellan olika förvaltningar kan brytas ned och att det blir en effektiv behandling av ärendena i kommunerna.

När det gäller arvodena beklagar jag denna inställning när nu också civilministern bekräftar det Ulla Pettersson tog upp tidigare. Vi i centern anser att ersättningen skall vara grundläggande, nämligen för det uppdrag som man har i kommunen. Civilministern säger att han utgår från att ersättningen anpassas neråt.

Jag anser det också vara viktigt att följa upp ekonomin. Frågan är på vilket sätt civilministern kommer att följa upp de ekonomiska frågorna i regeringen för att på det sättet också hävda den kommunala självstyrelseprincipen. Det gäller att slippa kommunala skattestop eller stora ingrepp i den kommunala ekonomin på annat sätt.

Det är viktigt att följa denna fråga. Den kommunala sektorn kan på några år bygga upp en stor skuld. Tidigare har det bara varit staten som har haft en stor skuldbelastning. Får kommunerna en lika stor skuldbelastning, kommer det att utgöra en stor belastning för hela den offentliga sektorn.

Min fråga till civilministern gällde uppföljningen. Skall den ske på den kommunala sektorn som helhet eller kommer den också att ske individuellt för enskilda kommuner? Jag tror att det är viktigt för de kommunala företrädarna att veta detta.

Herr talman! Jag konstaterar att civilministern är mer vidsynt än utskottsmajoriteten när det gäller frågan om behov av att följa upp reformen och att det finns behov av ett parlamentariskt inslag i den uppföljningen.

Anf. 22 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vill återkomma till det Göran Åstrand och jag diskuterade om vad som egentligen har hänt sedan 1950. Jag kan gott förstå Göran Åstrands speciella vinkling av frågan. Jag vet att Göran Åstrand har varit en av dem som i Stockholms kommun har företrätt att man verkligen skall föra ned frågorna så långt det går i den kommunala verksamheten. Men han har inte alltid fått stöd av sina partikamrater här i Stockholm. Det gäller t.ex. skolnämnder som har avskaffats med hjälp av moderaternas försorg och annat som har blockerat en vidgad kommunal självstyrelse. Det gäller här olika inslag av nämnder på lokal nivå. Jag tror att dessa är en viktig förutsättning för att kommunala verksamheter skall bli levande i en så stor kommun som Stockholm. Jag tycker att Göteborg har visat på en annan väg och har kommit längre.

Det väsentliga, Göran Åstrand, är att vi i Sverige har kunnat decentralisera till kommunerna massor av frågor som berör den enskilde medborgaren och därigenom har kunnat undvika en centraldirigering som har funnits i andra länder. Det gäller i princip hela Västeuropa.

Då vi har kunnat få en lokal självstyrelse som har fungerat, genom att den utvecklats under efterkrigstiden, har vi kunnat få den kommunala demokratin mera levande. Det är klart att det finns större kommuner i dag. Men de har också mycket större uppgifter och kan därigenom företräda medborgarna i frågor som i andra länder ligger under ett statligt ansvar.

Det är inte den offentliga sektorns kris, Göran Åstrand, som har orsakat att regeringen lägger fram ett förslag nu, utan det beror på den mycket snabba utvecklingen inom den offentliga sektorn – både i den statliga och i den kommunala. Det är mycket som förändras och som behöver förändras, och vi behöver anpassa den kommunala lagstiftningen till det som är temat i den statliga verksamheten. Vi minskar omfattningen av de regelsystem som finns, och vi försöker att minska byråkratin. Då behöver vi se till att det går att leva upp till detta på den kommunala sidan.

Flera har tagit upp frågan om kommunindelningen. Regeringen har haft få ärenden om en delning av kommuner som har berott på enskilda personers eller något mindre partis initiativ. De allra flesta har varit eniga om indelningsfrågorna i övrigt. När det gäller Nyköping har regeringen gått med på en delning. Regeringen tyckte att argumenten var riktiga och att det hela var grundlagt genom ett långt förberedelsearbete. När det gäller Örebro och Lekeberg är det riktigt att man i kommunfullmäktige var ense i frågan. Men det finns vissa grunder för när en kommun kan delas. Det skall krävas alldeles synnerliga skäl för att göra en sådan delning efter årsskiftet det år som det skall vara ett val till kommunen. De förutsättningarna ansåg jag inte fanns. Regeringen har inte sagt nej till frågan om Lekeberg, men vi har inte heller kunnat fatta ett positivt beslut. Regeringen menar att hanteringen av frågan kom för sent för att ett beslut skulle kunna fattas i år.

Det går att urskilja att den indelningsreform som antogs på 70-talet i allt väsentligt har visat sig utgöra en bra, väl förberedd och väl genomförd reformering av vår kommunala indelning.

Jag vänder mig nu till Claes Roxbergh och Jan Jennehag. Det är klart att dencentraliseringen till kommunerna av miljötillsynen skall ha sin gång. Det

finns ett mycket omfattande lagstiftningskomplex för att efterleva detta. Det lät som om Claes Roxbergh, Jan Jennehag och jag var ense om att det naturligtvis inte hindrar att man bör kunna påverka hur man i en kommun bygger och att miljöfrågorna måste komma med. På något sätt måste de vägas in. Frågan är om de skall vägas in i det slutliga beslutet i fullmäktige eller om de skall vägas in i en nämnd.

Vi är nog ganska ense om att förvaltningarna i och för sig bör vara åtskilda och att det går att företräda olika synsätt i frågorna. Men ytterst skall frågorna vägas samman. Vi har en lagstiftning som skall se till att miljötillsynen följs upp. Men det bör också kunna innebära att man med en sådan organisation har en bättre miljöhänsyn i de långsiktiga planeringsfrågorna.

Slutligen till Ylva Annerstedt. Jag förstår inte riktigt resonemanget om dubbla lojaliteter, att kommunala företrädare som sitter i en bolagsstyrelse, antingen ihop med företrädare för andra kommuner eller företrädare för privata intressen, skulle ha dubbla lojaliteter. De sitter i styrelsen eftersom kommunen har funnit grund för att vara med i ett bolag. Bolagsformen kan ibland vara en mycket bra form att driva en verksamhet i. Man skiljer av en verksamhet för vilken man vill ha ett särskilt resultat, och det kan vara mycket olämpligt att ha detta inom nämndverksamheten.

Jag tror att bakom Ylva Annerstedts inställning i dessa frågor döljer sig andra intressen. Hon vill inte ha kommuner som är effektiva på detta område och som kanske i vissa fall kan vara ett nålstick mot en privat verksamhet som annars skulle kunna ta ut monopolvinster eller på annat sätt motverka kommuninvånarnas intressen. I den frågan har vi säkert olika syn.

Anf. 23 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Även om jag inte blev apostroferad när det gäller det sista som civilministern sade, vill jag ändå säga att det resonemang som folkpartiet och moderaterna för om företagsamheten handlar om att skapa villkor för företagsamheten. Det handlar inte om att skapa monopolsituationer utan möjligheter att arbeta.

En liten del i resonemanget om den offentliga sektorns kris är att många bedömer att kommuner och landsting har gett sig in på verksamheter som andra är mer lämpade att sköta och där andra blir mer effektiva och rationella, och därmed får samhällsmedborgarna ut mer. Jag tackar för att civilministern ändå nalkades detta problem. Här har vi litet olika samhällssyn. Det är bara att hoppas att väljarna är kloka och ger de partier förutsättningar som vill få bort den alltför stora offentliga sektorn när det gäller sådant som den offentliga sektorn inte skall arbeta med.

Sedan apostroferade civilministern mig när det gäller det jag hade gjort i Stockholm, och det var nästan rätt. Men jag har aldrig föreslagit några lokala skolnämnder. Däremot har jag varit mycket aktiv i den kommunaldemokratiska debatten både på statsnivå och i Stockholms stad. Frågan är vad det är för yttre skal, vilka formella förutsättningar, som kommuner och landsting får. Det är detta lagstiftningen handlar om. Är man kommunaldemokrat vill man att medborgarna och de förtroendevalda skall få rimliga arbetsförhållanden och rimlig insyn. På bägge dessa punkter vill jag säga som jag sagt flera gånger tidigare, nämligen att den föreslagna lagstiftningen är bättre än

den gamla. Det går i rätt riktning, och det hänger samman med den breda enighet vi talar om.

Men jag är fortfarande tveksam på några punkter. Det gäller först resonemanget om nämnd och bolag. Självfallet ligger det oerhört mycket i det Ylva Annerstedt har sagt. Vi skall vara mycket noga med att det inte blir fråga om dubbla lojaliteter där vi söker lösningar som inte har så mycket med effektivitet och rationalitet att göra utan som har en annan förankring.

Sedan gjorde civilministern inte någon kommentar till det som var huvudpunkten i mina tre tidigare anföranden, nämligen att fackens medbestämmande är en orimlig konstruktion i ett kommunaldemokratiskt system. Om civilministern återkommer i ett inlägg skulle jag gärna vilja få en kommentar.

På de få sekunder av min taletid som jag kan ha kvar vill jag slutligen säga följande. Kommunindelningarna måste bygga på folkviljan. Det är skillnaden mot 50-talets planhushållningsdebatt när det plötsligt var samhället som bestämde: Så här skall det vara pojkar, antingen ni vill eller inte. Vi har i reservation 1 skrivit att regeringen i sin hantering skall följa folkviljan. Skall jag tolka civilministern så, att när de formaliteter som kan ha varit ett hinder i Lekeberg är borta, följer man folkviljan? Det är i så fall ett mycket viktigt besked i denna debatt.

Anf. 24 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Civilministern var förvånad över mina synpunkter på dubbla lojaliteter. Men inte kan väl civilministern vara omedveten om att här föreligger en inbyggd konflikt? Som styrelseledamot på ett politiskt mandat har jag att följa aktiebolagslagen, främja bolagets bästa och öka dess vinst, men det är inte alls säkert att detta sammanfaller med det politiska förtroende jag fått av mina väljare. Däri ligger den dubbla lojaliteten.

Civilministern säger att vi inte vill ha effektiva kommuner i bolagsverksamhet. Här skiljer sig vår syn på frågan. Vi vill ha effektiva kommuner som arbetar i nämndform där medborgarna har insyn och kontroll. Om man finner att en verksamhet bäst bedrivs i privaträttsliga former, anser vi att den skall bedrivas av det enskilda näringslivet.

Jag vill återkomma till frågan om skälig ersättning. Vår reservation betyder inte att vi inte anser att de förtroendevalda skall ha skälig ersättning för sina insatser. Den är ett uttryck för de erfarenheter vi fått från de kommuner som infört detta system. Det tillfredsställer inte det mål som uppsattes när man införde systemet. Jag har alltid hävdat att kommunalpolitiker skall ha bra betalt för det självuppoffrande och demokratiskt viktiga arbete de utför. Men denna modell har lett till stora orättvisor. Den fungerar inte såsom det var tänkt. På många håll har det blivit så komplicerade beräkningar att man ändå i viss utsträckning har tvingats att schablonisera för att över huvud taget få det att fungera, och det var ju inte meningen.

Det kan hända att denna modell fungerar bra i vissa kommuner för en viss typ av ersättning, där man inte har så många deltidsarbetande eller studenter, men i andra kommuner fungerar det inte. Civilministern skulle t.ex. kunna tala med sina partikamrater i Malmö som har utomordentligt stora

svårigheter att klara av detta med ersättning för förlorad arbetsförtjänst på ett rättvist sätt.

Anf. 25 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Förslaget till ny kommunallag innehåller omfattande delegationsmöjligheter, och med all rätt, skulle jag vilja säga. Men det förutsätter att kommunfullmäktige skall kunna fatta övergripande beslut om riktlinjer och andra bestämmelser som nämnder, tjänstemän och andra inom kommunen skall följa. Det betyder också att det kommer att bli en mängd ärenden som inte når upp till fullmäktige, utan som avgörs på en lägre nivå. Vissa ärenden avgörs kanske på tjänstemannanivå och andra på nämndnivå.

Jag menar att det då är viktigt att det finns en fristående miljötillsynsenhet inom kommunen som kan följa upp besluten och kontrollera om besluten inom den kommunala verksamheten har fattats på det sätt de skall. Sedan kan jag mycket väl hålla med om att avvägningen mellan olika intressen i en rad ärenden som kommer upp till fullmäktige görs där. Men ett helt nytt problemkomplex skapas i och med den målstyrning och de nya delegationsmöjligheter som det nya lagförslaget innebär, vilket motiverar att vi får en bestämmelse i lagtexten om en speciell miljötillsyn.

Anf. 26 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Det ligger naturligtvis en del i det som civilministern sade om att det egentligen inte finns någon anledning för kommunerna att skrota miljö- och hälsoskyddsnämnderna. Vi kommer naturligtvis också att få se att de i de allra flesta fall kommer att bli kvar. Men jag är helt övertygad om att vi kommer att finna kommuner som gör precis det vi befarar. Om vi allihopa är överens om att miljöfrågorna inför framtiden kommer att vara utomordentligt viktiga, måste vi för varje steg vi tar och varje åtgärd vi gör fråga oss: Gynnar eller missgynnar det som vi tänker göra miljöfrågornas rätta hantering?

Vad skulle det finnas för farligt i, civilministern, att i lagen infoga det som vi från vänsterpartiet och miljöpartiet gemensamt sagt i vår reservation: "Den nämnd som har ansvaret för tillsynen enligt miljö- och hälsoskyddslagstiftningen i kommunen får ej vara samma nämnd som har ansvar för planering av markanvändningen och exploatering av mark, energiförsörjning, avfallshantering eller annan miljöfarlig verksamhet." Jag menar att varje rimlig bedömning borde leda till slutsatsen att om vi vill mena allvar med omsorg om miljön är det helt oförenligt att i debatten hävda att det inte skulle vara bra att ta in en sådan bestämmelse. Vi har här en klassisk intressekonflikt som vi inte kommer ifrån. Vi löser inte den genom att tro på den goda viljan. Här krävs det klara riktlinjer.

Anf. 27 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag skall i all korthet ta upp några av de frågor som kvarstår.

När det gäller kommunindelningarna vill jag säga några ord till Göran Åstrand. Det är nästan aldrig så enkelt att det i en kommun finns en total enighet om att man skall lämna en kommun eller att man skall gå samman med någon annan. Det finns skilda meningar om vilken kommun man skall

tillhöra. Det är oftast skillnader mellan partierna, även om man ibland talar sig samman om det. Det måste därför ytterst finnas någon som löser dessa konflikter. Jag är – som jag sade – glad över att det är så pass få konflikter i dessa frågor.

Jag tycker att det finns mycket som är riktigt i den kommunala utvecklingen. Man har gått från en diskussion – litet sterilt, skulle jag vilja säga till Bengt Kindbom – om att dela kommunerna till att diskutera hur man skall kunna utveckla den kommunala demokratin så att vi kan fånga upp stämningar som kanske inte är helt lika i hela kommunen. Man inrättar t.ex. kommundelsnämnder i stället för att dela kommunerna.

Jag tar sedan tillbaka berömmet till Göran Åstrand för att han hade verkat för kommunala skolnämnder. Jag beklagar att de försvann i Stockholm. I övrigt tycker jag att Göran Åstrand har verkat för att man skall bredda den kommunala demokratin i Stockholm, medan hans parti ofta – som jag har uppfattat det – har varit väldigt passivt i dessa frågor.

Jag vill sedan beröra frågan om fackliga representanters närvaro. Jag menar att det är en form för att utveckla diskussionerna mellan de anställda och kommunföreträdarna som inte har varit till hinder för den kommunala demokratin. Det kan finnas andra former som är lämpliga. Vi har ju medbestämmandelagstiftningen också på detta område. Detta – kan man säga – har ofta visat sig vara den mest rationella formen för medbestämmande i den kommunala verksamheten. Jag känner till en del av denna verksamhet ganska väl, och jag kan inte säga att det finns exempel på att den i allmänhet har förhindrat en väl fungerande kommunal verksamhet.

Göran Åstrand tog upp en fråga som också Ylva Annerstedt var inne på. Det berör vad som uppkommer när kommuner ger sig in på andra områden. Jag skall gärna säga att jag naturligtvis i kommuner ser exempel på sådant som jag kanske i vart fall inte tycker ligger centralt i den kommunala verksamheten och som man ibland gott kan lämna åt andra. Jag har däremot en helt annan mening än den som Ylva Annerstedt gör sig till tolk för. Ylva Annerstedt menar att man skall säga nej till sådana bolag och att privaträttslig verksamhet inte skall bedrivas av kommuner utan av någon annan. Jag tror att det där finns en mycket stor skillnad mellan oss socialdemokrater och särskilt – om jag förstår det rätt – folkpartister och moderater. Vi vill att den kommunala verksamheten skall omfatta områden som kommunmedlemmarna har stort intresse av. Men det är också viktigt att man då kan avskilja en verksamhet och föra och bedriva den i bolagsform så att de reglerna blir gällande. Sådan verksamhet bedrivs i stor omfattning. Jag skulle se det som en mycket negativ utveckling för kommunmedlemmarna om det i princip blev förbjudet att bedriva verksamhet som lämpligast sker i kommunal form. Jag tror det skulle vara ett stort hinder för den kommunala självstyrelsen om man hamnade där.

Jag förstår fortfarande inte i vad dessa dubbla lojaliteter består. Kommunen bestämmer sig – enligt det förslag som vi har lagt – för att man skall delta i ett kommunalt bolag, antingen man har det som helägt eller man är delägare. Då bestämmer man också vad uppgiften är för de företrädare som man sätter in i bolaget. De skall naturligtvis företräda kommunens intressen.

Det svär sällan emot att man skall se till att verksamheten bedrivs på ett bra och ekonomiskt riktigt sätt.

Det verkar inte som Claes Roxbergh, Jan Jennehag och jag har så stora åsiktsskillnader när det gäller miljöfrågorna. Det centrala är – tycker jag – att vi nu får en lagstiftning som, när det gäller att tillämpa den direkt ut i kommunerna, är mer långtgående. Lagstiftningen skall självfallet fullföljas. Den skall fullföljas av de tjänstemän som arbetar på det området och av den nämnd som har ansvaret.

Jag ser inte att det svär emot möjligheterna att ibland samarbeta, med t.ex. konsumentnämnden, som Claes Roxbergh säger. Han vill däremot ha ett förbud mot att det skall kunna ske inom ramen för en miljö- och byggnadsnämnd. Jag har svårt att förstå den distinktionen, även om jag vet att det bland dem som arbetar med miljöfrågor finns en oro över den tyngd som byggnadsnämndens folk ofta har i dessa frågor. Jag tror att miljöfrågorna i dag har en sådan ställning att man inte behöver oroa sig för att de kommer på undantag. Även om de ekonomiska intressena kanske ligger mer åt utvecklingshållet är miljöfrågorna politiskt i dag mycket starkt förankrade i den kommunala vardagen.

Slutligen vill jag beröra de förtroendevaldas ersättning. Jag tycker att det här finns en skillnad. Jag har mycket svårt att förstå att inte alla partier ser det som en självklarhet att man skall få ersättning om man tar ledigt från sitt jobb och går miste om arbetsförtjänst. Man skall dessutom kunna få ersättning i form av arvode för inläsningsarbete och annat arbete som man gör för kommunen. Det är två skilda saker. Om man lägger arvodet som norm tappar man bort mycket av det som är viktigt, nämligen att vi skall ha en representativ församling. Vi kan nog på många håll se att representationen inte blivit den rätta bl.a. av dessa skäl, även om det finns andra faktorer som också spelar in.

Herr talman! Jag vill slutligen säga att jag är glad över att det har varit ett lugnt och sakligt meningsutbyte i dessa frågor. Det tyder jag som ett ytterligare uttryck för dels att dessa frågor är starkt förankrade i riksdagen, dels att vi får en komunallag kring vilken det finns en bred enighet om att grunderna skall vara utformade på det sätt som riksdagen i morgon kan fatta beslut om.

Andre vice talmannen anmälde att Göran Åstrand, Ylva Annerstedt, Jan Jennehag, Claes Roxbergh och Bengt Kindbom anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 28 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag får tacka allihopa. Det har varit en verkligt intressant och trevlig debatt att lyssna på. Man kan fråga sig varför jag egentligen har begärt ordet. Det beror på att jag faktiskt – i all denna enighet – vill uttala några varningens ord. Jag vill möjligtvis också skaffa mig en egen, privat brasklapp.

Det finns en fråga som i utskottsyttrandet bara berörs parentetiskt. Det är den som handlar om redovisning, ekonomisk förvaltning, räkenskapsföring m.m. Det har heller inte behandlats särskilt mycket här i kammaren, även

om det har varit ett meningsutbyte mellan civilministern och Bengt Kindbom. Jag tycker därför att det behövs litet ytterligare kommentarer.

I 1953 års kommunallag infördes regler om förmögenhetsskydd för kommunernas kapital. Skyddet avsåg det nominella kapitalet, och det fungerade väl på den tiden då inflationen kanske var 2–3 %. Kommunerna hade alltså en fast handlingsnorm, något som ekonomerna brukar säga är viktigt. När under 1970-talet inflationstakten successivt ökade – den uppgick ibland till tvåsiffriga tal – blev naturligtvis denna norm meningslös. Den kommunala expansionen sedan 1960-talet med växande komunal beskattning och ett växande motstånd mot skattehöjningar, gjorde kommunallagens förmögenhetsskyddsbestämmelser alltmer illusoriska, allra helst som populistisk kommunalpolitik av alla partier varit vanlig. Populära men dyra krav har uppfyllts oavsett hur kommunens och medborgarnas ekonomi påverkats.

Det behövs alltså nya regler och nya sätt att skydda medborgarna mot ekonomiskt lättsinne. Låt mig bara ge ett exempel för att visa vad det är fråga om.

I Uppsala kommun har man under perioden 1981–1989 finansierat hela sin investeringsbudget och lånat över 200 milj.kr. för att klara den löpande verksamheten. Soliditeten har, om man räknar på rätt siffror, minskat från 50 till 27 %. Samma typ av siffror skulle kunna redovisas i många kommuner och landsting, inte minst i min hemkommun Malmö. Civilministern sade sig också vara oroad av den ekonomiska hantering ute i kommunerna som man kan se här och var. Vad skall vi göra?

Frågan om kommunal ekonomi och förmögenhetsskydd var en av de kontroversiella frågorna i kommunallagutredningen. Ordföranden, som hade konservativa uppfattningar, ville helst ha kvar det nominella förmögenhetsskyddet. Min och ett antal av de sakkunnigas åsikt, att kraven på god ekonomisk hushållnng måste lösas genom ett helt nytt synsätt på den kommunala ekonomiska förvaltningen, på redovisningen och på redovisningsmetoderna, bröts mot varandra. Själv har jag hävdat detta under mycket lång tid. Första gången jag skrev om det var för tio år sedan. Jag sade då att det var en av de viktigaste förändringarna som krävdes.

Regeringen tog fasta på det förslag som jag lade fram i en reservation i utredningen. Curt Riberdahl, som var sakkunnig, avgav ett särskilt yttrande. Jag är helt övertygad om att det var hans åsikt som påverkade civilministern, eftersom han ju företrädde Kommunförbundet. Litet av äran kan jag väl själv ta åt mig. Vi hade ungefär samma text. Möjligen var min något utförligare.

I den nya lagen, som riksdagen skall klubba igenom i morgon, har vi fått ett ramlagskrav på god ekonomi. Vad innebär då detta? Redovisningsdokument måste vara fasta i sin värdering av tillgångar och skulder samt av förändringar i tillgångarnas och skuldernas värden. Kommunerna måste visa öppenhet och redovisa nyckeltal för likviditeter och soliditet liksom ändringar i dessa nyckeltal. Finansieringsanalyser måste finnas med i varje årsredovisning. Vad som krävs är alltså att kommunalpolitikerna använder sig av finansiell målstyrning. Den ekonomiska medvetenheten måste stå i fokus. Planering och prioriteringar i den kommunala verksamheten måste ske öppet.

Kommunalpolitikerna lever tyvärr på den plutokratiska marknaden. Detta innebär dess värre stora frestelser för kortsiktiga avgöranden. Det är mycket svårt att stå på ett torgmöte och säga att man skall höja den kommunala soliditeten från 27 till 30 %. Jag vill påstå att det är alldeles omöjligt att göra det. Det är mycket lättare att säga att man självklart ställer upp på en ny sporthall eller på något annat populärt objekt.

Komunalekonomen Hans Jensevik, som bl.a. satt med i storstadsutredningen, konstaterar i en desillusionerad artikel i Ekonomisk debatt nr 3 år 1991, att vi har tre utfall att vänta för framtiden. Det första är att vi måste kompensera den kommunalekonomiska nedgången med ökade statsbidrag. Finansministern och nästan alla andra tycker att detta är uteslutet. Det andra är helt enkelt att passivt åse en kommunal mognadsprocess. Den kommer att bli smärtsam också för skattebetalarna. Det tredje är att lagstifta.

Finansministern tar där upp en sak som regeringen har tillgodosett i sitt lagförslag, nämligen att det skall upprättas flerårsplaner. Man skall upprätta en plan när man tillträder sitt fögderi, och den skall följas. Vad händer då om man inte följer den? Hans Jensevik, framför, om jag har läst honom rätt, mycket drastiska synpunkter. Han säger helt enkelt att dessa slarver till kommunalpolitiker inte skall få fortsätta de närmaste två mandatperioderna. De har straffat ut sig och skall sitta i utvisningsbåset. Det tycker jag kanske är väl drastiskt. Jag tror att man först måste pröva andra, mer marknadsanpassade lösningar, lösningar som ligger utanför lagstiftningen men som är nödvändiga för att lagstiftningen skall ha en rimlig chans att fungera.

Här vill jag ge några tips till civilministern, av vilka det första gäller redovisningen. Den kommer nu i ny form. Regelverket är klart knutet till bokföringslag, bokföringsnämnd, föreningsauktoriserade revisorers anvisningar, kommunala rättssärregel etc. Här har först massmedia en uppgift. Man skall bevaka kommunernas bokslut på samma professionella sätt som man bevakar börsbolagens. Bevakningen skall inte endast ske på de sidor där man talar om politik. Här har alltså handels- och finanstidningarna en stor uppgift att fylla. Men det räcker inte, utan här kommer också staten in i bilden. Den måste vidta vissa åtgärder. Så till exempel bör man inrätta ett institut för kommunal effektivisering och rationalisering. Institutet bör göra jämförelser mellan de olika kommunernas ekonomiska fögderi. Jämförelser inriktade på lägsta kostnad för olika tjänster i kommunerna bör också göras och analyseras noggrant.

Kostnaderna för olika aktiviteter uttryckta per capita växlar mycket kraftigt från kommun till kommun. Undervisningskostnaderna i grundskolan räknat per elev kan i ytterlighetsfall i likartade kommuner skilja på upp till 3 000 kr. Samma skillnader finner man på i stort sett alla områden för kommunal service. Genom att analysera dessa skillnader skulle man kunna finna effektiva metoder för att genomföra verksamheten. En god redovisning och rättvisande värderingsmetoder är nödvändiga för den här typen av jämförelser. Men det är också nödvändigt att staten är aktiv och verkligen startar något nytt. Vi behöver således ett institut för kommunal rationalisering. Det skulle stärka de politiker som inriktar kommunens styrning efter finansiella mål och som inte faller till föga för kortsiktiga och populistiska krav på nya utgifter, något som i förlängningen leder till en undergrävd ekonomi.

Den kommunala revisionen måste också få en betydligt mer framträdande ställning i kommunerna. Jag har med tillfredsställelse noterat att utskottet har avvikit från propositionen och krävt att revisionen skall ske enligt god revisionssed. De nya reglerna om den kommunala ekonomin, som finns med i förslaget till kommunallag, kan vara ytterligt farliga om inte kontrollfunktionerna skärps. Det krävs vakenhet från massmedierna, som måste ha professionella kunskaper om ekonomi och redovisning. Det måste till en betydligt starkare och mindre uddlös kommunal revision, och för det krävs en statlig ekonomisk kontroll genom ett rationaliseringsinstitut. Här har vi en hel del att lära från USA. Om inte dessa regler följs, då blir det en smärtsam kommunal mognadsprocess. Jag önskar inte skattebetalarna samt gamla och sjuka ute i kommunerna en sådan upplevelse. De skulle få en ännu sämre service än de har i dag.

Vore det då inte bättre att ha kvar det gamla förmögenhetsskyddet? Nej, svaret är enkelt: det har blivit verkningslöst. Alltför många kommunalpolitiker har lärt sig hur bestämmelserna kan kringgås. Det är bara att acceptera faktum och försöka finna nya och förhoppningsvis mer effektiva vägar. Jag har anvisat några, och kommer inte dessa till stånd tvår jag mina händer. Civilministern har insikt om problemen, men jag har i dag tyvärr saknat de konkreta förslagen.

Anf. 29 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Avsikten med den nya kommunallagen är bl.a. att den kommunala demokratin och den kommunala självstyrelsen skall stärkas samt att kommunernas och landstingens arbete med att effektivisera och förbättra kvaliteten i den kommunala verksamheten underlättas. Den fria nämndorganisationen och nya former för ekonomistyrning avses också få stor betydelse för det kommunala förnyelsearbetet.

I min motion berör jag bl.a. de översyner och förändringar av det politiska arbetet i kommuner och landsting som pågår i landet. Jag menar att förutsättningarna för och inriktningen av dessa översyner förtjänar en noggrann granskning.

Jag konstaterar också att dagens diskussioner utgår ifrån ganska snäva ekonomistyrningsmodeller och tar sig uttryck i förslag om att man t.ex. skall reducera antalet politiker, slakta i nämndorganisationen och göra politikern till en renodlad beställare.

Jag avslutar min motion med att varna för en alltför snabb omorganisering i kommuner och landsting, vilket kan bli till men för den kommunala demokratin i stället för en tillgång.

Utskottet behandlar min motion på s. 35 i betänkandet, och de förtydliganden som utskottet gör i betänkandet finner jag värdefulla. Jag noterar särskilt att utskottet utgår ifrån att regeringen följer den nya lagens tillämpning och i det sammanhanget uppmärksammar de frågor som jag som motionär berört.

Jag vill dock tillföra ytterligare några synpunkter och farhågor.

Motionen skrevs den 15 april. Sedan dess har jag tagit del av en mängd tidningsartiklar rörande pågående omorganisationer i kommuner och landsting som är än mer långtgående än de jag hänvisade till i min motion. I helgen

kunde jag i en tidning läsa att man i en kommun föreslår att antalet nämnder skall reduceras från 20 till 8 samt att antalet nämndledamöter och suppleanter skall minska från 400 till 153.

Det är inte så att jag vill påstå att förändringar inte skall ske, men jag tycker att pendeln slår från den ena ytterligheten till den andra, och jag vill därför uppmana kommun- och landstingspolitiker att skynda långsamt.

Man frågar sig: Varför har alltför ofta debatten om 90-talets politik och politiska arbete blivit en diskussion om organisation? Vad är det egentligen som saknas eller brister? Är det fråga om en avslutad tillväxt av resurser, är det bristande beslutsförmåga och politiskt mod, eller är det fel i organisationen?

Det kärva ekonomiska läget, tidsandan och det marknadstänkande som präglat mycket av 80-talets kommunala förnyelsearbete tillsammans med att konsulter med begränsat intresse för demokrati har anlitats ger enligt mitt förmenande en del av förklaringen.

En förment effektivitet har under 80-talet trängt undan demokrati som mål för förändringar, och tydligen fortsätter detta in i 90-talet.

Statsvetare Agne Gustafsson (s) framförde i en skrivelse till konstitutionsutskottet den 9 april bl.a. följande:

Det finns en oro, med hänvisning till kommunernas och landstingens planer på organisationsförändringar, för att kommunen under intryck av aktuella ekonomiska svårigheter förvandlas från en demokratisk gemenskap till en marknadsorienterad resultatenhet.

Herr talman! Frikommunutredningen uttalade i ett delbetänkande angående försöken med en friare nämndorganisation följande: "Utredningens ställningstagande till förmån för en friare nämndorganisation bygger på en stark tilltro till den kommunala självstyrelsen och den kommunala demokratin. En friare nämndorganisation får därför inte innebära att förtroendemannaorganisationen åsidosätts."

Kommunallagens främsta syfte är att skapa den konstitutionella ramen för medborgarnas möjligheter att på likställighetens grund i kommuner och landsting självständigt handha för människors välfärd och omsorg väsentliga gemensamma angelägenheter. Kommunallagen skall dessutom vara ett skydd för demokratin och den demokratiska beslutsprocessen samt det rättsliga instrumentet för minoritetsskydd och medborgarnas rättssäkerhet.

Herr talman! Med hänvisning till att utskottet utgår från att regeringen följer den nya lagens tillämpning och i det sammanhanget uppmärksammar de frågor jag som motionär berört förlitar jag mig på detta och tillåter mig att känna ett visst lugn.

Anf. 30 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag vill först instämma i Bengt Kindboms anföranden och de yrkanden han har ställt. Jag vill också instämma i vad Sonia Karlsson sade. Hon tar fasta på just de problem vi från centerpartiets sida har ägnat en särskild uppmärksamhet. Med de åsikter Sonia Karlsson har är den logiska konsekvensen att hon röstar på vår reservation nr 48 till utskottets betänkande.

En stor brist i det utredningsarbete som har föregått den nya kommunallagen – som alla nu i stort säger sig vara så ense om – är enligt min mening att

man inte har tagit demokratin som en utgångspunkt för debatten som helhet om hur den kommunala självstyrelsen på länsnivå och primärkommunal nivå skall utformas.

Man kan konstatera att hela frågan om landstingens roll och om länsdemokratin är lämnad åsido. Detta är en fråga som vi från centerpartiet länge har ägnat en mycket stor uppmärksamhet. Det är intressant att konstatera att vi nu börjar få verklig resonans runt om ute i landstingen. I mitt eget län, Malmöhus län, förbereder alla de politiska partierna nu initiativ i denna fråga. Man har väckt motioner, och man kommer i dagarna att ha en stor debatt om vilken landstingets roll skall vara i det demokratiska spektrat. Från samtliga partier har det kommit till uttryck uppfattningar som ligger mycket nära vad vi i centerpartiet har drivit väldigt länge.

Men denna aspekt – dvs. gränsdragningen mellan kommunernas och landstingens verksamhetsområden och frågan om landstingens övertagande av ett rejält beslutsfattande över vidare fält i länen – har alltså lämnats åsido. Från centerpartiet beklagar vi detta.

Även när det gäller kommunerna har demokratiaspekten kommit i bakgrunden, vilket Bengt Kindbom nämnde flera gånger och vilket också Sonia Karlsson tog upp. Man har utgått från att det gäller att göra någonting i kommunerna, och man har frågat sig vad man då skall göra. Svaret har blivit att man helst skall göra kommunerna till bolag. Det är en trend som ligger i tiden. Det skall vara effektivitet, och när kommunalpolitiker inte sköter sig skall man se till att det blir litet mer affärsmässighet över det hela. Framför allt har vi för många politiker. Det är också ett slags trend i tiden. Det sitter för många politiker överallt och fattar beslut. Det gäller därför att rensa ut så många som möjligt av dem. Jag vill varna för den utvecklingen. Här naggar vi i själva grunden för ett demokratiskt beslutsfattande, som kan vara förankrat i vidare kretsar och som kan engagera många människor.

Jag måste säga att jag är ängslig för vad som kan bli effekten av den fria nämndorganisationen i kommunerna. Jag och vi i centern har gått med på att kommunerna skall ha frihet att ordna sin nämndorganisation på det sätt som de finner lämpligast. Men risken är naturligtvis att man gör sådana s.k. rationaliseringar att man i ett slag slår ut kommunalt engagerade människor i stor omfattning. Vad resultatet härav blir vet vi. Vilka är det som bär upp den kommunala demokratin? Vilka är den kommunala demokratins resurspersoner? Jo, det är alla de som är engagerade, alla de som sitter i nämnder och styrelser. Alla som har politisk erfarenhet vet att det är här kunskapen om samhället finns i mycket stor utsträckning. De som har kommunala uppdrag och är kommunalt engagerade följer också med i samhällsutvecklingen som helhet. De är en stabilisator i det demokratiska systemet och ett visst skydd mot äventyrare och folkförförare av olika slag. Jag ser alltså mycket allvarligt på att man reducerar den här skaran av engagerade och kunniga personer.

Dessutom kommer, såvitt jag förstår, rekryteringsproblemen att bli stora. Början på ett livslångt engagemang i samhällsarbetet är ofta en suppleantplats i en kommunal nämnd. Det är där vi en gång startade.

Det är ganska märkligt att höra att en del som talat så varmt för demokratin samtidigt inte vill vara med och ändra på minimigränserna för antalet le-

damöter i nämnder och styrelser. Såvitt jag förstår kan resultatet bli att vi får tre nämnder i kommunerna – kommunstyrelsen och två andra nämnder med fem ledamöter i varje. Då blir det sammanlagt femton ledamöter och femton suppleanter. Så illa blir det naturligtvis inte, men jag tycker att det är oerhört viktigt att vi här beslutar att effekterna på demokratin av den här reformen skall följas upp omedelbart genom granskningar och forskningsprojekt av olika slag.

Anf. 31 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Jag vill säga till Bertil Fiskesjö att jag har förtroende för att regeringen följer den uppmaning som utskottet gör i sitt betänkande i anslutning till min motion, dvs. att man skall följa tillämpningen av den nya lagen och vara uppmärksam på om några ändringar måste göras. Jag förlitar mig på detta, och Bertil Fiskesjös uppmaning att jag skall rösta på reservation 48 kommer därför att falla till marken. Men jag är tacksam för att centerpartiet och många fler vill värna om den kommunala demokratin. Det är mycket viktigt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

4 § Arvoden till statsråden m.m.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1990/91:KU48 Arvoden till statsråden m.m.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

5 § Primärkommunalt huvudmannaansvar för primärvård, m.m.

Föredrogs
socialutskottets betänkanden
1990/91:SoU21 Primärkommunalt huvudmannaansvar för primärvård m.m. (prop. 1990/91:121),
1990/91:SoU22 Prioriteringar i hälso- och sjukvården samt
1990/91:SoU18 Vissa tandvårdsfrågor (prop. 1990/91:138).

Kammaren biföll andre vice talmannens förslag att socialutskottets betänkande SoU22 skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Andre vice talmannen meddelade att SoU21, SoU22 och SoU18 skulle debatteras gemensamt.

Anf. 32 PER STENMARCK (m):

Herr talman! I allt större utsträckning debatteras frågan om etiken i sjukvården och de prioriteringar som görs. Detta är en debatt som vi moderater hälsar med tillfredsställelse, samtidigt som vi beklagar att den behöver föras. Debatten visar nämligen att det finns problem. Det är samtidigt beklagligt att denna viktiga debatt skall föras under den tidspress som riksdagen har denna sista vecka. Det är min förhoppning att vi skall kunna återkomma vid något senare tillfälle med en mer utförlig diskussion.

Det är bara att konstatera att oavsett var man bor i Sverige så är vårdköer i dag en realitet. De kan variera från landsting till landsting, men överallt finns de, och överallt skapar de en otrygghet och en oro som egentligen inte skulle behöva finnas.

Självfallet kan det synas överdrivet att säga att vi egentligen inte skulle behöva de här prioriteringsproblemen. Vi avsätter onekligen mycket stora pengar i vårt land till sjukvård. Varje år satsar vi 9 % av allt som vi producerar, och det kan därför knappast sägas att sjukvården får för litet pengar. Inte heller är konsumtionen av sjukvård för hög i Sverige, framför allt inte inom den öppna vården. Dessutom tyder alla jämförelser på att vi har en synnerligen väl kvalificerad personal. Utan personalens i många fall självuppoffrande insatser hade situationen varit betydligt värre.

Om det då är så, att vi satsar mer än nästan alla andra länder på vården, inte överkonsumerar och har den bästa personal vi kan tänka oss, vad är det då som är fel? Varför har vi ändå dessa problem?

Det är ju alltid lätt att skylla på systemet och säga att det egentligen är oss politiker det är fel på. Många andra gör det. Vi själva gör det kanske i alltför liten utsträckning. Men det är faktiskt detta system som det i många avseenden är fel på. Alla erfarenheter visar att planhushållning inte fungerar. Det är faktiskt planhushållning vi har inom den svenska sjukvården. Den fungerar inte i andra länder, och den fungerar inte i Sverige heller. Den fungerar inte när det gäller andra områden, och den fungerar inte inom sjukvården heller.

Ändå är det alltid den typen av åtgärder som diskuteras i Sverige. Ju större problem och ju längre köer, desto mer planhushållning.

Överallt sitter det politiker som säger: Låt oss pytsa in ett antal miljoner till – eller ett antal tiotal eller antal hundratal miljoner – så minskar säkert köerna och därmed också sjukvårdens problem.

Och det gör de förmodligen också tillfälligt inom just det område som man just då satt in åtgärderna mot. Men totalt sett har problemet bara blivit större, därför att åtgärderna varit fel.

Därför är det i grunden inte mer pengar eller fler politikerbeslut som behövs, utan det är ett systemskifte. Ingenstans behövs detta systemskifte bättre än inom sjukvården och inom äldreomsorgen.

Det blir alltmer nödvändigt med den form av en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring som vi moderater länge har förordat. Redan nu tas första steget genom att det finns enighet bakom den vårdgaranti som vi moderater i många år varit ensamma om att kräva och som riksdagen skall ta ställning till om några dagar. Men det är viktigt att understryka att detta bara får vara ett första steg mot en konsekvent genomförd försäkringsmodell.

Herr talman! Bara några ord om det betänkande som vi också behandlar under denna punkt och som gäller tandvårdsfrågor. Det handlar bl.a. om legitimering av tandhygienister. Det förslaget hälsar vi moderater med stor tillfredsställelse.

Däremot delar vi inte regeringens uppfattning när det gäller specialistutbildningen. Avsaknaden av en examination, den oklara regleringen av specialistutbildningen och den korta utbildningstiden är inte förenliga med vår uppfattning om vikten av hög kvalitet i tandvården.

Vår uppfattning är att specialistutbildningen alltid skall vara knuten till någon av de fyra tandläkarhögskolorna eller till de speciella utbildningsenheterna i Jönköping, Örebro och Linköping.

Forskningsanknytning till en specialistutbildning är synnerligen angelägen för att grundlägga möjligheterna för att utveckla de egna kunskaperna och för att skapa ett intresse för att följa vetenskaplig utveckling. Som en följd av detta menar vi också att ett oavvisligt kvalitetskrav är att utbildningen avslutas med examination vid någon av högskolorna.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservation nr 3 i socialutskottets betänkande 18 och till reservation 4 i socialutskottets betänkande 21.

Anf. 33 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Per Stenmarck och jag är överens i många frågor i vad gäller hälso- och sjukvården. Men jag tycker nog att han är onödigt pessimistisk eller kanske maximalistisk när han säger att enbart den totala reformen är möjlig och att man inte kan göra något för att här och nu förbättra sjukvården för de människor som nu lever och är sjuka och lider. Jag menar att sådana reformer är möjliga. Vi kommer om några dagar att diskutera ett antal samlade reformer som avser att korta ned köerna i svensk sjukvård.

Tre olika saker ingår i det paketet. För det första finns ett betalningsansvar för kommunerna, som gör att kommunerna kommer att ta hem patienterna snabbare och därmed skapa fler platser i sjukvården. För det andra gäller det ett tillfälligt påslag på 500 milj.kr. till landstingen för att korta ned köerna kombinerat med det tredje inslaget. Det gäller för det tredje en 90-dagarsgaranti – en något förändrad variant av den 100-dagarsgaranti som folkpartiet föreslog i våras och som också har släktskap med den vårdgaranti som moderaterna länge har talat för.

Jag tror att dessa tre reformer kommer att leda till att vi kan göra något åt köerna. Det är oerhört viktigt att vi gör denna kraftansträngning nu, så att vi på kort sikt snabbt kan komma till rätta med de olidliga problem som finns för människor som väntar i månader och år på en behandling.

I ett av de betänkanden som vi diskuterar under denna punkt, nr 21, behandlas flera frågor som folkpartiet länge har drivit. Här behandlas det gamla förslaget om en husläkare för varje svensk. Vi har sedan år 1974 föreslagit att man skall genomdriva en husläkarreform i Sverige – en reform som innebär att var och en har sin egen läkare. I dag har bara ungefär en tredjedel av landets befolkning en egen läkare som de kontinuerligt vänder sig till.

Det här förslaget från vår sida har avvisats många gånger. Vi lade fram en proposition om saken när vi var i regeringsställning år 1979. Den avvisades

av riksdagen. Sedan dess har riksdagen avslagit våra motioner i det här ärendet under varje år av 1980-talet.

Nu förefaller det finnas en något växande opinion bakom kravet på husläkare. Jag har noterat att det finns positiva signaler i Landstingsförbundet, i läkarförbundet och på flera andra håll. Vår förhoppning är självfallet att vi nu snart skall kunna komma till skott och kunna genomföra ett system där husläkaren blir regel så att var och en har sin egen läkare. Detta är särskilt viktigt för äldre människor. Äldre människor drabbas ofta av många olika slags krämpor. Det blir lätt så att de slussas från avdelning till avdelning och från läkare till läkare utan att någon har ansvar för helheten. Men det är inte bara för äldre utan för oss alla i olika åldrar som husläkaren kan vara av stort värde.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 5 i betänkande 21, som utvecklar folkpartiets syn på husläkartanken.

Ett annat ämne som tas upp i samma betänkande är samordningen mellan sjukförsäkring och sjukvård. Vi har under lång tid under 80-talet påtalat det orimliga i att människor går sjukskrivna månader och år i väntan på en operation som landstinget av ekonomiska skäl inte kan erbjuda dem, samtidigt som de drar mycket stora summor från sjukförsäkringen. Det kan i extrema fall vara så att sjukförsäkringen betalar ut 800 000 kr. i väntan på en operation som kostar 20 000–30 000 kr. Vi har sagt att det mänskligt är orimligt och nationalekonomiskt ett gigantiskt slöseri att acceptera den här typen av vattentäta skott mellan olika system. Vi har krävt att man skall möjliggöra ett överförande av resurser från sjukförsäkringen till sjukvården. Vi har mött ett mycket starkt motstånd mot detta, framför allt i mitten av 80-talet.

Under de debatter jag fört med socialdemokraterna på den här punkten har vi under mycket lång tid fått höra att det var otänkbart och omöjligt att riva gränserna mellan dessa system och föra över resurser från det ena till det andra. Fru Sigurdsen, som jag hade möjlighet att ha minst ett halvdussin debatter med i den här frågan, försvarade med liv och blod det vattentäta skottet. Det har tagit mycket lång tid att övertyga socialdemokraterna om att denna ståndpunkt i grunden är felaktig. Dyrbar tid har gått förlorad. Företagsamma landsting, t.ex. Bohus, har försökt få tillstånd att bedriva verksamhet på den här basen. Man har fått nej från regeringen. Man har fått nej trots att den lokala opinionen har varit enig och det har funnits regional uppbackning. Trots att alla som har förstått någonting har varit eniga har man bara mött en kall vägg i kanslihuset. Det är oerhört beklämmande att det här motståndet har varat så länge. Det är desto mer glädjande att det nu tycks vara uppgivet.

Vi ser med tillfredsställelse på att den hållning som socialdemokraterna nu intar, långt om länge efter det att frågan blev aktuell, är förståndigare än de var under hela 80-talet.

Ytterligare en fråga som tas upp i betänkandet gäller försöksverksamhet med primärvård i primärkommunal regi. Detta är en del av ÄDEL-reformen. Det är en del som tillfördes genom riksdagens behandling av reformförslaget i vintras och som direkt emanerar från vår motion i ämnet. Vi föreslog i vår motion att man överallt där man så önskade och kommuner och landsting var överens skulle kunna genomföra en försöksverksamhet och

överföra hela primärvården i primärkommunal regi. Denna möjlighet är viktig. På många håll reagerar man nämligen emot att ÄDEL-reformen medför en splittring av primärvården. Man har byggt samman primärvården och äldreomsorgen så långt att det uppfattas som skadligt att nu lägga in en vägg mellan dessa båda delar. Det var därför ett väsentligt tillägg till reformen att vi öppnade möjligheten att överföra hela primärvården till primärkommunerna. Detta föreslås nu i regeringens proposition och tillstyrks av utskottet. Jag hälsar detta med stor tillfredsställelse.

Herr talman! Till sist vill jag ta upp betänkandet om prioriteringar i hälso- och sjukvården. Vi har haft en värdefull hearing där många kloka experter har bidragit. En viktig slutsats som man kan dra av den hearingen är att problemet med prioriteringar i sjukvården inte får förenklas till att gälla ett avgörande mellan olika människor. Det handlar inte så mycket om att vi skall säga att den ena personen prioriterar vi högre eller lägre än den andra. Det handlar i allt väsentligt om att prioritera mellan olika metoder i sjukvården. Vid hearingen lärde vi oss att det i stor utsträckning finns metoder, angreppssätt, som kan rensas ut ur sjukvården därför att de inte är effektiva i förhållande till de problem som man försöker lösa. Hälsoekonomen Egon Jonsson förklarade att man kunde eliminera sjukvårdsinsatser för 15 miljarder kronor om man ställde upp rimliga effektivitetskriterier. Det är ett enormt resursutrymme som kan utnyttjas för mera motiverade insatser. Den stora uppgiften framöver är att se till att sjukvården bedrivs så att vi effektivt kan lösa de vårdproblem som människor har.

Vi möter ofta påståendet att vårdbehoven är oändliga och att människor i och för sig skulle kunna begära hur mycket sjukvård som helst. Jag tror inte på det. Jag tror att det finns mycket kraftiga begränsningar i efterfrågan på sjukvård, helt enkelt därför att man normalt sett inte går till läkare och söker sjukvård om man inte har hälsoproblem som man är orolig för. Jag tror att svensk sjukvård har stora möjligheter att möta all den legitima efterfrågan som finns, om vi bara ser till att de effektiva metoderna väljs, att man angriper problemen på ett riktigt sätt och att de gamla teknikerna och metoderna som vetenskap och expertis långsamt utmönstrar som ineffektiva kan elimineras ur systemet. Vi har stora möjligheter att tillgodose befolkningens vårdbehov med de gigantiska resurser som det svenska samhället använder till sjukvård.

Anf. 34 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Daniel Tarschys talade mycket om många av sjukvårdens problem. I bakgrundsbeskrivningen instämmer vi moderater till stor del, men vi vill gå längre. Vi upplever helt enkelt att det är nödvändigt att göra det. Det finns självfallet, som Daniel Tarschys sade, möjlighet till förändringar inom systemets ram; införande av vårdgaranti är en sådan förändring. Det är en bra åtgärd, men om den skall få bestående effekt krävs det att vi är beredda att gå längre. En förutsättning är att vi går över till någonting som är nytt, någonting som är annorlunda och någonting som förhoppningsvis kan fungera bättre än det vi har i dag gör.

Vi för i Sverige sedan många år en debatt om huruvida landstingen eller kommunerna skall vara huvudmän för sjukvården och äldreomsorgen i vårt

land. Risken är att vi därmed för en debatt om att flytta över huvudmannaskapet från en som har monopol på denna verksamhet till en annan. Det är förmodligen varken det bästa sättet att lösa ett etiskt problem eller att göra bästa möjliga prioritering inom hälso- och sjukvården.

Om vi vill undvika att en monopolist ersätter en annan finns det bara en tänkbar huvudman, och det är faktiskt patienten själv. En sådan ordning kan uppnås på ett, och förmodligen bara på ett enda, sätt. Det är att införa den försäkringsmodell som vi moderater har föreslagit. Då följer pengarna i stället patienten, som inte behöver föra något slags ständig MBL-förhandling med landstinget.

Anf. 35 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det är inte självklart att patient och läkare alltid tillsammans kan bestämma vilket som är den bästa vården, om en tredje part betalar. En försäkring av det slag som Per Stenmarck vill införa tror jag inte skulle låta valet vara fullständigt fritt i patientens hand. Jag misstänker – där stöder jag mig på synpunkter som framförs i de moderata motionerna – att försäkringssystemet skulle behöva innehålla ganska betydande inslag av ransonering. Jag tror därför att Per Stenmarck här ger en något förenklad bild av den moderata modellen.

Anf. 36 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Det är ju trots allt inte på det viset som det hela kommer att fungera. I praktiken är det ju ändå patienten själv som har stått för hela kostnaden, precis som det är i dag. I dag betalar man till landstingen, i morgon skulle man kunna betala till en obligatorisk sjukvårdsförsäkring i stället.

Folkpartiet och Daniel Tarschys talar mycket om ett husläkarsystem. Där är vi säkerligen i långa stycken helt överens. Detta system kan vi införa så oerhört mycket lättare, om vi genomför den moderata modellen och ger den enskilde, patienten, en möjlighet att själv vara med och påverka verksamheten. Det förutsätter att man får ett fritt läkarval, och detta i sin tur nödvändiggör att det vid sidan av den offentliga sjukvården finns privatpraktiserande läkare. Det är därför som vi har varit med och krävt att regeringen så snart det över huvud taget är möjligt skall lägga fram förslag om en sådan reform. Det stärker valfriheten hos enskilda människor – de kan göra sitt eget personliga val av läkare som de har förtroende för – och det stärker tryggheten att veta att man om man så vill kan ha sin egen personliga läkare.

Anf. 37 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag vill understryka att Per Stenmarck och jag i mångt och mycket har gemensamma utgångspunkter i fråga om uppläggningen av sjukvården och dess finansiering. Vi är också beredda att utreda det förslag som moderaterna har lagt fram. Men vi menar att det än så länge har betydande svagheter, som moderaterna själva inte har lyckats komma till rätta med. Det förefaller som om patienten skall ha fri dragningsrätt i den här försäkringen. Om så är fallet tror jag för min del att det blir mycket svårt att få den moderata modellen att passa samman med moderat skattepolitik.

Primärkommunalt huvudmannaansvar för primärvård, m.m.

Andre vice talmannen anmälde att Per Stenmarck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 38 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Av de tre betänkanden som vi nu behandlar ligger nr 21 och 22 närmast varandra. De handlar båda om dagens och morgondagens sjukvård, om utvecklingsmöjligheter och förnyelse, om vad som krävs för att alla i vårt land skall kunna få god vård på likvärdiga villkor.

I betänkande 21 behandlas två förslag från regeringen. Det ena gäller försöksverksamhet med primärkommunalt huvudmannaskap för primärvården. Något vanvördigt skulle man kunna säga att det blivit en fluga i den offentliga världen att laborera med ändrade huvudmannaskap för att lösa problem. Jag medger gärna att också vi i centern har varit med på det vid något tillfälle, t.ex. när det gällde huvudmannaskapet för en del av LVU-vården. Men i det fallet hade någon annan lösning inte kommit fram trots fleråriga, allmänt erkända, stora problem. Men allmänt sett anser vi i centern att organisatoriska förändringar av det här slaget sällan löser de verkliga problemen. De kan i stället om det vill sig illa förhindra eller fördröja mer direkta lösningar.

Vår principiella inställning är – vilket också framgår av ett särskilt yttrande – att landstingen är bäst skickade att handha sjukvården, både primärvården och den sjukhusanknutna. Anledningen till att vi inte gått emot förslaget, att vi inte har reserverat oss, är helt enkelt att vi inte vill motsätta oss en försöksverksamhet av olika slag. Om en kommun och ett landsting kommer överens om en sådan här verksamhet – vilket förslaget ju förutsätter – bör man också kunna räkna med att det tas vederbörlig hänsyn till situationen i det område som det gäller, till invånarna och deras behov, till resurserna osv.

Vad vi också pekar på i det särskilda yttrandet är att det är angeläget att den här föreslagna försöksverksamheten inte leder till att andra försök med sjukvården kvar hos landstingen skjuts i bakgrunden. Det finns många idéer, många planer, och det viktiga är, menar vi i centern, att de försök man gör innebär ökad decentralisering, ökat patientinflytande och minskade administrationskostnader. Vi har angivit tre nyckelord för utveckling, nämligen tillgänglighet, kvalitet och samverkan.

I en reservation som är gemensam för oss och moderaterna har vi uttalat oss för ett förslag om husläkar/familjeläkarsystem. Utskottsmajoriteten säger sig enligt vad jag kan förstå i princip inte ha någonting emot förslaget, men ändå vill man inte ta steget att begära ett förslag från regeringen. Ändå finns det nu tämligen konkreta, utarbetade modeller för husläkare, familjeläkare, eller vad man nu vill kalla det, som man i det här fallet borde kunna utgå från. Jag yrkar bifall till reservation nr 4 i betänkande nr 21.

Det andra förslag som behandlas i betänkandet gäller finansiell samverkan mellan hälso- och sjukvården och socialförsäkringssystemet. Mot det har vi inget att erinra, eftersom det motsvarar vad vi har fört fram i flera motioner. Det vore närmast oförsvarligt att inte ta till vara de samordningsvinster som man kan göra i det här sammanhanget och som det finns långt utarbetade

planer för. Inte minst viktigt är förstås det man kan vinna i vårdkvalitet, snabbare rehabilitering, osv.

Socialutskottets betänkande nr 22 handlar om prioriteringar i hälso- och sjukvården, något som verkligen är i brännpunkten just nu. Ingen lär förneka att det här rör sig om mycket svåra frågor som måste belysas från en rad synvinklar: etiska, medicinska, sociala, ekonomiska, m.m. Ändå – eller just därför – måste vi ta itu med dem också från politiska utgångspunkter. Även om vi som politiker inte kan eller bör lägga oss i den rent medicinska bedömningen måste vi vara beredda att ta vårt ansvar för den vårdideologi i vid mening som tillämpas i vårt land. Därför är det nu i full enighet som utskottet föreslår ett tillkännagivande till regeringen om att fördjupade överväganden omkring prioriteringsfrågorna måste ske.

Det är flera faktorer som leder till att de här frågorna blir alltmer angelägna att få grepp om. Jag skall avstå från att försöka mig på en uppräkning och nöja mig med att konstatera att klyftan mellan kraven på sjukvård å ena sidan och resurserna å den andra tydligt ökar. Då gäller det, som vi framförde i en partimotion från centern, att i varje enskilt fall söka finna rätta avvägningar mellan de vårdsökandes behov och önskemål, den medicinska kunskapen och de resurser som står till buds. Det kan te sig näst intill omöjligt att väga den enes vårdbehov mot den andres, att göra ett urval. Ändå måste vi som sagt på djupet och bredden diskutera dessa prioriteringsfrågor. Om vi inte tar tag i de här frågorna och redovisar förhållandena, är risken att misstanke uppstår om att det förekommer en dold prioritering. Det skapar inte det förtroende för vår hälso- och sjukvård som vi alla strävar efter.

Det tredje betänkandet handlar om vissa behörighets- och utbildningsfrågor inom tandvårdsområdet. Vi har i centern inte ansett oss ha anledning att gå emot huvuddragen i förslaget. På en punkt har vi, liksom moderaterna och folkpartiet liberalerna, en avvikande mening, som vi har begränsat till ett särskilt yttrande. Det gäller behovet av barntandläkare.

Även om det i princip kan vara riktigt att riksdagen inte bestämmer vilka specialiteter som behövs, finns det ändå, menar vi, fall där det är viktigt att riksdagens mening kommer till uttryck. Det gäller exempelvis krav på att det skall finnas barntandläkare. Bevisligen betyder barns tidiga möten med tandläkare mycket för deras framtida tandhälsa.

Fru talman! Jag ber härmed att få yrka bifall till reservation nr 4 till socialutskottets betänkande nr 21 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 39 ANITA STENBERG (mp):

Fru talman! Först vill jag tala med anledning av betänkande SoU18, Vissa tandvårdsfrågor, som tar upp ett förslag om att ge legitimation till tandhygienisterna. Samtidigt har i utbildningsutskottet behandlats frågan om legitimerad tandsköterska, dvs. alla tandsköterskor och tandhygienister skulle i framtiden utbildas till legitimerade tandsköterskor. Efter behandling av gymnasiebetänkandet beslutades i förra veckan i riksdagen om en fortsatt tandsköterskeutbildning inom gymnasieskolan. Det inrättades en treårig tandsköterskeutbildning i gymnasiet inom vårdutbildningsprogrammet.

För närvarande anser jag inte att tandhygienisterna bör ges legitimation. Anledningen är att det är svårt att ställa diagnosen karies. Det står så här

i betänkandet: "Förslaget ger tandhygienisterna möjlighet att självständigt ställa diagnos och bedöma sjukdomsutveckling, bl.a. med hjälp av röntgen, och innebär samtidigt att tandläkare och tandhygienist i större utsträckning än hittills samverkar vid diagnostik, terapiplanering och prognosbedömning speciellt för patienter som kommer som s.k. saneringspatienter. Tandhygienisternas kompetensområde föreslås inte omfatta konserverande behandling, dvs. utförande av tandfyllningar."

En tandhygienist behöver ändå kunna ställa diagnosen kariesfri. I dagens Svenska Dagbladet finns en artikel betitlad Barntandvården skärs ner. Parollen i Stockholms län lyder nu: "Friskare" – observera ordet friskare – "och nöjda patienter med mindre vård till lägre kostnad för patienter och samhälle". Från en gång om året till en gång vartannat år förändras tandläkarbesöket för barnen. Besöken hos tandläkaren tas alltså över av tandsköterskorna. Mellan tre och fem års ålder ser barnen över huvud taget inte till någon tandläkare, om inte tandsköterskan eller tandhygienisten säger ifrån att ett tandläkarbesök behövs, dvs. ställer diagnosen karies. I övrigt ställer de diagnosen att det inte finns karies. "Nu kan vi hämta hem den hälsovinsten i minskade vårdkostnader", säger tandvårdsdirektören i Stockholms län.

"Den förbättrade tandhälsan är resultatet av år av omfattande åtgärder, där barn efter barn kontrollerats noga. Nu mattas allså den kontrollen", konstaterar man. Men det tror inte tandvårdsdirektören gör så mycket. Effekterna blir inte dramatiska, säger han.

Tror tandvårdsledningen att barnen har fått för mycket vård förut? Har de fått onödig vård? Meningen är att de skall bli friskare patienter med mindre vård och lägre kostnader. Jag tycker att detta luktar tulipanaros. Man drar in på barnens tandvård och det skall ändå inte märkas. Resurserna skall koncentreras till de barn som är sjuka, säger en utredare. Men hur får man reda på vilka som är sjuka, när barnen inte får en diagnos, kariesfri eller inte sjuka, hos en tandläkare? Då måste den som tittar på barnen ställa den diagnosen.

De överblivna pengarna skall satsas på uppsökande vård till vuxna patienter; äldre, handikappade och invandrare. Skall barnen betala det med färre tandläkarbesök? Behöver barnen inte den formen av tandvård? Tror politikerna att barnatänder sköter sig själva? Nej, här slår man blå dunster i ögonen på föräldrarna. Man verkar tycka att barns tänder är så bra i dag att man inte behöver vara så noga med dem längre. Spara i stället på de vuxnas tandvård. De vuxna kan säga ifrån om något går galet. Det kan inte barnen. Detta kan miljöpartiet inte acceptera.

Anledningen till att det är så svårt att ställa diagnosen karies är att det är särskilt svårt att bedöma hur ett kariesangrepp utvecklar sig i mjölktandsbettet och i det unga permanenta bettet. Det kräver faktiskt att tandläkaren har praktisk erfarenhet av att bedöma när ett kariesangrepp kan behandlas enbart profylaktiskt och när det är dags att borra upp hålet. Dels är bedömningen beroende av patientens förmåga att sköta sin förebyggande vård, dels på tandemaljens uppbyggnad och motståndskraft hos just den patienten. Vissa patienter kan gå med början till hål i många år, utan att det händer något speciellt med den kariesangripna tanden. Andra patienter kan ha ett mycket litet kariesangrepp, men inom en kort period kan hålet ha vuxit sig

så stort att mjölktanden inte går att laga, utan den får dras ut. Man kan nämligen aldrig rotfylla en mjölktand, så som man gör med en tand som skall behållas livet ut.

Har det någon betydelse om man drar ut mjölktänderna för tidigt? Ja, det har det. Många gånger drar luckan efter en för tidigt utdragen mjölktand ihop sig, så att när den nya tanden, som skall ersätta mjölktanden, kommer fram, finns det ingen eller för liten plats för den. Resultatet blir ofta att man får tandreglera patienten för att få tillbaka utrymmet, något som blir både dyrt och långvarigt. Därför är det så viktigt att ställa rätt diagnos vad gäller barns kariesangrepp. Denna förmåga att ställa rätt diagnos är något som den nyblivne tandläkaren bara kan lära sig genom erfarenheten av att borra upp kariesangrepp, känna med sonden var dentinet, tandbenet, är hårt och se hur det ser ut i botten av hålet. Den diagnosen kan inte någon som inte borrat upp hål lära sig. Så här står det i betänkandet: "Tandhygienisternas kompetensområde föreslås inte omfatta konserverande behandling, dvs. utförande av tandfyllningar." Borra kommer således inte tandhygienisterna att få göra.

Man kan inte ställa diagnosen karies bara genom att titta på och bedöma en röntgenbild. Det krävs också klinisk erfarenhet. Det vet varje tandläkare som har varit med en tid.

Naturligtvis kan alla se ett hål när detta har blivit tillräckligt stort. Det kan ju varenda förälder upptäcka som tittar i sitt barns mun. Men då är det kanske inte längre möjligt att rädda tanden. Bara en tandläkare kan ställa diagnosen kariesfri. Många kan ställa diagnosen karies.

Likadant förhåller det sig när det gäller förebyggande vård för att undvika tandställningsfel. Genom att en rutinerad tandläkare, som har ägnat sig åt att diagnostisera felaktiga tandställningar i bettet, även i mjölktandsbettet, slipar tandytorna kan man undvika att patienten får gå med tandställning längre fram. Det är en förebyggande vård som spar både mycket pengar och onödigt lidande. Men en förutsättning är då att tandläkaren får titta i patientens mun. Att göra det vartannat år är för sällan när det gäller barn. Barn mellan tre och fem år skall ju tandläkaren över huvud taget inte kontrollera.

Att följa en patient genom åren och därmed lära känna patientens kariesbild, dvs. hur snabbt patientens hål utvecklar sig, är både intressant och svårt. Det behövs faktiskt tandläkarexamen och praktisk erfarenhet för att man skall kunna göra det. Många som inte har sysslat med tandvård rent praktiskt tycker att det väl inte är någon större konst att göra det. Men det är just vad det är. Det är en av anledningarna till att man hos olika tandläkare kan få olika uppgifter om hur många hål man har. Det har hänt att tandläkare, trots sin utbildning, har gjort olika bedömningar av en patients kariesbild. När det gäller en vuxen människas tänder kan man göra olika bedömningar, och det händer inte särskilt mycket om man väntar med att åtgärda ett hål. Men när det gäller mjölktandsbettet eller ett ungt permanent bett kan förändringar ske mycket snabbare än vad man kan tro.

Skulle vi i framtiden få tandhygienister som på något för mig ännu okänt sätt kan friskförklara patienter resp. säga till när tandläkare bör kallas in, anser jag att en så skicklig person borde ha tandläkarlön. Det handlar om en av de svåraste diagnoser som en tandläkare har att göra.

Det här är en fråga om patientens säkerhet i vården. Det är absolut inte en fråga om att behålla tandläkarprivilegier.

Tandläkaren, tandhygienisten och den assisterande tandsköterskan utgör ett tandvårdsteam. Ingen av dessa kan undvaras. Ingen av de här personerna kan alltså ersätta en annan, för då skulle vården inte fungera.

Framför allt: Spara inte in på den förebyggande vården och låt inte barnen komma i kläm – för spariverns skull – för det kan bli dyrt i längden! Dessutom skulle det bli så, att barnen bara får träffa tandläkaren när det skall borras eller när tänder skall dras ut. Hur skall man då kunna bygga upp ett förtroende för tandläkaren och en vilja hos barnet att gå till tandläkaren utan fruktan för en besvärlig behandling? Vi skall väl inte ha det som tidigare, dvs. att man bara går till tandläkaren när det gör ont.

Sedan får vi inte glömma bort att det också kostar pengar att göra "ickehål". Om vi glömmer bort det, är vi snart tillbaka i karieträsket.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 i socialutskottets betänkande 18.

Sedan vill jag säga några ord om specialisttandvård för barn. När det gäller specialistvården vill vi i miljöpartiet inte att barntandläkarspecialiteten och barntandläkartjänsterna försvinner. Barn är inte stora människor i litet format. Barn är barn, och med god vård blir barnen så småningom samarbetsvilliga vuxna patienter. Men det kräver att barnen blir väl omhändertagna som just de barn som de är och som har behov av just tandvårdspersonal som begriper sig på barn.

Det får inte bli så, att barnen blir ett slags patienter som man sätter in mellan viktigare och mer fordrande vuxna patienter, vilka dessutom ger ett större utbyte penningmässigt, såväl ur kommunens och landstingens synvinkel som ur tandläkarens synvinkel.

Spara alltså inte in på barnen! Och framför allt: Spara inte in på vården av handikappade barn och ungdomar! Jag tycker att det vore otillständigt att göra något sådant. Dessa grupper har nog av besvär i sina liv ändå. De skall inte behöva utsättas för t.ex. tandbehandling under narkos om det kan undvikas genom specialistbehandling. De skall inte behöva göra långa resor – de har ju redan besvär med att förflytta sig – bara för att vi skall spara in på barntandläkarspecialisterna. Det är grymt att spara in på den bästa vården just bland de mest utsatta grupperna.

Jag yrkar bifall till reservation 2 i socialutskottets betänkande 18.

Skall det sparas i tandvården, spara då in på de vuxna patienterna! De kan i alla fall säga ifrån om vården blir av alltför låg kvalitet.

Vad gäller socialutskottets betänkanden 21 och 22 vill jag framhålla att jag inte har något att invända mot utskottets bedömningar, utan jag stöder framlagda förslag.

Anf. 40 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Fru talman! Jag skulle inte drömma om att ta upp en diskussion med Anita Stenberg om diagnosfrågor eller praktiska frågor inom tandvården. Jag måste ändå säga att jag är litet förbluffad över Anita Stenbergs indignation över att man kan spara in på tandvården för barn. Internationellt sett är det ju så, att barn börjar få en bättre tandhälsa. I Sverige har det skett en drama-

tisk förbättring av barnens tandhälsa. Om barn inte behöver så pass mycket tandvård som de tidigare har behövt, skall man väl inte tvinga barn att gå till tandläkaren för att få sina tänder uppborrade. Det kan väl ändå inte vara meningen.

Om man iakttar en förbättrad tandhälsa hos barn, måste det väl vara ett rimligt antagande att vi inte behöver använda lika stora resurser för barntandvård som vi tidigare behövde. I stället kan vi nu använda resurserna för andra mycket viktiga behov inom tandvården och inom andra delar av hälso- och sjukvården.

Anf. 41 ANITA STENBERG (mp) replik:

Fru talman! Självfallet, Daniel Tarschys, önskar jag inte att barn skall gå i onödan till tandläkaren, tandhygienisten eller tandsköterskan. På den punkten är vi fullständigt eniga.

Men Daniel Tarschys tycker väl ändå inte att det är rätt att ta ifrån barn möjligheten att bli bedömda som kariesfria.

Anf. 42 BO HOLMBERG (s):

Fru talman! Med utskottets förslag om att åstadkomma en plattform för prioriteringar och etik i sjukvården vidtas åtgärder i en i sjukvårdsdebatten viktig fråga, där det är nödvändigt att få en lösning.

I dag kommer riksdagen också att besluta om försök med kommunalt huvudmannaansvar för primärvården. Det är en annan viktig fråga, som har varit föremål för diskussion och intresse och där det nu är möjligt att få en intressant försöksverksamhet som grund för framtida ställningstaganden.

Före sommaren behandlar riksdagen också frågan om den ekonomiska regleringen i den s.k. äldrereformen. Här flyttas positionerna fram på minst tre viktiga områden:

För det första gäller det visionen om självbestämmande och valfrihet i äldreomsorgen.

För det andra handlar det om det kommunala betalningsansvaret. Problemet med personer som i onödan ligger kvar på våra sjukhus skall undanröjas.

För det tredje gäller det nya tidsbegränsade statsbidrag om 5,5 miljarder för att möjliggöra en ombyggnad när det gäller särskilt boende för vård och omsorg.

Riksdagen behandlar således tre frågekomplex, där brister kommer att undanröjas. Härmed blir det en förbättring vad gäller människors rätt till en god hälso- och sjukvård. Samtidigt kan det konstateras att det pågår mer av förändringar i sjukvården än som återspeglas i debatt och media. En förklaring är att kritikerintresset är större än sakintresset i diskussionen om hälso- och sjukvården i Sverige. En annan förklaring är att media är mer inriktade på slumpvis utvalda människor. Sedan upphöjs den här slumpmetoden och mediernas rapporter till en sanning beträffande tillståndet i hela hälso- och sjukvården.

Jag upprepar vad jag har sagt tidigare, eftersom jag blir alltmer övertygad på den punkten. Det gäller medias olyckliga fixering vid 08-perspektivet.

Primärkommunalt huvudmannaansvar för primärvård, m.m.

Stockholm är inte Sverige. Stockholm har sin verklighet. Mitt hemlän, Västernorrlands län, har delvis en annan verklighet.

Vi socialdemokrater i utskottet kommer att fortsätta att värna den svenska sjukvårdsmodellen gentemot ropen på stora skattesänkningar och äventyrliga privatiseringar. Vi gör detta i övertygelsen om att vård på lika villkor för alla människor, oavsett ålder och bostadsort, bäst garanteras genom demokrati, solidaritet och en gemensam finansiering. Samtidigt är vi pådrivande i arbetet på en förändring av vårdens styr- och organisationssystem. Vi driver på för att få en klarare ansvarsfördelning mellan politik och förvaltning. Vidare har vi introducerat ett utvärderingsinstrument som SBU utvecklar under 1990-talet. Socialdemokraterna i socialutskottet och regeringen i sin politik står för dimensionen moral och solidaritet. Utan en politisk uppbackning av den dimensionen tror vi inte att de gamla och sjuka får ett gott liv.

Nu sprider sig frågetecken mellan människorna. Hur mycket kan kommuner och landsting klara med prioriteringar och skattestopp? De äldre måste få tydliga signaler om att samhället skall trygga deras ålderdom. Det gäller för övrigt också barn och anhöriga, som inte skall behöva stanna hemma från sina arbeten för att ta hand om sina gamla föräldrar. Sådana brister i trygghetssystemet får vi inte utveckla. De måste täppas till så att alla kan få vård på lika villkor.

Mot bakgrund av denna oro som finns hos både allmänhet och personal inom vården anordnade socialutskottet en utfrågning om etik och prioriteringar i hälso- och sjukvården. Ett enigt utskott gör nu ett tillkännagivande och en beställning till regeringen om en plattform för etik och prioriteringar. Detta är ett viktigt besked till allmänheten och personalen inom vården.

Jag tror inte att människorna i vårt land kommer att acceptera ransonering av livsviktig sjukvård. Om det utvecklas nya behandlingsmetoder som gör dig och mig bättre, vem kommer då att acceptera en ransonering som innebär att vi får nej och stopptecken? Jag tror inte heller att människorna i vårt land kommer att acceptera åldersprioriteringar, att du och jag i arbetsför ålder kan få viktig vård men våra föräldrar som finns inom vård och omsorg inte skulle få rätt till sådan vård. Däremot kan vi i Sverige med utvärderingsresultat som grund börja prioritera mellan behandlingsmetoder, mellan olika terapier och tekniker. Här finns en ny utvecklingsväg att trampa upp. Det har utskottet påpekat i sitt betänkande.

De långvarigt sjuka och de människor som har s.k. oglamorösa sjukdomar behöver prioriteras framöver. Jag tror att man måste söka mätbara metoder i användandet av livskvalitet för den här gruppen av sjuka. Det är en viktig beställning utskottet här gör. Det är också en viktig signal till handikappade och äldre om att livskvalitet skall uppvärderas i den svenska hälso- och sjukvården.

I bl.a. statens medicinsk-etiska råd finns olika kunskaper och intressen företrädda. Här kan bidrag till ämnet etik och vård komma. Etikdebatten behöver fördjupas. Den är i dag enligt min mening mest präglad av högtid och etikett. Den behöver blir mer av vardag och filosofiskt teori som vägledning i bl.a. frågor om människovärde. Då förstår man att etik också kostar pengar. Då förstår man att kds tillför politiken kristendom och inte etik. Då

måste man besvara logiska frågor om stora skattesänkningar går ihop med utbyggd vård till allt fler äldre.

Fru talman! Vi behandlar också förslag om kommunalt huvudmannaansvar för primärvården och betalningsansvaret för s.k. klinikfärdiga patienter. Det ger nya möjligheter i den svenska sjukvården. Det kostar uppskattningsvis 3 miljarder kronor, om jag minns rätt, att ha våra gamla på medicin- och kirurgkliniker i brist på utbyggd äldreomsorg. Det ger sämre livskvalitet till de äldre. Samtidigt bildas onödiga och besvärande köer. Med betalningsansvaret och ÄDEL-reformen kan nu detta fel rättas till. Åter är detta en viktig signal till personalen och allmänheten. Fel kan rättas till genom politiska beslut.

Fru talman! I de här viktiga sjukvårds- och äldreomsorgsfrågorna finns ingen ordentlig samsyn mellan de tre borgerliga partierna. Jag har efter juluppehållet intresserat mig för hur samsynen kommer att utvecklas inom den s.k. högeralliansen. I sjukvårdens principfrågor om privat eller offentlig vård, skattefinansiering eller försäkringssystem samt storleken på skattesänkningarna/skattetrycket råder oenighet. Det har inte varit någon samsyn på dessa frågor i socialutskottet under våren. Jag förstår att det är enkelt att formulera en vag utvecklingsväg. Den enkelheten står de borgerliga för i dag i fråga om sjukvården. Det är svårare att skriva sig samman och uppträda gemensamt i vardagsfrågorna. Den svårigheten har de borgerliga inte gemensamt klarat av. Verkligheten är nog den stora stötestenen för de borgerliga.

Det är angeläget, som jag ser det, att de partier som står för solidaritet och rättvisa i sjukvård och socialpolitik blir tillräckligt starka under 90-talet. Solidaritet och rättvisa behöver de sjuka, äldre och handikappade.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandena SoU19, 20 och 21 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 43 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Fru talman! Får jag för det första ställa en fråga till Bo Holmberg, som allra sist i sitt inlägg talade om de partier som står för rättvisa och solidaritet: Vilka partier avses? För det andra, fru talman, var Bo Holmberg bekymrad över att de borgerliga partierna i socialutskottet inte kommit överens i sjukvårdsfrågor. Det är riktigt att det finns hos partierna litet olika idéer om hur sjukvården skall utvecklas. Det äger sin riktighet. Men den bästa testen på hur dessa partier lyckas komma överens finner vi kanske inte i socialutskottet utan på det praktiska arbetsfältet. Gå ut och se hur det ser ut i kommuner och landsting. Jag tror att Bo Holmberg finner väldigt många landsting där de borgerliga partierna samarbetar ganska bra och finner praktiska lösningar på sjukvårdens problem. Om jag får föreslå 08-området så har där bedrivits en aktiv sjukvårdspolitik av de tre borgerliga partierna både i regeringsställning och i opposition under senare år.

Jag blir litet bekymrad när jag hör talet om att det bara är i Stockholmsområdet som problemen finns. Resten av landet är helt problemlöst. Där fungerar sjukvården till allmän belåtenhet. Det är inte den bild jag får när jag åker runt i landet, talar med sjukvårdspolitiker från olika delar av landet och läser tidningar från olika delar av vårt land. Tvärtom får jag en bild av att det över-

Primärkommunalt huvudmannaansvar för primärvård, m.m.

allt i vårt land, på väldigt många håll, finns köer i sjukvården, finns brister och svårigheter att samordna mellan kommuner och landsting, finns friktioner i samarbetet, som ytterst drabbar de gamla, sjuka och handikappade. Jag tycker att tanken att man skall ha sämre vård om man har ett visst telefonnummer borde Bo Holmberg överge.

Anf. 44 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Bo Holmberg började med att konstatera att Stockholm inte är Sverige. Det är riktigt i många avseenden, och det skall vi vara tacksamma för. Här är onekligen sjukvården i rejäl kris. Det är annorlunda hos Bo Holmberg. Det är riktigt. Det är också annorlunda, kan jag säga, i Malmöhus län, som jag kommer ifrån. Köerna är i många avseenden avsevärt kortare. Det skall vi vara väldigt tacksamma för. Till stor del styr där den högerallians som Bo Holmberg talar om i många olika sammanhang.

Jag tycker att Bo Holmberg och socialdemokraterna i denna fråga intar en förstelnad attityd. Landstingen sköter detta bäst, inga privata lösningar på egentligen något enda område. Det är väldigt litet av nytänkande. Jag tycker att Bo Holmberg i väldigt stor utsträckning blundar för den verklighet som faktiskt är en realitet för många människor i vårt land. Jag konstaterar att det finns personer, socialdemokraterna och regeringen närstående, som trots allt har en annan attityd.

I en bok med namnet "Det nya samhället, om den offentliga sektorns möjligheter" skriver Gunnar Wetterberg, departementsråd och chef för finansdepartementets strukturenhet, så här: "Sjukvården skall finansieras på ett sätt som gynnar konkurrens och kostnadseffektivitet inom vården. Detta sker bäst genom att sjukförsäkringen tar över hela finansieringen av vården. Då följer vårdersättningen patienterna, som själva kan välja vilken vårdcentral de vill ha som vårdare och rådgivare."

Förhoppningsvis förebådar Gunnar Wetterbergs bok ett nytänkande även inom socialdemokratin.

Anf. 45 ANITA STENBERG (mp) replik:

Fru talman! Bo Holmberg är mycket välkommen ner till Malmö för att höra vad de gamla säger om vården och omsorgen i sin stad. Trots den socialdemokratiska ledningen och talet om den goda staden är det inte så särskilt bra nere hos oss. Välkommen dit! Jag tycker att Bo Holmberg kanske skulle ha sagt "storstadsområdena" i stället för "08-området".

Anf. 46 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Jag kan hålla med Bo Holmberg om att fixeringen vid 08-området är olycklig. Det har också vi i centerpartiet ofta hävdat. Vi var inte heller beredda att köpa ÄDEL-reformen såsom den kom att se ut, eftersom den i mycket stor utsträckning utgick från den problembild som finns just i Stockholmsområdet.

Bo Holmberg attackerade de borgerliga partierna. Hans sätt att ställa offentlig verksamhet och offentlig vård strikt emot den privata är något olyckligt. Vi brukar alltid hävda att de offentliga och de privata verksamheterna kompletterar varandra. Såvitt jag förstått har vi i socialutskottet under

ganska stor enighet närmat oss den uppfattningen. Jag undrar därför om inte Bo Holmberg kan medge att socialdemokraterna i utskottet i fråga efter fråga när det gäller vård och omsorg fallit till föga för krav som rests ifrån de borgerliga partierna.

Anf. 47 BO HOLMBERG (s) replik:

Fru talman! Jag kan inte hålla med Rosa Östh om att socialdemokratin ständigt springer och anpassar sig till de borgerliga förslagen. Däremot gläder det mig att flera av oss i utskottet är överens om att vi måste se mera nyanserat på sjukvården beroende på var vi befinner oss. Jag kan också hålla med Anita Stenberg om att storstäderna som sådana brottas med annorlunda problem än vad landet i övrigt gör.

Till Daniel Tarschys vill jag säga att vi från utskottet besökte ju Norrbotten i förra veckan. Där fick både Daniel Tarschys och jag en bild av hur hälso- och sjukvården fungerar i glesbygd. Jag tror att Daniel Tarschys håller med mig om att man där med begränsade resurser men med en kunnig personal hade löst hälso- och sjukvårdsproblemen på ett sätt som storstäderna skulle kunna dra nytta av. Några från storstäderna borde kanske åka dit på studiebesök och se efter vad de kunde ha att lära sig av hur man löst problemen där uppe. Jag är medveten om att avstånd och annat gör att man inte kan kopiera olika modeller, men jag tror att det skulle vara till gagn om vi kunde nyansera sjukvårdsdebatten i Sverige med utgångspunkt från vilken ort diskussionen gäller.

Daniel Tarschys frågade vilka partier jag avsåg när det gällde rättvisa och solidaritet. Jag har ju sett hur Daniel Tarschys partiledare för några dagar sedan blev åthutad av fundamentalisterna på Svenska Dagbladet. Bengt Westerberg hade försökt nyanserat bilden av Sverige och sagt att allt i Sverige inte är dåligt. Då sade man från Svenska Dagbladets sida: Är det inte så att vi inom högeralliansen har sagt att Sverige är en randstat på nedgång? Hur kan då Bengt Westerberg vara så oförskämd att han går ut och nyanserar detta påstående?

Jag kan se hur SAF och Industriförbundet har blivit mer politiska. Jag är rädd för att de yttersta högerkrafterna vill använda moderaterna och folkpartiet i riksdagen som någon sorts marionetter för dem som vill föra ut högerbudskapet. Därav kommer min oro för bristande rättvisa och solidaritet inom socialpolitiken.

Jag delar Per Stenmarcks uppfattning att det har skett en klar polarisering kring marknad och den offentliga vården. Per Stenmarck säger ungefär som Zetterberg att först måste det bli ett himla kaos. Det finns ingenting i den befintliga vården som kan rättas till. Jag håller med Daniel Tarschys om att det visst kan finnas sådant som kan rättas till.

Genom ÄDEL-reformen, betalningsansvaret och genom prioriteringar har vi rättat till en rad missförhållanden. Socialdemokratin står för förändringar, men vi vill inte ge oss på sådana äventyrligheter som marknadsstyrning. Det är där, Per Stenmarck, som vi skiljer oss åt.

Anf. 48 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Jag förstår att vice ordföranden i utskottet inte är särskilt trakterad av att springa och anpassa sig efter de borgerliga partierna, som han

själv uttryckte det. Nu uttryckte jag mig inte på det sättet, utan jag försökte i stället se det positiva i att vi i utskottet under enighet har närmat oss en mer öppen inställning till olika vårdalternativ. Skrivningarna i utskottets betänkanden talar ju sitt tydliga språk, bl.a. när det gäller antalet tillkännagivanden till regeringen som i de allra flesta fall givetvis har sitt utsprung från oppositionspartierna.

Anf. 49 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Fru talman! Den hälso- och sjukvårdslag som vi har är signerad av ett liberalt statsråd i samband med en borgerlig regering. Folkpartiet har decennier av arbete bakom sig för en bättre sjukvård för alla människor i Sverige. Därför behöver vi inte ta emot den kritik som innebär att vi skulle vara ute efter att försämra sjukvården, att göra den mindre tillgänglig, att minska valfriheten och att allmänt skapa olikhet i samhället. Tvärtom talar hela vår historia för att vi har kämpat för motsatsen.

Vi har också kämpat för att förbättra sjukvården på en mängd konkreta områden. Vi har arbetat för husläkare, för att bryta ner de vallar mellan sjukförsäkring och sjukvård som socialdemokraterna mycket länge har försvarat och för att få bort köerna genom praktiska förslag, som nu till en del håller på att gå igenom. Jag tror att om Bo Holmberg ser på folkpartiets praktiska sjukvårdspolitik, hittar han ingenting där som inte syftar till att öka solidariteten, rättvisan och valfriheten.

Anf. 50 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Till Bo Holmberg vill jag säga att det är alldeles fel att anklaga oss för att inte vilja ha ett solidariskt system när det gäller sjukvården. Den allmänna, obligatoriska sjukförsäkring som vi moderater i riksdagen och i många andra sammanhang har arbetat för under flera års tid är i allra högsta grad solidarisk. Var och en skall vara med och betala denna sjukförsäkring. Om man är gammal och svag eller för ung för att själv kunna betala skall man ändå kunna ta del av den. På det viset skulle den sjukförsäkring som vi förordar fungera precis som dagens system, men med en helt annan smidighet inbyggd i systemet.

När Bo Holmberg yttrar sig i debatten blir det mycket tal om solidaritet, etik och ständiga landstingslösningar. Verkligheten ger oss ändå många exempel på att det faktiskt inte fungerar efter den bild som Bo Holmberg här målar upp.

Ett Rapportinslag för någon vecka sedan handlade om en äldre dam som efter en hjärnblödning och en hjärtinfarkt ansågs vara för frisk för att få sjukhusvård men för sjuk för att få plats på ett rehabiliteringshem. Den gamla damen tvingades gå i ständig skräck för att bli hemskickad. Är detta rättvisa och solidaritet, Bo Holmberg?

Det var inte första gången som den gamla damen sveks av systemet, fick vi höra. När hon några år tidigare behövde en höftledsoperation, fick hon beskedet att kön var två år lång. Då lånade den gamla damen pengar och betalade operationen själv. Det var faktiskt andra gången som hon själv betalade. Under sitt yrkesverksamma liv hade hon betalat för att få den vård som hon inte kunde få på annat sätt. Är detta rättvisa och solidaritet, Bo

Holmberg? Detta sker inom det system som Bo Holmberg och socialdemokraterna ständigt försvarar.

Anf. 51 ANITA STENBERG (mp) replik:

Fru talman! Det förvånar mig när det här talas om solidaritet och rättvisa. Moderaterna säger att de står för solidariteten och rättvisan precis som socialdemokraterna säger att de gör. Jag tycker att man inte står för solidaritet och rättvisa om vi som politiker låter de mest utsatta grupperna betala sin sjukvård till viss del genom höjda avgifter och inte via skatterna. Då låter man de sjuka betala för sig medan de friska går fria. Detta anser jag inte vara solidaritet och rättvisa.

Anf. 52 BO HOLMBERG (s) replik:

Fru talman! Först vill jag till Rosa Östh säga att det har varit fint att arbeta i socialutskottet under denna period av det skälet att vi i socialutskottet ett antal gånger har tänkt själva. Och det har vi till största delen gjort utifrån utfrågningar och de nedslag ute i den svenska verkligheten som vi har gjort. Jag menar att vi har haft mer vägledning av det än av motioner eller partiprogram. Det har gällt gentekniken, rättspsykiatrin och prioriteringar i vården. Jag hoppas att vi i socialutskottet även i fortsättningen med hjälp av sådana perspektiv och litet husesyn i det svenska välfärdssamhället skall kunna fortsätta med den arbetsmetoden. Sedan får jag väl stå ut med att Rosa Östh tycker att det är mest centerns förslag och vissa andra förslag som vi har utgått ifrån. Den politiska knorren kan jag bära, även om jag inte instämmer i den.

Till Daniel Tarschys vill jag säga att jag som socialdemokrat med den nuvarande majoriteten och med folkpartiet i utskottet inte alls är rädd för var folkpartiet skall hamna. Men vad Daniel Tarschys tillsammans med moderaterna ensamma ute på landsbygden eller på någon öde ö skulle kunna hitta på oroar mig mycket. Jag är rädd för att folkpartiet kan hamna i en diskussion där socialliberalerna känner sig hemlösa. Den rättvisa som folkpartisterna står för vill jag inte alls underkänna. Men den skall tillämpas också i praktiken.Och det är där oron kommer inte bara från mig som socialdemokrat utan även från folkpartister som har djup känsla för rättvisa och för solidaritet.

Till Per Stenmarck vill jag säga att vi beskriver sjukvårdens verklighet på två olika sätt. Allmänheten och de som kan det här får väl avgöra om Per Stenmarck eller jag har rätt. Vi kan inte fatta något demokratiskt beslut på den punkten. Vi får leva med att våra verklighetsbeskrivningar inte stämmer överens. Jag har en mer positiv bild. Jag kan åberopa Världshälsoorganisationens statistik och annat enligt vilka Sverige i förhållande till andra länder har en mycket bra hälso- och sjukvård. Men Per Stenmarck ställer sig inte bakom detta.

Ute blåser då högervind. Och Per Stenmarck vill att den högervinden skall forma hälso- och sjukvården. Jag hoppas att den vind som blåser för rättvisa, moral och solidaritet också skall vara så stark att den ger utslag och att det är utifrån den som hälso- och sjukvårdspolitiken skall formas.

Primärkommunalt huvudmannaansvar för primärvård, m.m.

Förste vice talmannen anmälde att Per Stenmarck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 53 CHRISTINA PETTERSSON (s):

Fru talman! Jag har begärt ordet med anledning av socialförsäkringsutskottets yttrande till socialutskottets betänkande SoU21.

Kostnaderna inom socialförsäkringsområdet har ökat kraftigt under de senaste åren. Riksdagen har beslutat om vissa åtgärder för att dämpa kostnadsutvecklingen.

Kompensationsnivåerna i sjukersättningen har sänkts. Riksdagen har också beslutat om en aktiv rehabilitering och rehabiliteringsersättning och om arbetslivsfondens verksamhet. Denna nya inriktning kommer att innebära att utslagningen från arbetsmarknaden minskar. Det är arbetslinjen som skall hävdas. Det är mycket positivt att människor kommer tillbaka till ett arbete i stället för att vara långtidssjukskrivna eller förtidspensionerade.

För att rehabiliteringen skall bli framgångsrik krävs en effektiv samverkan mellan socialförsäkringen och andra sektorer i samhället, och främst är det då sjukvården som har en central roll.

Jag vill här understryka att det är viktigt att försöksverksamheten utgår från principen vård på lika villkor. Socialförsäkringsutskottet har i sitt yttrande poängterat vikten av att olika försöksverksamheter med samordning mellan sjukvården och socialförsäkringen ovillkorligen utformas så att de inte ger utrymme för prioriteringar mellan olika grupper av vårdbehövade utifrån vilka besparingar på försäkringen som kan göras beträffande de enskilda försäkrade. Det får med andra ord inte skapas "gräddfiler" i sjukvården.

I socialförsäkringsutskottets yttrande har moderaterna anmält en avvikande mening. De vill, som vi har hört här i kammaren i dag, införa ett system med en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring. Detta förslag har tidigare avslagits av en majoritet i riksdagen. Men moderaterna fortsätter att hävda sitt förslag. Jag vill påstå att det skulle innebära en stor systemförändring att införa en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring och ett stort avsteg från den generella välfärdspolitik som vi socialdemokrater slår vakt om.

Fru talman! Jag har inte något särskilt yrkande, utan jag yrkar bifall till hemställan i socialförsäkringsutskottets betänkanden 21, 22 och 18.

Anf. 54 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Christina Pettersson säger att det skulle innebära en stor systemförändring om man införde en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring i Sverige. Det kan ligga en del i det. Det kommer att innebära stora förändringar. Men när hon säger att det skulle innebära ett stort avsteg från den tradition som vi har i Sverige, att sjukvården skall vara tillgänglig för alla, stämmer det inte. Detta är en försäkring som skall vara tillgänglig för alla och som alla skall ha möjlighet att ta del av. Oavsett om man arbetar och har möjlighet att arbeta ihop till denna försäkring själv, om man är gammal och inte klarar av det eller om man är för ung för att ha hunnit delta i detta är den solidarisk och skall kunna användas av precis alla och i mycket stor utsträckning, vill jag påstå, i motsats till det system som vi har i dag, som vi har

åtskilliga exempel på att det inte är solidariskt och inte täcker alla. Det är för att komma till rätta med dessa problem som vi moderater har lagt ned åtskilligt med tid, kraft och arbete, inte minst i denna kammare, på att försöka införa någonting som är nytt.

Vi är tacksamma för att det nu finns en politisk majoritet för ett beslut som vi uppenbarligen skall fatta om några dagar här i kammaren och som innebär att man inför den vårdgaranti som vi har arbetat mycket länge för. Men vi ser det som ett första steg på vägen för att därefter gå över till något som förhoppningsvis skall vara betydigt bättre än det som vi har i dag.

Anf. 55 CHRISTINA PETTERSSON (s):

Fru talman! Jag har lyssnat till debatten här i kammaren om obligatorisk sjukförsäkring och tagit del av detta även tidigare. För min del väcker detta en mängd frågor. Vad innebär egentligen en obligatorisk sjukförsäkring? Kommer den att innebära att man skall försäkra sig i privata försäkringsbolag senare? Hur skall en obligatorisk sjukförsäkring kunna omfattas av alla om man inte innefattas i försäkringssystemet? Man kan göra en jämförelse med den obligatoriska bilförsäkringen. Och vi vet ju att det är många som åker omkring utan försäkring. Detta är några frågor som jag skulle vilja ha svar på.

Anf. 56 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Hur skall denna försäkring kunna omfattas av alla, frågade Christina Pettersson. Låt mig då ställa följande fråga till Christina Pettersson: Hur kan landstingsskatten egentligen omfattas av alla? I grunden är det ju ett likartat system som man härmed inför. Den enda skillnaden är att man ser till att det blir en försäkringsmodell i stället, dvs. att vi ser till att den enskilda människan får en möjlighet att i större utsträckning vara med och påverka när denna försäkring skall användas, vilket vi som enskilda människor faktiskt i mycket liten utsträckning har med den landstingsmodell som i dag förekommer. Vi skulle alltså skapa ett betydligt rörligare system än det som vi har i dag för väldigt många av de människor som i dag inom det nuvarande systemets ram faktiskt inte har tillgång till den vård som de i år efter år och under decennium efter decennium under ett helt yrkesverksamt liv har varit med och betalat för. Allt detta kan vi förhoppningsvis komma ifrån om vi inför ett något annorlunda system, dvs. den allmänna obligatoriska sjukvårdsförsäkring som vi talar om och som vi märker att alltfler människor i dag ansluter sig till.

Jag citerade för en stund sedan en högt uppsatt tjänsteman inom finansdepartementet som i en aktuell bok alldeles nyligen har talat för just denna modell. Välkommen i kretsen, Christina Pettersson!

Anf. 57 CHRISTINA PETTERSSON (s):

Fru talman! Det kan hända att jag har en hel del frågor när det gäller den obligatoriska sjukförsäkringen, eftersom jag inte förstår hur den skall kunna omfatta alla och vara generell i likhet med den politik som vi framhärdar i att föra. Ett skäl till att jag har så många frågor är att jag inte känner igen den bild som moderaterna målar upp av svensk sjukvård, att så många står

utanför. Jag har den uppfattningen att svensk sjukvård i dag omfattar alla människor. Efter vad jag förstår är detta förslag ett sätt att i högre grad privatisera sjukvården. Man vill också avgiftsfinansiera den i större utsträckning.

Anf. 58 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Ett av de stora felen med det system som Christina Pettersson försvarar i denna debatt är faktiskt att sjukvården inte är så generell som ni talar om att den är. Alla människor får inte tillgång till den, trots att de faktiskt har betalt för den och slitit för den i många år.

Någon allmän privatisering, dvs. att allt inom sjukvården skulle komma att skötas av det privata, har vi inte föreslagit och kommer vi säkert inte att föreslå i framtiden heller. Däremot är vi alldeles övertygade om att en mycket stor del av sjukvården, framför allt kanske när det gäller primärvården, i betydligt större utsträckning skulle kunna skötas av privatläkare i framtiden. Så fungerar det i väldigt många andra länder, och så skulle det på ett utomordentligt bra sätt kunna fungera också i Sverige.

Anf. 59 CHRISTINA PETTERSSON (s):

Fru talman! Avslutningsvis vill jag säga att jag har litet svårt att förstå när moderaterna hänvisar till att det skulle finnas mycket bättre system i andra länder. Jag är av den uppfattningen att vi i Sverige har världens bästa sjukvård.

Anf. 60 PER STENMARKCK (m):

Fru talman! Det är en uppfattning som i så fall för stå för Christina Pettersson. Jag är ganska övertygad om att alla de människor som i dag drabbas av att stå i dessa köer – i vissa fall och i vissa landsting 1,5–2 år för att få en höftledsoperation, starroperation eller liknande operation utförd – har en annan uppfattning om hur den svenska sjukvården av i dag fungerar. Därför är det nödvändigt med förändringar och att se på en rad länder, där man i dag inte har alla de problem som förekommer i Sverige.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

Anf. 61 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

6 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU23 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

7 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU29 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

8 § Vissa livsmedelspolitiska frågor

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU31 Vissa livsmedelspolitiska frågor (prop. 1990/91:191).

Anf. 62 SVEN ERIC LORENTZON (m):

Fru talman! I den föregående debattens avslutning, som jag hade tillfälle att lyssna på, talade man om att det blåser högervindar men att det var andra som representerade rättvisa och solidaritet. När vi nu behandlar jordbruket, blåser det ganska kyliga vänstervindar, för här är rättvisa och solidaritet ganska långt borta.

I den lilla fickalmanacka som vi får varje år finns varje vecka små visdomsord att tänka på. Nästa vecka står det: Uppriktighet är inte att säga allt man tänker, utan att mena allt man säger. Man borde begrunda detta. Jag hoppas att vi i den debatt som vi i dag kommer att föra om jordbruket kommer att mena allt vi säger. Vi har nu under några års tid upplevt att man har sagt mycket men inte allt man tänker.

Under de senaste månaderna har det förts en intensiv debatt här i landet om de svenska livsmedelspriserna. De är utan tvivel mycket höga. En förklaring till detta är det unikt hårda skattetrycket i Sverige. I många fall beror mer än hälften av livsmedelspriset på olika skatter. Gjorda utredningar och undersökningar visar att matpriset i dag i butik till ungefär 50 % består av skatter och avgifter. När det gäller produktion och hantering av svenska livsmedel inom landet är andelen 60 %. Det blir ganska stora belopp.

Inte bara matpriserna är unikt höga i detta land. De flesta varor och tjänster är betydligt dyrare här än i de flesta andra länder. Orsaken är att finna i den förda högskattepolitiken. Världens högsta skatter ger världens högsta priser. Sanningen är den att regeringen har pressat upp livsmedelspriserna genom sina ständiga skattehöjningar. Höjda inkomstskatter, arbetsgivaravgifter och energiskatter, breddad och förhöjd moms samt andra skatteskärpningar måste till slut betalas av någon. Det är de svenska konsumenterna som drabbas av den förda skattehöjarpolitiken.

Jag hävdar att även de svenska priserna kommer att ligga på en orimligt hög nivå så länge socialdemokraterna vägrar att sänka skattetrycket. Moderata samlingspartiet anser att vi i Sverige skall närma oss Europa även när det gäller jordbruks- och konsumentfrågorna så att svenska konsumenter skall kunna köpa sina livsmedel på samma villkor och till samma priser som

konsumenterna inom EG. De svenska skatterna måste europeiseras. Skattetrycket måste sänkas. Först då kan de svenska livsmedelspriserna sänkas rejält.

Med detta påstående om skatterna vill jag hävda att regeringen nu försöker vilseleda konsumenterna. I stället för att angripa den verkliga orsaken till den höga kostnadsnivån gör regeringen en skenmanöver. Regeringens förslag om sänkt gränsskydd kommer inte att leda till sänkta livsmedelspriser. SPK, dvs. statens pris- och konkurrensverk, har studerat problemet och ställt sig tveksamt till om förslaget kommer att medföra sänkta priser.

När det gäller prispolitiken hävdar vi från moderat håll att det enda effektiva är att SPK spelar en mer betydande roll i detta sammanhang. Verkets uppgift är bl.a. att aktivt följa prisutvecklingen. Regeringen föreslår nu inrättande av en konsumentdelegation. Den är i sig själv inte något fel, men vi tror inte på den. Om en konsumentdelegation, en konsumentrörelse eller konsumenterna över huvud taget skall kunna påverka priserna och konkurrenskraften, måste man ha någonting som växer upp underifrån, ifrån konsumenterna. Vi tror inte att man genom att välja personer uppifrån kan lösa detta problem. Nu gäller det att skärpa konkurrensen. Etableringshinder och liknande måste rivas.

Så till det som jag förmodar blir dagens huvudfråga, nämligen gränsskyddet. Hans Gustafsson, en inte helt okänd socialdemokrat, f.d. bostadsminister, f.d. vice ordförande i jordbruksutskottet, nu ordförande i finansutskottet – han är alltså inte vem som helst – är en av de få rakryggade socialdemokrater som finns kvar. Han har väckt en enskild motion, 1990/91:Jo154, om stärkelseproduktion och gränsskyddet för stärkelse.

"Våren 1990 beslutade riksdagen om en ny jordbruks- och livsmedelspolitik. Beslutet innebar bl.a. en avreglering inom nuvarande gränsskydd samt att gränsskyddet skulle vara oförändrat intill dess nya GATT-regler överenskommits med internationellt ömsesidiga neddragningar av gränsskydd och exportbidrag. Även andra ömsesidiga internationella överenskommelser kan utlösa gränsjusteringar."

Det var innebörden av det beslut som riksdagen i enighet ställde sig bakom för ett år sedan när det gällde gränsskyddet.

För säkerhets skull skulle jag vilja göra en liten historiebeskrivning i detta sammanhang. Det var uppenbart för alla partier att en avreglering av jordbrukspolitiken var nödvändig. Det gick inte längre att fortsätta med det system som vi hade. Regeringen tillsatte en utredning, livsmedelspolitiska arbetsgruppen, LAG. Den lade fram ett förslag, och till detta fogades särskilda yttranden – inte reservationer, eftersom det inte var en parlamentarisk utredning. Dessa särskilda yttranden var mycket hårda. Utredningen gick till departementet, som förberedde en proposition.

Under en tid stannade regeringsarbetet upp, och propositionen fördröjdes. Till sist begrep man att det var mycket svårt att få fram en proposition som skulle kunna gå igenom i riksdagen, och därför började man med partiöverläggningar.

Efter hård mangling inom en grupp med representanter för alla riksdagspartier lade man fram en proposition. Jag vill säga redan nu att den propositionen inte var riktigt genomarbetad, på grund av att man hade haft för kort

tid till förfogande. Manglingen fortsatte därför under utskottsbehandlingen. Till sist framlades ett utskottsbetänkande, och ett beslut fattades i kammaren.

Det intressanta är att näringen ställde upp bakom riksdagsbeslutet. Man ville ha fasta regler, och det sade man också att man hade fått. Man skulle också följa dessa regler.

Jag tror att man måste ha denna historiebeskrivning med i bilden när man funderar över vad som sedan har hänt. Jag hade hela tiden en otäck känsla av att regeringen och de myndigheter som hade att i praktisk verklighet omsätta det politiska beslutet försökte att närma sig ursprungsunderlaget, dvs. LAG-utredningens resultat. Jag hävdar att departement och olika myndigheter hela tiden i olika sammanhang missade att ta vara på de möjligheter som en kreativ lantbrukarkår öppnat. Man irriterade hela tiden lantbrukarkåren med motsägande besked osv. Jag vill poängtera att detta var ett problem.

Lantbrukarna fick fem år på sig för omställningen. Det var ett hårt besked. Det enda skydd som de hade var gränsskyddet, som skulle ligga kvar. Gränsskyddet för lantbrukarna kunde sägas bygga på principen volym gånger pris. Minskade man volymen, skulle man ha vissa möjligheter att höja priset. Det var det resonemang som vi förde i förarbetena till utskottsbetänkandet och riksdagsbeslutet.

Det förslag som majoriteten av utskottet i dag ställt sig bakom och som troligen blir riksdagens beslut innebär ett klart avsteg från det beslut som togs för ett år sedan. Min första fråga till socialdemokraterna, centern och folkpartiet är: Stod ni bakom beslutet i fjol? Ställde ni helhjärtat upp bakom det beslutet, eller var det bara fiffel och båg?

Fråga två: Är ni medvetna om att ni riskerar att lantbrukarna upplever det här som ett oerhört stort svek?

Fråga tre: River ni nu upp överenskommelsen från i fjol? Är ni medvetna om den uppenbara risken? Jag vill säga att jag uppfattar det som nu händer som en politisk ohederlighet. Jag har fått för mig att socialdemokraterna har lurat de båda andra partierna, som har gått i fällan. Vi har bara frågat: Vilka kan i fortsättningen lita på dessa partier? Det kan varken bönder eller konsumenter göra. Bönderna kan aldrig mer lita på politikerna, eftersom dessa har övergett sitt löfte om det enda skydd som bönderna har.

I gårdagens nummer av Svenska Dagbladet speglas detta i följande rubrik: "Vi bönder blev grundlurade". Detta uttalas av representanter för de större jordägarna, som solidariskt har ställt sig bakom det omställningsprogram som vi har beslutat om. Man avslutar sin artikel på följande sätt:

"Att vi bönder är besvikna på våra politiker torde läsaren av Brännpunkt ha noterat. Vad vi kräver är en rättvis behandling och att vi får arbeta på konkurrensneutrala villkor med EG och vår omvärld."

Också konsumenterna har all anledning att känna sig lurade. Det hände mycket i går. Även i Dagens Nyheter fanns en lång artikel om dessa frågor, skriven av Marit Paulsen, Astrid Lindgren – som åtminstone vissa i regeringskretsen har varit intimt förknippade med i samband med olika jordbrukspolitiska beslut – och Stefan Edman. Deras artikel måste från konsumentsynpunkt vara mycket intressant. Den slutar på följande sätt:

"Vi uppmanar därför alla kloka i Sveriges riksdag: Stå kvar vid jordbruksbeslutet från juni 1990 – behåll gränsskyddet tills Gatt uppnått gemensamma regler. Skydda jordbruket den korta tiden fram till dess att Sverige blir medlem i EG!"

Jag tror liksom dessa skribenter att konsumenterna har all orsak att fundera. Problemet är att regeringen har valt att attackera Sveriges bönder i stället för skattepolitiken.

Med dessa ord av Astrid Lindgren m.fl. får jag en naturlig övergång till EG och GATT. De flesta reglerna i den uppgörelse som träffades här i riksdagen i fjol knöts till GATT-förhandlingarnas resultat. Vi trodde att vi skulle få ett resultat av dem under hösten. De blev resultatlösa, och de blir kanske inte klara i år heller. Därför, herr minister och herr talman, finns det orsak att vänta med omläggningarna i vår politik.

EG-perspektivet rycker ju allt närmare, och i allra bästa fall kan en anslutning ske ungefär samtidigt som vår omställning blir klar. Min maning blir: Låt Sveriges bönder konkurrera på lika villkor med europeiska konkurrenter!

I dagens nummer av Dagens Nyheter finns ett jordbruksreportage, där man redogör för en fransk veteodlares förhållanden. På en av de allra bästa jordarna i Europa får han 500 kr. i bidrag per ton vete. Han skördar ungefär 10 ton per hektar och får alltså ca 5 000 kr. i bidrag per hektar. Jag tycker att det kan vara en tankeställare för ganska många.

Allt fler lantbrukare uttalar önskemål om en EG-anslutning, och det gör dem väl medvetna om problemen. Men man vill konkurrera på lika villkor. I en reservation vid betänkandet framför vi från moderat håll vår syn på jordbrukspolitiken och EG. Där uttalar vi: "Det som blir avgörande för hur Sveriges jordbrukare klarar en integration är bl.a. hur förädlingsföretagen utvecklas. Det är därvid viktigt att t.ex. konkurrenslagstiftningen står i samklang med reglerna i andra europeiska länder. Det finns ett nära samband mellan konkurrens- och jordbrukspolitik, t.ex. vad gäller regler för och finansiering av export."

Vi framhåller vidare: "När Sverige blir medlem i EG kommer också jordbruket att omfattas av gemensamma regler, dvs. CAP. Redan nu bör påbörjas en anpassning i rätt riktning för att inte onödigtvis komplicera en framtida anslutning."

Som vi gjort vid ett flertal tillfällen uttalar vi att Sverige bör etablera kontakt med EG i syfte att redan på detta stadium delta i utformningen av EGs jordbrukspolitik. Vi framhåller dessutom: "Redan nu kan förutses en del konkreta åtgärder som skulle underlätta ett svenskt medlemskap, t.ex. anpassning av gränsskyddet till EGs form och nivå, bibehållande av exportfinansieringen i avvaktan på EGs beslut i frågan, ny inriktning av stödformer som har formen av prispåslag och harmonisering av kostnadsnivån i produktionen."

Jag vill yrka bifall till reservation nr 4. Jag har redan berört vissa andra frågor, och för tids vinnande yrkar jag också bifall till reservation 12 om exportfinaniseringen och till reservation 14 om kostnadsneutraliteten vad gäller avgifter på handelsgödsel, bekämpningsmedel osv.

I ett särskilt yttrande, fru talman, har vi litet närmare angivit de riktlinjer

som vi från moderata samlingspartiet vill se i framtiden. Jag kan återge dem mycket kort.

Vi måste ge lantbrukarna möjlighet att konkurrera på lika villkor med omvärlden. Vi säger att det vore olyckligt om Sveriges politik efter det beslut som kan komma att fattas kommer att leda till att lantbruk som skulle vara konkurrenskraftiga inom EG slås ut under de kommande åren. Marknadsanpassningen måste bygga på det beslut som vi fattade i fjol.

Vi uttalar oss också mot höjda avgifter på bekämpningsmedel. Vi säger vidare att reglerna för omställningen har varit oprecisa och turerna däromkring oklara. Vi fordrar en bättre ordning i det här avseendena.

Jag skulle sammanfattningsvis vilja säga följande om hur jag själv skulle vilja se jordbrukets framtid.

Först och främst vill jag se en snabb anslutning till EG. Det betyder att svensk jordbrukspolitik måste anpassas till EGs. Gränsskyddet bör läggas i nivå med EGs. Möjligheterna till en gemensam exportfinansiering bör bibehållas tills vidare.

Dessutom kräver vi att svenska jordbrukare skall få konkurrera på likartade villkor med sina utländska yrkesbröder. Det betyder bl.a. att handelsgödselskatten bör avskaffas och att omotiverade restriktioner slopas. Vi föreslår sänkta skatter för främst småföretagare. Jordbruket kommer att bli en bransch för småföretagare, och vi föreslår därför att skatterna på arbetande kapital avskaffas liksom t.ex. skogsvårdsavgiften. Egenavgifterna, fastighetsskatten och arvsskatten bör sänkas. Rätt till kvittning mellan tjänsteinkomster och underskottsavdrag skall införas. Äganderätten måste stärkas.

Miljön måste värnas, och det kan ske genom de avgiftsuttag som vi har förordat i olika sammahang. En utsläppsrelaterad skatt skulle kraftigt gynna biobränslena. Vi säger till sist att omställningsprogrammet måste fullföljas.

Anf. 63 BENGT ROSÉN (fp):

Fru talman! Det här blir den avslutade jordbruksdebatten under detta riksmöte och under denna valperiod. Sven Eric Lorentzon har i sitt anförande ställt vissa frågor, som jag hoppas att jag för folkpartiet liberalernas räkning kan besvara med mitt anförande. Ett år har förflutit sedan riksdagen beslutade att Sverige som första land i Europa under en femårsperiod skall företa en inhemsk avreglering och marknadsanpassning av jordbruket.

Hur har då det första året mot målet att likställa lantbrukarna med andra småföretagare gestaltat sig? Om vi först ser till den debatt vi haft i massmedia i samband med och efter riksdagsbeslutet så har den enligt min uppfattning varit ytlig och bidragit till en polarisering där konsumentintressen ställts mot lantbrukarintressen.

En omläggning av jordbrukspolitiken är helt klart av väsentligt intresse för konsumenterna. Alltför länge har jordbruksregleringen hindrat konsumenternas önskemål att nå lantbrukarna – för dem har det varit naturligt att producera det som regleringen premierat. Och alltför länge har systemet med kostnadskompensation varje halvår och bristande konkurrens i förädlings- och handelsled fått leda till att konsumentpriserna på livsmedel ökat mer än på andra varor trots att avräkningspriserna till bönderna minskat realt.

Men när nu riksdagen äntligen tog sig an detta problem så har konsumentdebattörerna, som fått dominera massmedia, framställt hård kritik därför att riksdagen inte lät beslutet om avreglering omfatta gränsskyddet utan föreskrev att vi i detta avseende skulle följa det förväntade internationella avtalet om avveckling av stöd och handelshinder.

Vi skulle utan tvivel på kort sikt kunna sänka våra livsmedelspriser väsentligt om vi ensidigt avvecklade vårt gränsskydd. På grund av stora överskott i den industrialiserade världen är världsmarknadspriserna kraftigt dumpade; ofta ligger prisnivån kring hälften av våra inhemska. Men vad vid då måste vara på det klara med är att vi därmed slår ut huvuddelen av vårt svenska jordbruk. Jag skall återkomma till den ekonomiska situationen för lantbrukarna. Låt mig endast i detta sammanhang framhålla att den inte tål några sänkningar av producentpriserna.

Att de svenska matpriserna vid en internationell jämförelse är höga är, som Sven Eric Lorentzon redan framhållit, egentligen inte förvånande. Vi har ett allmänt högt kostnadsläge i vårt land med skatter och avgifter på produktionen som ligger i världsstopp, och vi ställer längre gående miljö- och djurskyddskrav på vårt jordbruk än andra länder. Av miljöskäl tar vi ut avgifter på handelsgödsel och bekämpningsmedel som höjer priset med ca 50 %, vi har förbjudit stråförkortningsmedel, begränsat djurfabrikernas storlek, ställt långtgående, kostnadshöjande krav på hantering av stallgödsel osv. Av djurskyddsskäl har vi förbjudit tillväxtstimulerande medel, förebyggande medicinering, köttmjöl med kadaverinblandning osv. Sammantaget höjer detta de svenska produktionskostnaderna väsentligt.

Att som konsumentföreträdare stillatigande ha godtagit de fördyringar som en bred riksdagsmajoritet lagt på det svenska jordbruket och sedan plädera för ensidigt avskaffande av det svenska gränsskyddet för att få billigare livsmedel är inkonsekvent. Då kommer vi ju att konsumera livsmedel producerade på sätt som vi av miljö- och djurskyddsskäl tagit avstånd från. Jag antar att de flesta liksom Sven Eric Lorentzon har läst Astrid Lindgrens, Marit Paulsens och Stefan Edmans artikel i gårdagens DN som till stor del handlar om detta och som borde ha gett de ensidiga matprisdebattörerna något att tänka på. Själv har jag aldrig trots upprepade försök fått möjlighet att bemöta deras påhopp i Dagens Nyheter.

Det förhåller sig heller inte så att konsumenterna enbart efterfrågar livsmedel av bra kvalitet till rimliga priser. Konsumenterna efterfrågar också levande landsbygder och öppet landskap. För dessa nyttigheter och för jordbrukets betydelse för vår beredskap och för vårt försvar betalar vi inte i särskild ordning, utan denna ersättning är "inbakad" i producentpriserna. Slås huvuddelen av vårt svenska jordbruk ut, försvinner också huvuddelen av dessa nyttigheter.

Det är förvånande att denna viktiga konsumentfråga inte hörs i debatten. Vi har från folkpartiet liberalernas sida i riksdagsmotioner under fem års tid föreslagit att vi skall bryta ut och betala för dessa nyttigheter genom en generell arealersättning. Tyvärr prissätter inte marknaden nyttigheterna, men vi har framhållit att eftersom vi av skattemedel årligen betalar 2–3 miljarder kronor för att hålla parker och grönytor i våra tätorter så är det rimligt att

betala bönderna 3 miljarder kronor/år för landskapsvården. Det innebär 1 000 kr./ha och år till landets åker-, ängs- och betesmark.

Lars Drake vid lantbruksuniversitet har i en enkätundersökning visat att en majoritet av det svenska folket vill behålla vårt öppna landskap och anser att en ersättning härför på 1 000 kr./ha och år är rimlig.

Det finns många fördelar med en generell arealersättning som betalas av budgetmedel. Den leder till sänkta matpriser utan att de avgränsnings- och kontrollproblem om är förenade med sänkt matmoms uppkommer. Ersättningen är lätt att administrera, uppgifter om enskilda gårdars arealer och skiften finns lagrade i databas för skördeskadeskyddet. Ersättningen ger jordbruket i skogs- och mellanbygd – där vi har minst av öppet landskap och alternativ sysselsättning – en chans att överleva. Lars Jonasson – också han agronom vid lantbruksuniversitetet – har i en uppsats visat att en arealersättning förhindrar att mjölkproduktionen i skogs- och mellanbygd på sikt "vandrar ut" på slätterna och att den ger utrymme för att ta i anspråk ca 100 000 ha av överskottsmarken för att öka den betesbaserade köttdjursproduktionen.

Bland omställningsåtgärderna för jordbruket finns ett stöd för landskapsvårdande åtgärder med 100 milj.kr. för innevarande budgetår och 200 resp. 250 milj.kr. för de nästföljande. Ett bidrag i denna storlek räcker inte för att rädda jordbruk i mellanbygd och skogsbygd. Men det kan kombineras med en generell arealersättning och via länsstyrelserna betalas ut som tillägg till de mest värdefulla markerna ur naturvårds- och kulturmiljösynpunkt. Då skulle vi även kunna rädda de "änglamarker" som vi har kvar.

På grund av systemet med förenklad utskottsbehandling har vi inte, som vi framhåller i ett särskilt yttrande, denna gång fått realbehandla förslaget om generell arealersättning. Vi kommer dock tillbaka med förslaget och tror att det snart är moget för att samla en majoritet i riksdagen.

I det betänkande som vi nu behandlar har den största uppmärksamheten ägnats frågan om gränsskyddet. I folkpartiet liberalernas kommittémotion beklagar vi att socialdemokraterna funnit det förenligt med sina valstrategiska intressen att göra ett utspel om gränsskyddet. Sedan det stod klart att något internationellt GATT-avtal om neddragningen av gränsskyddet för livsmedel inte skulle uppnås under 1990, har regeringsföreträdare i olika sammanhang aviserat att i riksdagen, i ljuset av GATT-förhandlingarna, lägga fram en proposition med förslag om svensk sänkning av gränsskyddet.

Av de signaler som socialdemokraterna sänt ut, har mottagarna bibringats den uppfattningen att det handlade om en ensidig sänkning av gränsskyddet i strid med förra årets riksdagsbeslut. Av den anledningen framhöll vi i folkpartiet liberalerna i vår kommittémotion i januari att vi höll fast vid uppgörelsen om jordbrukspolitiken och att vi utgick från att socialdemokraterna tänkte göra detsamma.

Regeringens proposition förelades riksdagen den 26 april. Redan dagen innan kallade LRF till presskonferens och manade till strid mot propositionen. Man kan ställa sig frågan om LRF handlat på det sättet om man hade fått tillfälle att läsa propositionen i förväg.

Regeringsförslaget innebär en anpassning av det överskydd som uppkommit på vissa produkter genom att lantbrukare erhåller arealstöd för prisreg-

lerade grödor. Regeringen borde ha lämnat uppdraget att företa denna anpassning till statens jordbruksnämnd utan att gå till riksdagen. Jordbruksnämnden har uppdraget att anpassa gränsskyddet efter svängningar i världsmarknadspriserna. Jordbruksnämnden fick uppdraget att höja gränsskyddet på mjölkprodukter när mjölksubventionerna avskaffades. Nu önskade socialdemokraterna använda gränsskyddet för ett valpopulistiskt utspel. Eftersom omställningen är mycket påfrestande för jordbruket – det handlar om människor som känner en stor oro inför framtiden – borde regeringen ha avhållit sig från utspel som ökar denna oro.

Det finns olika uppfattningar om behovet av att företa en justering av överskyddet. Vi i folkpartiet liberalerna menar att det är viktigt att så sker, och jag skall förklara varför.

Vi vet att leden från bonden till konsumenten ständigt försöker förbättra sina marginaler. Som jag tidigare nämnde, steg priset på reglerade livsmedel under 1980-talet mer än på andra varor, trots att lantbrukarna realt fick sänkt pris. När slakteriförbundet i våras sänkte priset på vissa köttkvaliteter, resulterade det inte i sänkta konsumentpriser. Det var handelsleden som tog hand om prissänkningen.

Om vi i Sverige skall komma ned till europeisk nivå när det gäller inflation, måste vi ändra inställning till kostnadsökningar. Vi har uppenbarligen levt så länge med olika former av kostnadspåslag och följsamhetsklausuler att vi betraktar dem som naturnödvändiga. Vi måste börja hata och bekämpa alla former av kostnadsökningar. De leder till försämrad internationell konkurrenskraft genom inflation och därmed till höjda priser för konsumenterna. Under den senare delen av 1990-talet kommer även vår livsmedelsproduktion att utsättas för internationell konkurrens. Det är angeläget att vi ur detta perspektiv undanröjer den frestelse som nuvarande överskydd på vissa produkter inbjuder till. Det är en frestelse för marknadsaktörer i leden efter bonden att öka sina marginaler.

Även om vi således är mycket kritiska till att regeringen av valpopulistiska skäl går till riksdagen med just denna fråga, ställer vi från folkpartiet liberalerna upp på principen om justering av överskyddet. Men vi godtar inte en justering efter en generell procentsats eller i enlighet med det kritiserade tabellförslag som finns i propositionen. Jordbruksnämnden bör få regeringens uppdrag att minska överskyddet för varje enskild produkt efter samma metod som används vid justering av gränsskyddet efter världsmarknadspriserna svängningar. Då kommer anpassningen att ske med erforderlig säkerhetsmarginal utifrån det nu aktuella överskyddet.

Det är viktigt att i detta sammanhang slå fast vad som framhålls i propositionen, nämligen att anpassningen inte får leda till sänkta producentpriser eller ökad import. I betänkandet slås fast att anpassningen skall ske på ett sätt som ger utrymme för förbättrad lönsamhet i jordbruket. Den allmänna principen om en socialt acceptabel omställning för jordbruket skall gälla. Regeringen pekar i propositionen på att gränsskyddet kommer att få justeras uppåt av vissa yttre orsaker. Det gäller bl.a. när prisstödet på lamm- och fårkött trappas av. Jag har i vårt särskilda yttrande framhållit att en svag skörd i höst kommer att få samma effekt.

Låt mig i detta sammanhang få framhålla att en justering av överskyddet,

precis som Sven Eric Lorentzon framhöll, kan förhindra prisökningar, men det sänker inte konsumentpriserna, som SPK slagit fast. Socialdemokraterna hade däremot kunna medverka till en sänkning av konsumentpriserna om man biträtt folkpartiet liberalernas förslag till ändringar i bygglagstiftningen för att underlätta etablering av lågprisbutiker. Undersökningar har bl.a. visat att livsmedelspriserna i Karlskrona och Trollhättan, där det finns lågprisbutiker, är ca 7 % lägre.

Fru talman! Jag vill avsluta med att ta upp den oro jag känner för svenskt jordbruk för de närmaste åren. Riksrevisionsverket gjorde 1989 en utvärdering av lönsamheten inom jordbruket. Den visar att lönsamheten var ca 40 % för låg och att ersättningen för eget arbete låg på ca 17 kr. per timme. Genom en mycket god skörd 1990 förbättrades den totala ersättningen för detta år. Men de prognoser som jordbruksnämnden gjort för 1991 och 1992 är alarmerande. Vi har riktat en stor del av omställningsresurserna för att snabbt bli av med våra stora överskott på spannmål och mjölk. När detta sker är det naturligt att ekonomin för kvarvarande producenter blir mycket pressad. Detta får inte leda till en stor utslagning av lantbrukare. Då sker den oreparabla skada som vi blev varnade för i gårdagens DN-artikel. Då är omställningen inte socialt acceptabel.

Det är nödvändigt att regeringen beaktar detta när den förbereder för den kostnadskompensation som, efter GATT-avtalet i april 1989, betalas ut direkt till bönderna. Enligt betänkandet skall en utbetalning ske i höst, oavsett om ett nytt GATT-avtal föreligger då eller inte. Skulle ett GATT-avtal inte uppnås i år, måste vi förändra systemet med kostnadskompensation. Det går inte i längden att ha det koncentrerat till en utbetalning per år.

I vår motion pekar vi också på att vi måste lösa problemen kring behovet av utbytesimport/export på grund av säsongs- och årsmånsvariationer. Som det nu är finns temporära exportbidrag för viss produktion, men inte för all. Äggproducenterna får exempelvis inget, medan alla införsavgifter på utbytesimporten går till statskassan.

Fru talman! Med detta önskar jag yrka bifall till våra reservationer 13 och 19.

Anf. 64 KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Detta är faktiskt den tråkigaste dagen under min tid i riksdagen. Jag tycker att det är det tråkigaste ärendet och den tråkigaste debatten. Jag vill allra först ta upp frågan om att säga ett, och göra ett annat.

En gammal uppmaning som borde ingå i etiska regler för politiker, någonting som jag för övrigt har motionerat om här i riksdagen, hämtad från Matteusevangeliet, lyder: "utan sådant skall edert tal vara, att ja är ja, och nej är nej. Vad därutöver är, det är av ondo."

Gränsskydd kan av förklarliga skäl bara röra sig uppåt eller nedåt, dvs. höjas eller sänkas. Vad därutöver är, är struntprat. I propositionen föreslår jordbruksministern att gränsskyddet skall sänkas med genomsnittligt 10 %, att detta inte är någon sänkning, och att denna sänkning kommer att ge konsumenterna billigare livsmedel med 3–5 %. Detta är kvalificerat struntprat.

Mot bakgrund av att såväl regeringen som riksdagen för ett år sedan enigt och otvetydigt uttalade att någon ensidig svensk neddragning eller föränd-

ring av gränsskyddet inte skulle komma i fråga är det skamligt av Mats Hellström och regeringen att nu föreslå detta.

Det är naturligtvis först och främst ett djupt svek mot den lilla grupp som fortfarande är Sveriges bönder.

Det är också ett svek mot centern, moderaterna, folkpartiet och vänsterpartiet, som ingick i den jordbrukspolitiska överenskommelsen förra året.

Det är också ett svek mot alla de rättrådiga socialdemokrater med Hans Gustafsson i spetsen – då vice ordförande i jordbruksutskottet – som ställde upp för uppgörelsen.

Fru talman! Det är också ett svek mot alla oss som sysslar med politik. Att ingen – i varje fall ingen bonde – vågar lita på Mats Hellström, det är dess värre ingen nyhet. Men bönderna vågar inte heller lita på regeringen och inte ens på oss i oppositionen. För – säger de – ni har ju gjort upp med regeringen, nu ser ni hur det går!

Misstron mot regeringen löser vi väl vid valet. Men väljarnas misstro mot politiker – det s.k. politikerföraktet – är ett stort problem i vår demokrati. Vi måste alla känna ansvar för att inte bygga under det.

Hellström kanske säger att jag förstärker detta politikerförakt genom att göra denna fråga större än den är. Nej, det gör jag inte. Sakfrågan är stor, och jag återkommer till den. Principfrågan är jättestor, och ansvaret är jordbruksministerns och regeringens. Hur tror ni att folk skall kunna lita på er eller på politiker när ni gör så här?

Med hänsyn till principen att stå fast vid sitt ord så vill jag redan nu yrka bifall till vår reservation 8, som innebär avslag på regeringens förslag att sänka gränsskyddet i strid mot riksdagens beslut för ett år sedan.

Det är fortfarande möjligt att rätta till vad vi inte förmådde i utskottet, nämligen att få majoritet för avslag på denna "kvalificerade galenskap" som Astrid Lingren, Marit Paulsen och Stefan Edman uttrycker det i gårdagens DN. Detta är möjligt genom att en majoritet av kammarens ledamöter röstar för reservation nr 8, som tyvärr nu endast stöds av centerpartiet, moderaterna och miljöpartiet.

Apropå Dagens Nyheter: Det är mycket som talar för att jordbruksministern gjort en felbedömning av opinionsläget. Han tycks ha trott att det enda folk var intresserade av var billiga, helst utländska, livsmedel, och att de struntade i öppet landskap, bevarad kulturmiljö, levande landsbygd och rena, svenska livsmedel.

Men han bedrog sig. Under senare tid har tidningarna allt oftare refererat de hot mot landsbygden och odlingslandskapet som kommer om den socialdemokratiska jordbrukspolitiken genomförs. Debatten om livsmedelskvalitet, djuromsorg och miljöhänsyn lever än.

Det är att missbedöma opinionen och konsumenterna om man tror att det är deras vilja att stora delar av svenskt jordbruk och svensk landsbygd skall slås ut för att priserna på livsmedel eventuellt skall sänkas några procent.

Även om folkpartiet och vänsterpartiet har "gått på" Hellströms felbedömning, så kan ju kammarens ledamöter från socialdemokraterna, folkpartiet och vänsterpartiet i morgon vid voteringen korrigera denna felbedömning och avvisa den "kvalificerade galenskapen" att sänka gränsskyddet och jordbrukspriserna.

Jag vill instämma i vad Sven Eric Lorentzon har sagt beträffande historiebeskrivningen och utskottsbehandlingen och i huvudsak även i synen på gränsskyddet.

Omställningen av jordbrukspolitiken var nödvändig med hänsyn till såväl konsumenter som jordbrukare. Den stora överskottsproduktionen hade blivit dyrbar både för jordbrukarna själva, som stod för huvuddelen av exportkostnaderna, och för staten som stod för en del.

Omställningen är svår och känns obegriplig för många i jordbrukarkåren. Men den är nödvändig. Den gamla politiken har tjänat ut, och den internationella mljön har förändrats.

Man kan inte gå ifrån ett genomreglerat system till ett avreglerat system med ett steg. Det krävs små steg som gör att omställningen kan ske lugnt utan att för stora misstag begås och utan brutal utslagning.

De nya signaler som kommit från regeringen under perioden efter beslutet i juni i fjol fram till juni i år, har gjort att jordbrukarna oroats ytterligare. Sedan fjolårets beslut har regeringen på punkt efter punkt allvarligt misstolkat beslutet och lagt förslag som påverkat näringen negativt.

Några exempel är:

1. Debatten om och reglerna för när omställningsbidrag skall betalas tillbaka.
2. Jordförvärvslagen slopas för fysiska personer.
3. Konkurrenslagstiftningen skärps med förtur för jordbruket.
4. Norrlandsstödet räknas inte upp som utlovat.
5. Handelsgödselavgifter ökas i strid med överenskommelsen.

Oron i jordbrukarleden är förståelig. Den oron är ett allvarligt hot mot ett gott resultat av omställningen.

I propositionen som behandlar den nya jordbrukspolitiken 1990 skriver Mats Hellström själv: "Jag vill här åter understryka att Sverige inte skall gå före andra länder genom att ensidigt sänka sitt gränsskydd."

Att nu sänka gränsskyddet innebär också ett brott mot tidigare beslut här i denna kammare för ett år sedan. För ett år och en dag sedan debatterade vi jordbrukspolitiken. Ett beslut fattades som i denna del var enigt. Enligt beslutet skulle inga ensidiga sänkningar ske av gränsskyddet i Sverige. Förändringar av gränsskyddets nivå skulle ske i den takt man kom överens om i GATT-förhandlingarna.

Jordbruksutskottets majoritet har i år beslutat annorlunda, nämligen att bifalla regeringens förslag om en sänkning av gränsskyddet med 10 %. Det kan ge omedelbara prissänkningar för vissa varor som stärkelse, socker och ost. På längre sikt ger det jordbruket en ytterligare försämrad lönsamhet eftersom man inte får möjlighet att återgå till högre priser. Vi talade i fjol om att avreglera "inom ett bevarat gränsskydd". Nu sänks gränsskyddet, men då balans uppnåtts och man skulle ha chans att komma upp till den tidigare nivån går det inte.

Det är angeläget att följa den internationella utvecklingen och göra justeringar av gränsskyddet i samma takt som i övriga länder. Det finns däremot ingen anledning för Sverige att gå före ett resultat i dessa internationella förhandlingar. Svenska jordbrukare skall kunna konkurrera med andra länders

jordbrukare på lika villkor. Enligt utskottsmajoritetens beslut kommer svenska jordbrukare att försättas i en sämre konkurrenssituation än jordbrukare i vår nära omvärld, t.ex. Danmark.

GATT-förhandlingarna har ännu inte gett något resultat. Regeringen skrev i årets budgetproposition att gränsskyddet skulle "justeras i ljuset av GATT". Nu sker en justering nedåt, om jordbruksministern får som han vill. Det skulle vara intressant att höra Mats Hellströms förklaring till vilket ljus han har sett komma från GATT-förhandlingarna nu.

(Jordbruksmininstern, inpass: Gärna.)

Det blir alltmer uppenbart att regeringen tidigt bestämt sig för att ensidigt sänka det svenska gränsskyddet, oavsett vad som sker i GATT. Formuleringarna i budgetpropositionen om ljuset från GATT var sannolikt bara kosmetika. I samband med att regeringen presenterade sin kovändning i matmomsfrågan kom det fram att man planerar ytterligare sänkningar av gränsskyddet.

I internationella sammanhang uppfattas givetvis majoritetens förslag till nedjustering av gränsskyddet som en ensidig svensk sänkning. Hellström kommer säkert att få beröm i vissa kretsar, medan många säkert är glada att han inte är jordbruksminister i deras eget land.

Det gör mig naturligtvis ledsen och besviken att folkpartiet och vänsterpartiet nu stöder regeringen. Jag hade hoppats att Bengt Rosén och Annika Åhnberg skulle orka stå fast vid den ståndpunkt de hade förra året. I folkpartiets motion från januari i år skrevs: "En ensidig reducering av det svenska gränsskyddet, vilket föreslagits av vissa debattörer, skulle med stor sannolikhet innebära att huvuddelen av den svenska lantbrukarkåren slås ut. – – – Det är mycket anmärkningsvärt om socialdemokraterna mindre än ett år efter uppgörelsen om den nya jordbrukspolitiken är beredd att göra avsteg från en väsentlig del. Detta kan vi inte acceptera."

När jag lyssnar till Bengt Rosén i dag får jag litet blandade känslor. Jag uppfattar det som om Bengt Rosén fortfarande har samma uppfattning som står i motionen. Ändå står han bakom den text som biträder regeringens proposition om att sänka gränsskyddet. Det är synd att folkpartiet vinglar i denna fråga. Ett folkpartistiskt stöd skulle behövas för den nya icke-socialistiska regeringen efter valet, även på jordbruksområdet. Folkpartiet och vänsterpartiet får naturligtvis själva svara för sina gärningar, även om det är Mats Hellström som lockat dem till dåligheter.

Vi har högre kvalitetskrav på våra livsmedel i Sverige än t.ex. i EG, och det är bra. Det är däremot fullständigt obegripligt att vi inte ställer samma höga krav på importerade livsmedel. Det verkar som om regeringen till varje pris vill försätta det svenska jordbruket i en sämre konkurrenssituation gentemot omvärlden genom att på detta sätt lägga ned stora delar av jordbruket i landet. Ändå är det vårt sätt att driva jordbruk som är bäst för naturen och människan och som borde få överleva.

Efter förra årets jordbrukspolitiska beslut har den svenska attityden till EG-medlemskap förändrats. Det innebär att en viktig uppgift i jordbrukspolitiken nu blir att fasa in omställningen så att vi harmoniseras med EG.

Men det är viktigt att vi inte sänker våra ambitioner. Vi har ett bättre djurskydd, förbud mot hormoner och mot antibiotika i foder, och vi har en re-

striktiv bekämpningsmedelsanvändning. Inom EG är debatten nu livlig för att åstadkomma liknande förändringar. Marknaden för ren och naturlig mat växer. Detta ger oss stora möjligheter i framtiden.

Dessa synpunkter framhålls på ett förtjänstfullt sätt i denna artikel av Astrid Lindgren, Marit Paulsen och Stefan Edman, som redan apostroferats här ett par gånger. Det vore naturligtvis "kvalificerad galenskap", som de uttrycker det, att nu vidta sådana åtgärder som gör att svenskt jordbruk – kanske det mest naturliga och bästa i ett framtida EG – slås ut strax innan vi kommer med.

Vi behöver inte nu föröda vårt kulturlandskap och inte föröda bönders erfarenhetsbank. Vi har tid att lugna oss och se vad en kommande Europamarknad vill ha från oss. Jag är övertygad om att det är mer än granskog.

Därutöver kan jordbruket och åkerjorden med en väl genomförd omställning bli en ännu större kraft i miljöarbetet. Men då skall det till en del försiktigt ställas om till att producera miljövänliga råvaror till energi och energisektorn.

I betänkandet behandlas även en del andra frågor som jag nu inte hinner att särskilt beröra. Jag vill endast hänvisa till våra reservationer och till centerns särskilda yttrande där vi utvecklar vår principiella syn på jordbrukspolitiken. Jag yrkar bifall till reservationerna 8, och det är den viktigaste, 9, 12 och 14.

Enligt centerns uppfattning är det effektivaste sättet att snabbt sänka matpriserna att sänka matmomsen. Det ger direkt positiva effekter för de många människor som förlorar på den orättvisa skatteomläggningen.

För ett år sedan sade Mats Hellström i kammaren att det är en skenlösning att attackera momsfrågan för att komma åt de höga matpriserna. Det är bra att socialdemokraterna och kanske även jordbruksministern nu kommit till en mer nyanserad syn på den frågan.

Momsen på mat behöver sänkas. Centern har drivit frågan länge, och vi är glada för allt stöd vi kan få, även från socialdemokraterna, om de nu står fast vid det. Alla här i kammaren har nu chansen att besluta om att sänka momsen redan nu, genom att på fredag rösta på vårt förslag.

Till sist, fru talman och ärade kammarledamöter, vill jag än en gång vädja till er att tänka på heder och trovärdighet innan ni vid morgondagens votering avslår reservation nr 8. Genom att bifalla den kan mycket av det elände som Mats Hellström försökt ställa till med rättas till.

I detta anförande instämde Per-Ola Eriksson, Håkan Hansson, Sven-Olof Petersson, Karin Starrin, Rune Thorén och Lennart Brunander (alla c).

Anf. 65 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Fru talman! Jag noterade att Karl Erik Olsson i sin kraftiga kritik trots allt var litet mer positiv till mig som folkpartist. Möjligtvis betraktar han mig som den av jordbruksministern vilseförde i detta sammanhang.

Karl Erik Olsson säger att den anpassning av överskyddet som vi från folkpartiet har tagit ställning för som princip aldrig kan återföras. Men på den punkten måste Karl Erik Olsson ha fel.

Vi har under den tid som passerat sedan vi fattade det livsmedelspolitiska

beslutet för ett år sedan gång på gång företagit både höjningar och sänkningar av gränsskyddet utifrån världsmarknadsprisets svängningar. Vi visste här i riksdagen ingenting om den justering uppåt, som tydligen också var möjlig, av mejeriprodukter som skedde när subventionerna avskaffades på konsumtionsmjölken.

Enligt vår uppfattning är det nödvändigt att vi i Sverige förhåller oss på ett helt annat sätt gentemot kostnadsökningar. Vi vet trots allt att de instrument för objektiv mätning av jordbruksstöden i de olika länderna visar att vi har högre PSE-tal i Sverige än vad man har inom EG. Vi i Sverige skall förhoppningsvis inom kort kunna konkurrera med livsmedelsproduktionen inom EG. Jag tror att vi då med en helt annan tyngd och ambition får försöka förhindra kostnadsökningar överallt där de uppträder.

Vi i folkpartiet liberalerna har inte, Karl Erik Olsson, sagt ja till en tioprocentig reduktion av gränsskyddet och vi har inte ställt oss bakom den tabell som visats. Vi ställer oss positiva till principen om en anpassning av gränsskyddet, och vi yrkar att statens jordbruksnämnd på sedvanligt sätt skall få detta uppdrag. Vi vet då att det kommer att genomföras med en god säkerhet. Jordbruksnämnden kan detta, och vi vet att det blir tillräcklig marginal kvar för att lantbruket skall kunna höja sina priser.

Anf. 66 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Jag förstår mycket väl att det är litet jobbigt för Bengt Rosén att samtidigt sitta på två stolar. Jag vill peka på vad som sägs i utskottets betänkande. Folkpartiet och vänsterpartiet står bakom majoritetsskrivningen. Jag skall citera ett litet stycke för att illustrera vad det handlar om: "Om tillträdet till den svenska marknaden skall upprätthållas på det sätt som förutsattes i beslutet bör gränsskyddet anpassas i riktning mot de lägre marknadspriser som blir en effekt av avregleringen. I likhet med jordbruksministern vill utskottet understryka att de föreslagna ändringarna inte i sig medför någon ökad import. De skall heller inte innebära att priserna på jordbrukets produkter påverkas i vidare mån än vad som blir följden av beslutet om en intern avreglering."

Utskottet talar dels om den prissänkning som har skett, dels om den som förväntas komma vid halvårsskiftet när avregleringen träder i kraft. Utskottet säger vidare: "I enlighet med det anförda tillstyrker utskottet regeringens förslag om anpassning av gränsskyddet och justering av referenspriserna." Så långt är det helt och hållet bifall till propositionen. Det finns även ett tillkännagivande, som jag utgår ifrån att Annika Åhnberg till viss del kommer att förklara, vilket jag därför inte kommer att ta tid till nu, som i någon mån är ägnat att hålla efter regeringen.

Jag har här en promemoria från statens jordbruksnämnd som visar att den uppfattning regeringen haft om att sänka priserna har spritt sig åtminstone dit. Jag kan läsa ett stycke som handlar om nötkött: "Den utveckling som kan förväntas internationellt på nötköttsområdet motiverar ingen ändring av avgiftsnivån. (Enligt förslag i propositionen tillkommer sänkning av skyddet beroende på sänkta referenspriser. – – –)". Även om inte utskottet accepterat listan på priser, har man accepterat principen. Det är där som skiljelinjen går mellan våra ståndpunkter.

Anf. 67 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Fru talman! Karl Erik Olsson lyssnade inte på vad jag försökte förklara för honom. Vi har ställt oss bakom principen att anpassa överskyddet. I mitt anförande redovisade jag att man för prisreglerade grödor betalar en ersättning genom ett arealbidrag. När det gäller de grödorna ställer vi oss bakom en anpassning, och vi tar avstånd från en justering till en förväntad kommande lägre prisnivå. När det gäller spannmålet vet Karl Erik Olsson lika bra som jag att vi i förlängningen har en förädlingsindustri i form av kvarnrörelse som domineras av jordbrukskooperationen i Sverige. Denna dominans har lett till att man inom den näringen har en mycket bra avkastning. Den är så bra att det svenska kooperativa företaget numera, sedan ett år tillbaka, också är huvudägare till den danska kvarnindustrin.

Jag tror, Karl Erik Olsson, att det är nödvändigt att man även i förädlingsindustrin i alla handelsled nu försöker pressa de marginaler som finns för att vi skall få en kostnadsutveckling som gör att svenskt jordbruk klarar sig när vi skall konkurrera på lika villkor med jordbruket i EG. Vi måste då jaga kostnader i alla sammanhang där de uppträder. Vi måste få en annan inställning till inflationen. Det är bakgrunden till att vi – även om vi kritiserar socialdemokraterna för att de av denna fråga gjort valpopulism – är beredda att ställa upp för principen.

Anf. 68 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Principen att anpassa gränsskyddet efter de marknadspriser som finns inom landet och de internationella priserna har vi ganska öppet diskuterat i jordbruksutskottet – det vet Bengt Rosén. Jag har deltagit i den diskussionen. Men när Bengt Rosén säger att han tar avstånd från att nu inteckna en kommande lägre prisnivå, är jag orolig för att Bengt Rosén förväxlar funktionen av ett särskilt yttrande och av en reservation. Dessa synpunkter förs nämligen fram i ett särskilt yttrande som är fogat till betänkandet. Men Bengt Rosén och folkpartisterna står bakom majoritetens skrivning när det gäller att bifalla regeringens förslag. Om det nu är som Bengt Rosén säger skulle ni faktiskt ha varit med på reservationen i stället för att stå bakom majoritetstexten. Om det är så enkelt kan ni väl fortfarande ändra på det.

Tredje vice talmannen anmälde att Bengt Rosén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Herr talman! En utrotningshotad art med keps – är det bilden av den svenske bonden år 1991? Det är märkligt nog böndernas egna intresseorganisation som på detta sätt framställer sina egna medlemmar. Det är just ett märkligt sätt att ingjuta framtidstro hos bönderna. De är tyvärr inte ensamma om sitt sätt att beskriva jordbruket. Det finns i vårt land alldeles för många som tycks vara beredda att älska jordbruket till döds. I sin iver att beskriva hur oerhört hotat detta älskade jordbruk är, gör man i stället jordbruket en stor otjänst när man i alldeles för svarta nyanser målar upp hotbilder som inte stämmer med verkligheten. Det bidrar i hög grad till att hos jordbrukarna skapa denna känsla av hopplöshet inför framtiden. Det leder

till en uppgivenhet som gör att många i dag tycker att det är svårt att fortsätta att vara jordbrukare.

Jag har all respekt för jordbruket och dess utövare. Jag vet att de svenska jordbrukarna är mycket skickliga hantverkare. Jag vet också att den omställningsprocess som det svenska jordbruket befinner sig i är mycket svår. Den är mycket svår i sig, därför att den innebär en förändring av ett system som vi har haft länge. Den är svår därför att den utspelar sig mot bakgrund av en väldigt föränderlig internationell situation.

Det talas mycket om att vi behöver långsiktighet i livmedelspolitiken. Det håller jag med om, men jag måste samtidigt säga att det är väldigt svårt att skapa långsiktighet för en näring som just nu är så utsatt för förändringar i det internationella perspektivet. Vi vet ännu så litet vilka förändrade spelregler som det svenska EG-medlemskapet – som vi i vänsterpartiet inte vill ha – kommer att innebära. Vi vet också så litet vad den fortsatta GATT-processen kommer att innebära för det svenska jordbruket. Det är mycket svårt att då forma en långsiktig svensk jordbrukspolitik.

Jag förstår att allt detta är oerhört svårt för de svenska jordbrukarna. Men jag tror inte att näringen eller producenterna gagnas av den oseriösa och ytliga debatt som pågår när det gäller jordbruket i allmänhet och gränsskyddet i synnerhet. Om det är något som jag önskar mig är det en mer nyanserad och seriös debatt på detta område.

Herr talman! Riksdagen beslutade förra året om en ny livsmedelspolitik. Det fanns en mycket stor enighet om att den gamla livsmedelspolitiken hade spelat ut sin roll. Det fanns också en mycket stor enighet om att nackdelarna med den sedan länge hade övervägt över fördelarna. De mål som hade satts upp för jordbrukspolitiken var:

att jordbrukarna skulle garanteras rimliga inkomster,
att beredskapen skulle vara god inför krig och krissituationer,
att konsumenterna skulle få livsmedel av hög kvalitet till rimliga kostnader,
att jordbruket skulle bidra till en bra regionalpolitik, dvs. att man skulle kunna leva i hela vårt avlånga land,
att miljön skulle skonas från negativ miljöpåverkan av jordbruket.

Alla dessa vackra mål för jordbrukspolitiken var ju ouppfyllda. Det fanns mycket kraftig kritik på alla dessa punkter. Det fanns därför i riksdagen en stor enighet om att det behövdes en ny livsmedelspolitik. Det fanns en stor enighet om att en avreglering av jordbruket var nödvändig. Men enigheten var faktiskt inte alls särskilt stor om vad som skulle komma i stället för denna gamla jordbrukspolitik och om hur den nya livsmedelspolitiken skulle se ut. Det är av förra årets beslut lätt att se att det blev en kompromiss. Den innehöll litet från alla partiers förslag, men det är inte en helhet som vi står enade och samlade bakom.

Om man kan tala om svek i förhållande till förra årets beslut är – tror jag – det stora sveket att vi då tillät oss att sopa så många stora problem under mattan. Vi gjorde det därför att vi var så ivriga att bli överens om den nödvändiga avregleringen. Vi tillät oss att väldigt ytligt behandla mycket viktiga aspekter av den nya livsmedelspolitiken. Dit hör – enligt min mening – frågan om gränsskyddet.

För vänsterpartiets del innebar den nya inriktningen av jordbrukspolitiken att vi ville ha stöd inte bara till de tidigare prisreglerade grödorna, utan även till de delar av jordbruket som vi ville värna och utveckla. Det betyder den alternativa odlingen och det ekologiska lantbruket. Vi ville ha ett mer uttalat stöd till en fortsatt – och utvecklad – vallodling. Vi ville att den nya långsiktiga landskapsvårdande ersättning som infördes skulle ges en mer generell utformning och få större anslag.

Det är några av de aspekter om vilka vi hade meningar som vi inte i tillräckligt hög grad fick med i den slutliga utformningen av den nya livsmedelspolitiken. Det har enligt vår mening lett till att den nya livsmedelspolitiken har fått en felaktig balans och inte i tillräckligt hög grad förmår värna jordbruket i skogs- och mellanbygder, där samhället ju har ett extra stort ansvar.

Vi tycker att detta är oroande. Vi tycker att det är mycket viktigt att den nya livsmedelspolitiken följs upp och förändras. Vi kunde då konstatera att den stora bromsklossen när det gäller t.ex. vallodlingen – som är av så avgörande betydelse – var moderata samlingspartiet. De tycks numera ha ändrat sig på den punkten, och det välkomnar jag. Jag hoppas att det också skall få praktiska konsekvenser på den fortsatta jordbrukspolitiken.

En sak var alla överens om. Det var att avregleringen i omställningsperioden skulle komma att innebära fallande priser för producenterna. Det beslöt vi t.o.m. i vissa fall när vi lade fast förändringarna i spannmålspriset. De fallande priserna till producenterna, som vi nu börjar se, är alltså en förutsedd effekt av de beslut som riksdagen fattade förra året. Vad vi nu har att diskutera är hur effekterna av dessa fallande priser skall föras fram till konsumenterna. Det uttalades nämligen klart i förra årets beslut att de effekterna skulle föras fram just till konsumenterna.

Här handlar det om en anpassning av gränsskyddet till de inhemska prisnivåerna. Det handlar alltså inte om en ensidig sänkning av gränsskyddsnivån under de svenska prisnivåerna. Det skulle vara ett avsteg från förra årets beslut. Det gäller att upprätthålla principen att gränsskyddet skall förhålla sig till och följa de inhemska prisnivåerna. Det är, såvitt vi har kunnat bedöma, det enda sättet att garantera att effekterna förs fram till konsumenterna.

Vad som annars kommer att hända är att priserna till de svenska producenterna faller medan gränsskyddsnivån ligger kvar på den tidigare nivån. Importerade livsmedel, dvs. den import vi redan har, blir dyrare än motsvarande inhemsk produktion. Därigenom skapas ett utrymme för mellanleden att utöka sina marginaler så länge de håller sig under denna gamla gränsskyddade nivå. Det gör i sin tur att primärkonsumenterna får bära bördan av omställningen. Det blir ingen positiv prispåverkan för konsumenterna. Det var inte avsikten med förra årets beslut. Det är i all korthet skälen till att vi anser att denna gränsskyddsanpassning är en nödvändig konsekvens av förra årets beslut.

Naturligtvis är den inte det allena saliggörande. Vi kommer inte som konsumenter att plötsligt få oerhört billigare mat tack vare detta. En lång rad faktorer påverkar matpriserna. Bl.a. gör momsen och den bristande konkurrensen det. Självklart måste åtgärder vidtas på alla dessa områden. Vi måste

sätta till alla klutar för att hålla matpriserna nere, och vi kan inte underlåta att vidta just den här åtgärden.

Det är nödvändigt att få mat för att över huvud taget kunna överleva, men mat är också en oerhört betydelsefull del av vårt sociala liv. Vi vill umgås, träffa människor och bjuda på god mat. Hyggliga matpriser är således inte bara något viktigt för barnfamiljer, vilket det har påståtts i momsdebatten. Även pensionärer behöver köpa mat till rimliga priser för att få pengarna att räcka till.

Enligt min mening är därför svaret på frågan om vi sviker förra årets beslut ett klart och entydigt nej. Det gör vi inte. Avsikten med gränsskyddet är just att priserna skall följa den inhemska prisnivån. Det är en riktig princip som bara kan upprätthållas om vi tillåter gränsskyddet att följa med nedåt.

Det är enligt min mening angeläget att påpeka det som också utskottet med anledning av en vänsterpartimotion skriver, nämligen att detta naturligtvis inte är den enda faktor som kommer att bestämma gränsskyddets framtida nivå. Jag vill gärna citera vad som står i utskottets betänkande, eftersom det förefaller mig som om de tidigare debattörerna har glömt att läsa följande passus i betänkandet:

"Vid genomgången av gränsskyddet måste också hänsyn tas till det behov av gränsskyddsjusteringar i motsatt riktning som redovisas i propositionen när det gäller bl.a. lamm- och fårkött och det förenklade systemet för lönsamhetsutjämning mellan mejeriprodukter. Om importen ökar eller minskar kraftigt och om denna förändring kan relateras till nivån på gränsskyddet bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag om åtgärder."

Utskottet säger här mycket tydligt, att det nu liksom tidigare finns flera aspekter som bestämmer var gränsskyddet för olika enskilda produkter skall hamna. Nu liksom tidigare skall beslut fattas efter mycket noggrann beredning av de myndigheter som har denna uppgift i samhället. Det riksdagen har att uttala sig om nu är en enda sak, nämligen att det prisfall som blir konsekvensen av förra årets beslut också skall komma konsumenterna till godo.

Jag måste, herr talman, säga att det är en gåta för mig hur något enda parti egentligen kan ha något att invända mot detta. Är vi inte alla överens om att effekterna av den nya livsmedelspolitiken också skall komma konsumenterna till del? I anförandet från den moderate ledamoten saknar jag t.ex. varje antydan om att livsmedelspolitiken kan ha något som helst intresse ur konsumentperspektiv.

Monopoliseringen inom den svenska livsmedelsindustrin är katastrofal. Vänsterpartiet har åtskilliga gånger, även i detta sammanhang, fört fram krav som går ut på att marknadsinträdet för svenska aktörer måste öka. Lyckas inte det, då återstår som enda möjlighet att införa någon form av spärr för monopolen. Då återstår bara att öka inflytandet via importen, och det är enligt vår mening helt otillräckligt. Jag yrkar därför särskilt bifall till reservationerna 20 och 21, som går ut på att samhället måste ta ett större ansvar för att stimulera den småskaliga livsmedelsproduktionen och förädlingen. Särskilt gäller det den del av jordbruket som kallas för alternativ odling.

Kvalitetskontrollen vid import av livsmedel är enligt vår mening oerhört

viktig. På detta område måste ambitionerna ökas. I dag förekommer en stickprovskontroll på företrädesvis frukt och grönsaker. Enligt vår mening är den otillräcklig. En ännu sämre kontroll förekommer på andra produkter, t.ex. kött. Vi tycker att Sverige gör för litet för att höja ambitionerna när det gäller att stärka kvalitetskontrollen.

Det förvånar mig alltid att diskussionen om kvalitet på livsmedel lyfts fram när vi diskuterar frågan om gränsskyddet. När samma aktörer talar om det förväntade svenska EG-medlemskapet och de positiva möjligheter det skall innebära för det svenska jordbruket att exportera våra produkter – vilket naturligtvis måste motsvaras av en ökad svensk export – då är kvalitetsresonemanget som bortblåst. Då är tydligen inte längre kvaliteten på de produkter som vi importerar intressant. Jag tycker detta avslöjar ett ensidigt producentintresse bakom det förmenta kvalitetsintresset.

För vänsterpartiet är det definitivt inte på det viset. Kvalitetsaspekterna är oerhört viktiga och kommer att bli ännu viktigare när vi får en ökad internationell jordbrukshandel. Det är det perspektiv som vi har att räkna med. Vi anser att ytterligare åtgärder måste vidtas. Jag beklagar djupt att vi inte har fått utskottets majoritet med oss på denna punkt.

Jag beklagar också att Sverige inte med större kraft i de internationella förhandlingarna, både i förhållande till EG och i GATT-processen, ställer krav som har att göra med jordbrukets och livsmedelsproduktionens miljöeffekter.

Vi är alla överens om att dumpning är något negativt. Det handlar alltså om att länder försöker sälja produkter genom att dumpa kostnaderna för dem. Men vad är en livsmedelsproduktion med hög användning av handelsgödsel och bekämpningsmedel annat än en form av grön dumpning! Produkterna blir kanske billigare, men det sker till priset av en förstörd miljö.

Det har i denna debatt förvånat mig att höra moderata samlingspartiets representant så varmt tala för en fortsatt reglering och planhushållning på detta område. Annars brukar ju alltid moderata samlingspartiet vända sig mot regleringar och planhushållning. Då är det tydligen inte så viktigt med den moderata ideologin. Måhända beror det på vem som gynnas av denna reglering och planhushållning.

Vad gäller gränsskyddet vill moderata samlingspartiet införa en reglering med hjälp av restitutionsförfarande, som brukar användas vid tillfälliga brister av råvaror på den svenska marknaden. Jag vill gärna citera vad jordbruksnämnden skriver i sin utredning om det framtida gränsskyddet och restitution: "Systemet är främst aktuellt när man önskar tillämpa en hög grad av reglering och med hög detaljeringsgrad." Det är intressant att konstatera att detta är vad moderata samlingspartiet vill främja och öka inom den svenska jordbrukspolitiken.

Jag konstaterar också att Sven Eric Lorentzon var upprörd över att en fransk spannmålsodlare uppbär stöd på 5 000 kr. per hektar. Ja visst, det är mycket pengar, men jämfört med den genomsnittliga svenska nivån på 8 000 kr. per hektar är det ju ändå inte så hårresande mycket.

Sven Eric Lorentzon frågade vem som kunde lita på folkpartiet. Det förvånar mig att han ställde frågan till oss alla här i riksdagen. Jag för min del har aldrig litat på folkpartiet. Det vore mer intressant om Sven Eric Lorent-

zon frågade sig själv och sitt eget parti om man kan lita på folkpartiet. Det vore också väldigt intressant för alla oss andra att få veta hur den jordbrukspolitik ser ut som ni förmodligen tänker rivstarta med efter valet. Blir det den moderata jordbrukspolitiken, eller blir det folkpartiets? Det är ljusår emellan de två sätten att bedriva jordbrukspolitik. Jag tycker faktiskt att vi har rätt att få ett svar på den frågan här i dag.

Jag vill gärna också ta tillfället i akt att säga att jag definitivt inte delar folkpartiets mening om hur man skall justera gränsskydd, att man ständigt skall anpassa gränsskyddet till de fallande svenska priserna och med kravet på att omställningen skall ske på ett socialt acceptabelt sätt som enda spärr. Vem skall avgöra vad som är socialt acceptabelt? Med den folkpartistiska politiken riskerar vi verkligen att få en ständigt nedåtgående spiral, där det inte finns någon spärr för när gränsskyddssänkningen skall stoppas.

Med det förslag vi nu diskuterar här i dag finns det en klart uttalad målsättning om att det inte skall handla om en sådan ständig nedpressning. Det handlar om att i omställningsperioden följa efter de svenska priserna med gränsskyddet, men det handlar också om att när överskotten är borta och kurvan vänder kunna följa med upp och se till att det på nytt skapas ett utrymme för förbättrad lönsamhet inom jordbruket. Det är därvidlag en avsevärd skillnad på det folkpartiet föreslår och det som vänsterpartiet menar är det riktiga i det här fallet.

Jag kan hålla med dem som här har sagt att det i den socialdemokratiska livsmedelspolitiken finns en brist på helhet. Det finns framför allt en brist på tro på jordbruket som en framtidsnäring. Om socialdemokraterna hade denna tro skulle man avsätta mer av resurser till forskning och utveckling av alternativa grödor och till alternativ användning av redan befintliga grödor. Man skulle inse att jordbruket är en framtidsnäring av oerhört stor betydelse i vårt samhälle. Detta är självfallet när det gäller livsmedelsproduktionen. Men det är också nödvändigt att jordbruket ses som en framtidsnäring när det gäller mycket mer av industriell produktion och när det gäller energiproduktion. Det enda sättet för oss att hantera vårt samhälles ekologiska kris är att se till att mycket mer av de produkter vi använder ingår i ett naturligt kretslopp, och detta är fallet i fråga om de produkter vi kan få från de areella näringarna. Det är inget skämt, det är ingen lustig liten nisch att man kan tillverka plaster av socker, potatis och ost, att man kan använda lin som ersättning för asbest, att man kan tillverka hårdplaster för båtskrov osv. med produkter från jordbruket. Här finns framtiden för det moderna industrisamhället. Jag saknar verkligen hos socialdemokraterna en positiv inställning till detta framtidsperspektiv.

På lång sikt handlar det svenska jordbrukets överlevnad och utveckling om just detta. Vi har att välja väg i ett väldigt viktigt avseende. Skall vi ha ett jordbruk som förser människorna i detta land med livsmedel och inget mer? I så fall kommer vi att få ett jordbruk i stagnation. Enligt min mening måste vi säga ja till ett jordbruk som lever i en värld med ökad handel också med livsmedelsprodukter men där vi ställer större krav på garantier för kvaliteten. Vi måste säga ja till ett jordbruk som också följer denna andra inriktning, som väljer att satsa på och utveckla de nya grödorna och de nya användningsområdena för de gamla grödorna.

Om vi kan föra den diskussionen och diskutera det långsiktiga perspektivet kommer jordbruket att bli en blomstrande näring som ger sina utövare en god lönsamhet. Det förutsätter också att vi för den här diskussionen tillsammans, att vi kommer ur den mycket olyckliga motsättning som har låst diskussionen mellan producenter och konsumenter. Vi har nämligen alla ett gemensamt intresse av att i Sverige ha ett bevarat och utvecklat jordbruk.

Anf. 70 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill åtminstone till dels hålla med Annika Åhnberg när hon säger att den överenskommelse som träffades förra året för att nå fram till en ny jordbrukspolitik naturligtvis hade sina brister. En sådan brist var att det inte fanns någon fullständig samstämmighet när det gällde ambitionen att utnyttja jordbruket för att få fram nya miljövänliga råvaror. På den punkten tror jag att Annika Åhnberg och jag är tämligen överens.

Jag tycker däremot inte att det finns fog för Annika Åhnbergs påstående att frågan om gränsskyddets nivå skulle ha sopats under mattan. Det finns nog ingen fråga som är berörd på så många platser, såväl i propositionen som i betänkandet. På varje ställe slås det fast att vi i Sverige inte i förtid skall röra detta.

Priserna skulle falla, det visste vi, och det var därför vi satte in särskilda åtgärder för att klara det. Men vi har hela tiden talat om att vi skulle arbeta med omställningen inom ramen för ett bevarat gränsskydd. Det skulle alltså vara möjligt att komma tillbaka. Med hänvisning till tillkännagivandet säger Annika Åhnberg att detta är nödvändigt. Jag tycker, Annika Åhnberg, att tillkännagivandet är okej. Jag liksom alla andra i utskottet står bakom det, alla var med på det. Men bekymret är att det finns två uppfattningar. Vänsterpartiet och folkpartiet har först stött regeringen genom att tillstyrka propositionen, och därefter kommer tillkännagivandet. Det kan då bli mycket besvärligt. Jag vet hur det är med regeringen i sådana här frågor. Att få regeringen att foga sig i riksdagens beslut är, som jag har sagt förr, som att dra en katt baklänges. Den som någon gång har försökt att göra det vet att det inte är särskilt lätt. Jag är därför väldigt orolig för att detta inte håller. Vi hade först bort sätta stopp för utskottets godkännande av propositionen i stället för att göra på det här sättet.

Det har talats om att vi skall se till att de sjunkande priserna kommer konsumenten till del. Jag skulle då vilja att endera Annika Åhnberg eller jordbruksministern förklarade hur konsumentens pris kan bli lägre om en liten importkvantitet plötsligt är något billigare, när det länge på marknaden har funnits inhemska kvantiteter till lägre priser. Jordbruksministern säger att importen inte skall öka. Hade det varit fallet hade jag förstått det hela. Men eftersom man inte skall öka volymerna och det redan under lång tid har funnits volymer till låga priser och detta inte har sänkt priset, varför i hela friden skulle priserna då sjunka bara därför att det kommer in ytterligare litet billig import?

Anf. 71 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt gå in på någon större replikväxling med Annika Åhnberg. Det sitter större syndare än Annika Åhnberg

här i lokalen, och jag kanske kan ta debatten med dem. Jag beklagar livligt att Annika Åhnberg hamnat i detta dåliga sällskap och att hon nu med ord, ord och ord försöker ta sig ur det. Jag ser det inte som något annat. Vi kommer med stort intresse att läsa det här protokollet för att se vad Annika Åhnberg verkligen har sagt. Efter vad jag kunde förstå av Annika Åhnbergs anförande kan vi i alla fall inte räkna med att vänsterpartiet står kvar vid jordbruksuppgörelsen.

Någon ställde frågan: Vad är konsumentperspektivet? Hade fru Åhnberg lyssnat på mitt inledningsanförande hade hon hört att jag talade om var kostnaderna ligger. Om man som Annika Åhnberg företräder ett högskatte- och regleringsparti attackerar man naturligtvis inte detta. Men på den borgerliga sidan vill vi se över skattepolitiken och kostnadssidan.

Jag talade också om att det gärna borde ske förstärkningar i fråga om prisövervakningen. Men jag vänder mig emot att en yrkesgrupp, fru Åhnberg, skall betala detta. Jag håller med om vad Karl Erik Olsson sade, nämligen att ekvationen inte går ihop om livsmedelspriserna skall bli lägre och bonden skall få mindre betalt. Redan de sänkningar av gränsskyddet som nu är föreslagna kommer att sätta ganska hårda spår i vissa produktionsgrenar – det vill jag bara tala om.

Annika Åhnberg frågar hur det skall bli med en framtida jordbrukspolitik. Jag är personligen ganska övertygad om att ifall det blir en borgerlig regering, så kommer den politik som i dag företräds av mig och Karl Erik Olsson att bli den tongivande. Jag har svårt att se någonting annat.

Frågan om gränsskyddet och restitutionsförfarandet är inte så märkvärdigt. Jag tycker att man skall ta kontakter med de handläggare i jordbruksnämnden, det blivande jordbruksverket, som har jobbat med dessa frågor. De har en betydligt mer nyanserad uppfattning än de företrädare för jordbruksnämnden som gästade oss i utskottet. Jag har ingen anledning att forska i orsaken till den skillnaden, men för handläggarna i jordbruksnämnden verkar de problem som vi tagit upp i vår motion inte som särskilt stora, utan vi kan behandla gränsskyddet precis som vi har gjort tidigare.

Anf. 72 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Annika Åhnberg hävdar att vi i folkpartiet förordar en prissänkningsspiral när det gäller producentpriserna. Det är precis tvärtom, Annika Åhnberg. Det har framhållits både i vår motion, i vårt särskilda yttrande och i mitt anförande att vi hyser en stor oro för att vi redan nu, trots omställningsåtgärder och ersättningar som är speciella i det sammanhanget, har hamnat på en för låg prisnivå. Tar vi del av jordbruksnämndens ekonomiska meddelande med prognosen för 1991/92 kan vi konstatera att jordbruket inte klarar detta. Vi kommer inte ifrån att vi under den här omställningstiden måste ha ett visst inslag av administrativ prissättning. Vi i riksdagen kan inte börja bestämma prisnivån för de svenska producenterna. Detta måste regeringen ta ett ansvar för.

Vad är det då för kriterier som ytterst måste ligga till grund när regeringen är med och fastställer de referenspriser vi skall ha i fortsättningen? Jo, det är att omställningen skall vara socialt acceptabel. Den får inte leda till att det

uppstår kapitalförluster och att det blir masskonkurser i jordbruket. Där har regeringen ett ansvar.

Riksdagen kan sedan ställa regeringen till svars för hur man har förvaltat detta uppdrag, precis som vi gör på andra områden. Vi kan få anledning att återkomma med erinringar och ta upp olika frågor i konstitutionsutskottet. Men vi kan som riksdag inte gå in och fastställa priser på olika produkter inom svensk livsmedelsproduktion.

Anf. 73 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! Karl Erik Olsson säger att han inte förstår hur den här anpassningen av gränsskyddet skall kunna påverka mellanleden. Jag tycker i och för sig att det är begripligt, för centerpartiet har inte ägnat så mycken uppmärksamhet åt konsumentperspektivet i dessa frågor. Men principen är ju inte så alldeles svår att förstå, om man anstränger sig litet. Poängen är att om man har ett gränsskydd som ligger över de inhemska prisnivåerna, skapar man därmed ett utrymme för mellanleden, eftersom det inte finns någon inhemsk konkurrens, något som är en oerhörd brist. Vi har t.ex. bara ett sockerbolag. Här skapas det ett utrymme för detta bolag att öka sina marginaler upp till denna gränsskyddade nivå utan att man därmed riskerar att minska försäljningsvolymen. De ökade marginalerna skulle inte komma mellanleden till del, utan de skulle komma konsumenterna till del. Det är just därför som det är viktigt att gränsskyddsnivån följer efter. Jag hoppas att Karl Erik Olsson nu förstår det litet bättre.

Sven Eric Lorentzon vill helst läsa protokollet innan han svarar på mina frågor. Jag tycker annars att det skulle gå bra att lyssna på debatten här i kammaren – det är ju så vi brukar göra. Jag kan bara konstatera att den framtida jordbrukspolitiken efter ett eventuellt regeringsskifte – något som Gud förbjude – kommer att utformas av ett annat kompanjonskap än det som vi tidigare har sett exempel på. Det skulle vara intressant att höra om andra delar i den här tilltänkta högeralliansen delar synpunkten att den jordbrukspolitik som skall dominera den nya regeringen är den som centerpartiet och moderaterna gemensamt står för.

När det gäller EG-perspektivet sade Sven Eric Lorentzon i sitt inledande anförande att det skulle vara så väldigt bra om vi kom med i EG, eftersom vi då skulle få den gränsskyddsnivå som EG har. Han nämnde emellertid inte att den gränsskyddsnivån skulle gälla bara i förhållande till länderna utanför EG. I förhållande till EG-staterna däremot skulle gränsskyddet försvinna. Han hade inga synpunkter på eller verkade inte ens tycka att det är viktigt att fundera över vad de kvalitativa aspekterna av den importen innebär för svenska konsumenter. Han tog inte heller tillfället i akt att i sin replik ha några som helst synpunkter på det området, vilket jag på konsumenternas vägnar beklagar.

Jag förstår att folkpartiet vill undvika att man för dessa frågor till riksdagen för politiska beslut. De politiska besluten är ju obehagliga med tanke på hur upphaussad diskussionen har blivit. Men icke desto mindre är det ju viktigt att man har en politisk princip innan man låter myndigheterna hantera det löpande arbetet, som vi självfallet inte skall utföra här i riksdagen. Man kan emellertid inte stadfästa en princip som går ut på att man med gräns-

skyddet skall följa efter de fallande inhemska nivåerna, bara det sker under socialt acceptabla former. Vad är det för någonting? Hur skulle det ha sett ut om det hade skett under icke socialt acceptabla former?

Anf. 74 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det är alltid svårt att bedöma hur mycket andra riksdagsledamöter anstränger sig. Visserligen tillhör jag den grupp som anstränger mig med motvilja, men det finns när det gäller gränsskyddet i varje fall två olika typer av produkter.

Till den ena gruppen hör produkter som kött och ost. I det fallet är det partipriser det handlar om. Finns det billiga kvantiteter kan de i och för sig konkurrera med varandra. Det finns ingenting som säger varför det inte skulle komma konsumenten till godo, om handeln, förädlingen och distributionen är effektiv. Om det kommer in ytterligare billigare små volymer spelar det ingen roll.

Den andra är typen av produkter som framställs av enstaka stora företag. Det gäller socker och stärkelse. Men där vet vi att vi redan i dag har ett pris till den svenske bonden som ligger lägre än priset inom exempelvis EG. Om vi vidtar åtgärder på det området, kommer det omedelbart att slå igenom och föras ned till bonden, inte därför att industrin är ineffektiv – möjligen har vi en något sämre struktur i Sverige än i andra länder när det gäller sockerproduktionen – utan av andra skäl. Effekten blir alltså sänkta priser till jordbrukaren, inte en sänkning av konsumentpriserna.

Anf. 75 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Ett sätt att föra en debatt, Annika Åhnberg, är naturligtvis att forcera och höja tonläget.

Annika Åhnberg säger att vi förordar någon form av fortsatt reglerad planhushållning. Jag frågar: Hur påverkar en sänkning av gränsskyddet på något sätt regleringen av planhushållningen? Därvidlag kan jag inte se någon skillnad i det här avseendet, möjligen på nivån. Vad jag efterlyser är fasta spelregler.

Annika Åhnberg uppmanar mig att lyssna på debatten. Jag har gjort det, fru Åhnberg. Det var som jag sade en massa ord, ord, ord och önskningar som vi alla kan skriva under på. Däremot kunde jag inte uppmärksamma ett enda konkret förslag om hur det hela skulle lösas. Jag vet att man kan göra plast av olika saker, men jag vet inte hur och inte heller hur ekonomiskt det är. Det fanns i Annika Åhnbergs anförande ingenting annat än önskningar, önskningar, önskningar och ord, ord, ord – inte ett enda reellt förslag. Det var det jag reagerade emot. Men nu vet vi var vi har vänsterpartiet.

Anf. 76 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Annika Åhnberg, det är inte anpassningen av gränsskyddet som skall ske i en socialt acceptabel form. Det är omställningen av jordbruket som skall ske i en socialt acceptabel form. Det var det vi fattade beslut om förra året. Det innebär för mig att jordbruket så långt som möjligt skall besparas kapitalförluster. Alla lantbrukare måste ha ett kapital för att driva

sin verksamhet. Det här kapitalet är ofta sammansträvat av flera generationer.

Staten har reglerat jordbruket i snart 100 år. Vi var förra året överens om att när vi nu måste avreglera och marknadsanpassa jordbruket och ta bort de spelregler som lantbrukarna har anpassat sig efter, så måste man få en period på sig – vi fastnade slutligt för fem år – och omställningen måste ske under acceptabla former, dvs. lantbrukarna måste ekonomiskt kunna överleva.

Jag skulle vilja vända på frågan och ställa den till Annika Åhnberg: Efter vilka kriterier kommer Annika Åhnberg att föreslå att vi skall fastställa referenspriserna? Menar Annika Åhnberg att vi här i riksdagen skall diskutera och fastställa prisnivån för varje enskild produkt? Måste det inte vara regeringen som skall sköta detta? Regeringen får då på vanligt sätt använda sig av den kompetens som finns i jordbruksnämnden. Sedan är det riksdagen som enligt min uppfattning får utkräva ansvar för hur regeringen har skött detta uppdrag.

Det skall bli intressant att få höra hur Annika Åhnberg menar att priserna under den återstående delen av omställningstiden skall läggas fast, innan vi har kommit över i en internationell konkurrens eller kommit med i EG.

Anf. 77 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! När vi talar om gränsskyddet, talar vi inte om de tillfälliga, billiga partier som naturligtvis kan komma in oavsett på vilken nivå vi lägger gränsskyddet. Vi talar i stället om strukturella förändringar.

När det gäller den svenska ostmarknaden sägs det ofta att vi har en kraftigt ökad import. Det hänger naturligtvis samman med att den svenska näringen har utnyttjat det faktum att konsumtionen alltsedan 1970-talet har stigit och efterfrågan ökat. Man har utnyttjat det till att lägga de inhemska prisnivåerna relativt högt. Man har i slutändan fått börja äta upp det, eftersom man fått en import på ost som hamnat under denna inhemska prisnivå. Det är ett typexempel på hur man med hjälp av gränsskyddet strukturellt under lång tid kan bete sig på ett sätt som är mindre önskvärt. Icke desto mindre kan man nu komma att påstå att den ökade ostimporten är ett bevis för att gränsskyddet på ost är för lågt, något som enligt min mening inte alls med nödvändighet bevisas av den utveckling som har ägt rum.

Till Sven Eric Lorentzon vill jag säga att jag har konstaterat att moderaterna inte alls säger nej till gränsskyddsjusteringar, men moderaterna säger att dessa kan göras av jordbruksnämnden och att jordbruksnämnden kan använda sig av redskapet restitution. Jag har konstaterat att jordbruksnämnden själv i sin utredning påstår att detta är det mest krångliga system man kan använda och att det förutsätter att man har ett system med en hög regleringsnivå och en stark detaljstyrning. Jag konstaterar att detta inte stämmer med den uppfattning som moderaterna vanligtvis vill ge av sin egen politik.

Sedan säger Sven Eric Lorentzon att allting är bara ord, ord, ord. Ja visst, men från moderaterna är det inte ens ord. Vad ser moderaterna för framtid för det svenska jordbruket? Man vill ha en inhemsk marknad som bara är till för den inhemska produktionen och som domineras av jordbruket i de södra delarna av landet. Dessutom vill man att vi skall få möjlighet att exportera

till andra länders marknader. Det är inte heller någon särskilt realistisk framtidsbild som moderaterna målar upp i sådana fall.

Jag vill slutligen konstatera att folkpartiet tyckte att det var onödigt att riksdagen över huvud taget skulle besluta om referenspriser och att effekterna av förra årets reglering skulle föras fram till konsumenterna. Bengt Rosén sade också i sitt anförande att man tycker att detta bara är valfläsk och att det var populistiskt att regeringen kom med denna detaljfråga hit till riksdagen; den hade kunna skötas på annat sätt. Det enda som folkpartiet självt har hänvisat till är att gränsskyddet fortlöpande skall anpassas till de svenska prisnivåerna och att omställningen skall ske under socialt acceptabla former. Jag måste då fråga: Var slutar den nedåtgående spiralen för folkpartiet?

Anf. 78 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Vi har hittills fått lyssna till en intressant debatt. Jag har gjort det med något förvånade öron, framför allt inför det jag hört från folkpartiet och vänsterpartiet. Jag tycker att ni går litet grand som katten kring het gröt och inte törs tala om vad det är ni egentligen vill.

Vi har i utskottet debatterat framför allt frågan om sänkningen av gränsskyddet ganska ingående. Vi diskuterade om det var fråga om en teknisk gränsskyddssänkning eller inte. Vi konstaterade efter den långa diskussionen att det inte var fråga om en teknisk sänkning, eftersom i så fall jordbruksnämnden enligt det nu gällande systemet kunde ha gjort sänkningen.

Om jag förstått era debattinlägg rätt kommer ni, liksom vi andra i oppositionen, att stödja reservation nr 8. Det kan vi i så fall bara glädja oss åt.

Jag förstår inte riktigt folkpartiets inlägg i debatten om miljöpropositionen, där man talade mycket om naturvården som någonting som det var viktigt för folkpartiet att driva. Folkpartiet hade också reservationer i betänkandet om miljöpropositionen just när det gäller naturvården. Jag förstår inte hur det kan stämma överens med det här beslutet, som uppenbarligen kommer att leda till att ytterligare en hel del av våra öppna landskap kommer att planteras igen och försvinna.

Inte heller förstår jag Annika Åhnbergs resonemang kring ett ekologiskt lantbruk. Jag förstår inte hur hon har tänkt sig att man skall hantera de problem som finns med ett ekologiskt lantbruk, nämligen att man måste ha närhet mellan producenter och konsumenter. Vi har för vår del funnit att det kräver ett relativt högt gränsskydd för att man skall klara det problemet. Här har tydligen vänsterpartiet inte samma uppfattning som vi, eftersom man tycks tro att ekologiskt odlade tomater går att transporteras och säljas på samma villkor som kanske både besprutade och bestrålade tomater. Det finns ändå en viss skillnad i fråga om hållbarhet.

Herr talman! Det skulle vara väldigt värdefullt om vi politiker tog oss tid för en mer global debatt om världens framtida behov av mat. Vi debatterar det kortsiktiga behovet av att minska det nuvarande överskottet och att öka konkurrensen för att få lägre konsumentpriser. Att få låga konsumentpriser är inte den enda eller ens den viktigaste målsättningen med jordbrukspolitiken. Jag tror inte ens att utspelet att sänka gränsskyddet leder till ökad konkurrens och därmed lägre priser. Däremot tror jag att det leder till fler ned-

läggningar med ytterligare igenplanteringar av det öppna landskapet och ökad import av varor som är producerade på ett sätt som vi inte vill se här hemma: stråförkortningsmedel, tillväxthormoner, fixerade suggor, antibiotika, osv.

När vi nu i dag för en jordbrukspolitisk debatt bör vi lyfta blicken från den egna situationen och se efter hur det ser ut i omvärlden. Då är det viktigt att inse att omvärlden inte består av bara EG-länderna utan att både Europa och omvärlden är större än så.

Worldwatch Institutes årliga rapport – Tillståndet i världen – utgör i detta sammanhang en nyttig läsning. Boken behandlar de stora, globala miljöfrågorna. Ett av ämnena är den kommande globala försörjningskrisen. Om världen fortsätter som hittills när det gäller jordbrukspolitik och befolkningsökning kommer vi, enligt vad som sägs i rapporten, inte att kunna undgå en matkris inom några år.

Denna kunskap ställer naturligtvis krav på oss politiker i vårt planerande och beslutande på jordbruksområdet. Har vi över huvud taget rätt att besluta plantera igen åkermark som från långsiktig miljösynpunkt är mycket lämplig för just matproduktion, när vi vet att jorderosionen minskar den odlingsbara jorden med ca 12 miljoner ton per år? En ytstorlek som enligt uppgift motsvarar Australiens yta av odlingsbar mark försvinner årligen.

Herr talman! Det är viktigt att vi har klart för oss hur miljösituationen i världen ser ut, med en ständigt ökande befolkning och en minskning av den odlingsbara marken. Vi i miljöpartiet de gröna kunde inte ställa oss bakom fjolårets livsmedelspolitiska beslut, därför att vi ansåg att miljöaspekten och möjligheterna att gå över till miljövänligt jordbruk inte beaktades. Genom att minska på gödsel- och kemikalieanvändningen kunde vi ha åstadkommit en omläggning som varit globalt hållbar.

För att klara ett jordbruk som bygger på hårdare miljökrav än vad andra länder tillämpar krävs att gränsskyddet inte är lägre än omvärldens. Det är därför mycket förvånande när regeringen mindre än ett år efter uppgörelsen om den nya livsmedelspolitiken river upp det som var en av grundbultarna i uppgörelsen, nämligen att inte ensidigt sänka gränsskyddet.

Ännu mer förvånad blir man när folkpartiet och vänstern stöder regeringens förslag. Nu vet jag inte om det verkligen är det de gör. Av debatten att döma torde det råda viss tveksamhet på området.

Att jordbruksministern vill ha en fjäder i hatten inför kommande GATT-förhandlingar kan jag förstå. Men ni andra? Förhoppningsvis är riksdagens ledamöter förståndigare än sina partikamrater i utskottet, står fast vid givna löften och stöder därmed reservation 8, som jag yrkar bifall till.

Som vi tidigare har hört utvecklades tankarna om vikten av att behålla gränsskyddet i en debattartikel i DN i går av bl.a. Astrid Lindgren. Man kan ju hoppas att många av riksdagens ledamöter har läst den och funderat över konsekvenserna vid beslutsfattandet.

Det naturanpassade jordbruket måste ges en bättre konkurrenssituation än den som är för handen i dag. Det behövs ett åtgärdsprogram, vilket vi har tagit upp i en reservation.

Vi har också tagit upp förmalningsavgiften. Det har ju länge förelegat uppgifter om att den skall tas bort. Den senaste uppgift jag har fått i ämnet

är att det håller på att läggas upp nya datarutiner för just förmalningsavgiften. Det vore intressant att av jordbruksministern få höra hur det i framtiden blir med förmalningsavgiften – om man nu tänker permanenta den eller om man skall ha nya datarutiner för att avveckla den.

Vi har också i en motion tagit upp frågan om biodlingen. Den kommer Paul Ciszuk senare att utveckla. Jag tycker bara att det är sorgligt att konstatera det ringa intresse som biodlingen rönte i miljöutskottet.

En annan fråga som vi också har behandlat i utskottet är äggkontrollen. Här tycker jag att man blev något förvånad över resonemanget. Plötsligt skulle alla ägg kontrolleras under ett och samma tak, när vi samtidigt pratar om att öka konkurrensen. Jag tycker att det skall vara en självklarhet att små producenter även i fortsättningen kan lämna in mindre kvantiteter till handlaren och att konsumenterna där kan köpa äggen. Självfallet kan man på ett eller annat vis tala om huruvida äggen är kontrollerade eller inte, och sedan kan konsumenterna välja vilken typ av ägg de vill ha.

Något som vi också har tagit upp är våtmarkerna. Vi anser att anläggningsstödet till våtmarkerna måste prioriteras, så att de som har ansökt om att få anlägga våtmarker ges möjlighet till det.

Självfallet står vi bakom de reservationer på olika områden som vi har skrivit, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservationerna nr 8, 18 och 22.

Anf. 79 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag skall inte förlänga den här debatten, men eftersom det tydligen råder oklarhet om vilken ståndpunkt folkpartiet har intagit i den här frågan måste jag klargöra detta för Marianne Samuelsson.

Vi fattade förra året beslut om att prisregleringslagen skall avskaffas den 1 juli i år. Självfallet måste riksdagen då fatta beslut om ett nytt prissystem för jordbruket. Däremot kunde regeringen ha givit bemyndigande till jordbruksnämnden att företa anpassningen av överskyddet som vi har. Jordbruksnämnden har däremot inte möjlighet att utan detta bemyndigande själv göra en sådan anpassning.

Anf. 80 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! Marianne Samuelsson frågade om skälet till att vi från vänsterpartiets sida accepterar neddragningen av gränsskyddet till de svenska prisernas nivå. Skälet är enkelt: det beror på att vi tycker att vi måste ha en livsmedelspolitik som gynnar både producenter och konsumenter. Under omställningsperioden tar staten, via statsbudgeten, över en del kostnader för livsmedelsproduktionen som tidigare betalades av konsumenterna via matpriserna, eftersom vi hade en kostsam överproduktion. När staten tar över kostnaderna borde konsumenterna också på de priser de betalar märka av att vi faktiskt åstadkommer en sänkning av produktionskostnaderna. Det är det enkla skälet.

Vi i vänsterpartiet anser tydligen till skillnad från miljöpartiet att matkostnaderna utgör en mycket viktig fråga. Det är en tung post i många familjers hushållsbudget. Har man intresse av alternativ odling och ekologiskt lantbruk, som vi har, inser man att om man kan föra en sådan livsmedelspolitik

att kostnaderna hålls nere, ökar också utrymmet för människor att välja en kvalitet på livsmedel som är högre och som kanske betingar ett något högre pris. Oerhört många människor i vårt land vill gärna köpa alternativt odlade produkter. Men eftersom de ännu så länge är dyrare, vilket de inte behöver vara i framtiden, innebär de höga matpriserna att man inte har råd. Därför är detta faktiskt viktigt också om man vill stödja ekologiskt lantbruk.

I övrigt följer närheten till konsumenterna inte med nödvändighet alltid nationsgränserna, som miljöpartiet tycks tro. Jag delar uppfattningen att man skall ha produktion och konsumtion så nära varandra som möjligt. Men i ett avlångt land som vårt är det inte givet att de båda alltid hamnar på en viss sida om nationsgränsen.

Det finns nästan ingenting som gör mig så upprörd som när man tar till den globala livsmedelsbristen som argument för en fortsatt överkonsumtion i Sverige. Det är inget annat än hyckleri. Sanningen är att i-ländernas sätt att skydda och stödja sitt eget jordbruk har lett till att vår typ av produkter har slagit ut inhemska grödor i t.ex. Afrika. Det har dragit in afrikanerna och gjort dem beroende av en matkultur som inte alls är deras egen. Eftersom de inte har råd att stödja och subventionera sitt jordbruk, blir de utlämnade till att köpa varor som just då säljs till dumpade priser. Det får på sikt förödande konsekvenser för livsmedelsförsörjningen i världen att i-länderna fortsätter på detta sätt.

Anf. 81 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Till folkpartiet vill jag säga att det var bra att vi fick klart för oss att det var regeringen ni stödde i det här fallet. Det var något oklart i Bengt Roséns anförande, vill jag påstå.

Jag kan inte riktigt förstå det Annika Åhnberg säger. Om inte konsumenterna har råd att köpa alternativt odlade produkter i dag och vi ökar importen av icke alternativt odlade produkter, hur skall det ge konsumenterna bättre råd att köpa alternativt odlade produkter? Det är ett problem att få tag i alternativt odlade produkter därför att de icke alternativt odlade varorna konkurrerar ut dem. Det som många gånger gör att konsumenterna har svårt att köpa dessa varor är att det är svårt att få tag i dem i butiken.

Annika Åhnbergs resonemang kring den globala livsmedelsproduktionen tycker jag inte heller stämmer riktigt. Det beror antagligen på att hon inte alls lyssnade på det jag sade. Vi i miljöpartiet anser att man måste ta hänsyn till det som händer i världen runt omkring när man fattar viktiga beslut. Det anser jag att man måste göra genom att i möjligaste mån inte göra sig beroende av import, utan genom att behålla öppna landskap och möjligheter att öka den inhemska produktionen när det finns ett behov.

Annika Åhnberg vet precis som jag att vi ställde oss utanför livsmedelsuppgörelsen förra gången en sådan var aktuell därför att vi ville ha en minskad användning av tillsatsämnena här hemma i Sverige. Det anser vi vara långsiktigt ekologiskt hållbart. Det är det som är det viktiga. Vi kan inte överproducera i den utsträckning som vi gör i dag med alltför mycket tillsatsämnen. Det är inte ekologiskt hållbart ur ett långsiktigt perspektiv. Vi vet redan i dag att man har problem i t.ex. Holland, därför att man använt för mycket tillsatsämnen. Man får bl.a. ut dem i grundvattnet. Den typen av

produktion har vi på många håll i världen och den skapar framtida problem, som vi naturligtvis genom att planera bättre kan undvika.

Anf. 82 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! Jag tror inte att Marianne Samuelsson riktigt har förstått innebörden av det beslut som gäller gränsskyddet. Avsikten är inte att med gränsskyddsjusteringen förändra relationerna mellan priserna på de importerade livsmedlen och de inhemska, utan att behålla den relation som vi har i dag. De importerade livsmedlen kommer alltså inte att bli billigare i förhållande till de svenska som en effekt av detta beslut. Jag tycker att det är rätt viktigt att vi kan föra diskussionen något så när sakligt. Jag utgår från att om vi ser till att hålla kostnaderna för den inhemska livsmedelsproduktionen nere, vilket leder till lägre matpriser, måste det öka utrymmet för konsumenterna att välja en högre kvalitet på livsmedel. Det tror jag inte heller att det kan råda något tvivel om.

I fråga om det globala perspektivet tycker jag att förvirringen blir om möjligt ännu större efter Marianne Samuelssons senaste inlägg. Vad menar egentligen miljöpartiet? Menar miljöpartiet att vi gagnar tredje världens länder bäst genom att sluta handla med dem, genom att inte köpa deras jordbruksprodukter, utan att själva försörja oss totalt med egna livsmedel och stänga våra gränser för import av produkter från tredje världens länder? Eller menar Marianne Samuelsson att vi genom att avstå från att importera franska brieostar skulle gynna tredje världens länder? Jag tror att vi måste inse att en rättvis handel, som gynnar tredje världens länder, så att de får likadana villkor för sin export som i-länderna sedan länge har tillskansat sig, är en förutsättning för att de länderna skall ges möjlighet till en utveckling. Därför vidhåller jag att det är hyckleri att som Marianne Samuelsson påstå att ett fortsatt skydd av svenskt jordbruk i någon mån skulle förbättra den globala livsmedelsförsörjningen.

Anf. 83 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag tycker faktiskt inte att jag hycklar i den här frågan. Däremot vet jag inte riktigt var Annika Åhnberg står. Annika Åhnberg måste ändå vara medveten om att vi har byggt upp en mycket hög levnadsstandard i i-världen, på grund av att vi faktiskt har utnyttjat tredje världens låga priser.

Om det nu aktuella beslutet är till för konsumenten, kan jag inte se det på något annat sätt än att det måste vara till för att pressa ned priset åt konsumenten. Det är detta vi har resonerat om. Det innebär naturligtvis att vi importerar billiga livsmedel, alltså livsmedel som produceras till lägre kostnader än vi kan producera dem för här hemma. Annars är det ingen vits med att pressa priser för konsumentens räkning.

Naturligtvis utnyttjar vi tredje världens situation genom att göra det. Människorna i tredje världens skall naturligtvis inte odla mat till oss. De skall odla mat så att de för det första slipper svälta själva. För det andra skall de utveckla sin industriproduktion. Det är enda chansen för dem att över huvud taget konkurrera. De skall inte konkurrera med billig livsmedelstillverkning åt oss, som själva har mark att odla på.

Anf. 84 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! När man lyssnar till debatten i dag märker man att den är precis likadan som den har varit under långa tider. Man har alltid beskrivit socialdemokratin som det största hotet mot jordbrukarna. Om det skulle ha stämt under alla de år som vi har haft regeringsmakten, kan jag inte tänka mig att vi skulle ha haft något jordbruk kvar. I stället har vi gått från klarhet till klarhet. Vi har fått ett mycket modernt jordbruk, som vi också kan vara stolta över. Jag tycker att man borde låta bli, eller åtminstone hålla nere, själva svartmålningen. För, som Annika Åhnberg också sade i sitt inledningsanförande, denna påverkar naturligtvis brukare och företagare på detta område.

Det har förekommit flera citat ur en artikel som Astrid Lindgren tillsammans med några andra fått införd i tidningen. Man kan faktiskt utifrån denna artikel också göra några positiva analyser. Vad skriver de om? Jo, de skriver om de problem som förekommer ute i vår värld, om olika behandlingar som görs, vilka vi har satt stopp för och inte tillämpar i Sverige.

Därför kan det här, som jag ser saken, vara en stor fördel för oss vid fortsatt export i och med att vi kommer att närma oss EG-marknaden.

För ganska exakt ett år sedan beslutade vi i riksdagen om en omfattande omställning av jordbruket.

En utgångspunkt för reformen har varit att jordbruket skall verka på i princip samma villkor som andra näringar i vårt land. Producenterna skall få ersättning för de varor och tjänster som efterfrågas.

En annan utgångspunkt för reformen har varit att prisnivån beträffande livsmedel skall sänkas. Det skulle vara en hjälp och ett stöd i arbetet med att bekämpa inflationen.

För att omställningen skulle kunna genomföras på ett för lantbrukarna och företagarna både socialt och ekonomiskt acceptabelt sätt anslog riksdagen 14,3 miljarder kronor till olika stödåtgärder. Därtill kommer en del satsningar på energisidan, som man också kan dra nytta av.

En viktig del i jordbrukspolitiken är enligt socialdemokratisk uppfattning att man bidrar till bevarandet av ett varierat kulturlandskap. Därför anser vi socialdemokrater att stödet till landskapsvård är mycket viktigt. Detta stöd kan användas av jordbrukarna för olika miljöinsatser för att därmed bevara och vårda ett öppet odlingslandskap. Omställnings- och anläggningsstöden kan användas för att öka variationen i landskapet. Exempelvis lövskogsplantering, olika sorters nischgrödor samt anläggande av våtmarker kan också bidra till ett rikt och omväxlande landskap. Erfarenheter och kunskaper finns och kan således tas till vara. Med de nya stödformerna blir det bättre förutsättningar.

Under det år som har gått har de olika stöden utformats, och vi kan till vår glädje konstatera en stor uppslutning bakom reformen. Ansökningarna har varit så många att regeringen nu föreslår att ramen för anläggningsstödet höjs med 100 milj.kr. Detta förslag har vi i jordbruksutskottet ställt oss bakom.

Under det år som har gått har också en hel del förändringar skett, och det är mycket som sker väldigt snabbt just nu:

– När det livsmedelspolitiska beslutet fattades gjordes bedömningen att

en uppgörelse inom ramen för GATT-förhandlingarna skulle kunna träffas i december 1990. Så blev inte fallet. Positionerna var låsta, och det blev en fördröjning. Förhandlingarna fortsätter men är försenade i förhållande till den tidsplan som man började arbeta efter. Men enligt de propåer som nu har kommit verkar det finnas ganska stora möjligheter att under året ro hem en GATT-överenskommelse.

– I och med att avregleringen påbörjas den 1 juli finns det inte några givna riktlinjer för prissättningen. Då är det marknaden som träder in och som i stort sett till fullo är i funktion.

Den livsmedelspolitiska reformen genomförs i tre steg. Det första steget togs i samband med riksdagsbeslutet förra året och består i en intern avreglering. Med avregleringen följde en prissänkning beträffande vissa inhemska livsmedel, något som var väntat.

I reformbeslutet förutsågs också att, på grund av prissänkningen, en bibehållen nivå för gränsskyddet skulle kunna resultera i ett överskydd av svenskproducerade livsmedel och att åtgärder kunde behövas för att bibehålla en balans på marknaden. Vi menar därför att den justering av gränsskyddet som nu föreslås och som är reformens andra steg är i linje med det beslut som riksdagen fattade i fjol våras.

Men i vissa kretsar vill man nu göra gällande att detta skulle vara en ensidig sänkning av gränsskyddet. Så är inte fallet. En ensidig sänkning skulle innebära att Sverige går före andra länder när det gäller att öppna för import. Gränsskyddet skulle då sänkas till en nivå som innebär att importen ökar. Dessutom skulle detta medverka till lägre priser inom landet. Men så blir det alltså inte. Gränsskyddet ligger fortfarande högre än vårt interna marknadspris. Det ger producenterna möjlighet att höja sina priser när marknaden har kommit i balans. Därmed delas avregleringens vinster, som vi ser saken, mellan konsumenterna och producenterna. Detta tas upp i reservation nr 8 av centern och moderaterna. Jag yrkar avslag på denna reservation.

Det förtjänar också att nämnas att i samband med avskaffandet av livsmedelssubventionerna den 1 januari detta år höjdes gränsskyddet beträffande mejeriprodukter med 17–20 %. Skälet var att de svenska mjölkproducenterna skulle skyddas. Det var en helt riktig åtgärd, som det är viktigt att komma ihåg i detta sammanhang.

Livsmedelsreformens tredje steg består i en ökad konkurrens på livsmedelsområdet. Regeringen har lagt fram förslag om en skärpt konkurrenslagstiftning, där bl.a. marknadsdelning och begränsning av produktion eller utbud av varor för att hålla priserna uppe förbjuds. Till detta får vi anledning att återkomma i denna kammare vid det tillfälle då den här frågan tas upp.

Vi menar att den tid är kommen då också konsumenterna måste få del av livsmedelsreformen. Utskottets behandling av den aktuella propositionen visar, liksom har varit fallet flera gånger tidigare, att skiljelinjen beträffande tillvaratagandet av konsumenternas intressen i dag går någonstans mellan socialdemokraterna, folkpartiet och vänstern å ena sidan samt moderaterna, centern och miljöpartiet å andra sidan.

Moderaternas agerande är förvånande. De är i alla andra sammanhang hängivna anhängare av en fri marknad. Men när förändringar i riktning mot

denna av moderaterna så högt eftertraktade fria marknad påbörjas sviker man. Då drar man sig undan. Kanske är det så, att konkurrens endast skall få råda inom den offentliga sektorn. När det gäller den privata sidan däremot viker man sig så att säga.

Beslutet om livsmedelsreformen fattades i stor enighet, och det är bra. Endast miljöpartiet stod vid sidan av. Men består enigheten nu när reformen skall genomföras?

Vi socialdemokrater tar för vår del det politiska ansvaret för att beslutet fullföljs. Men hur är det med moderaterna? När det gäller villkorslånen vill moderaterna helt plötsligt ändra förutsättningarna och avvika från beslutet om återbetalning om gjorda åtaganden inte skulle fullföljas. Jag vill då fråga Sven Eric Lorentzon om inte han också var med om att fatta beslutet i fjol våras.

Vi socialdemokrater vill ha och strävar efter fasta spelregler när det gäller jordbruksnäringen och utvecklingen av livsmedelspolitiken. Kommer en borgerlig regering att vända dagens beslut och höja gränsskyddet? Det är ganska angeläget att få ett svar på den frågan. Kommer centern och moderaterna i en eventuell regering att riva upp beslut som vi nu kommer att fatta i fråga om gränsskyddet? Hur ställer sig i så fall folkpartiet till det?

Kommer moderaterna och centern verkligen att vara intresserade av att fullfölja det livsmedelspolitiska beslutet även när det gäller konsumentintresset, som vi var överens om när vi fattade beslutet förra året? Från centerns och moderaternas sida finns inga riktiga förslag när det gäller tillvaratagandet av konsumentintresset. Spannmålsöverskottet kostar i dag folkhushållet runt 2 miljarder kronor. Hur skulle ni hantera det, eftersom ni i stora delar vill gå emot finansieringen? Var i budgeten skulle ni hämta pengarna?

Centern och moderaterna vill sänka miljöavgifterna inom jordbruket. Varifrån skall ni ta pengarna? Dessutom innebär det en försvagning av miljöhänsynen inom jordbruket. Hur kan centern som säger sig vara ett miljöparti medverka till detta?

För ett år sedan var det en bred uppslutning i riksdagen kring beslutet att ge bönderna, producenterna, ett generöst stöd för att klara omställningen av jordbruket. Jag är den första att uttrycka glädje över det. Nu när det är konsumenternas tur att få del av fördelarna med livsmedelsreformen hade vi hoppats på samma breda uppslutning. Men så blev inte fallet.

Med det sagda yrkar jag bifall till jordbruksutskottets hemställan i betänkande 31, och eftersom vi har blivit uppmanade att vara kortfattade skall jag inte gå in och kommentera alla reservationer utan bara yrka avslag på samtliga.

Anf. 85 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Mycket snabbt: Åke Selberg säger att det inte är en ensidig sänkning. Var finns den ensidiga sänkning som vi skall jämföra med? Enligt min uppfattning är det är en ensidig sänkning.

Man har frågat oss moderater om vi är för fria marknadskrafter. Det är vi. Men det finns någonting som heter politisk hederlighet. Har man träffat ett avtal med en hel yrkesgrupp som har lovat att på fem år ställa om hela den

stora produktionen, då är det politisk hederlighet, Åke Selberg, att hålla fast vid sina löften.

Åke Selberg talar om fasta spelregler. Har Selberg funderat över vad han säger? Är detta fasta spelregler, herr Selberg? Åke Selberg säger att han var glad över att man i fjol fick en bred uppslutning för ett brett stöd. Han är förvånad över att vi inte vill följa regeringen i år. Men det är ju socialdemokraterna, regeringen, som med vänsterpartiets hjälp går ifrån den breda uppgörelsen, det breda stödet. Vi vill ha fasta spelregler!

Anf. 86 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Om inte jag missminner mig var faktiskt gränsskyddet en av de viktiga frågorna i den livsmedelspolitiska överenskommelsen. Då sades det ingenting om att man så snabbt skulle ändra uppfattning i denna fråga. Även om jag inte deltog i det livsmedelspolitiska beslutet, tycker jag att man skall hålla sig till vad man har kommit överens om och hålla fast vid direktiven.

Jag fick nu höra att det endast är socialdemokraterna, folkpartiet och vänsterpartiet som har drivit frågan om konsumentintresset. Jag tycker faktiskt att det är mycket förvånande, ren lögn, skulle jag vilja påstå. Man måste först och främst fråga sig vad det är konsumenterna vill ha. De vill naturligtvis ha billig mat. Där har t.ex. vi från miljöpartiet drivit momssänkningen, som är betydligt bättre och effektivare än gränsskyddssänkningen.

Det andra som konsumenterna vill ha är naturligtvis frisk och hälsosam mat. Jag har nära kontakt med matallergiker, och jag vet vilket bekymmer det faktiskt är för dem att handla mat i dag Det finns inte ordentligt angivet vilka kemikalier som har använts osv. Ena dagen kan man äta ett äpple. Nästa dag kan man inte äta det, fastän det ser precis likadant ut.

Konsumenterna vill inte ha bestrålad mat, besprutad mat, antibiotika i maten osv. Vilka är de som har drivit kravet på skärpta djurskyddsregler? Är det inte om några konsumenterna? Det finns ju t.o.m. konsumenter som har vägrat äta kött, därför att de inte tycker att djurskyddsreglerna är sådana som de har krävt. Här tycker jag att det skall finnas ett klargörande: Var finns det djurskyddsregler som är bättre än eller likvärdiga med dem vi har här hemma?

Sedan anser jag också att man ganska ensidigt här försöker antyda att maten, i huvudsak den importerade, kommer att komma från EG. Det är med EG vi skall handla i det här fallet. Så kommer det naturligtvis att bli så småningom, om vi går med i EGs inre marknad. Men till dess är det väl fler länder Sverige har handelsutbyte med, och jag har en känsla av att i många av dessa länder är miljökraven betydligt lägre än de som vi har här hemma. Det är väl inte meningen att vi för att få billig mat skall exportera miljöproblemen?

Anf. 87 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! Att socialdemokraterna nu vill lyfta fram konsumentperspektivet i debatten är vi naturligtvis från vänsterpartiets sida mycket glada över. Vi kände oss nämligen rätt så ensamma i förra årets livsmedelspolitiska debatt om det perspektivet. Om man granskar förra årets beslut så kan vi

också lätt konstatera att just konsumentintresset var den fråga som dominerade debatten. Men konsumenterna har, som sagt, inte enbart intresse av låga matpriser, även om matkostnaderna utgör en oerhört viktig del av hushållskostnaderna. Vi har från vänsterpartiets sida i denna diskussion försökt lyfta fram en del perspektiv, som vi tycker är mycket väsentliga. Dit hör t.ex. kvalitetskontroll när det gäller importerade livsmedel, dit hör ambitionen att skapa bättre förutsättningar för det ekologiska lantbruket och dit hör även ett utökat ansvar från samhällets sida för småskalig livsmedelsproduktion samt livsmedelsförädling.

Vi har inte i utskottet fått gehör för de här kraven. Jag tycker i alla fall att Åke Selbergs anförande i stort sett saknade motiveringar.

Jag tycker också att det är märkligt att ni från socialdemokratisk sida inte kunnat tillstyrka förslagen från vänsterpartiet på det här området.

Anf. 88 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Åke Selberg hävdade i sitt anförande att det inte skulle vara fråga om någon ensidig prissänkning. Jag förstår då inte riktigt om han menar att den prissänkningen inte är ensidig eller att det inte är fråga om en sänkning, eller om man menar bådadera. I propositionen, s. 15, står att "referenspriserna – justeras därför ned med i genomsnitt 5 % i förhållande till nuvarande nivå. Detta innebär att gränsskyddet justeras ned med i genomsnitt ca 10 %."

Om man kan justera priserna nedåt utan att sänka dem, så vill jag i så fall ha något slags förslag till hur det går till. Å andra sidan ställer Selberg en fråga till mig och moderaterna, hur en borgerlig regering skulle hantera det här problemet. Ja, då har han alltså utgått ifrån att det var fråga om en prissänkning. Om det inte är fråga om en prissänkning behövs givetvis inte heller någon prishöjning. Men om vi låter bli att genomföra en prissänkning, behöver vi inte heller höja några priser. Det skulle innebära en bättre lösning på det här problemet, för då kan vi stå fast vid det som bestämdes förra året.

Sedan sade Åke Selberg något som jag inte begrep. Han sade att det blir en sämre miljöprofil med centerns linje. Jag vet inte vad han syftade på. Däremot vet jag att om det svenska kulturlandskapet växer igen, är detta en miljöförändring som det svenska folket inte har beslutat om.

Anf. 89 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Jag känner inte igen Annika Åhnbergs beskrivning över konsumentverksamheten och vårt sätt att stödja konsumenterna. Vi har i otaliga sammanhang ställt upp på konsumenternas sida och på en bra konsumentpolitik. Det är även arbetarrörelsens uppgift att stå nära konsumentorganisationerna, vilket den också har gjort.

Det gäller också att hitta ett samband mellan konsumenter och producenter, och detta är oerhört viktigt. Om man ställer sig enbart på den ena sidan blir det säkert problem. Den politik som vi skall föra bör också kunna tas emot positivt och mötas med förtroende från såväl producenter som konsumenter.

Sven Eric Lorentzon framhåller ofta att man skall vara rakryggad och stå för vad man säger och skriver. Det vill jag verkligen hålla med om. Men i

moderaternas motion skriver man: I ett litet land som Sverige är det särskilt angeläget med varuflöden över gränserna. Import av olika produkter breddar utbudet. Export ger de svenska företagen möjligheter att avsätta sina produkter på andra marknader. Ökad frihandel stärker konkurrensen till gagn för konsumenterna. Handeln med jordbruksprodukter är dess värre kringskuren av en rad regleringar och handelssnedvridande stöd.

Det här är ord som egentligen inte är värda särskilt mycket. Apropå den uppriktighet som Sven Eric Lorentzon visade i inledningen av debatten, vill jag säga att handling är mera värt än ord.

Till Karl Erik Olsson vill jag säga att om det skulle vara fråga om en ensidig sänkning, skulle vi sänka gränsskyddet så att vi medgav en betydligt ökad import. Så blir nu inte fallet. Gränsskyddet anpassas i stället till en nivå som svarar mot de inhemska priserna. Det är bakgrunden till att man gör denna anpassning av gränsskyddet.

Anf. 90 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! Jag fick tyvärr inte mycket till svar på mina frågor. Det bekräftar min oro för att det socialdemokratiska konsumentperspektivet är tämligen inskränkt och begränsat. Jag hoppas verkligen att det här skall ske en förändring.

När det gäller kvalitetskontrollen av såväl inhemska som importerade livsmedel anser vi i vänsterpartiet att det är en av de allra viktigaste frågorna vi har att ta ställning till inför den framtida livsmedelsproduktionen och livsmedelsimporten. Om inte kvalitetskontrollen kan bli bättre, kommer det att bli mycket svårt att hävda konsumentintresset.

I fråga om alternativ odling och ekologiskt lantbruk var det så lyckligt att för tre år sedan – då det också råkade vara valår – kom socialdemokraterna på i september att man skulle införa ett omställningsstöd till den alternativa odlingen. Det var väldigt bra, men det var ett mycket kortsiktigt stöd som riktades bara till dem som valde att omställa just under första perioden 1989. Det ledde till en ryckighet som omöjliggjorde en långsiktig planering inom denna del av lantbruket. Vi i vänsterpartiet anser att det behövs en bättre stimulans direkt till den alternativa odlingen, men också att omställningsåtgärder och en ny långsiktig livsmedelspolitik borde utformas så att man i högre grad gagnar den här mycket viktiga delen av jordbruket, som inom sig bär framtiden för det svenska jordbruket. Den alternativa odlingen kommer inte alls att utgöra bara den lilla nisch som den gör i dag.

Anf. 91 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Inte heller jag fick några svar på mina frågor om konsumentintressena och matkvaliteten, men det hade jag kanske inte förväntat mig heller.

Återigen upprepas detta med att det är fråga om en anpassning och inte någon sänkning av gränsskyddet. Det stämmer ju inte med vad som framkom vid utskottsbehandlingen av ärendet. Då diskuterade vi naturligtvis just den här frågan och det sades klart och tydligt att syftet var att pressa ned priserna. Konkurrensen skulle öka. Det rörde sig om en sänkning utöver det

som anpassningen och den tekniska biten medgav. Jag tycker att man skall tala klarspråk i det fallet.

Anf. 92 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Till Annika Åhnberg vill jag säga att det under hela 80-talet har skett en utveckling av alternativodlingen. Det må vara att denna utveckling inte har gått i den takt som Annika Åhnberg hade velat se och att man skulle ha haft större arealer. Helt klart är dock att utvecklingen, som har skett med stöd från samhället, har varit positiv. Man måste finna sig i att man även här får jobba på en marknad och om man har bättre produkter bör det inte heller vara svårt att få avsättning för dem. I och för sig kunde utvecklingen ha gått snabbare, men den har dock varit positiv under hela 80-talet.

Småskalig produktion är också ett område som har utvecklats en hel del under senare år. Lantbruksstyrelsen gjorde en utredning där man konstaterade att det gick bra att starta småskalig produktion och utveckla denna. Det fanns inga större hinder med de spelregler som vi i dag har. Dessutom har glesbygdsstödet ökats liksom olika kombinationsstöd som kan användas för detta ändamål.

Anf. 93 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Genom den livsmedelspolitiska reformen har vi valt att bryta med den gamla regleringspolitiken. Därmed kommer det att bli ett mer varierat utbud av mat till lägre priser, vilket gynnar konsumenterna. Det kommer att bli större frihet och möjlighet för producenten att utnyttja sitt kunnande och sin fantasi i det dagliga arbetet. Det skapar förutsättningar för ett långsiktigt, lönsamt och livskraftigt jordbruk.

Att bryta den gamla politikens regleringstänkande och skapa utrymme för mångfald och frihet har inte varit, och kommer inte att vara, någon lätt uppgift. Regeringens politik bygger på ett helhetstänkande, där vi i tur och ordning reder ut de problem och hinder som vi kan se på den långa och ibland krokiga väg som livsmedlen tar från bonden till konsumenten.

Herr talman! Av de uppenbara tidsskäl som föreligger skall jag inte behandla alla de olika steg som här har diskuterats när det gäller förra årets beslut. Jag vill dock påminna om det som kallas för det tredje steget och som kommer att diskuteras här i kammaren i samband med näringsutskottets betänkande som har med konkurrenslagstiftningen att göra och som innebär en skärpning av lagstiftningen när det gäller bl.a. industriledet. Konkurrensfrågorna behandlas ju också i samband med EES-avtalet mellan EFTA och EG.

Den anpassning av gränsskyddet till de förändringar av den inhemska prisnivån som nu inträffar till följd av livsmedelsreformen är bara en begränsad del av det som man kallar det andra steget. Vi hoppas att GATT-avtal under hösten skall kunna ge resultat i form av en ömsesidig sänkning av gränsskyddet. Det handlar om betydande sänkningar som alla länder har åtagit sig. Och jag vill påminna om att samtliga GATT-medlemmar har åtagit sig att göra betydande sänkningar gentemot varandra av de olika jordbruksstöden. Den anpassning som riksdagen nu tar ställning till är egentligen odramatisk och självklar mot bakgrund av tidigare fattade beslut. Det är inte så mycket

själva förslagen i propositionen som har väckt det stora engagemanget, utan det är i hög grad de kampanjer som har föregått propositionen.

Jag vill börja med att till Bengt Rosén säga att när man talar om valpopulism från regeringens sida vill jag i all vänlighet undvika att bli sammankopplad med LRF-ledningens kampanjapparat. Det är faktiskt LRF som vid en presskonferens, precis som har sagts här, innan propositionen ens var framlagd, har mullrat och tämligen bombastiskt uttalat effekter av denna proposition som inte har mycket med verkligheten att göra. Jag har inte på något sätt velat dramatisera och påstå att den här gränsskyddsanpassningen är ett stort inslag i vår livsmedelspolitik. Det stora inslaget i vår livsmedelspolitik är de sänkningar av matpriserna som vår interna avreglering, som riksdagen fattade beslut om förra året, åstadkommer och som är tänkt att säkerställa att de till viss del skall kunna bli bestående genom att man anpassar gränsskyddet därefter. Och det är sannerligen något helt annat. Detta är ingenting, Bengt Rosén, som det har varit möjligt för regeringen att göra på egen hand med uppdrag till jordbruksnämnden. Det kräver ett bemyndigande från riksdagen när de nya referenspriserna fastställs för att regeringen skall kunna gå vidare till jordbruksverket, och för att jordbruksverket sedan skall kunna komma tillbaka till regeringen så att regeringen då kan fatta de beslut som den nu står i begrepp att fatta.

Till dem som talar om ensidighet och säger att det har sagts att det inte skall bli någon ensidighet, vill jag säga att detta inte är fråga om någon ensidighet. Det är rent ut sagt nonsens, Karl Erik Olsson och Sven Eric Lorentzon. Det här är en typ av gränsskyddsanpassningar som är tämligen vanliga. Och EG, som i varje fall Sven Eric Lorentzon intresserar sig för, har enbart under den senaste tiden, om vi håller oss till 1990, 1991 och 1992, gjort gränsskyddsjusteringar nedåt på t.ex. vete, korn, majs, mjölk och fläsk. Att det skulle vara ensidigt, och att detta skulle förekomma bara i Sverige är rent ut sagt nonsens. Det förekommer som normala inslag i EG, och det förekommer som normala inslag också i Sverige. Men vi i Sverige har hittills under många decennier varit vana vid att de anpassningar som vi har gjort har handlat om höjningar av gränsskyddet. Det har då sällan lett till samma tämligen infekterade debatt som när gränsskyddet nu skall sänkas såsom en anpassning till de interna svenska marknadspriserna.

Kring denna reformprocess har det stormat ganska mycket. LRF-ledningen har under den senaste tiden gått till mycket hårt angrepp mot regeringens förslag och inte velat delta konstruktivt. Men det påminner om den debatt som vi har haft i många år där man inför varje nytt steg har så att säga satt fötterna i marken och sagt att falluckan nu öppnas för det svenska jordbruket. Det har gällt lagförslagen, olika delar av omställningsdiskussionen och mycket annat. Men i efterhand har man i regel förstått att de beslut som fattades var kloka och riktiga. Och jag är tämligen övertygad om att när vi träffas här om något år igen kan vi konstatera att den här anpassningen var en riktig åtgärd, att den vidtogs vid rätt tidpunkt och att den får den uppslutning som goda förslag brukar få efter hand.

Och omställningen går ingalunda dåligt. Också i detta sammanhang är det många olyckskorpar som har hävdat att det var fråga om skrivbordsprodukter, att det inte skulle gå att tillämpa, att det var dåligt förberett, osv. I själva

verket har anslutningen när det gäller våra anläggningsstöd, slaktbidrag och allmänna omställningsstöd varit över förväntan. Det är utmärkt. Och jag hoppas att vi här i riksdagen inte skall bidra till att skapa en onödig pessimism och en verklighetsbild som inte är korrekt.

Herr talman! Mot bakgrund av den utomordentligt häftiga kampanj som har förts och mot bakgrund av att vi har ett valår med en intensiv valrörelse, vill jag gärna säga att när partier som folkpartiet och vänsterpartiet ställer sig bakom propositionen och de viktiga förslagen som finns i olika avseenden – och regeringen skall givetvis också ta hänsyn till utskottsskrivningar – visar det att sakligheten i utskottet har vunnit. Det är viktigt att man kan stå pall för kampanjer där förslag karakteriseras som något annat än vad de är och att man vågar stå för det som är sakligt. Det är naturligtvis skälet till att det nu finns en majoritet i riksdagens jordbruksutskott bakom regeringens förslag. Den sakligheten, som omfattar folkpartiet och vänsterpartiet, gäller tyvärr inte de andra partierna.

Karl Erik Olsson brukar ju vara en kunnig, resonabel och även skicklig debattör. Men han har väl i dag fallit för den gamla idén att om argumentationen är svag höjer man rösten. Jag vill egentligen bara säga en sak till Karl Erik Olsson när det gäller den personliga kritik som han gav uttryck för. Om man diskuterar politikers hederlighet och om man talar om politikens trovärdighet och riktar kritik mot en enskild person, skall man inte, Karl Erik Olsson, i samma andetag felcitera den personen. Det är precis det som man inte skall göra. Jag skulle föreslå att Karl Erik Olsson gör upp med sitt eget samvete. Var och en kan läsa vad som står i propositionen och Karl Erik Olssons för sina syften väl passande felcitat. Ta gärna en överläggning med den egna trovärdigheten på den punkten, Karl Erik Olsson.

Det är många som har pekat på hur moderaterna har helt olika ansikten beroende på vilken fråga som diskuteras. Under våren har de använt nästan varje tillfälle att knyta samman socialdemokratin med kommunismen och dess sammanbrott i Östeuropa. Vi socialdemokrater skulle stå för samma regleringstänkande som har lamslagit ekonomin i länderna i Östeuropa. Vi skulle t.ex. ha förlamat utvecklingen för den svenska ekonomin. Detta är ett tema som Carl Bildt tog upp så sent som i förra veckan med Ingvar Carlsson. Vi skulle stå för planekonomi och regleringar. Moderaterna själva står då för frihet och mångfald.

När det gäller gränsskydd, konkurrenslagstiftning och liknande, då står moderaterna på monopolens och regleringarnas sida mot konsumenterna. Det gäller även moderaternas yttrande i utskottet, att de också går in för att bevara regleringar även i andra avseenden, t.ex. när det gäller exportfinansiering. Vad moderaterna vill säga är med andra ord: Gärna marknader om det gäller barnomsorg, och gärna marknader om det gäller sjukvård och utbildning inom den offentliga sektorn, men inte marknader om det gäller fläsk, falukorv, ost och mjölk.

Tidningen Arbetet skrev: Gärna solidaritet och kollektiv exportsamverkan mellan företag men inte solidaritet och kollektiv samverkan mellan människor.

Herr talman! Det har på många håll talats om att en svensk EG-anpassning på detta område skulle innebära att de åtgärder som vi nu vidtar är onö-

diga. Inom EG pågår nu en mycket omfattande diskussion om att radikalt förändra den gemensamma jordbrukspolitiken. Inriktningen när det gäller de viktigaste frågorna har vi redovisat i propositionen. Jag vill ytterligare understryka att de kontakter som vi har haft med representanter för EGs medlemsländer ger mycket tydliga besked. Det pågår en diskussion om hur framtida stöd skall fördelas mellan länder, om de skall gå till alla eller enbart till de minsta företagen, osv. Men utgångspunkten för diskussionen inom EG är att det är ofrånkomligt att minska gapet mellan EGs interna marknadspriser och världsmarknadspriserna. Man diskuterar också möjligheterna att införa nya stöd, direkta stöd, för att öka jordbrukets positiva påverkan på miljön.

Det råder ingen tvekan om att det finns viktiga gemensamma drag i den reform som nu börjar tona fram inom Gemenskapen och i den reform som vi har börjat genomföra i Sverige. Det gäller motiven, vilka – såsom kommissionen har angivit dem – i vissa fall är närmast identiska. Det gäller övergången från prisstöd till olika typer av direkta stöd och åtgärder i syfte att uppnå bl.a. miljömålen bättre. Miljön lyfts särskilt starkt fram i den pågående diskussionen inom EG.

Det är lika naturligt att EG med dess stora regionala skillnader inom tolv medlemsländer inte har samma typ av generösa och generella omställningsprogram som vi har i Sverige. Man måste tillgripa andra medel och göra andra avvägningar för att nå motsvarande mål. Det viktiga och centrala är att vi faktiskt är på väg mot samma håll. Därför är det också talande att moderaterna, som i andra sammanhang framställer sig som så intresserade av EGs förhållanden och ett medlemskap i EG, har så liten kunskap om vad som i realiteten pågår inom EG. Det kan man konstatera när man läser reservationerna i utskottet eller hör vad som sägs här i talarstolen.

Sverige har inom ramen för EES-förhandlingarna efter diskussioner med kommissionen kommit fram till ett utkast till en överenskommelse med EG på jordbruksområdet. Under de närmaste dagarna kommer dessa frågor att diskuteras av Gemenskapens beslutande organ. Vi har naturligtvis informerat riksdagens jordbruksutskott och andra organ om dessa överläggningar. Om det blir ett resultat av dessa förhandlingar liksom av andra EES-förhandlingar om jordbruket, tror jag att vi kan få ett nytt bidrag på ett område, som är viktigt för att vi skall kunna förbereda oss bättre för den större europeiska marknaden. Vi skulle få möjligheter som vi inte har i dag till export till EG av framför allt förädlade livsmedel. Vi kommer stegvis att kunna skaffa oss en bra position på den marknaden inför ett medlemskap. Det gäller många typer av förädlade livsmedel: köttprodukter, inte minst ost, frysta ärtor, vodka och mycket annat.

Vi har fått röra oss inom kvoter. Det är EGs förhandlingsuppläggning i detta sammanhang. Vi vill ha bort tullar, införselavgifter och exportsubventioner och inom ramen för kvoter få en fri handel med EG. Vi tycker att vi har kommmit ganska långt i detta avseende. Det gäller även trädgårdsprodukter, frysta och beredda grönsaker, margarin och mycket annat. Vår målsättning, liksom andra deltagande länders målsättningar i dessa förhandlingar, är att få en balanserad överenskommelse med EG.

Denna typ av överenskommelse, om den antas, är naturligtvis inte något stort steg utan ett begränsat steg, men den skulle ge svensk livsmedelsindu-

stri och svenskt jordbruk möjlighet att tidigare än ett medlemskap komma in med bra villkor på EGs marknad.

Låt mig också säga att det i de EG/EFTA-förhandlingar som förs ingalunda är så som några talare här har givit sken av, att Sverige inte skulle vara aktivt när det gäller att mycket hårt driva frågorna om hög kvalitet på de produkter som vi handlar med. När det gäller bekämpningsmedelsrester, antibiotika och hormoner och vad det nu må vara som diskuteras i internationella förhandlingar tillhör Sverige de länder som driver dessa frågor mest intensivt.

Vår livsmedelspolitik syftar framåt. Den är offensiv till skillnad från de olika pessimistiska framtidsscenarier som har utvecklats från denna talarstol och på andra håll. Vi tror på det svenska jordbrukets förmåga att kunna utnyttja de kunskaper och den kompetens som finns både för att lösa omställningens problem och för att på en större marknad se till att svenska förädlade livsmedel blir en tillgång för konsumenterna långt utöver de gränser som i dag omöjliggör försäljning till andra länder.

När jag säger att jag och regeringen tror på det svenska jordbruket, tycker Annika Åhnberg att det särskilt visar sig genom vår mycket starka inriktning på att främja forskningen inom livsmedelsområdet och jordbruksområdet. Jag tycker att Annika Åhnbergs inlägg i många avseenden var intressanta. Jag delar inte alla uppfattningar som hon framför men på denna punkt har hon direkt fel. I de forskningspropositioner som jag har haft möjlighet att delta i med ansvar för mitt område har lantbruksforskningen, miljöforskningen och livsmedelsforskningen starkt prioriterats. Inte minst när det gäller den alternativa odlingen har det arbete som jag har haft ansvar för och före min tid det arbete som Svante Lundkvist har utfört inneburit att vi har lyft fram forskningen kring alternativt jordbruk, alternativa produktionsformer och ekologiskt jordbruk. Det anser jag vara en mycket viktig förändring i det arbete som nu pågår såväl inom lantbruksuniversitetet som inom vårt forskningsråd. Ett av syftena med den utvärdering som görs av lantbruksuniversitetet är att se hur man skall kunna ytterligare lyfta fram den typ av ändamål som har med miljö och alternativa produktionsformer att göra. Detta är mycket väsentligt och visar att vi förvisso tror på det svenska jordbrukets framtid.

I EG kommer vi att få tampas med krafter som på många sätt har bättre naturliga förutsättningar, t.ex. att producera spannmål. Det kommer att bli en utmaning. Det kommer inte att bli lätt. Samtidigt har vi framför oss en marknad på 340 miljoner konsumenter. Mat köper man som bekant så gott som varje dag. Det är också en väldig utmaning för det svenska jordbruket att få möjlighet att tillgodose konsumenternas krav på en så stor europeisk marknad.

Jag tror på vår förmåga att utnyttja dessa möjligheter. Vi har startat omställningen tidigare än andra länder i Europa, och vi kan nu se hur andra länder kommer efter. Vi har redan i dag ett miljömedvetet jordbruk och ställer krav på t.ex. djurskyddet. Det ger oss ett försteg och är inte till nackdel för våra producenter. På detta område liksom på många andra har vi i Sverige haft förmånen att kunna gå före och vara väl rustade där andra följer efter. Därför menar jag att det steg som vi i dag tar är ett nytt steg för att

fullfölja reformen. Det är en betydande men nödvändig omställning. Om den genomförs med god vilja och en konstruktiv hållning, är jag övertygad om att resultatet blir bra såväl för konsumenterna som för jordbruket. (forts.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.56 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

8 § (forts.) **Vissa livsmedelspolitiska frågor** (forts. JoU31)

Anf. 94 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jordbruksministern påstår att jag har felciterat honom. Jag använde tre citat i mitt anförande, ett från Bibeln och två av jordbruksministern. Det ena av jordbruksministern var hämtat från förra årets proposition och det andra från kammardebatten. Jag vill ha en precisering av vad det var för fel. Är det ett fel, skall jag be om ursäkt. Om det inte är fel, vill jag inte bli beskylld för att ha fel.

Jordbruksministern sade vidare att sakligheten brast, och därför höjde jag rösten. Jag skall tala om precis hur det är. Jag är upprörd och har låtit denna upprördhet framgå i de ord jag har valt, i det tonläge jag har valt och i det kroppsspråk jag har använt. Jag tycker att det är bättre att agera på det viset och visa vad det är man känner i ett sådant här läge.

Sedan vill jag också säga att det är många saker vi är överens om. Det visar ju förra årets beslut. Och det är många saker i det här sammanhanget som jag tillhopa med jordbruksministern och andra politiker har fått ta debatt om ute i landet. Jag har själv fått ta många debatter också med jordbrukare som tyckt att vi har gått för snabbt fram och gått för långt. Men det vi har ställt upp på, det står jag för.

När det gäller gränsskyddssänkningen uppfattar jag nu det så att jordbruksministern medger att det är en sänkning som man föreslår men att den inte är ensidig utan att det görs sådana sänkningar också i andra länder. Det här är någonting nytt, för detta har det aldrig talats om tidigare. Vi har hört talas om att detta görs med hänsyn till GATT.

Om det skulle behövas fler citat, har jag ett antal utvalda, från jordbruksnämndens gränsskyddsutredning. Jag har numrerat dem från ett till sex, och det var det sjätte jag använde tidigare, men jag kan t.ex. ta citatet nummer tre.

Man borde i stället ha skrivit in att när priset faller, som planerat, då skall gränsskyddet sänkas så att inte bönderna kan höja sina priser igen. Då hade

det varit rätt att komma med det här förslaget nu. Varför gjorde man inte det? Varför skrev man inte så, om man hela tiden hade tänkt sig den utvecklingen?

Slutligen vill jag ställa en annan fråga till jordbruksministern: Varför står vi egentligen här och diskuterar detta? Vi var ju fem partier som kom överens i fjol. Om man skall förändra i ett sådant beslut, varför tar inte departementet eller jordbruksministern en kontakt med de här partierna eller med mig, som ändå är ordförande i jordbruksutskottet, och talar om det i förväg? Det skulle kanske ha kunnat reda ut en del. Om inte jordbruksministern kommit på det, kunde det ju ha funnits någon annan i departementet eller i riksdagsgruppen som hade påpekat en sådan sak.

Anf. 95 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Jag kan till stora delar instämma i Mats Hellströms inledning, där han talade om enigheten, målsättningar och sådant i det jordbrukspolitiska beslutet.

Sedan gick han över till gränsskyddet och sade att det görs endast smärre justeringar och att vi gjort sådana tidigare. Varför då dra i gång det här? Varför gör man inte som man gjorde tidigare? Varför gå ut och irritera lantbrukare i det här läget? Det är för mig helt ofattbart, om det är så små detaljer som herr ministern nu vill göra gällande.

Jag måste bemöta en sak, när jordbruksministern talar om moderaterna och EG. I ett replikskifte hinner man inte med så mycket, så jag vill bara säga, herr Hellström, att om något parti är trovärdigt i EG-frågan så torde det vara moderata samlingspartiet. Jag har svårt att tänka mig något parti som har mer kunskap och mer kompetens i fråga om EG än just moderaterna. Jag tror inte ens att herr Hellström har det, fastän han varit med i ett otal olika förhandlingar.

Jordbruksministern talar om marknadsekonomi och konkurrens och att vi så att säga borde vika för den. Nej, herr Hellström. Bara för ett tag sedan fick jag från regeringssidan kritik för att vi ville ändra villkorslånen. Vi har satt villkoren för en femårig avvecklingsperiod, och därefter kommer marknadsekonomin.

Det var därför vi ville precisera vad vi avsåg med villkorslånen. Efter fem år är det svenska jordbruket utlämnat på en fri marknad.

Omställningen är bra. Den har gått över förväntan bra. Men jag vill säga herr ministern att fortfarande återstår det en hel del att göra. Ytterligare arealer bör bort. Dem har vi chans att ta nästa år, förhoppningsvis. Vi har inte klarat hela kosidan, om jag får kalla den så. Den delen är inte klar. Det finns fortfarande rätt stora problem hela tiden.

Då tycker jag att vi skall låta omställningen fortgå under de regler som vi har dragit upp. Jag skulle vilja fråga jordbruksministern: Varför går man in och gör de här ändringarna, när jordbruksministern så klart försöker bagatellisera dem?

Det är inga stora ändringar. De kunde ha gjorts inom ramen för det gamla systemet, även om man då hade fått ändra mittpriser och sådant. Justeringarna är inte större än att de hade kunnat ske med den rent administrativa verksamhet som vi redan tidigare haft.

Anf. 96 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! När socialdemokraterna och jordbruksministern talar om kommande GATT-avtal, framställer man det som om det avtalet var något av ett Columbi ägg för att åstadkomma sänkta konsumentpriser. Men GATT-avtalet i sig sänker väl inga konsumentpriser. Tvärtom är det ju meningen att ta bort stöd och dumping, så att världsmarknadspriserna i stället återspeglar faktiska produktionskostnader.

GATT-avtalet åstadkommer däremot ökad konkurrens, som i förlängningen kan ge större variation och en dämpad prisutveckling för konsumenterna. Jag tror att det är viktigt att vi är klara på den här punkten och inte ställer ut löften till konsumenterna som vi inte kan infria.

Så påpekar jordbruksministern att det är riksdagen som skall fatta beslut om ett nytt prissystem. Det är jag helt och fullt medveten om, och jag framhöll det i tidigare anförande. Men just uppdraget att justera överskyddet i gränsskyddet hade regeringen kunnat lämna till jordbruksnämnden, precis som man gjorde när jordbruksnämnden fick i uppdrag att höja gränsskyddet på mejeriprodukter, därför att vi avskaffade mjölksubventionerna. Då hade vi besparat en mängd lantbrukare ytterligare oro.

Annika Åhnberg och jag har tidigare diskuterat hur referenspriserna skall fastställas och justeras. Det kommer ju i sin tur att påverka gränsskyddet i framtiden. Jag vore tacksam om jordbruksministern kunde utveckla detta något. Jag antar att regeringen har som ambition att leva upp till besluten från förra året, bl.a. att importen inte skall öka.

Ostimporten ökade med 22 % förra året. Det innebär väl att vi måste sänka ostimporten i år. Vi lovade lantbrukarna att när överskotten är borta kunde de påräkna lönsamhet för den aktuella produktionen.

Köttproduktionen ligger i dag på 97 %, enligt den uppgift jag har fått om konsumtionen i landet, men lönsamheten har aldrig varit sämre. Den är helt obefintlig. Det måste väl innebära att jordbruksministern ju planerar för höjt gränsskydd för ost och kött. Om han inte gör det, hur kan vi då leva upp till en socialt acceptabel omställning?

Anf. 97 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! Det går bra med omställningen, sade jordbruksministern, och därmed menade han att det är väldigt många som vill ställa om. Han fick instämmande där från Sven Eric Lorentzon. Men det kan ju inte vara ointressant var i landet man ställer om och vilka produktionsgrenar som i första hand ställs om. Jag känner för min del en oro för att den här omställningen kommer i de delar av landet där vi ändå har uttalat att samhället har ett speciellt stort ansvar för att se till att jordbruket bevaras som levande näring.

Jag skulle gärna vilja höra litet mer från jordbruksministern vilka bedömningar man gör av omställningen ur de aspekterna och om han har några funderingar på eventuella ytterligare åtgärder för att styra, om utvecklingen går i en inte önskad riktning.

Sedan talade jordbruksministern om GATT-avtal, som enligt en i mitt tycke rätt optimistisk bedömning kommer att komma till stånd under hösten

och som kommer att innebära betydande ömsesidiga gränsskyddssänkningar.

Mot bakgrund av den oerhörda upprördhet som den här egentligen tämligen okontoversiella justeringen har medfört funderar jag över om inte den enighet kring synen på ett kommande GATT-avtal och ömsesidiga gränsskyddsänkningar som kom till uttryck i föregående års beslut inte i mycket hög grad är skenbar och om det inte finns stor anledning att vara orolig och att omedelbart föra fördjupade diskussioner mellan alla partier om vad man egentligen lägger in i det simsalabim-hokuspokus-begrepp som vi hänvisade till när det gällde alla de riktigt svåra problemen.

I det sammanhanget vill jag gärna hålla med Karl Erik Olsson om att det är beklagligt att vi inte har fört några gemensamma diskussioner inför denna proposition, på det sätt som vi gjorde förra året. Jordbruksministern talar om näringens bristande vilja att ställa upp och om den högljudda och oseriösa debatten. Jag tror att en del av bakgrunden till den är att man inte ens har försökt att få till stånd en dialog med berörda parter i detta sammanhang, vilket hade varit önskvärt.

När det gäller EG-perspektivet säger jordbruksministern att vi visst har höga krav på kvalitet från svensk sida. Men jag måste då fråga: När t.ex. jordbruksutskottet får redogörelser om hur EG-processen fortskrider, varför får vi då aldrig några redogörelser för kvalitetskraven och för framgångar som Sverige har rönt på det området? Sådana redogörelser lyser ständigt med sin frånvaro.

Mot bakgrund av att 60 % av italienskt kött är producerat med förbjudna preparat och att 80 % av de belgiska köttdjuren föds upp med otillåtna hormoner och när man betänker den s.k. giftoljekatastrofen i Spanien för ett tiotal år sedan, inser man att kvalitetskraven är oerhört betydelsefulla. Jag undrar om man inte från regeringens sida ser någon fara i den snabba EG-anpassningen och för våra möjligheter att behålla och öka våra ambitioner beträffande kvaliteten.

Anf. 98 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Ja, det verkar vara svårt att få ett rakt svar på vad som egentligen gäller för gränsskyddet, och man skall kanske inte heller förvänta sig att få något sådant. Jag tycker att det skulle vara intressant att få svar på vilka länder utöver Sverige som nu sänker gränsskyddet. Tydligen har det varit flera länder, och det är ganska intressant i sammanhanget, eftersom GATT-förhandlingarna blev så låsta. Det kan plötsligt utanför GATT-förhandlingarna hända en mängd saker på det här området. Jag tycker att det är intressant att få en bild av detta.

Vidare hänvisade jordbruksministern gång på gång till att vi i den nya livsmedelsuppgörelsen hade lyckats så bra med miljöanpassningen vad gällde jordbruket. Jag skulle vilja ha litet mera konkret uppgift om vad jordbruksministern menar i det avseendet. Såvitt jag har sett vad gäller omställningen av jordbruket har vi framför allt utökat det storskaliga jordbruket, medan det småskaliga miljöanpassade jordbruket får slå igen, övergå till att odla granskog på ängarna osv.

Jag vill också peka på en annan del av avregleringen, som internt i vårt

land har stor betydelse för konsumenterna. Vi har tidigare här i kammaren haft debatter bl.a. om Dörredsbonden och dennes mjölkförsäljning. Kommer det att hända någonting på den fronten? Kommer det att bli lättare att genomföra gårdsförsäljning eller för konsumenten att på annat vis komma åt produkterna utan en mängd mellanled?

Man blir t.ex. förvånad över det som händer med äggförsäljningen. Jag skall plötsligt inte få köpa närproducerade ägg i min butik. För att kunna göra det måste jag "gå till torget", och vi har inget torg på landet. Detta försvårar naturligtvis för konsumenten i detta sammanhang.

Jag ställde tidigare frågan vad som kommer att hända med förmalningsavgiften. Det är en fråga som har varit uppe i ganska många omgångar. Vi har i dag inte någon större överproduktion av alternativodlat mjöl. Varför skall vi i så fall ha förmalningsavgiften?

Anf. 99 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Först några ord till Karl Erik Olsson om kontakter. Nog har det i och för sig förekommit kontakter med Karl Erik Olsson från min statssekreterare innan vi lade fram en proposition. Men det har naturligtvis inte förekommit överläggningar av det slag som vi skulle ha haft om regeringen hade haft för avsikt att ändra principerna för det livsmedelspolitiska beslutet. Det är ju bl.a. det som den här debatten gäller.

Det är inte fråga om någon förändring av det livsmedelspolitiska beslutet.

Vi beslöt förra året att göra en intern svensk avreglering, som leder till sänkta svenska livsmedelspriser. Vad denna proposition handlar om är bl.a. hur vi då skall justera det svenska gränsskyddet nedåt, så att också en del av denna matprissänkning skall bli bestående. Det är ingen förändring av den livsmedelspolitiska reform som vi beslöt om förra året.

Så hade varit fallet, om vi hade gjort det som Karl Erik Olsson hävdar, och i det fallet talar han nog mot bättre vetande. Om vi hade beslutat att sänka det svenska gränsskyddet för att därmed sänka de svenska matpriserna och öka importen, hade vi föregått GATT med en ensidig åtgärd. Jag har just sagt, och det är förvisso inte första gången, att denna typ av gränsskyddsjustering inte är någonting unikt för Sverige. EG har gjort ett antal sådana nedåt under den senaste tiden på mjölk, fläsk, vete, korn, majs och annat. Det är en typ av justeringar som är normal, men som i vårt fall måste förankras i riksdagen.

Jag är därmed tillbaka till den fråga som Bengt Rosén ställde: Varför kunde man inte ha låtit den här typen av justering – även om beslut i principfrågan skall fattas i riksdagen – bli en fråga mellan regering och nämnd, liksom i fallet med mjölken, där vi nyligen har höjt gränsskyddet? Riksdagen ger regeringen bemyndiganden om att ändra mittpriser och annat utifrån en av riksdagen beslutad princip eller ram. Regeringen har inte bemyndigande att genomföra en sådan justering annat än om man får riksdagens godkännande för det. Jag tror att vi är överens på den punkten.

Men mjölksubventionernas avskaffande innebar ju en annan finansiering av en av riksdagen beslutad nivå, vilket betyder att det fanns ett bemyndigande. Det är en enkel skillnad mellan hanteringen när det gällde att höja gränsskyddet för mjölken och att som nu få riksdagens bemyndigande för de

referenspriser som i sin tur är ett uttryck för det nya system som vi fattar beslut om, innebärande att avregleringen införs den 1 juli.

Beträffande GATT tror jag att det är viktigt att vi när förhandlingarna kommer i gång fortsätter den dialog som har funnits tidigare mellan partierna. Det gäller ju en mycket väsentlig fråga. Vi har lämnat fyllig information under den period när förhandlingarna fördes senast, under förra hösten. Vi fick då inte någon kritik för att vi skulle ha informerat dåligt. Jag har tvärtom varit mycket angelägen om att säga att om något parti vill ha mera information och diskussion, ställer vi mycket gärna upp, men i varje fall har inte jag fått någon sådan signal. Jag tror att vi betedde oss så som man hade önskat.

Den amerikanska regeringen har nyligen fått bemyndigande att förhandla igen enligt den procedur som man har i den amerikanska kongressen. Det betyder att förhandlingar kan komma i gång, i bästa fall redan före sommaren, för att sedan fortsätta under hösten. Självfallet kommer vi att ha nära kontakt med partierna i riksdagen i den frågan.

En viktig faktor som kan komma att beröra riksdagen mycket snart i det sammanhanget är den parlamentariska arbetsgrupp som vi hoppas också skall få sammanträda redan före sommaren. Den parlamentariska arbetsgruppen skall se över Norrlandsstödet, och det är en fråga som är mycket viktig för oss både i GATT-sammanhang och senare i EG-perspektiv. Hur skall vi kunna se till att också i framtiden få ett bra regionalpolitiskt stöd, något som vi vill försvara? Härvid berörs den s.k. gröna boxen i GATT och EGs regionalpolitiska stöd.

Jag tror att detta kräver en ordentlig diskussion mellan partierna redan före sommaren. I vart fall hoppas vi kunna sammankalla den parlamentariska gruppen före sommaren. Där kommer å ena sidan GATT-frågor av väsentlig betydelse in, frågor som alla partier får möjlighet att bedöma, som Annika Åhnberg säger, å andra sidan i ett senare perspektiv EG-frågor.

Till Lorentzon vill jag säga beträffande EG att jag läser rätt mycket av de artiklar som moderata företrädare går ut med i dessa sammanhang. Jag måste säga att det budskap som förmedlas av många moderata politiker i ett EG-perspektiv till de läsare som ni skriver för inte är att EG har ett lägre stöd till bönderna än vad vi har i Sverige. Man invaggar i många fall jordbrukare i den felaktiga föreställningen att om vi väl kommer in i EG, är vi inne i något ganska varmt och gott, och omställningen blir inte så svår och besvärlig.

Vi vill vara ärliga och tala om att det är fråga om ett lägre stöd och att det krävs en anpassning, så att vi blir duktiga och kan klara en konkurrens på ett rimligt och bra sätt när Sverige, som vi hoppas, blir medlem i EG. Men man skall inte för allmänheten "mörka" att det faktiskt blir en sänkning av det samlade stödet i förhållande till det som vi ger i Sverige.

Bengt Roséns resonemang i övrigt om världsmarknadspriser och GATT har jag inte mycket att invända mot, tvärtom. Om GATT-rundan blir framgångsrik, bör den rimligen leda till att världsmarknadspriserna på en rad varor kommer att mera permanent höjas. Priserna kommer förhoppningsvis också att bli mindre ryckiga. De länder som har en hög intern stödnivå, t.ex. Sverige, kommer att få lägre konsumentpriser. Det ligger inte på något vis

en motsättning i detta. Jag tror inte heller att Bengt Rosén menade det, utan han har väl ungefär samma syn på den frågan som jag.

Annika Åhnberg ställer också följande fråga, som jag tycker är viktig: Hur går det med omställningen, och hur fungerar den i olika delar av landet? Jag menar att det är mycket väsentligt att vi följer det beslut som riksdagen fattade för ett år sedan om stöd till det öppna landskapet med 100 milj.kr. nu, 200 milj.kr. nästa budgetår och sedan 250 milj.kr. Vi skall även göra en utvärdering av detta. Riksdagen har ju klart uttalat att den utvärderingen inte är till för att man skall dra ned, utan för att man skall se om pengarna räcker.

Nu visar det sig att länsstyrelserna tar tid på sig, och det är kanske bra. Det är ju snart slut på det första budgetåret, och ännu är det en ganska liten del av de 100 miljonerna som har tagits i anspråk, trots att budgetåret i och för sig är slut om några veckor. Nu försvinner inte pengarna för det, men det visar att man tar tid på sig. Man har också debatter i de olika länen om vilken typ av miljö det är man vill stödja när man för första gången – ja inte första gången, NOLA-stödet finns ju, men för första gången i större skala har möjlighet att främja ett kulturlandskaps utveckling och inte enbart slå vakt om ett produktionstekniskt betingat landskap som utvecklats under ett antal år.

Jag föreställer mig att vi kommer att få olika debatter i olika län. Det kan bli en ganska spännande och även besvärlig diskussion på olika håll om vilka prioriteringar man kommer att göra mellan olika typer av stöd. Jag menar, liksom Annika Åhnberg, att det är mycket viktigt för oss alla att följa. Jag tror även att det kan bli en spännande diskussion mellan miljöengagerade människor, lantbrukare – som också är miljöengagerade –, politiker och andra om vilken typ av landskap vi vill stödja i framtiden för att utveckla en rik biologisk mångfald.

Det landskap vi har i dag är ju i hög grad en följd av den produktionsteknik, byggd på för mycket kemikalier, som introducerades efter andra världskriget. Sedan har vi även rester av det växelbruk med vall som kom fram på 1800-talet och bedrevs fram till ungefär andra världskriget, som vi också vill bevara. Det ger ett rikare landskap. Vi har ännu mindre kvar av de slåtterängar och det lövängsbruk, de djur på skogsbete, som fanns före den tiden. Det vill vi också bevara. Allt detta, dvs. landskapet, vare sig det är lövängar, slåtterängar, växeljordbruk med vall eller dagens kemikaliejordbruk, är en effekt av den produktionsteknik som man hade i jordbruket vid en viss tidpunkt.

Nu har vi möjligheter att på ett annat sätt också utveckla biotoper för flora och fauna och genetisk variation. Det är säkert inte lätt i ett inledande skede, där vi nu befinner oss, att veta i vilken riktning det skall gå. Men nog är det en mycket spännande uppgift.

Slutligen när det gäller EES-avtalet har ju hela EFTA, och där är ju Sverige i hög grad pådrivande, hävdat att vi inte skall ge avkall på våra höga miljökrav i EG-förhandlingarna. Jag vill ta salmonellan som exempel på vad jag uppfattar som framgångar för oss i den diskussionen med EG. EG rör sig ju i vår riktning när det gäller de fytosanitära frågorna. Där är inte problemet skillnaderna i system. EG går ju nu över till vårt system för exempelvis bekämpning av mul- och klövsjuka. Problemet blir i stället hur lång övergångs-

tid vi kommer att behöva med tanke på att det kommer att ta tid innan de länder som i dag inte har våra höga nivåer i realiteten har uppnått dem.

Anf. 100 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis rätt som jordbruksministern säger att statssekreteraren var hos mig innan propositionen avlämnades, dagen efter att man hade läst om innehållet i tidningarna. Om det hade varit för att ändra principer skulle vi ha talat om det tidigare. Inte fullt hälften av Sveriges riksdag anser att det var att ändra principer. Det borde i och för sig vara fog nog för att ta ett sådant initiativ.

Jag skall läsa upp ett nytt citat från jordbruksministern från förra årets proposition: "Jag anser emellertid, som jag tidigare påpekat, att frågan om förändringar av gränsskyddet, såväl tekniskt som nivåmässigt, bör göras i den takt som en kommande överenskommelse i GATT anger."

Nu säger väl jordbruksministern att detta inte var någon ändring, men sedan säger jordbruksministern att man inte kunde göra detta själv eftersom regeringen inte har bemyndigande att ändra, det var allså en ändring. Det konstaterade jag också i mitt förra inlägg att jordbruksministern har sagt.

När det gäller frågan som Bengt Rosén tog upp om att inte sänka priserna på köttet, tycker jag att köttet är ett bra exempel. Jordbruksnämnden säger att importen för 1991 ligger i nivå med den för 1990 eller att den t.o.m. ökar. Priserna på världsmarknaden har inte vänts nedåt. Vi vet att lönsamhet inte existerar. Jordbruksnämnden skriver att den utveckling som kan förväntas internationellt inte motiverar några ändringar av avgiftsnivån. Men enligt förslag i propositionen tillkommer sänkning av skyddet bereoende på sänkta referenspriser. Detta är ju en medveten sänkning av prisnivån. Det går inte att bortförklara.

Sedan beklagar jag att jordbruksministern inte kunde verifiera mina felcitat. Jag tycker inte om att vi skall beskylla varandra för felaktigheter här i kammaren. Men jordbruksministern har ju ett inlägg till och kan berätta vad det är. Då skall jag gärna be om ursäkt efteråt, men om jag inte har sagt något fel, vill jag inte bli beskylld för det heller.

Jag måste bara notera att jordbruksministern i den här debatten inte har gjort mig mindre upprörd vare sig som bonde, centerpartist eller som politiker i allmänhet.

Anf. 101 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Jordbruksministern talade i sitt inledningsanförande om helheten. Där var underförstått att moderaterna inte skulle se till helheten. Jag hävdar bestämt att vi gör det.

Jag är något förvånad över att ministern inte har betonat konsumentsidan hårdare i det här sammanhanget. I mitt inledningsanförande tog jag upp vad det är som orsakar de högre livsmedelspriserna och konstaterar att det har ministern gått helt förbi.

Även utskottet har diskuterat och skrivit om en moderatmotion när det gäller skatternas och avgifternas påverkan på prisnivån. Man säger: "Det råder knappast delade meningar om att både direkta och indirekta skatter avspeglas i livsmedelspriserna på det sätt som anges i motionerna Jo157 och

Jo254 och att jordbrukets kostnader och intäkter i många fall svarar för en mindre andel av konsumentpriserna." Det är ett direkt citat från behandlingen av moderatmotionerna, och hela utskottet står bakom. Ministern har inte med ett ord berört den sidan av saken. Jag hävdar att vi ser till helheten.

Är det nu också så att bönderna skall bli företagare, någon form av småföretagare, ber jag regeringen att studera skatteproblematiken på företagssidan som vi har ägnat oss åt. Jag skulle vilja uppmana ministern att ägna alla krafter, den tid som han förhoppningsvis har kvar som minister, åt att få i gång och klara GATT-förhandlingarna. Då skulle han göra svenskt jordbruk den allra bästa tjänst, och vi skulle vara mycket tacksamma för vår jordbruksminister.

Sedan förstår jag inte varför han inte vill erkänna att det hade varit en fördel att kontakta oppositionspartierna. Känns det inte litet genant att partiet, regeringen, nu får krypa till korset och acceptera och godkänna en vänstermotion som i sig är bättre än regeringsförslaget? Det var därför vi kunde tillstyrka den. Känns det inte litet genant att i utskottsbetänkandet få krypa till korset när det gäller detta?

Avslutningsvis vill jag bara säga, och det sade jag i mitt inledningsanförande, att bönderna och jordbrukarna är mer än medvetna om problemen. Det enda de fordrar är lika villkor. De vill konkurrera på lika villkor med omvärlden. Det är det enda de kräver, och det tycker jag att vi skall se till att de får.

Anf. 102 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! Jordbruksministern sade det visserligen inte, men jag är övertygad om att han tycker att det är mycket bra att utskottet har tillstyrkt den motion av vänsterpartiet som i avsevärda delar har förbättrat det här förslaget. Såvitt jag förstår måste det också vara en stor glädje för riksdagens övriga partier att få ställa sig bakom det här vänsterpartiyrkandet.

Först vill jag till jordbruksministern säga någonting om lantbruksforskningen. Jag hann inte med det i min förra replik. Jag delar inte uppfattningen att vi har en mycket framsynt och framtidsinriktad forskning på det här området. Vi har en omfattande forskning, det är sant. Men enligt min mening är den i mycket hög grad knuten till det konventionella jordbruket. Det är bra att vi har inrättat en professur för ekologiskt lantbruk, men forskningsanslagen när det gäller alternativ odling dras ned nu, och många angelägna projekt ges inte ekonomiskt utrymme för att genomföras.

Jag tycker även att det förekommer en sammanblandning av alternativa produktionsformer, som jordbruksministern själv talade om, och alternativ odling som är något helt annat.

Jag tycker inte heller att det görs tillräckligt mycket när det gäller ny användning av i och för sig traditionella grödor som kan peka i riktning mot framtiden.

När det gäller landskapsvården är jag inte alls säker på att det är så bra att det går så sakta för länsstyrelserna att fördela de här pengarna. Enligt min mening kan det bero på att vi i riksdagen tyvärr beslutade om en mycket krånglig och byråkratisk modell för den här landskapsvårdsersättningen. Vi i vänsterpartiet ville ha den mer generell och att den även skulle ges utökade

ekonomiska resurser. Jag är inte alls övertygad om att de lantbrukare som behöver den här landskapsvårdande ersättningen för att få verksamheten att gå runt, tycker att det är speciellt spännande att ta del av de här många olika erfarenheterna. De är dessutom olika i olika län. Jag hoppas mycket på det jordbruksministern säger om att den här utvecklingen måste följas noga och att den också eventuellt måste korrigeras.

När det gäller GATT-förhandlingarna tillsätts nu en parlamentarisk arbetsgrupp för att se över Norrlandsstödet, bl.a. med anledning av en motion från oss i vänsterpartiet. Vi tycker naturligtvis att det är bra. Den generella GATT-problematiken kan man säkert, och måste, behandla där. Jag tycker ändock att den i sig går utöver den mer begränsade diskussionen kring Norrlandsstödet.

Jag tror att vi begick ett misstag förra året när vi så lättvindigt sköt ifrån oss kommande gränsskyddsjusteringar och hänvisade dem till GATT-avtalet. Vi kommer såvitt jag förstår av denna diskussion att få precis samma problem och vara precis lika oeniga inför varje steg även i den fortsatta processen. Det kommer att bli oerhört svårt att bedöma och avgöra ömsesidigheten i den här neddragningen. Om vi skall slippa få ett utmålande av falska hotbilder och i stället kunna föra en seriös debatt, vore det läge att ta till gemensamma överläggningar kring den fortsatta GATT-processen.

Anf. 103 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag har förståelse för att jordbruksministern inte fick tillfälle att kommentera min oro för jordbrukets inkomster under innevarande och kommande år enligt de prognoser som statens jordbruksnämnd har lagt fram. Jag hoppas dock att han kan återkomma litet till det i sitt nästa replikskifte.

Vi kunde glädja oss åt att inkomsterna för jordbruket för år 1990 ökade med ungefär 25 % och totalt ligger en bit över 4 miljarder för 1990. Om vi har hundratusen deltids- och heltidsjordbrukare, motsvarar det en årsinkomst på drygt 40 000. Det är nödvändigt att vi ligger på den nivån för att omställningen skall bli socialt acceptabel.

Prognosen för 1991 är 723 miljoner. Det är en omöjlig uppgift för jordbruket att klara detta. Jag vill därför än en gång fråga jordbruksministern vad han planerar att åstadkomma som leder till ökade intäkter för innevarande år. Halva året har snart gått, och vi måste få till stånd en förändring om jordbruket skall klara det här.

Anf. 104 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Så här i slutet på debatten kanske vi kan enas om att sänka gränsskyddet. Det skall inte vara fråga om en nivå som bara innebär en teknisk justering, utan gränsskyddet skall sänkas för att öka importen och därmed konkurrensen. Jordbruksministern har inte övertygat mig om något annat under den tid vi har debatterat i dag. Så är också fallet med alla de som är berörda utanför det här huset. Trots att det har funnits gott om tid har jordbruksministern inte lyckats övertyga någon om att det inte är fråga om en faktisk sänkning av gränsskyddet. Det skulle vara intressant och viktigt att få veta hur jordbruksministern skall hantera t.ex. vårt djurskydd.

I Djurens rätt kan man läsa en artikel där det sägs att djurskydd kräver gränsskydd. Jag tror att svenska folket värnar väldigt mycket om djurskyddet och tycker att det är viktigt. Det får konsekvenser om man ökar importen av t.ex. kött som inte är producerat under samma förhållanden som i Sverige. Hur gör vi för att klara konkurrensen under de förhållanden som råder på den svenska marknaden med ett hårdare djurskyddskrav? Det skulle vara intressant och tryggt att få veta om vi kommer att lyckas, så att vi inte exporterar problemet med dålig djurskötsel till andra länder för att få billig mat.

Anf. 105 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Först till Karl Erik Olsson. Det som upprörde mig var ett felcitat som Karl Erik Olsson kom med för att närmast förlöjliga den proposition jag har undertecknat. Han sade att vi både har höjt och sänkt. I protokollet kan man läsa vad Karl Erik sade i det avseendet. I en debatt kan man visst ironisera och förlöjliga, men om man gör det i samma ögonblick som man talar om politikers trovärdighet tycker jag att det är märkligt. Jag reagerade på den punkten, och jag vidhåller min reaktion.

När det gäller frågan om kött och över huvud taget besluten i riksdagen gjorde Karl Erik Olsson en poäng av att det var en ny princip som man skulle gå till riksdagen med. Det är inte konstigare än att vi går och skall gå till riksdagen som vi har gjort tidigare efter varje förhandlingsuppgörelse. Om gränsskyddet skall höjas och det blir nya ramar, skall det förankras i riksdagen. Det är inte konstigare än att man har gjort det utan att för den sakens skull ändra på principerna under tidigare år. Det har då handlat om höjningar. Man har fått gå till riksdagen ändå. Den här gången handlar det om att man skall sänka gränsskyddet för att anpassa det till de sänkta svenska matpriserna. Det är inte konstigare än att man går till riksdagen för att höja det.

Den anpassning som sker när det gäller köttet har sitt ursprung i jordbruksnämndens beräkningar och tar hänsyn till sänkta foderkostnader och slopade slaktdjursavgifter. Priserna på det området kan således sänkas utan att lönsamheten försämras, eftersom kostnaderna också sänks. Detta är bakgrunden, och den baseras på jordbruksnämndens bedömningar.

Karl Erik Olsson hävdar att han fortfarande är upprörd. Vad tänkte sig egentligen centern förra året? Skulle vi ha ett överskydd? Skulle inte konsumenterna få del av livsmedelsreformen genom sänkta matpriser? Avsåg man att behålla ett överskydd och därmed inte ge möjlighet till en kostnadssänkning som skulle komma jordbruket till del, där jordbruket skulle kompenseras med 14 miljarder kronor av skattemedel? Jag tycker att den delen av debatten har allt skäl att lyftas fram. Jag tycker också att det är en fråga som är viktig för riksdagen. Det är inte bara de frågor som Karl Erik Olsson ställer som är viktiga.

Jag kan i princip instämma i Annika Åhnbergs synpunkter på GATT-förhandlingarna. Vi har som sagt tidigare från regeringens sida informerat partierna och fört en diskussion. Vi har också ställt frågor, och man har önskat en långtgående diskussion. När GATT-förhandlingarna förhoppningsvis återigen får ökad kraft är jag i alla fall villig att föra en diskussion med riksdagens partier om hur partierna på bästa sätt skall få fullödig information och

om hur regeringen skall få partiernas synpunkter i frågan. Det skall vi gärna ta fasta på, liksom vi kommer att ta fasta på det redan tidigare i ett avseende.

Herr talman! Jag vill åter betona att jag bedömer att en av de viktigaste frågorna har fått alltför liten plats i den här diskussionen. Hur skall vi när vi blir medlemmar i EG – vilket jag hoppas vi blir – åstadkomma att vi får ett så starkt regionalpolitiskt stöd att vi klarar den nivå som vi nu har på Norrlandsstödet och ändå få det accepterat i EG? Vi vet att den form av stöd som vi i dag har inte är accepterad i EG. Den formen av stöd är mycket kritiserad i GATT. Det är en mycket viktig fråga som har att göra med om vi även i framtiden skall kunna åstadkomma ett öppet landskap, en levande landsbygd i norra Sverige. Jag bedömer att det krävs både kreativitet och engagemang för att klara en sådan förhandlingsfråga. Jag tror att vi kan göra det, men kräver tidiga insatser. Vi hoppas kunna återkomma till partierna i den frågan före semestrarna i den parlamentariska arbetsgruppen.

För övrigt har jag delvis besvarat Bengt Roséns fråga i samband med Karl Erik Olssons fråga. När det gäller jordbruksnämndens bedömningar av lönsamheten är man – om jag har förstått det rätt – försiktig med användningen av de i och för sig säkert korrekt beräknade uppgifterna så till vida att det rör sig om en statisk värdering som inte bygger in struktureffekter eller rationaliseringseffekter. Men det är givetvis en mycket viktig fråga att följa. Man bedömer det nog på många håll efter vad det är, dvs. en statisk uträkning som inte tar med dynamiska rationaliserings- och struktureffekter som rimligen bör finnas i verkligheten.

Marianne Samuelsson fick inte svar på sin fråga om förmalningsavgifterna. Det finns lagstöd för att man kan ta ut dem till 1995. Enligt fjolårets riksdagsbeslut skall de behållas övergångsvis. Regeringen får således återkomma till riksdagen.

Frågan om djurskydd och hantering av djur är en viktig fråga som flera talare var inne på, bl.a. Marianne Samuelsson. Först tror jag att det är viktigt att konstatera att vi skärper den kontroll vi har av import. Vi fattade beslut om det förra året. Vi skärper bl.a. kontrollen när det gäller kött. Vi försöker fånga in flera ämnen än de som man tidigare har kunnat studera. Men det räcker naturligtvis inte. Det går att komma förbi detta. Vi har därför avtal med USA och Australien om att dessa länders myndigheter skall ge intyg på att importen därifrån kommer från djurbesättningar där man inte använder hormoner. Det är ett hjälpmedel. EG har samma restriktioner som vi, vilket självfallet underlättar. Man har ett hormonförbud och förbud mot import. I själva verket var EG på den punkten före Sverige. Det är inte alltid så att vi i Sverige är först i allting.

I diskussionen om huruvida maten utomlands alltid är farlig och maten hemma hos oss alltid är bra – jag menar nu inte att frågan har ställts i den här debatten – är det viktigt att konstatera att vi måste vara vaksamma på missbruk inom länderna. Den stora debatten inom EG – precis som har sagts här – har egentligen inte gällt importen, utan att det har kunnat konstateras att man kriminellt har använt hormoner i EG. Det har då sagts i debatten att vi inte skall importera från EG, därför att vi inte har det så i Sverige. Så lättvindigt får vi inte ta dessa frågor. Tyvärr, herr talman, tilldelades för några år sedan veterinärer i Sverige en varning för att de hade förskrivit hor-

moner till djurbesättningar i Sverige på villkor som inte var acceptabla ur den svenska lagstiftningens utgångspunkt. Vi får inte tro att vi på något sätt själva är en frizon, utan vi måste också ha en kontroll i vårt eget land. Det låg också i hög grad i riksdagens beslut förra året. Jag vill ändå göra den kompletteringen att vi inte alltid enbart skall se till importen, utan vi måste också ha en kontroll i vårt eget land, lika väl som EGs medlemsländer måste ha det.

Jag vill understryka att det som är positivt är att man inom EG har en konsumentrörelse för ett ökat djurskydd och för en bättre matkvalitet.

Även om det finns olika uppgifter om hur långt kedjan Marks & Spencer, som omnämndes senast i Dagens Nyheter i går, i realiteten har gått i sina åtaganden, går de i alla fall åt samma håll. Den handelskedjan, en av Englands största, vill pressa producenterna att gå ifrån uppfödningsformer som innebär dåligt djurskydd, och man vill främja inköp av djur som kommer från besättningar som sköts bra.

Andra exempel är att man i Holland, i Tyskland och i EG-kommissionen rör sig i vår riktning när det gäller djurskydd, både i tänkandet och när det gäller lagstiftningen. Jag ser det som någonting positivt och bra att man i andra länder har en debatt som liknar vår och att man även i fråga om lagstiftningen börjar närma sig oss. Det ger naturligtvis också de svenska producenterna bättre möjligheter än eljest, om vi blir medlemmar i EG eller om EG före medlemskapet sänker sitt gränsskydd och tar bort andra hinder mot oss, att till den europeiska marknaden exportera mat av hög kvalitet, som vi i Sverige är bra på att producera.

Talmannen anmälde att Marianne Samuelsson och Karl Erik Olsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 106 PAUL CISZUK (mp):

Herr talman! Egentligen borde jag begära återremiss på ett motionsyrkande som gäller biodlingen. Det gäller förslaget om ett tillkännagivande enligt motion Jo272 att lokaler med utrotningshotade växter bör besättas med bin med hjälp av befintliga naturvårdsanslag. Utskottsmajoriteten avstyrker motionen endast med motiveringen att en annan motion om biodling är en upprepning av en motion som avslogs för ett år sedan. Om man tittar i fjolårets betänkande blir man inte mycket klokare. Där avstyrks ett par motioner i vilka man begär utredning i denna fråga.

Herr talman! Jag vet att jordbruksutskottet är överbelastat, men så här får det inte gå till. Jag skall emellertid inte vara besvärlig utan nöjer mig med att yrka bifall till reservation 7 och hoppas att det går med detta som det ser ut att göra med t.ex. ett motionsförslag om flyktingförläggningar som nyligen avstyrktes i försvarsbetänkandet. Häromdagen fick jag höra att statens utredare är i full gång med planer på att göra I 17 till flyktingförläggning. Så vi skall inte ge upp i motionerandet, allra minst när det gäller väsentliga naturvårdsfrågor.

Biodling är ett naturvårdsintresse och ett samhällsintresse. Det är inte bara fråga om att producera honung. Det är först och främst en fråga om

pollineringsservice. Det gäller inte heller bara att öka skördarna av klöverfrö, raps, rybs, äpplen, blåbär och hjortron. Det gäller också att av 120 av de växtarter som är utrotningshotade är 106 beroende av insekter för sin pollination. Bina är överlägsna som pollinatörer på grund av att de är arttrogna. De blandar inte äpplen och päron.

I dag finns det ungefär 120 000 bisamhällen i Sverige. Enligt beräkningar vid lantbruksuniversitetet skulle vi behöva ungefär 300 000, alltså mer än dubbelt så många för en fullgod pollinering. De samhällena skall då inte bara stå vid rapsfält och fruktodlingar, utan de skall vara utspridda över landet. Det är den småskaliga biodlingen som är det intressanta ur naturvårdens och samhällets synpunkt.

Genom skattereformen missgynnas just denna biodling. Många småodlare slutar när de skall hålla på och trassla med bokföring för att deklarera en inkomst på några tusenlappar. Det bästa hade naturligtvis varit om riksdagen tagit miljöpartiförslaget om deklarations- och skattefri inkomst på maximum 10 000 kr. för icke yrkesmässig verksamhet. Då hade man inte behövt bli skattefuskare för att man håller några bin, musicerar på några 50-årskalas eller säljer någon tavla ibland.

Nu blev det inte så. Då måste man ju försöka på annat sätt – för naturen skall vi vårda. Därför bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna att naturskyddsområden skall besättas med bin med hjälp av naturvårdsanslag. Vidare måste vi be regeringen ta fram förslag om ekonomiskt stöd till den småskaliga biodlingen. Ibland framställs det som att det skulle vara att missgynna yrkesbiodlingen. Men det är inte sant. Svensk honung är en bristvara. Marknaden för yrkesbiodlingen förbättras inte av att hobbybiodlingen försvinner. Däremot ökar importen.

Herr talman! Vi försämrar med det nu införda systemet pollineringen och därmed naturvård och hemträdgårdsodling. Det är för galet om skattepolitiska principer skall få oss att sila bin men svälja kameler.

Anf. 107 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Jag har tillsammans med Bo Lundgren och Knut Wachtmeister motionerat om att avslå propositionen om vissa livsmedelspolitiska frågor till del denna omfattar en sänkning av gränsskyddet avseende fabrikspotatisodling.

Syftet med gränsskydd av potatisstärkelse är att skydda den inhemska fabrikspotatisodlingen. Detta gränsskydd har legat fast sedan den 1 juli 1985 med undantag för en höjning med tio öre den 1 juli 1988. Den svenska odlaren har således haft oförändrat pris för såld fabrikspotatis under sex år, medan produktionskostnaden under nämnda tid ökat med nästan 25 %. Vid tillverkning av potatisstärkelse utgör råvarudelen, fabrikspotatis, 85 %. Den höga råvarudelen ger därför vid förändringar av gränsskyddet direkt genomslag på priset för levererad fabrikspotatis.

Regeringens förslag om en sänkning av gränsskyddet kommer redan i år att få negativa effekter för odlarna, eftersom priset sjunker med sex öre per kilo potatis, vilket motsvarar ungefär 2 500 kr. per hektar.

I detta sammanhang måste uppmärksammas att fabrikspotatisodlingen är belastad med produktionsskatter på tillsammans ungefär 1 350 kr. per hek-

tar. Motsvarande produktion i EG drabbas inte av motsvarande skattekostnader. Konkurrenssnedvridningen är uppenbar.

Ett medlemskap i EG ställer stora krav på en ökad konkurrensförmåga. Av det skälet måste kraftfulla investeringar göras inom forskning, utveckling och processutveckling. För att kunna möta en tuff framtid är det helt felaktigt att ensidigt från svensk sida sänka gränsskyddet och på så sätt försämra lönsamheten.

Fabrikspotatisodlingen i vårt land drivs med sikte på ett medlemskap i EG. Regeringens förslag leder emellertid till negativa effekter avseende fabrikspotatisodlingen. Det kommer därmed att få stora negativa effekter i de regioner som vi motionärer representerar.

Herr talman! Med hänsyn till att vi har ont om tid i kammaren avstår jag från att yrka bifall till vår motion.

Anf. 108 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Det har varit en lång och intressant debatt. I ett långt inlägg sade Annika Åhnberg att jordbruket var en framtidsnäring. Det kan jag gärna hålla med om, om det vore så att den finge vara det. Det är faktiskt på det sättet att man håller på att avveckla jordbruket i snabb takt. Det är därför mycket svårt att se jordbruket som en framtidsnäring.

De svenska bönderna har varit av ett segt virke, och det är de fortfarande. De är utomordentligt lojala mot politiska beslut. De har genomfört rationaliseringar och effektiviseringar på de flesta verksamhetsområden på ett helt fantastiskt sätt.

Att arbeta med det levande är ett fantastiskt fint men mycket slitsamt arbete. Det vet jag själv, eftersom jag arbetat med detta. Att arbeta som bonde är att arbeta med historien och samtidigt skapa förutsättningar för en fortsatt historia. Bönderna arbetar med delar av vårt kulturarv, och de ser till att de får mat på våra bord.

De enorma förändringar som genomförts i jordbruket har varit på gott och ont. De har varit på gott därför att en massa gammalt slit har kunnat tas bort med hjälp av bl.a. mekanisering. De har varit på ont därför att jordbrukarna under långa tider av ekonomiska skäl har tvingats att kemikalisera jordbruket på ett sätt som har lett till stora störningar i bl.a. våra vattendrag. Tvånget till denna förändring har styrts via politiken, forskningen och rådgivningen.

Vi är i dag varse dessa faror, och merparten av Sveriges bönder vill egentligen inte hålla på med stora mängder handelsgödsel och kemiska bekämpningsmedel.

Förra årets jordbruksuppgörelse blev faktiskt inledningen till en långsiktig katastrof för svensk odling och för svenskt kulturlandskap. Vi kommer tyvärr att få se en storskalig nedläggning av odlingsmark i våra äldsta kulturbygder. Vi har sett uppgifter från olika håll i landet på att mellan 30 och 50 % av odlingsmarken kommer att försvinna och tas ur produktion. Vi kommer att få en stark koncentration av odlingen till de stora slättområdena och en mycket stor användning av kemiska bekämpningsmedel och annat som vi faktiskt trodde att vi hade kommit bort ifrån. Vi får en utarmning av landskapet samt av floran och faunan dels på grund av igenskogning, dels genom

ökningen av det storskaliga jordbruket med alla dess gifter. Det är inget tvivel om att floran och faunan och kulturlandskapet kommer att ta stryk.

Men det gjordes också utfästelser när riksdagen fattade det jordbrukspolitiska beslutet. Det var att vi inte ensidigt skulle sänka gränsskyddet. Nu har vi fått en proposition och ett betänkande, där just det föreslås som inte skulle ske. Det som var sanning 1990 verkar vara ett dåligt skämt 1991.

I andra sammanhang säger man ofta att det är viktigt med långsiktiga beslut, så att man vet vad man har att rätta sig efter. Så är uppenbarligen inte fallet när det gäller svenskt jordbruk. Undra på att man är besviken och känner sig lurad ute i bygderna och att man inte förstår vad som händer i Stockholms centrala delar. Vi måste ändå inse att det finns skillnader i odlingsbetingelserna mellan Sverige och stora delar av EG och världen i övrigt. Vi kan inte ta ut skördar i den omfattning som de kan göra, på grund av våra vegetationsperioder och våra temperaturförhållanden. Det är bara att inse det. Om vi vill ha ett fungerande jordbruk i Sverige, måste vi se till att det kan klara sig.

Vi kommer att få se stora problem, bl.a. på Gotland, där jag bor. Mjölkkobesättningar säljs ut och de yngre finner det inte lönsamt att fortsätta med sitt otacksamma slit. Då känns det litet märkligt att läsa reservation 1, i vilken vänsterpartiet säger att det nu behövs en särskild utredning för att klarlägga vilka konsekvenser den nya livsmedelspolitiken får för det gotländska lantbruket. Det är vackert så, att man i efterhand skall konstatera vad man har ställt till med genom sina dumheter i politiken. Det hade varit mycket klämmigare om man hade gjort den här utredningen innan man fattat dessa beslut, så att inte dessa drastiska förändringar sker i lantbruket. Jag tycker att det är en utomordentligt egendomlig reservation, där man på något sätt vill ta tillbaka det man faktiskt har satt i gång.

Det är svårt att förstå de destruktiva krafter som vill förvandla Sverige till ett ännu större skogsland, med ännu fattigare fauna och flora. Runt om i världen svälter människor. Dagens påtvingade odlingssystem bidrar till att förstöra våra livsbetingelser. Nu vill riksdagen göra det ännu värre genom att driva processen ännu snabbare. Mat är faktiskt inte bara något som har med pris att göra. Den har att göra med kvalitet, smak, doft, det sätt som maten har odlats på och det sätt som djuren har fått leva på innan vi slaktar dem. Jordbruksministern pratar om matkvalitet och berör bara sådana ämnen som hormoner. Han struntar uppenbarligen i de förhållanden som djur lever i på kontinenten och som vi har tagit avstånd från i Sverige.

Det är klart att det blir fruktansvärt svårt för svenska bönder att konkurrera på lika villkor. Principen om konkurrens på lika villkor trodde jag faktiskt var någonting som vi eftersträvade. Därför är det fruktansvärt svårt för svenska bönder att klara sig i framtiden, om vi inte ser till att hjälpa dem med någon form av skydd. Vi bör visa uppskattning genom att vidta åtgärder för att få bättre odlingsförhållanden och bättre förhållanden för djuren.

Skall man sänka priset på maten tycker jag faktiskt att man skall börja med momsen. Det är på gång. Sedan måste man ta sig an konkurrensförhållandena vad gäller matdistributionen och förädlingsindustrin, där konkurrensen är praktiskt taget obefintlig, vilket naturligtvis leder till höga och stigande priser. Jag tycker inte att man skall slå ut hela den svenska odlingen,

när man har betydligt bättre metoder att komma till rätta med prisfrågorna på.

Jag yrkar bifall till reservationerna 8, 18, 20 och 22.

Anf. 109 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! Carl Frick gör sig litet lustig över att vänsterpartiet tycker att det behövs en mer nogrann uppföljning av den nya livsmedelspolitiken. Tror man att politik är så enkelt att man i förväg kan förutse exakt alla konsekvenser av det man beslutar i riksdagen, är det naturligtvis onödigt att följa upp sina beslut. Men nu är det en gång för alla inte så enkelt med politik i allmänhet. I synnerhet är det inte så enkelt när ett politiskt beslut, som förra årets livsmedelspolitiska beslut, är resultatet av ganska mycket diskuterande mellan en lång rad olika aktörer och slutsumman blir en kompromiss.

Jag har tidigare i debatten redogjort för att vi inte var helt nöjda med den utformning som den nya livsmedelspolitiken fick. Vi befarade att den skulle få en balans som i likhet med den gamla jordbrukspolitiken gynnade de mer storskaliga jordbruken i den södra delen av landet och spannmålsproduktionen i förhållande till mjölkproduktionen. Vi befarade att den nya livsmedelspolitiken i sin slutgiltiga utformning skulle få sådana nackdelar också. Eftersom vi tycker att det är allra viktigast för samhällets del att värna jordbruket i skogs- och mellanbyggd, där de har störst betydelse för infrastruktur, för landskapsvård och för samhället i övrigt, vill vi att man mycket noga följer det nya kompromissbeslutet och att man är beredd att vidta korrigerande åtgärder om utvecklingen går åt fel håll. Konstigare än så tycker jag inte att det behöver vara att vi begär en uppföljande analys.

Anf. 110 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Det är klart att man skall följa upp beslut. Det lustiga är att man väljer ut en specifik del av landet. Det var därför jag reagerade. Skall man göra en uppföljning, borde man rimligtvis göra den över hela landet, för att se hur den här politiken slår.

Jag tycker ändå att man, med tanke på de olika erfarenheter man har av den gamla jordbrukspolitiken, i stort sett vet vad som kommer att hända när man nu går in i den politik som rent extremt går åt samma håll. Vi vet i dag att stora delar av odlingsbygden i Mellansverige kommer att läggas ned. Det handlar om mellan 30 och 50 %. Det tycker jag är en fullständigt förödande dom över den jordbrukspolitik som nu är på väg att fullföljas. Här gläds man åt detta. Jag tycker att det är helt fasansfullt. Vill man åstadkomma förändringar av priset på svenska matprodukter, tycker jag att man skall göra det på annat sätt än genom att lägga ned kulturmark och odlingsmark. Man skall se till att hårt bevaka användningen av kemiska bekämpningsmedel och handelsgödsel och i stället bedriva ett mer extensivt jordbruk som är långsiktigt hållbart.

Anf. 111 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! Det är självklart att uppföljningen skall göras i hela landet. Jag har ingen annan mening än Carl Frick i det avseendet.

Jordbruket i mellanbygden kommer inte heller att läggas ned i den omfatt-

ning som Carl Frick nu förutspår. Men att ständigt upprepa detta är faktiskt något som utgör ett stort hot mot jordbruket i just dessa delar av landet. Med den gamla jordbrukspolitiken hade vi, vilket Carl Frick säkert vet, precis den här processen. Vi förmådde inte hävda jordbruket i de här delarna av landet. Det är inte en effekt av den nya jordbrukspolitiken. Den nya jordbrukspolitiken innehåller, enligt min mening, bättre redskap för att värna jordbruket i skogs- och mellanbygd än vad den gamla gjorde. Trots det finns det risker för att utvecklingen inte går i rätt riktning. Det är därför man behöver en sådan här uppföljning.

Miljöpartiets jordbrukspolitik kunde man kanske kortfattat kalla att vilja men inte kunna. Miljöpartiet tycks tro att det räcker med att säga att man vill väldigt många saker som gäller jordbruket och då kommer det också att bli så. Men tyvärr är politik inte bara att vilja. Det handlar också om att kunna. Det handlar om att forma de redskap som leder dit man vill. Det är inte säkert att miljöpartiets oerhört hårda detaljstyrning av vad varje enskild bonde skall göra och hur han skall bruka sin lilla plätt i kombination med kraftigt höjda avgifter på bekämpningsmedel och handelsgödsel är den jordbrukspolitik som leder till ett bevarande, livskraftigt och alternativt odlat jordbruk i vårt svenska land. Jag befarar att det, om miljöpartiets jordbrukspolitik finge vara den rådande, skulle vara mycket stor risk för att vi skulle drabbas av ännu mer drastiska nedskärningar av den svenska livsmedelsproduktionen än de vi hittills har sett.

Anf. 112 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Miljöpartiet har inte föreskrivit i detalj hur man skall odla varje liten markplätt i detta land. Det vore fullständigt förmätet att göra så. Det finns experter på det, det är de svenska bönderna. Det man möjligen kan göra, och som jag tycker är riktigt att göra, är att dra upp de allmänna riktlinjerna och hjälpa fram en utveckling som innebär att man hushållar med resurser, inte förgiftar mark och vatten, så att vi får giftrester i vår mat, samt ser till att vi får ett långsiktigt fungerande jordbruk.

Jag förstår att Annika Åhnberg måste vara besviken på den politik som hon har medverkat till. Det är därför hon ofta blir litet aggressiv i denna debatt. Men det är hennes sak. Jag hade verkligen hoppats att vänsterpartiet skulle ha haft en annan hållning i den här frågan.

Talmannen anmälde att Annika Åhnberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 113 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Sven Erik Lorentzon har i och med den här debatten sannolikt deltagit i sin sista riksdagsdebatt. Som vanligt har han varit saklig, samlad och kunnig. Vi som har debatterat jordbruks- och miljöfrågor i riksdagen under senare år har inte alltid delat Sven Erik Lorentzons politiska uppfattning, men vi har alltid uppskattat honom för hans professionella men ändå folkligt jordnära sätt att framföra sina synpunkter.

Vi önskar att Du efter välförrättat värv här i riksdagen får varva ner och får tid att njuta av ditt vackra Halland, gärna den bit av Halland som Du

själv har lagt ned odlarmöda på, såväl på åker som i skog. Tack Sven Erik för trivsamma år.

I detta anförande instämde Jan Fransson (s), Åke Selberg (s), Bengt Rosén (fp), Marianne Samuelsson (mp), Carl G Nilsson (m), Annika Åhnberg (v), Karl-Gösta Svenson (m), Nic Grönvall (m), Ingvar Eriksson (m) och Per-Ola Eriksson (c).

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

9 § Konkurrenslagstiftning på livsmedelsområdet, m.m.

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU33 Konkurrenslagstiftning på livsmedelsområdet, m.m. (prop. 1990/91:87 delvis och prop. 1990/91:147).

Kammaren biföll talmannens förslag att näringsutskottets betänkande NU33 skulle avgöras efter endast en bordläggning.

Anf. 114 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Det rör sig här om en viktig fråga. Den inbjuder till en nästan lika monomental debatt som den vi hade i samband med föregående ärende. Jag skall emellertid försöka begränsa min egen uppskattning av min persons betydelse. I stället skall jag hålla mig till viktiga frågor.

Först konstaterar jag att vi i denna debatt har att utgå från två propositioner, nämligen regeringens näringspolitiska proposition och regeringens proposition som handlar om en begränsning av konkurrens inom livsmedelssektorn. Därtill kommer ett antal motioner.

Bägge propositionerna är värda uppmärksamhet. Den näringspolitiska propositionen är värd uppmärksamhet av det skälet att däri läggs fast med en överraskande tydlighet att regeringen står bakom en aktiv konkurrenspolitik. Man förutskickar en ny konkurrenslagstiftning och längre gående konkurrensregleringar. Detta är mycket postivt.

Inga-Britt Johansson är en av mina favoriter vad gäller motdebattörer alltsedan den tid då vi båda sysslade med konsumentpolitik. Nu har hon fått en god konkurrenspolitik. Konkurrens är till för konsumenterna, och det är något som Inga-Britt Johansson verkligen borde ta till sig och lära sig av sin regering. Konkurrens är alltså till för konsumenterna.

Det tråkiga är att regeringen och Inga-Britt Johanssons parti avslöjar sig i detta betänkande. Det enda man förmår påvisa är nämligen att ytterligare 5 miljoner anvisas till NO och SPK. I stället kunde man väl blicka ut över fältet för att se var det går att avreglera och var det går att befria marknadskrafterna, så att dessa får gynna konsumenterna, Inga-Britt Johansson! Konsumenterna behöver marknadskrafterna, en fri konkurrens och en fri prisbildning. Det är den bästa konsumentreglering som vi kan tänka oss.

Men det enda som socialdemokraterna orkar med är alltså att anvisa ytterligare 5 miljoner till NO och SPK. I stället borde, som sagt, hela den den här sektorn avregleras.

Herr talman! Jag vill peka på reservation 1, som är den enda reservation i detta betänkande som jag yrkar bifall till. I all hast vill jag bara säga att vi i de borgerliga partierna i reservation 1 påvisar en mängd sektorer inom det ekonomiska området där konkurrensen inte är fri. Vi understryker hur utomordentligt centralt det är för tillväxt, för inflationskontroll, för prisbildningen med tanke på konsumenten och för konsumentens insyn i verksamheten att vi får en fri konkurrensetablering. Det handlar då om förvärvsregler, om vård och omsorg samt om en mängd områden där vi visar hur stor betydelse den fria konkurrensen har för den enskilda människan.

Sedan vill jag med några ord beröra de livsmedelspolitiska frågorna. Jag vill gärna tillbakavisa varje antydan från handelsministern, från Åke Selberg och från andra debattörer om att vi moderater inte skulle stå bakom en äkta fri konkurrens. Vi kan aldrig acceptera en subventionering av exportsamverkan via skattemedel, vilket ju är vad som den här lagstiftningen syftar till.

Vi politiker måste komma ihåg en sak: Politiken och resultatet av denna måste vara förutsebara för den enskilde medborgaren och för företagarna i vårt land.

1990 fattade riksdagen ett livsmedelspolitiskt beslut som fick långtgående betydelse för många människor, ja, för en hel näring och för kulturmiljön. Det var viktigt att ge den här aktuella sektorn av vårt samhällsliv ett planeringsutrymme. Det måste vara möjligt att förutse konsekvenserna av vårt beslut. Det går inte att efteråt manipulera med populistiska småregleringar. Men det är precis vad socialdemokraterna gör – ett agerande som grundar sig på deras ångest för att förlora ett val.

Jag kan peka på fem omständigheter som gör att vi går emot den här lagstiftningen, och då får man inte glömma vår grundläggande tro på den fria konkurrensen.

Den här lagstiftningen brister nämligen i fråga om generalitet. Vidare är det en sektorsbetonad lagstiftning. Den här lagstiftningen går emot 1990 års livsmedelspolitiska beslut. Den går emot och tar inte till sig de internationella rörelser som pågår inom hela denna sektor. EGs jordbrukspolitik är ju under förändring, likaså GATT-förhandlingarna och EES-avtalet. Men lika fullt rusar den socialdemokratiska regeringen i väg och företar något som skall verka kraftfullt och handlingskraftigt. Men i stället strider det hela mot behovet av att avvakta. Det allra viktigaste för vår del har varit behovet av att låta denna näring, som skall ställas om under fem år, få tillfälle att bygga upp egna strukturer. För den exportsamverkan som denna näring behöver är det nödvändigt att bygga upp starka exportföretag. Det har också sagts i och med det livsmedelspolitiska beslutet, och det har vi moderater ställt oss bakom. Även om det går på tvärs med vår näringspolitiska grundsyn måste vi tillåta denna uppbyggnad av resurser, och denna lagstiftning går på tvärs med behovet av resurser i fråga om exporten av livsmedel.

Dessutom innehåller lagstiftningen tekniska brister som är uppseendeväckande och beklagliga. Det har därför varit nödvändigt för oss att, även om vi har gjort det under plåga, gå mot den här lagstiftningen. Den strider

nämligen mot vår grundsyn beträffande en fri handel. Det var alltså nödvändigt att gå emot, eftersom det har varit viktigt att se till att förutsebarheten beträffande 1990 års livsmedelspolitiska beslut kan bestå.

Anf. 115 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Den konkurrenslag som vi har i dag trädde i kraft 1983 och innebar då, i förhållande till tidigare lagstiftning, skärpningar på flera punkter. Lagen syftar till att främja en från allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringslivet. Marknadsdomstolen skall kunna vidta åtgärder mot en näringsidkare som genom konkurrensbegränsning föranleder s.k. skadlig verkan. Lagen bygger på grundtanken att en fungerande konkurrens bidrar till effektiviteten i näringslivet samtidigt som den verkar prispressande. Ytterst är det konsumenternas intresse som lagen skall skydda.

Sedan två år tillbaka arbetar en kommitté, konkurrenskommittén, med att utreda hur konkurrenspolitiken ytterligare kan förstärkas. En slutrapport kommer att lämnas av kommittén i sommar.

Ett viktigt inslag i en generell politik för förbättrade allmänna villkor för näringslivet består i åtgärder för att åstadkomma en stärkt marknadsekonomi. Endast om marknadsekonomin fungerar väl – dvs. utan att företagen skyddas genom t.ex. protektionism, regleringar och kartellsamarbete – kan företagen bli verkligt stabila och starka och därmed konkurrenskraftiga på den internationella marknaden. Folkpartiet liberalerna, moderata samlingspartiet och centerpartiet anser det vara angeläget att denna principiella uppfattning läggs till grund för överväganden om de konkurrenspolitiska insatserna.

Friheten att etablera och driva företag är grundpelaren i ett marknadsekonomiskt system och har därmed en avgörande betydelse för den svenska ekonomin. Varje omständighet som hämmar eller hindrar företagandet måste därför, anser vi i folkpartiet liberalerna, motverkas. En samlad översyn av etableringsregler av olika slag bör därför göras. För konkurrensen skadliga regler bör mönstras ut. Dessa utgör ett hot mot den fria marknaden.

En effektiv konkurrenslagstiftning är nödvändig för att marknadsekonomin skall kunna ges goda förutsättningar. I jämförelse med motsvarande regler i vår omvärld, inte minst inom EG, framstår emellertid den svenska konkurrenslagstiftningen som svag och därtill svår att tillämpa.

Det är nödvändigt att fri konkurrens inte stannar vid att enbart vara ett honnörsord. Därför utgår vi ifrån att konkurrenskommittén kommer att lägga fram ett samlat förslag till konkurrenslagstiftning som svarar mot de ändrade förutsättningar som har vuxit fram, inte minst genom de senaste årens ökade internationalisering. Detta gäller exempelvis olika slag av horisontell samverkan mellan företag som borde vara konkurrenter, men också vertikala konkurrensbegränsningar, såsom leveransvägran och andra åtgärder som en leverantör kan vidta gentemot efterföljande led i syfte bl.a. att upprätthålla en viss prisnivå. Frågan om övervakning bör få en ändamålsenlig lösning; snabba och kraftfulla insatser från de konkurrensvårdande myndigheternas sida är nödvändiga för att lagstiftningens trovärdighet inte skall kunna ifrågasättas. Lagstiftningen bör utformas utifrån de principer som styr EGs regelverk.

Såsom folkpartiet liberalerna gjort många gånger tidigare vill vi starkt betona angelägenheten av att den offentliga servicesektorn öppnas för konkurrens, bl.a. när det gäller vård och omsorg. Enskilda initiativ måste uppmuntras. Vi vill framhålla vikten av att detta kommer att beaktas av konkurrenskommittén.

Vi menar alltså att konkurrens med skadlig utveckling av företagsstrukturen i näringslivet är så viktig att förhindra, att man i mycket långtgående fall kan vidta åtgärder i form av uppbrytning av existerande företag. Detta återkommer jag till i nästa betänkande i frågan om branschglidning inom den finansiella sektorn.

Beträffande myndighetsstrukturen på konkurrensområdet är det angeläget att göra den så effektiv som möjligt. En samordning mellan näringsfrihetsombudsmannen och statens pris- och konkurrensverk bör övervägas. Båda organen bedriver konkurrenskontroll, och sannolikt sker en viss överlappning av verksamheterna. Det är resurser som borde användas effektivare – inte minst till att korta handläggningstiderna, vilket är avgörande för många småföretag om de skall kunna överleva en process om illojal konkurrens.

Herr talman! Vad gäller det jag här har sagt kan naturligtvis inte livsmedelssektorn undantas.

Den senaste tidens matprisdebatt har varit välbehövlig. På ett tydligt sätt har den visat effekterna av brist på konkurrens inom livsmedelssektorn. Naturligtvis har även Sveriges höga skattetryck en negativ inverkan på priserna. Från folkpartiets sida vill vi dock framhålla att en sänkning av mervärdeskatten på vissa livsmedel, på det sätt som nu föreslås av flera partier, utgör en åtgärd av endast skatteteknisk natur. Först när en generell sänkning av momsen kommer till stånd kan detta på ett varaktigt sätt få genomslag också i form av sänkta livsmedelspriser. Det bör även framhållas att en sänkt mervärdeskatt på enbart livsmedel visserligen kan påverka den absoluta nivån på dessa priser, men utvecklingen av livsmedelspriserna kommer man däremot inte åt med en sådan åtgärd.

Nej, det behövs en ökad konkurrens på livsmedelsområdet, och till detta kan naturligtvis en ökad internationell handel av livsmedelsprodukter bidra. Det är önskvärt att ett medlemskap i EG, samt en regelöverenskommelse i GATT, meför en ökad konkurrens på lika villkor. De flesta lantbrukare liksom LRF ser med viss tillförsikt den utvecklingen närma sig. Det skall inte ett ögonblick förnekas att det blir en tuff konkurrens för svenska bönder, men den blir sannolikt inte omöjlig. Ett rationellt och modernt svenskt jordbruk blir nog samtidigt en svårslagen konkurrent för jordbrukarna i flera nuvarande EG-länder.

På den inhemska handelssidan behövs också åtgärder för att genom konkurrens pressa ned priserna. Vi liberaler har många gånger kritiserat regeringen för att plan- och bygglagen ger kommunalpolitiker ett effektivt instrument att förhindra etableringar, bl.a. av handelsföretag. Ofta drabbar det s.k. lågprisbutiker och varuhus som genom en radikal lågprissättning skulle bringa andra dagligvaruaffärer att sänka priserna. Den kritiken mot socialdemokratin består, och skulle Sverige begåvas med en välförtjänt borgerlig

regering i höst kan man nog utgå ifrån att de förändringar sker i PBL som behövs för att bryta det etableringsstopp som nu råder på många håll.

Det är inte bara skatter, gränsskydd och skydd mot lågprisbutiker som är orsak till de höga matpriserna här hemma. Till skillnad från andra företag är lantbruket omslutet av ett omfattande regleringssystem – en regleringskedja som i sin nuvarande utformning härrör från 1930-talet. De olika grossist- och förädlingsleden innehar praktiskt taget monopolställning, eller näst intill monopol, på den svenska marknaden eller en mycket kraftig marknadsdominans. Producenterna är de huvudsakliga ägarna till de dominerande företagen i dessa led. Här gäller i hög grad beskrivningen jag tidigare gjorde på marknadsdominerande företag som ur konkurrenssynpunkt har en skadlig verkan.

För ett år sedan fattade riksdagen beslut om en ny livsmedelspolitik. En utgångspunkt för denna är att jordbruksproduktion i princip skall vara underkastad samma villkor som andra näringar. Hittillsvarande regleringssystem har medfört att produktionen av jordbruksprodukter blivit nästan oberoende av konsumenternas efterfrågan på produkterna. Alltså: medan andra företag tvingas dra ner på produktionen om efterfrågan minskar, har det varit tvärtom för lantbruket. Där har ingen känslighet funnits för marknadens storlek, utan böndernas situation har snarare stimulerat dem till kontinuerliga produktionsökningar.

Det är inte så svårt att förstå lantbrukarnas protester mot dels det jordbrukspolitiska beslutet 1990, dels de konsekvensbeslut som nu kommer att fattas. Lantbrukarnas yrkestrygghet blir långt osäkrare med en öppnare konkurrens, och det kräver i sin tur förnyelse i produktionen, nya synsätt hos den enskilda bonden, ett lönsamhets- och konkurrenstänkande ända fram till konsumenten.

Jag kan inte undanhålla kammaren den kommentaren att intressepartier här i riksdagen, som framför allt annat driver en politik som syftar till att gynna i huvudsak en yrkeskår, inte bidrar till långsiktigt välbefinnande inom den kåren. Centerpartiet kan inte undandra sig sitt ansvar för att under flera decennier tillbaka i såväl koalitionsregering med socialdemokraterna som vid senare tillfällen ha varit starkt inriktat på att öka statligt stöd till lantbruket och därmed öka det statliga inflytandet där. Det omfattande regleringssystemet har inte kommit till av en slump, och det är naturligt att partiet varit kraftigt påhejat av lantbrukarna.

Nu har emellertid regleringssystemet överlevt sig självt och blivit så kritiserat, när även andra intressen börjat göra sig hörda, att en förändring är ofrånkomlig. Jag känner inte att folkpartiet liberalerna tyngs av samma ansvar för en ensidig näringspolitik för jordbruk.

Samtidigt tänker jag inte ett ögonblick förneka att lantbrukaren genom de olika besluten nu försätts i en svår och smärtsam situation. Att avveckla inarbetade och invanda förmåner är inte enkelt. Att avskaffa regleringssystemet och öppna för fri konkurrens med avveckling av jordbrukskooperationens totala marknadsdominans innebär naturligtvis samtidigt en avveckling av en skyddad avsättning för bondens produkter.

Men likafullt måste denna process nu ske, och det är bättre att den inhemska omstruktureringen får genomföras innan Sveriges lantbrukare ut-

sätts för EG-konkurrensen. Eftersom avregleringen tar sin början den 1 juli i år, är det angeläget att även förbudet mot konkurrensbegränsningar inträder så nära som möjligt i tiden.

Jag kan ha förståelse för synpunkterna att en särlagstiftning för enbart en del av näringslivet, nämligen jordbruksområdet, inte är bra. Men rådande omständigheter med avregleringen kräver detta temporärt, om en övergång till en fungerande konkurrensutsatt marknad skall kunna åstadkommas. Det är emellertid viktigt att betona att denna lag skall upphävas i anslutning till att riksdagen beslutar om en ny generell konkurrenslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall enbart till reservation 1 men stöder naturligtvis alla reservationer som folkpartiet står bakom.

Anf. 116 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Det här betänkandet handlar om konkurrensfrågor i allmänhet och livsmedelsområdet i synnerhet. Jag skall kommentera båda delarna.

Betänkandet har inte kommit fram utan vånda. Det har tagit sin tid. Det är en del som har behövt tänka och en del som det har behövts förhandla om. Föredraganden i utskottet som har försökt hålla i pennan – inte bara försökt, utan tvingats att hålla i pennan – och stå för nedskrivningen har fått ägna detta stor möda och mycken tid. Hélene Tegnér har gjort ett gott arbete med de förutsättningar hon har haft att arbeta under. Hon har ägnat både natt och dag åt detta betänkande, och hon är värd en eloge för sitt mödosamma arbete.

För att man skall kunna skapa en fungerande marknadsekonomi är en sund konkurrens nödvändig. Konkurrens behövs för att skapa effektivitet i näringslivet och lägre priser för oss konsumenter. Om konkurrensen sätts ur spel, riskerar vi att det inte blir en riktig prissättning på varor och tjänster. Monopol – de må vara offentliga eller privata – måste alltid bekämpas. Näringsfriheten är nödvändig för en fungerande marknad. Det måste alltid finnas lika spelregler för olika företagsformer, för statliga, privata eller kooperativa företag.

Herr talman! Kännetecknande för näringslivet under främst 1980-talet har varit att stora företag blivit allt större. 1980-talet blev fusionernas årtionde. Ett flertal redan stora företag köptes upp eller fusionerades med andra företag. Inom skogsindustrin har ett flertal stora företagsfusioner ägt rum, den senaste och mest omfattande är ju SCAs köp av MoDo.

Affären mellan Volvo och Procordia – då en koncern med inriktning på läkemedel, bioteknik och livsmedel bildades – innebar också en omfattande fusion, i det här fallet mellan statlig och privat verksamhet. Vi har också exempel där privata företag, statliga företag och finansiella institutioner såsom AP-fonderna, löntagarfonderna och försäkringsbolag medverkat till att skapa nya stora koncerner och fusioner. Det finns en risk för att detta sätter marknadsmekanismerna ur spel.

I Sverige, som är ett litet land, kan stora koncerner med en dominerande ställning snabbt sätta marknadsmekanismerna ur spel. Därför är förekomsten av en mångfald företag nödvändig. Många mindre och medelstora företag, som därtill är fungerande och livskraftiga, är en grundläggande förutsättning för en positiv ekonomisk utveckling i hela landet. Det är viktigt att

koncentrationen i näringslivet bromsas och att de små och medelstora liksom de kooperativa företagens villkor stärks.

Svenska företag och svenskt näringsliv blir alltmer integrerade med företag inom EG. Även inom EG har det rests farhågor för konsekvenserna av de stora fusioner som ägt rum mellan olika företag. Det finns en uttalad oro för att fusioner mellan företag som behärskar viktiga produktionsgrenar och utvecklingsresurser och som redan har stora marknadsandelar skall leda till ökad dominans och kanske monopol på vissa marknader. EG har mot denna bakgrund beslutat om en särskild prövning av fusioner mellan företag som överstiger en viss omsättning.

EGs förordning om fusionskontroll, som trädde i kraft i fjol, omfattar alla företag som uppfyller vissa kriterier, bl.a.:

1. när de deltagande företagens samlade omsättning på världsmarknaden överstiger 5 miljarder ecu, vilket motsvarar ca 35 miljarder kr.,
2. när samtidigt minst två av de deltagande företagen var för sig har en omsättning inom EG på 250 miljoner ecu.

Motsvarande lagstiftning behövs också i Sverige. Det är naturligt att vi börjar anpassa oss till de regler som kommer att gälla för Sverige när vi om något år är medlemmar i EG. Därför är det viktigt att konkurrenskommittén i sitt slutbetänkande tar ett samlat grepp och föreslår en enhetlig och heltäckande konkurrenslagstiftning.

Huvudärendet i detta betänkande handlar, som tidigare sagts, om konkurrenslagstiftning på livsmedelsområdet. Det är ett förvånande och anmärkningsvärt förslag. Bristen på konkurrens inom svenskt näringsliv löser man inte med en särskild lag för företagen på livsmedelsområdet.

Konkurrenskommittén är inne i sitt slutskede. Inom några veckor lägger den fram sitt slutbetänkande. Den bör då lägga fram ett samlat förslag till konkurrenslagstiftning som svarar mot de ändrade förutsättningar som vuxit fram genom de senaste årens internationalisering och mot de villkor som kommer att ställas för svenskt näringsliv i framtiden.

Vanligtvis brukar det här i kammaren råda en bred uppfattning om att det behövs en enhetlig och generell lagstiftning på olika områden. I det här fallet som gäller livsmedelsområdet görs ett avsteg. Med stöd av folkpartiet och socialdemokraterna föreslår regeringen en särlagstiftning på livsmedelsområdet. Förslaget har flera uppenbara brister, och lagstiftningen är tekniskt och till sin natur ologisk i flera avseenden. Det är en särlagstiftning som riktar udden mot kooperationen, men inte mot hela kooperationen utan bara mot producentkooperationen och primärledet.

Jag kan till fullo instämma i det som marknadsdomstolen sade i sitt yttrande över konkurrenskommitténs delbetänkande. Man sade att det inte är nödvändigt med en provisorisk lagstiftning för livsmedelsområdet. En sådan lagstiftning behövs helt enkelt inte, i synnerhet som konkurrrenslagen kommer att gälla även efter den 1 juli 1991 och omfatta de sektorer som nu omfattas av prisregleringen.

Förslagen i propositionen och utskottsmajoritetens ställningstagande strider också – som Nic Grönvall tidigare sade – mot 1990 års jordbrukspolitiska

beslut. Detta har även sagts av tidigare talare här i dag under den föregående debatten.

Vi har ofta här i kammaren talat om behovet av långsiktiga och fasta spelregler – även den socialdemokratiske företrädaren talade i den föregående debatten om långsiktiga spelregler – men nu ser vi något som är motsatsen. Vi ser ryckigheten och osäkerheten som kommer att sprida oro i de företag och bland de människor som är berörda.

Regeringen och socialdemokraterna med stöd av folkpartisterna i näringsutskottet har inte beaktat riksdagens uttalande från i fjol angående möjligheterna att exportera tillfälliga överskott. Nu vill man begränsa dessa möjligheter genom en särlagstiftning. Det finns kanske skäl att citera vad jordbruksutskottet för ett år sedan uttalade – det som socialdemokraterna och folkpartiet nu vill förbjuda. Det finns tillfälliga överskott på jordbruksområdet beroende på säsongvariationer och på andra faktorer. Jordbruksutskottet uttalade i fjol: "Det måste också, som utskottet tidigare understrukit, finnas möjlighet att hantera försäljning av tillfälliga överskottskvantiteter. Det bör vara möjligt att finna former för detta som förenar behovet av samordning och utnyttjande av skalfördelar med de krav som samhället måste ställa på väl fungerande marknader. Säljbolag, också branschvisa, kan utgöra en lämplig form för att hantera säsongvariationer och tillfälliga mindre exportkvantiteter. Utskottet förutsätter att behovet av en effektiv samverkan för angivna ändamål beaktas i den fortsatta beredningen av konkurrenskommitténs förslag." Detta yttrade ställde sig en riksdagsmajoritet bakom.

Människans minne brukar många gånger vara kort. Men det är förvånande och anmärkningsvärt att varken regeringen, socialdemokraterna eller folkpartiet minns detta ställningstagande, som inte är mer än ett år gammalt. Nu vill ni hindra det som ni ansåg var nödvändigt i fjol. Jag ställer frågan såväl till Inga-Britt Johansson som till Gudrun Norberg: Vad är det som har inträffat och varför har ni ändrat uppfattning? Det som var tillåtet i fjol är i år kriminellt och skall bestraffas.

Den lag som ni nu är beredda att driva igenom slår också orättvist. Den är bara avsedd för de företag som köper sådana jordbruksprodukter som omfattas av gränsskyddet. Ni diskriminerar kooperationen som företagsform, eftersom det i lagen görs undantag för koncerndriven verksamhet.

Kooperationen är ett viktigt komplement till statliga och privata företag. Den bidrar till mångfald i ägandet, vilket i andra sammanhang anses vara värdefullt.

Kooperationen tar också till vara de enskilda människornas intressen, vare sig de är konsumenter eller producenter, så att de kan hävda sig på marknaden.

I en diskussion om monopol eller inte monopol är det också viktigt att säga att kooperativ verksamhet aldrig kan få monopol. Kooperativa företag består av egenföretagare som i samverkan försöker uppnå vad man inom en koncern vill uppnå för att få slagkraft. När små egenföretagare sluter sig samman för att uppnå den stores styrka vill socialdemokraterna förbjuda det.

I andra länder uppmanar man till samverkan mellan olika företag. I vårt närmaste södra grannland Danmark har den danske jordbruksministern

t.o.m. riktat en uppmaning till den danska jordbrukskooperationen att förstärka samverkan. I Sverige gör regeringen tvärtom. Där vill socialdemokraterna bestraffa samverkan i kooperation men acceptera samverkan i koncerner. Ologiskt är ordet.

Udden riktas nu mot primärledet i livsmedelskedjan. Jag måste fråga Inga-Britt Johansson: Varför görs ingenting mot koncentrationen inom livsmedelshandelns olika kedjor? Är inte den lika farlig? Borde man inte ta itu även med den? Varför tar man itu med bara en del?

Från rättssäkerhetssynpunkt är det viktigt att all lagstiftning är generell, oavsett företagsform eller bransch. Därför borde konkurrensutredningens slutbetänkande ha inväntats, så att vi hade fått en sammanhållen och generell lagstiftning och inte en speciallagstiftning som riktar udden mot en del av näringslivet i Sverige.

Jag är medlem i Konsum Norrbotten. Det vet Inga-Britt Johansson. Mitt medlemskort är ett bevis på detta medlemskap. Jag måste därför fråga: Vad är det för skillnad att vara medlem i Konsum Norrbotten och att vara medlem i en producentkooperativ organisation? Borde man inte behandlas lika oavsett var man är medlem? Varför skall de som är medlemmar i en producentkooperativ organisation missgynnas, men inte jag som medlem i Konsum Norrbotten?

Inga-Britt Johansson ägnar mycket tid åt kooperation. Och vi har vid olika tillfällen hört henne vältaligt plädera för vikten av kooperation och kooperativ samverkan. Hon har dessutom haft ett speciellt uppdrag som ensamutredare om kooperativa lösningar inom olika sektorer. Hon presenterade för en tid sedan ett betänkande med rubriken Visst går det an. Och jag ber, herr talman, att få citera några rader i det betänkandet.

"Vi anser att den kooperativa företagsformen är värd all uppmuntran eftersom den ger unika möjligheter till närdemokrati och direkt inflytande för människorna i deras olika roller som producenter av varor och tjänster, konsumenter, boende eller brukare av offentliga tjänster."

Detta betänkande presenterade Inga-Britt Johansson den 13 mars 1991. Nu några månader senare tycks hon ha bytt uppfattning. Det som i mars skulle uppmuntras skall den 10 juni bestraffas. I samma betänkande skrev Inga-Britt Johansson:

"Kunskaperna om kooperation är som vi visat mycket bristfälliga inte bara bland allmänheten utan också bland beslutsfattare i offentlig förvaltning och näringsliv."

För att råda bot på denna kunskapsbrist föreslår Inga-Britt Johansson i sin utredning att kooperativa rådet årligen ordnar en eller flera konferenser för att lära ut vad kooperation är.

Herr talman! Jag föreslår att Inga-Britt Johansson så fort det över huvud taget är möjligt anmäler sig till någon av dessa konferenser för att lära sig vad hon själv har föreslagit.

Gudrun Norberg sade tidigare att hon inte tyngs av ansvar för de areella näringarna. Det kanske hon inte gör, och jag tycker att det är allvarligt. Men jag tycker att Gudrun Norberg och folkpartiet tyngs av ansvar för att ständigt göra upp med socialdemokraterna. Jag förstår mig uppriktigt sagt, Gudrun Norberg, inte på folkpartiet. Jag tycker att Gudrun Norberg är en alldeles

utomordentlig och förståndig politiker. Och vi har vid många tillfällen haft ett fint samarbete i näringsutskottet. Men jag förstår inte när Gudrun Norberg och folkpartiet agerar skyddsängel för socialdemokraterna. Hur många uppgörelser med socialdemokraterna tål folkpartiet egentligen? För några år sedan hade ni en uppgörelse om försvaret. Nu har ni haft en skatteuppgörelse. Gränsskyddet skall folkpartiet göra upp med socialdemokraterna om och även om konkurrenslagstiftningen.

Det finns också anledning att ställa frågan: Hur många sådana soloåkningar från folkpartiets sida tål den andra delen av den allians som har gått fram med ett gemensamt program som kallas Ny start för Sverige? Hur länge kommer den andra delen av detta äktenskap att stillatigande se att folkpartiet i fråga efter fråga gör upp med socialdemokraterna?

Den lagstiftning som nu läggs på riksdagens bord och som socialdemokraterna och folkpartiet tydligen är beredda att rösta igenom, innebär att man skall ha förbud och att man också skall straffsanktionera ett förbud. Jag vill ställa några frågor såväl till Gudrun Norberg som till Inga-Britt Johansson. Vem skall ni straffa? Vem skall få fängelse? Är det de enskilda medlemmarna i de kooperativa föreningarna? Är det styrelseledamöter, verkställande direktören eller någon annan som ni skall utdöma straff för?

Herr talman! Till sist vill jag säga att om man vill sänka priserna på livsmedlen, vilket det finns anledning att göra, skall man göra det med andra medel än med de medel som nu föreslås. Vi kan rekommendera en sänkning av momsen på livsmedel, som vi från centerns sida under många år har föreslagit och som vi nu till sist kanske kommer att få ett positivt beslut om, inte i år verkar det som, men till sist tror jag att vi kommer att segra på den punkten.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 4 och 18.

Anf. 117 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Per-Ola Eriksson säger att folkpartiet agerar skyddsängel åt socialdemokraterna. Han syftade då på de uppgörelser som har skett om skattereformen och en del annat. Ja, det kan förvisso vara påfrestande att göra upp med socialdemokraterna, det förnekar jag inte. Men det gäller att hålla sig till vad som är sakligt riktigt och inte till vad som är taktiskt riktigt. Om vi skall tala om uppgörelser med socialdemokraterna tror jag inte att Per-Ola Eriksson har så förfärligt mycket att yvas över. Dessa frågor som gäller bl.a. PBL finns det, såvitt jag minns, en uppgörelse mellan socialdemokraterna och centerpartiet. Och nu står ni också inför möjligheten att på nytt göra upp med socialdemokraterna i en annan fråga som rör detta betänkande, nämligen en sänkning av matmomsen.

Per-Ola Eriksson talar också om det tillfälliga överskottet, säsongsvariationer, och undrar om vi minns vad vi sade för ett år sedan. Jo, det minns vi visst. Och i det ingår faktiskt att jordbrukspolitiken, livsmedelsproduktionen, också nu skulle få leva under ungefär samma regler som annan företagsamhet. När det gäller säsongsöverskotten skriver utskottet i betänkandet: Enligt utskottets mening är det viktigt att utvecklingen och hanteringen av de säsongsmässiga överskotten av kött följs noga under övergångsperioden.

Det torde i första hand vara en uppgift för jordbruksverket att göra en sådan utvärdering. Det finns också anledning att följa i vilken utsträckning avsatta medel används för att jämna ut säsongsvariationer. Om det vid utvärderingen skulle framkomma att förekomsten av tillfälliga överskott av kött på den svenska marknaden innebär allvarliga problem för prisbildningen, bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder.

Jag tror att den som är bäst skickad att bevaka dessa frågor borde vara jordbruksverket.

Jag skulle också vilja ställa en fråga till Per-Ola Eriksson när det gäller hans syn på konkurrens mellan företag i övrigt. Jag vill peka på hur illa den faktiskt stämmer med den uppfattning som Per-Ola Eriksson har när det gäller konkurrensskyddet på livsmedelssidan.

I reservation 1, som jag yrkade bifall till och som moderata samlingspartiet, folkpartiet liberalerna och centerpartiet står bakom, står det så här:

"Endast om marknadsekonomin fungerar väl, dvs. utan att företagen skyddas genom t.ex. protektionism, regleringar och kartellsamarbete, kan företagen bli verkligt stabila och starka och därmed konkurrenskraftiga på den internationella marknaden."

Detta står Per-Ola Eriksson bakom, såvitt jag förstår. Det borde väl gälla livsmedelspolitiken också? Jag kan inte förstå hur man kan ha en sektor undantagen och ha en särskild reglering och en särskild lag för den sektorn. Den konkurrenslag som blir särskild nu är temporär och skall övergå i den generella så snart som denna kommer till.

Jag vill även läsa vad som står på s. 46 i motionshäftet, där centerpartiet i en motion av Agne Hansson talar om byggbranschen:

"Byggbranschen domineras i dag av några få stora koncerner som ofta själva äger andra företag i produktionskedjan." – Det måste vara stora likheter med jordbruks- och livsmedelsproduktionen – "Det kan ge rationaliseringsvinster men hämmar också konkurrensen. Det är nödvändigt att aktivt förhindra sammanslagningar och uppkomsten av produktionskedjor och samarbete i konsortier mellan de stora svenska byggföretagen. Mångfald och konkurrens skall stimuleras."

Det är alltså en centerpartimotion som jag citerar ur. Jag håller helt med om detta. Det är fakta. Men det måste gälla hela det näringspolitiska området. Man kan inte ha undantag för en viss yrkeskår.

I en partimotion från centerpartiet står det: "För att bibehålla en sund konkurrens inom näringslivet och hindra att olika företag som redan har en avgörande dominans inom en bransch eller en region får en så stark ställning att det innebär risk för monopol och stark ägarkoncentration bör en fusionskontroll införas i Sverige." Varför gäller detta inte livsmedelspolitiken?

Anf. 118 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill tacka Gudrun Norberg för att hon så vackert har citerat ur våra motioner. Tack Gudrun! Hon valde också de avsnitt som jag själv kunde ha citerat, om jag inte redan hade förbrukat min i förväg anmälda debattid. Vi står för detta.

Så säger Gudrun Norberg att hon vill ha samma regler för livsmedelsområdet som för annan verksamhet. Det tycker också jag. Men varför inför då

Gudrun Norberg och folkpartiet en särlagstiftning på livsmedelsområdet? Det enda som Gudrun Norberg och folkpartiet har fått med i uppgörelsen över en kaffekopp efter näringsutskottets sammanträde är att man skall följa denna verksamhet noga. Det var en väldigt liten ersättning man fick för att man hjälper socialdemokraterna att slussa detta förslag genom riksdagen.

Jag håller med Gudrun Norberg om att vi skall avskaffa regleringar. Men om Gudrun Norberg skall vara logisk, borde hon inte införa en ny reglering. Nu föreslår ju Gudrun Norberg och folkpartiet en särskild reglering, fastän de i andra sammanhang talar om avreglering. Riksdagen beslöt i fjol att avreglera jordbruket och jordbrukspolitiken. Då skall man inte ett år senare införa en ny lagstiftning på detta område.

Jag vet att Gudrun Norberg är kooperativt intresserad och engagerad. Jag tror faktiskt att hon innerst inne tycker att folkpartiet har gjort fel, men hon är tvungen att försvara en dålig sak, som en av hennes partikolleger har gjort upp om med socialdemokraterna. Jag beklagar detta, men så kan det ibland gå.

Anf. 119 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag måste nog göra Per-Ola Eriksson besviken på denna punkt. Jag är inte i otakt med folkpartiets politik när det gäller livsmedelskonkurrensen, som vi nu diskuterar. Inte alls. Jag tycker inte att Per-Ola Eriksson skall håna oss för någon kaffekopp i samband med skrivningen om jordbruket. Det var varken någon kaffekopp eller någon avgörande skrivning i detta paket.

Det som har lett folkpartiet till det slutliga ställningstagandet är det sakligt riktiga i det som jag har framhållit i mina citat tidigare. Det gäller att få en enhetlig konkurrenspolitik för hela näringslivet. Eftersom jordbrukets reglering nu försvinner från den 1 juli, är det viktigt att sätta in anpassningen till det marknadsekonomiska samhället så snart som möjligt. Jag tror att ni gör jordbrukarna en otjänst med att försöka förhala och bromsa utvecklingen.

Även om det är smärtsamt och jobbigt för lantbrukarna med avreglering och att få konkurrenslagstiftning, är det bättre att de kan anpassa sig nu i lugn och ro inom Sveriges gränser än när de har hamnat i den svåra konkurrenssituationen inom EG. Det är bättre att vi har ett stabilt jordbruk den dagen. Jag hoppas att det svenska jordbruket skall kunna stå starkt i den konkurrensen.

Anf. 120 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag beklagar att folkpartiet var skyddsängel åt socialdemokraterna i denna fråga. Det var möjligt att skjuta på ärendet till hösten. Det fanns stöd från moderaterna, vänsterpartiet, miljöpartiet och centern för en sådan linje. Då hade vi haft konkurrenskommitténs slutbetänkande. Då kunde vi ha infört en samlad lagstiftning för hela detta område. Nu tvingas jordbruket utsätta sig dels för beslutet i fjol, dels för ett nytt beslut. Såsom en följd av EES-avtalet kan det bli fråga om ett beslut och genom svenskt medlemskap i EG kanske ytterligare ett beslut. Detta, Gudrun Norberg, skapar inte den stabilitet och den långsiktighet som vi i andra sammanhang är överens om skall gälla för näringslivet.

Talmannen anmälde att Gudrun Norberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 121 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservationerna 3, 7, 19 och 22, men jag står bakom alla de reservationer där mitt namn anges.

Jag vill inleda med att påpeka att detta betänkande, som framgår av rubriken, handlar om livsmedelslagstiftningen. Men det handlar också om monopolverksamhet i allmänhet och även om s.k. naturliga – vanligen tekniska – monopol. De ingår i rubrikens "m.m." och är minst lika viktiga som livsmedelskonkurrensen.

Man vill gärna göra miljöpartiet till ett enfrågeparti. Vi borde väl då avhålla oss från att diskutera sådana här frågor som konkurrenslagstiftning och monopol. Det är fel – dubbelt fel. Den gröna rörelsen står inte bara för att bevara den natur som vi alla för vår överlevnad är helt beroende av. Den gröna rörelsen står också för en långsiktig mänsklig solidaritet, som hela tiden vill ta med kommande generationers intressen och intressena hos de fattiga 80 % av världens befolkning i de praktiska politiska avgörandena.

Slutligen har vi en stark känsla för solidaritet och rättvisa även i vårt eget land, där vi alla måste minska våra anspråk på jordens resurser. Det gäller då i första hand dem som förbrukar mest: de någorlunda välsituerade.

Allt detta vill vi åstadkomma genom generellt verkande regler inom marknadsekonomins ram och avvisar mycket av den detaljstyrning som socialdemokratin sedan gammalt tillämpar och som dess värre ofta har visat sig lönsam i fiskafänget efter röster.

Vår generella politik borde vid det här laget vara välkänd, men eftersom den ännu inte är accepterad så upprepar jag den. Genom minskad skatt på arbete – jag vill ånyo påminna om våra förslag om kraftigt minskade arbetsgivaravgifter – samt ökad skatt på energi, skadliga utsläpp och råvaror vill vi förmå människorna att hushålla med det som mänskligheten har ont om men sluta att spara på den tillgång som är underutnyttjad och ständigt förnyas, nämligen mänsklig arbetskraft. Allt detta är väl förenligt med en marknadsekonomi där man erkänner att skatter och kollektiv solidaritet också är nödvändiga i ett mänskligt samhälle.

Konkurrens är ett naturligt och viktigt inslag i varje samhälle som vill utnyttja sina resurser. I konkurrensen får människan en vilja att prestera mera både för egen del och för det kollektiv hon tillhör. Detta är legitima uttryck för konkurrensen som ökar produktivitet och kreativitet.

Detta är numera allmänt erkänt och tycks nästan vara den enda och hela sanningen om människans väsen. Det är ett framsteg att vänstern i stor utsträckning accepterar detta. Samtidigt har det lett till att vi i miljöpartiet tvingas efterlysa en mera balanserad syn på mänskligt samarbete, nämligen att erkänna människans vilja att samverka i kollektiv, att uppoffra för det gemensamma bästa och för de svagas bästa, kort sagt det kristna budskapet: "Bären varandras bördor, så uppfyllen i Kristi lag".

Konkurrensyran har gripit både regering och borgerlighet och har lett till att man tycks vara totalt blind för de områden där konkurrensen inte kan fungera. Man föreställer sig att den kan finnas överallt. Detta har lett till en

omfattande vanskötsel av de statliga och kommunala verksamheter som utgör s.k. naturliga monopol. Man låter ledarna för dessa verksamheter ombilda dem till aktiebolag där de utan kontroll kan ta ut monopolvinster som de sedan i samma företag kan använda för att starta konkurrensutsatta verksamheter.

Det gäller de rikstäckande naturliga monopolen: telefonnät, posttjänst, järnvägsnät, vägnät, elnät. Lokalt gäller det VA-nät, eldistribution, fjärrvärme, kabel-TV, gatunät, vägbelysning och en hel del annat tekniskt.

Det är uppenbart att de gamla partierna i den allmänna marknadsekonomiska yran har tappat kontrollen. I dag är det uppenbart att televerket, Vattenfall och Posten styr regeringen och inte tvärtom. Liknande förhållanden råder ofta ute i kommunerna. Under intryck av den ekonomiska kris som både stat och kommuner upplever har det blivit en universalmedicin att bolagisera verksamheten utan att man beaktar de långsiktiga monopolriskerna.

Det är därför som vi i enlighet med reservation 7 har föreslagit en grundlig utredning om naturliga monopol, ett förslag som vi för övrigt ställt i ett antal motioner som ständigt behandlas med samma nonchalans. Inga-Britt Johansson, jag skulle verkligen vilja höra vad socialdemokratin egentligen anser om naturliga monopol. Jag har interpellerat industriministern och inte fått något särskilt upplysande svar.

Den tilltagande internationaliseringen och storskaligheten av företagsamheten som i effektiviseringens namn pågår och uppmuntras av de gamla grå partierna ser vi i miljöpartiet med stor oro. Det leder till sämre konkurrens, det leder till ökad resursförbrukning, särskilt när det gäller transporter, vilket är naturligt. Ju storskaligare, desto längre väg mellan producent och konsument, desto mera transporterande fram och tillbaka mellan olika specialtillverkningar.

Transportområdet är ett av industrivärldens största miljö- coh resursproblem. Storskaligheten i multiföretagen leder till sämre beslutsfattande genom att de som fattar besluten finns allt längre bort från den fysiska och mänskliga verklighet som berörs av besluten. Den leder naturligtvis för de anställda till ökad alienation. Även för samhället i stort leder det till alienation. Människor vet inte varifrån de livsnödvändiga varorna egentligen kommer. Det leder till minskad självtillit och trygghet.

Därför bör det internationella fusionerandet bromsas liksom det svenska. Vi behöver en kraftfullare lagstiftning mot konkurrenshämmande fusioner och vi behöver lagliga möjligheter att bryta upp existerande företag på områden där monopol håller på att uppstå. Detta framgår av reservationerna 4 och 6.

Så till livsmedelsområdet. Vi delar i och för sig regeringens uppfattning att jordbrukskooperationen på vissa områden blivit alltför dominerande och grundlagt en monopolistisk prissättning, som staten genom jordbruksregleringen välsignat. Vi har sedan längre krävt att enskilda producenter och små kooperativ skulle skyddas av staten från ren diskriminering från den stora kooperationens sida.

Vi kan dock inte acceptera regeringens tillvägagångssätt när den vill införa en speciallagstiftning på livsmedelsområdet före den konkurrenslagstiftning som förbereds på andra områden och som är minst lika önskvärd där. Det

gäller bl.a. livsmedelsgrossister och detaljförsäljare inom livsmedelsområdet samt inom bygg- och entreprenadsektorn och byggvarubranchen. För att inte tala om vitvaror när det gäller vissa produktgrupper.

Regeringens lagförslag framläggs utan några som helst konsekvensanalyser. Vi får inte ens veta hur mycket billigare man föreställer sig att livsmedlen skall kunna bli genom lagstiftningen. Det är en oförskämdhet inte bara mot bönderna att lägga fram ett sådant här förslag utan konsekvensanalys, det är en oförskämdhet mot hela svenska folket som älskar sina ängar och hagar och vill att kulturlandskapet skall få leva. Det är alldeles uppenbart att det här lagförslaget får konsekvenser just när det gäller kulturlandskapet.

Genom 1990 års livsmedelspolitiska beslut grundlade de grå partierna i riksdagen en stor nedläggning av svensk åkerjord, granplantering och förbuskning, särskilt i glesbygd. Man missade chansen att vrida utvecklingen åt rätt håll, i riktning mot ett mer biologiskt, sunt, extensivt och ekologiskt jordbruk.

Föreställningen att man skulle få billigare livsmedel genom att hindra bondekooperationen att finansiera gemensam export är dessutom med all sannolikhet fel. Livsmedelspriserna torde sättas av utlandskonkurrensen och därmed av gränsskyddet. Om bönderna tvingas att exportera vissa kvantiteter med förlust, har de ingen möjlighet att finansiera den genom att höja det inhemska priset.

Vill man ha ned det inhemska priset, kan man – som redan sagts flera gånger här i dag och som miljöpartiet har föreslagit allt sedan 1982 – sänka momsen på maten. Vi har föreslagit sänkt moms på basmat och motsvarande höjning av andra varor. Att minska skatten på det mest oumbärliga, nämligen mat, och höja den på sådant som är mera umbärligt är enligt vår mening ett riktigt och sunt beslut. Dessutom vill en stor majoritet av svenska folket ha det så. Varför kan då inte svenska folket få det så som man vill ha det?

Per-Ola Eriksson sade någonting som jag gärna vill kommentera. Han talade om EG och konkurrenslagstiftningen. I och för sig tycker vi miljöpartister att om EG har bra lagar skall vi naturligtvis så snart som möjligt ta efter och lära av dem. Nu är det väl inte säkert att de beloppsgränser som gäller i EG är lämpliga för Sverige. Det kan hända att vi behöver andra beloppsgränser i ett litet land med mindre marknader, speciellt för det som inte så lätt kan röra sig över gränserna.

Men Per-Ola Eriksson talar om *när* vi blir medlemmar av EG. Vi vet inte *om* vi blir medlemmar. Jag skulle föreslå att Per-Ola Eriksson ändrar sitt språkbruk och säger *om* vi blir medlemmar i EG.

Vi vet inte om vi blir insläppta i EG, även om det finns många som säger att vi blir det. Vi vet inte om svenska folket i en folkomröstning kommer att rösta för att vi skall gå in i EG. Vi vet alltså inte så mycket, och jag tycker inte att vi skall med något slags ordmagi försöka övertyga folk att detta är bara en tidsfråga, utan det är en öppen fråga.

Jag håller däremot med Per-Ola Eriksson när det gäller folkpartiets samarbete med socialdemokratin. Det är klart att det är en intressant fråga hur mycket samarbete man tål. Men i morgon skall vi ju tala om centerns samarbete med socialdemokratin på energiområdet. Då får vi anledning att tala

om hur mycket samarbete centerns trovärdighet tål på detta område. Centern har ju tidigare velat profilera sig som ett miljöparti på energiområdet.

Herr talman! Det behövs en konkurrenslagstiftning på miljöns och solidaritetens villkor. I det avseendet har utskottet enligt min uppfattning inte lyckats åstadkomma några som helst framsteg genom det föreliggande betänkandet.

Jag yrkar bifall till de reservationer jag redan nämnt. Bifalls de, skulle ändå något ske som pekar mot en ökad omsorg om naturen och ett mera solidariskt samhälle.

Anf. 122 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Först ett tack till Nic Grönvall för de vänliga orden. Det var för väl att vi fortsatte vidare till samma utskott, så att vi kan fortsätta att ha våra konsumentvänliga debatter i näringsutskottet nu.

Däremot vill jag inte hålla med om att en ren marknadsekonomi utan regleringar är enbart till fördel för konsumenterna. Det är väl också skälet till att man i de allra flesta länder, även i dem som är mer marknadsekonomiskt inriktade än Sverige, har regler som rättar till de felaktigheter som marknadsekonomin brukar ställa till med.

Jag vill börja med att yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer. Första delen av betänkandet och reservationerna 1–16 behandlar frågor om förstärkt konkurrenspolitik med utgångspunkt bl.a. i propositionen Näringspolitik för tillväxt och ett antal motioner i anslutning till den samt ett antal motioner från allmänna motionstiden.

Vi är ju tydligen inom alla partier helt överens om att vi behöver ha en fungerande konkurrenssituation inom alla branscher. Vad vi däremot inte är överens om är i vilken utsträckning vi kan avvakta konkurrenskommitténs arbete. Större delen av dess arbete kommer att redovisas i sommar. Sedan följer en remissomgång, och därefter skall den regering som tillträder efter valet skriva en proposition. Det tar alltså en viss tid, men väldigt mycket är på gång.

Jag kan för tids vinnande bara konstatera att i stort sett samtliga frågor som tagits upp under det här avsnittet kommer att behandlas av konkurrenskommittén eller har behandlats i andra utredningar. Kommittén kommer också att få ett förlängt förordnande för att utreda konkurrensfrågorna inom den offentliga sektorn, främst inom kommunerna, vilket kanske kan vara ett litet svar till Lars Norberg. Det är alltså ett arbete som sätts i gång med omedelbar verkan när man har skrivit färdigt det nu pågående betänkandet, vilket, om jag är riktigt underrättad, sker nästa vecka.

Vi kan alltså se fram emot ett förslag om en moderniserad konkurrenslag. I arbetet härmed ingår också förslag om myndighetsstrukturen inom konkurrensområdet.

Den andra delen av betänkandet behandlar proposition nr 147 om en förstärkt konkurrens på livsmedelsområdet. Debatten i det avseendet är egentligen en fortsättning på den debatt som har hållits här under flera timmar om jordbruksfrågorna och i vilken man också berörde denna fråga vid flera

tillfällen. Huvudfrågan är hur förra årets beslut om förändring och avreglering av jordbrukspolitiken skall kunna få genomslag i konsumentpriserna.

De frågor som berörs i denna proposition är förbud mot marknadsdelning och exportsamverkan. Den kritik mot förslagen som framförs i reservationerna riktar sig dels mot tidpunkten för genomförandet, dels mot att endast en del av livsmedelskedjan berörs. Men i båda de här frågorna är förslagen avhängiga av genomförandet av avregleringen av jordbruket. Om det skall bli någon egentlig effekt i konsumentledet måste dessa frågor få genomslag samtidigt som avregleringen sker. Därför kan vi inte avvakta konkurrensutredningen. Det kommer att ta kanske ett år innan den är klar med den kommande konkurrenslagstiftningen.

Jordbruksutskottet får väl betraktas som den verkligt sakkunniga instansen på det här området. Egentligen tycker jag att det är märkligt att det inte har fått behandla frågan fullt ut. Det har dock avgivit ett yttrande till näringsutskottet, och näringsutskottets majoritet instämmer i stort sett i den bedömning som jordbruksutskottet har gjort. Jordbruksutskottets mening är alltså att det är angeläget att införa ett förbud mot gemensam finansiering av underskott vid export av jordbruksprodukter. Varken det eller näringsutskottets majoritet kan finna att förslaget skulle vara särskilt oklart formulerat. Som Gudrun Norberg påpekade har vi också skrivit in nödvändigheten av att lantbruksstyrelsen följer utvecklingen på köttsidan.

Nic Grönvall och flera andra talare har tagit upp frågan om sektorslagstiftning. En sådan berör bara en del i det hela, och det hade naturligtvis varit önskvärt att få en lagstiftning som rör hela livsmedelskedjan från producent till konsument vid ett och samma tillfälle. Det var nu tyvärr inte möjligt, av det skäl som jag nämnde tidigare, dvs. nödvändigheten av att de beslut som vi träffade förra året får direkt genomslag.

Per-Ola Eriksson kan knappast neka till att även om det nu råkar vara så att en del av – inte allt – verksamheten i de branscher som berörs drivs i kooperativ form, kan vi inte bortse från att det i vissa delar råder en monopolliknande situation. Konkurrenskravet måste gälla även om verksamheten råkar vara kooperativ.

Som Per-Ola Eriksson mycket väl vet stöder jag den kooperativa verksamheten i alla lägen där det är försvarbart. I det här fallet tycker jag inte att man kan göra undantag för kooperationen. På samma sätt kommer vi förmodligen att få ta ställning till konsumentkooperationen när det gäller en del av de frågor som kommer upp i samband med konkurrenskommitténs förslag.

Kooperativ kan aldrig bilda monopol, sade Per-Ola Eriksson. Men vad kallar han då den situation som råder exempelvis inom mjölkbranschen? I vart fall är den monopolliknande, och det är små möjligheter för någon ny intressent att ta sig in i den branschen.

Detsamma gäller på slakterisidan. För ett par månader sedan fick vi uppleva att de småslakterier som har byggts upp utsattes för att de stora slakterierna gjorde illojala uppköp för att de förra inte skulle kunna få produktleveranser. Inte heller det är något som främjar konsumentpriserna. Det är konsumenterna som får betala de överpriser som Scan i det fallet betalar till djurprodukterna.

Jag tror att när den här lagstiftningen väl har satts i sjön och börjat fungera, så att man verkligen får se hur den används, kommer mycket av oron att lägga sig.

När det gäller exportsamverkan finns det riktlinjer som säger att ca 25 % av marknaden kan samverka. Därutöver blir det för stora koncentrationer. Vi har när det gäller marknadsdelning sagt att det i vissa fall kan vara angeläget att se litet mildare på regleringen.

Jordbrukets myndigheter kommer att följa utvecklingen av exportfinansieringen, och jag är övertygad om att vi när vi diskuterar den här frågan nästa gång kommer att se att den har haft en gynnsam effekt för konsumenterna. Det är faktiskt också det som är meningen. En avsikt med avregleringen på jordbrukssidan är ju att den skall få genomslag även i konsumentpriserna.

Anf. 123 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Det är tydligen så att den sena timmen kräver sin tribut även av en stridbar kvinna som Inga-Britt Johansson. Det var ett matt försök att försvara regeringens position som vi fick lyssna till.

Jag lade fram fem goda grunder för att moderata samlingspartiet tagit den ställning som vi tagit när det gäller den livsmedelspolitiska lagstiftningen. Inte någon av dessa punkter fann Inga-Britt Johansson skäl att beakta. Det lagstiftningsförslag som regeringen framlagt har ett innehåll som jag såsom politiker och yrkesman på det juridiska fältet med stor glädje ser fram emot att få arbeta med i framtiden. Inga-Britt Johansson sade att när det väl har satts i sjön och börjat fungera blir allting så bra. Jag ser i den lagstiftningens brister enastående möjligheter för fingerfärdiga jurister att manipulera de avsikter som möjligen kan ha funnits, och det är ett mycket starkt skäl för att denna lagstiftning inte borde ha kommit nu.

Vi står inför internationella rörelser på det livsmedelspolitiska området som vi mycket väl hade kunnat avvakta. Vi har sagt till livsmedelsindustrin bl.a. att dess roll skall spelas i ett internationellt scenario där man erbjuds en marknad på omkring 340 miljoner människor, men alldeles klart är att den livsmedelspolitiska industrin måste få tillfälle att växa sig stark genom att exempelvis samverka i export.

Herr talman! Inga-Britt Johanssons inlägg var inte mycket till stöd för den majoritet som har formulerat näringsutskottets betänkande.

Anf. 124 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Inga-Britt Johansson försökte, om jag förstod henne rätt, att lugna mig med att konkurrenskommittén kommer att ta upp frågan om de tekniska monopolen. Jag vill gärna att hon bekräftar detta. Jag tycker att det är viktigt, eftersom detta såvitt jag förstår är ett nästan totalt försummat område. Man får icke blanda ihop monopolverksamhet och konkurrensverksamhet i samma företag, i varje fall inte om det är offentligägt. När det gäller tekniska monopol finns det mycket starka skäl för att de skall stå på ett eller annat sätt under demokratisk kontroll och skall verka med stor öppenhet.

Så sker inte i dag. Vattenfall köper upp detaljdistributioner i olika kom-

muner och behärskar därigenom totalt priset på elektricitet. Naturligtvis vet de var vissa smärtgränser går så att det inte blir uppror i kommunen. Det är ett osunt system att ett företag som nu håller på att bolagiseras och sitter i Stockholm, skall äga detaljdistributionen i låt oss säga min gamla hemkommun, Finspång, och sätta elpriser där enligt sina godtyckliga bedömningar. I den allmänna kommunala ekonomiska krisen säljer kommun efter kommun ut sina elverk till Vattenfall för att skaffa pengar till andra investeringar. Detta är ett exempel på hur man totalt försummar problematiken kring naturliga monopol.

När det sedan gäller exportfinansieringen och livsmedelslagstiftningen efterlyser jag fortfarande konsekvensanalyser. Det finns ingen konsekvensanalys, och jag tror att föreställningen att det uppstår stora vinster om man skulle hindra jordbrukskooperationen att gemensamt finansiera viss export är felaktig. Ingen har sagt mig varför det skulle leda till höjda livsmedelspriser. Jag tror att priserna sätts av utlandskonkurrensen och ingenting annat. Vi tycker, liksom flera andra, att den här lagstiftningen inte skall sättas i sjön nu, utan först när konkurrenskommittén har jobbat färdigt med de andra områdena.

Anf. 125 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig kort eftersom kvällen är sen. Jag har vid ett antal tillfällen haft anledning att samarbeta med Inga-Britt Johansson om kooperativa frågor. Av den anledningen känns det litet otillfredsställande i kväll att Inga-Britt Johansson har svikit den linje som hon annars har arbetat för. Jag tror att hon tycker det själv också. Hon gjorde ett närmast pliktskyldigt försök att yrka bifall till utskottets betänkande och därmed även till regeringens förslag.

Hon sade att man inte kan avvakta med konkurrensutredningen. Egentligen kan man det. Det finns även skäl att göra det för att få en samlad lagstiftning på det här området. Men det är nog så, Inga-Britt Johansson, att 1990 års jordbrukspolitiska beslut inte riktigt blev som den socialdemokratiska regeringen ursprungligen hade tänkt sig.

Det blev en majoritet här i riksdagen som korrigerade i regeringens förslag. Nu försöker man, ett år senare, att korrigera det och att ta igen det man inte hann göra i fjol. Det skapar ryckighet och leder till särbehandling.

Sedan säger Inga-Britt Johansson att man inte skall göra undantag för kooperationen. Men det är ju just precis det ni gör. Ni gör undantag för kooperationen på ett speciellt område. Varför gör ni det? Vad finns det för anledning att göra detta undantag när vi har en konkurrenslagstiftning som gäller för det här området från den 1 juli? Räcker det inte med den konkurrenslagstiftningen? Tror ni inte på den? Eller vad beror det på?

Jag började med att säga att vi har samarbetat i några frågor när det gäller att stärka stödet till kooperativ utveckling och agerat för att få fram de pengarna. Jag vill ställa en fråga till Inga-Britt Johansson: Hur känns det nu att bara några månader senare agera i en fråga som går stick i stäv med de intentioner som vi haft i andra sammanhang? Hur känns det att göra ett avsteg från de kooperativa principer som Inga-Britt Johansson i andra sammanhang bekänner sig till? Jag tycker att det är allvarligt att socialdemokraterna, som

ibland talar om kooperation, på det här sättet försöker bidra till att riva broar mellan de partier som arbetar för en kooperativ utveckling och för de kooperativa företagen, som är en viktig del i svenskt näringsliv.

Anf. 126 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Som jag sade i mitt inledningsanförande har vi i folkpartiet liberalerna många gånger ställt krav på att man skall avreglera i den offentliga sektorn, att man skall bryta monopolen, att man skall ha enskilda alternativ och uppmuntra enskilda initiativ. Varför gäller inte de här orden om konkurrens, som är så viktiga i näringslivet, även i den delen? Det är också en form av näringsliv och företagande att driva daghem, ålderdomshem, hemtjänst osv.

I dagens betänkande står det: "En väl fungerande konkurrens i näringslivet är, enligt utskottets mening, en förutsättning för att en dämpning av inflationen och en ökad tillväxt i ekonomin skall kunna åstadkommas. – – – På vissa marknader kan befaras att dominansen från ett eller ett fåtal företag innebär att konkurrensen i inte oväsentlig utsträckning påverkas negativt."

Detta gäller ju i allra högsta grad den offentliga sektorn. Jag undrar vilket försvar Inga-Britt Johansson har för att man inte vill tillämpa en fungerande konkurrens även på det området. Det gjorde mig mycket nyfiken när Inga-Britt Johansson talade om konkurrenskommittén, som tydligen håller på att få något tilläggsdirektiv, eller hur jag skall tolka det, som innebär att man också skall se över den offentliga sektorn. Tolkar jag det här för positivt? Kan det komma att beröra statsbidragen? Det gällde i första hand kommunerna, sade Inga-Britt Johansson. Kan det beröra statsbidragsreglerna, kan det beröra sådana frågor som gör att man nu verkligen också öppnar den offentliga sektorn för privata alternativ? Är regeringen beredd att i det här sammanhanget ändra på plan- och bygglagen i de avseenden som jag berörde här tidigare? Jag förstår att det hela tiden har varit en besvärande debatt för socialdemokraterna om den offentliga sektorns monopolställning. Det skulle vara intressant att få höra Inga-Britt Johansson redogöra för de planer som man har när det gäller konkurrenskommittén och om socialdemokraterna äntligen har ändrat uppfattning på den här punkten.

Anf. 127 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Nic Grönvall är väl förmodligen lika trött som jag, eftersom Nic Grönvall inte hörde att jag kommenterade schablonlagstiftningen, att jag kommenterade att det skulle vara emot 1990 års beslut, att jag kommenterade om näringen skulle få bygga sin egen struktur eller inte och att jag också sade att enligt jordbruksutskottet är det inga svårigheter att genomföra det här. Däremot sade jag ingenting om att det inte tar hänsyn till EG. Det kan jag kommentera nu. Mig veterligt är det inte så att man har likadana regler inom alla EG-stater. De ser nog väldigt olika ut. Det görs försök att få fram gemensamma regler, men ännu har man inte fått det. Eller har jag fel?

När det gäller konkurrensutredningens tilläggsdirektiv är jag ledsen att jag inte kan säga vad de slutgiltiga direktiven innehåller. Jag vet att man höll på att arbeta med dem i slutet av förra veckan. Jag vet att de rör den offentliga

sektorn, främst kommunerna, och konkurrensneutraliteten, men än så länge är det allt jag vet. Jag kan alltså inte upplysa Gudrun Norberg och inte heller Lars Norberg mer om detta.

Jag skulle vilja ge Lars Norberg några kommentarer när det gäller vad han kallar de naturliga monopolen och möjligheterna att köpa in andra saker. Ett exempel är att statens järnvägar fick mycket bestämda riktlinjer ifrån riksdagen om vad man fick lov att göra och inte göra. De har påpekat behovet av att kunna få möjligheter att utveckla hela resetjänsten som sådan. Vi har tittat på den här frågan i riksdagens revisorer. Vi kunde instämma i vad man sade från SJs sida, att det var nödvändigt att kunna erbjuda hela reseprojektet, om man skulle kunna konkurrera med exempelvis andra reseföretag. Där finns inte någonting som är helt självklart. Jag tror inte att konkurrensutredningen har fått något uppdrag att titta på de frågorna, utan jag tror att det blir de frågor som ligger närmare kommuner och landsting, t.ex. barnomsorg, sjukvård och liknande.

Jordbruksutskottet har, Per-Ola Eriksson, påpekat möjligheterna för kooperationen att även i framtiden utveckla samarbetsformer. Jag kan bara instämma i deras påpekande. Jag kan inte försvara ett monopol, även om det är i kooperativ form.

Anf. 128 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag välkomnar naturligtvis tilläggsdirektiven till konkurrenskommittén ur den synpunkten att det är viktigt om socialdemokraterna ändrar uppfattning i de här frågorna när det gäller brytande av den offentliga sektorns monopol.

Samtidigt måste jag faktiskt le litet grand åt socialdemokraternas annars så bestämda motstånd mot att man i slutskedet på en utredning kommer med tilläggsdirektiv. Det har många gånger framförts sådana förslag från oppositionens sida, men det har alltid hävdats att när en utredning befinner sig i slutskedet kan man inte komma med några tilläggsdirektiv. Gäller det här även förändringar i tidsplanen? Kommer ett konkurrenslagförslag som skall bli resultatet att fördröjas i tiden med anledning av tilläggsdirektiven?

Anf. 129 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Statens järnvägar är icke ett typiskt naturligt monopol. Det kan tillåtas – vilket förekommer i många andra länder – att flera olika företag får använda samma räls. Banverket däremot är ett typiskt naturligt monopol. Inget företag kommer att sätta upp konkurrerande järnvägsspår parallellt med dem som nu existerar. Det tror jag att jag kan garantera. Statens järnvägar är inget bra exempel på ett naturligt monopol. Det vore kanske önskvärt att statens järnvägar fick konkurrens. Det går som sagt i andra länder, och det skulle kunna gå i Sverige också.

När det för övrigt gäller jordbrukslagstiftningen har jag mycket svårt att tro att det skulle vara så förfärligt bråttom. Det har inte heller i debatten framförts några teorier om hur mycket pengar konsumenterna tjänar på att man inför denna – som Nic Grönvall mycket riktigt påpekade – mycket luddiga lagstiftning. Inga-Britt Johansson talade om diverse möjligheter till undantag om de konkurrerande företagen inte är av en viss storlek osv. Det

verkar vara ett hastverk, som även av det skälet skulle tjäna på att ligga till sig och överarbetas.

Anf. 130 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill bara till sist säga till Inga-Britt Johansson att när hon nästa gång talar om kooperation och vikten av att främja kooperation kommer jag inte att tro på hennes ord på samma sätt som jag har gjort tidigare. Jag kommer att tro att det bara är en läpparnas bekännelse. Om Inga-Britt Johansson menar allvar med att vilja främja kooperationen och vilja ha en lagstiftning som är lika för alla företag i det här landet oavsett om de är statliga eller kooperativa, skulle hon inte agera så som hon gör i denna kammare. Men det kanske är så att hon är härtill nöd och tvungen. Herr talman! Jag beklagar det.

Anf. 131 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag försäkrar Per-Ola Eriksson att oavsett om han tror på mig eller inte kommer jag att fortsätta att jobba för kooperationen på det sätt som jag har gjort hittills sedan jag kom in i riksdagen.

Såvitt jag vet, Gudrun Norberg, skall konkurrenskommittén jobba med sitt slutbetänkande utifrån de tidigare direktiven under en tvådagarssittning i nästa vecka, då den skall bli färdig härmed. Anledningen till att man har fått tilläggsdirektiv torde vara att även om regeringen under ett antal år har talat om behovet av att man inom kommuner och landsting använder sig av beställarmöjligheten för att få in andra utförare i verksamheten, har den kanske inte fått det genomslag som man hade hoppats på. Även Gudrun Norberg måste ha konstaterat att det under ett flertal år har pågått en uppluckring av det offentliga monopolet på olika områden.

Vad som däremot inte är aktuellt och som jag hoppas att vi slipper se är en direkt privatisering av olika offentliga verksamheter. Varken jag eller de flesta andra socialdemokrater har något emot privata entreprenörer i den offentliga sektorn.

Anf. 132 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Herr talman! Denna debatt rör till vissa delar konkurrensen på livsmedelsområdet och kan och bör från dessa aspekter ses som en fortsättning på den debatt som vi tidigare fört här i kammaren om gränsskyddet för livsmedel. Det är också de aspekter som jag tänker beröra i mitt anförande.

Kapitalismens problem är inte att den bygger på konkurrens utan att konkurrensen så snabbt upphävs eller snedvrids. Konkurrensen är till för konsumenterna, sade den förste debattören här. Det är naturligtvis så i teorin, men i praktiken vet vi att det långt ifrån alltid är så. Jag tycker att just livsmedelssektorn är ett mycket talande exempel på hur konkurrensen förvrids och blir en skenbar konkurrens. Inom livsmedelssektorn konkurrerar man i mycket hög grad med redskap som i själva verket fördyrar livsmedelsprodukterna för konsumenterna. Det gäller kostsamma reklamkampanjer som t.ex. rabattkuponger. Det gäller reklam som riktar sig till detaljisterna, livsmedelshandlarna, som är mycket kostsam och medför att små aktörer och försäljare har svårt att hävda sig. Det gäller även kostsam reklam som vänder sig direkt

till konsumenterna. Man konkurrerar med stora, vackra butiksytor, och man konkurrerar genom att ta in andra produkter i sortimentet, vilka som inte har någonting med livsmedel att göra. Man konkurrerar med öppethållande. Det är en lång rad konkurrensredskap som i själva verket fördyrar produkterna.

Man konkurrerar i mycket liten utsträckning med kvaliteten på livsmedel eller med priserna. Detta måste självfallet åtgärdas, och det måste åtgärdas inom hela livsmedelssektorn. Man kommer inte åt detta med den mycket begränsade lagstiftning som föreslås i den här propositionen och som näringsutskottet nu föreslår att riksdagen skall besluta om.

Ifrån vänsterpartiets sida har vi ingen onyanserad syn på konkurrensen. Vi anser att den är nödvändig och att den skall hävdas med hjälp av en skärpt konkurrenslagstiftning. Men vi inser givetvis också att denna konkurrens inte är det allena saliggörande. Vi har långt ifrån ställt upp på tanken att samhället skulle frånhända sig sitt fortsatta ansvar på livsmedelsområdet.

Jag vill särskilt yrka bifall till reservation nr 18.

Den senaste tidens debatt kring matpriserna och livsmedelsproduktionen har haft det goda med sig att det nu faktiskt sker en bättre prisövervakning från de prisövervakande myndigheternas sida. Det starkare trycket från konsumenterna har också lett till – ännu så länge dock mest i ord – en ökad lyhördhet från livsmedelsgrossisternas och de stora kedjornas sida när det gäller prispressen. Men som jag sade har det hittills mest gällt i ord. Fallande producentpriser på kött har t.ex. lett till stigande priser för konsumenterna. Det tyder på att mellanledens stora lyhördhet när det gäller priserna på maten inte är heltäckande.

Vi har i vänsterpartiet ställt oss bakom en reservation som handlar om att det är mycket viktigt att man i och med en ny skärpt konkurrenslagstiftning kan bryta upp de förstenade monopolen och se till att man tvingar fram en delning av företag som har vuxit sig alltför stora. Ett mycket stort problem när det gäller livsmedelssektorn är att det är så svårt för nya aktörer att få tillträde till och ta sig in på marknaden. Att hävda en skarp konkurrenslagstiftning är mycket svårt på alla sektorer. Men att försöka göra det i en bransch som redan har blivit så monopoliserad eller oligopoliserad är ännu svårare. Här krävs det utan tvivel mycket aktiva insatser från samhällets sida för att man skall kunna se till att försöka hävda nya tillträdande aktörers möjligheter. Vi vill särskilt peka på de tillträdande inhemska aktörer det kan handla om. Man stimulerar en småskalig livsmedelsproduktion och livsmedelsförädling, och man ser till att undanröja de mycket omfattande hinder som finns för en sådan produktion. Jag tänker både på åtgärder som hämmar konkurrensen och binder livsmedelskedjornas aktörer till varandra och inte släpper in nya aktörer, och det omfattande regelverk som många av samhällets myndigheter har byggt upp, vars ursprungliga syfte är att garantera konsumenterna kvalitet. I många fall, t.ex. när det gäller livsmedelsverkets regelsystem, har det dock i stället kommit att leda till oerhörda svårigheter för nytillträdande aktörer, utan att konsumenterna för den sakens skull garanteras en god kvalitet.

Det har sagts här att jordbruksnäringen skall ha samma villkor som andra näringar. Frågan är bara vilka dessa villkor skall vara? Vad är det t.ex. för

mekanismer som träder i kraft när Japan frivilligt åtar sig att begränsa bilexporten till Sverige? Om man ser på andra näringar finner man att det finns mycket som har drag av styrsystem som är mindre trevliga ur konkurrenssynpunkt. Jag tror att man skall tänka sig för innan man påstår att de här snedvridande effekterna enbart präglar primärproduktionen inom livsmedelssektorn. Det förekommer på många andra håll. Det är därför så oerhört viktigt att vi har en konkurrenslagstiftning som ser till helheten, som är generell och som inte bara drabbar en viss smal sektor och en viss typ av företag.

Det är för övrigt väldigt svårt att se vad denna konkurrenslagstiftning skall betyda i praktiken, eftersom den är ett hafsverk och eftersom den är ologisk och osammanhängande samt, utan att vara tydlig, gör undantag för karteller och medger vissa dispenser.

Vi tycker i vänsterpartiet att det är olyckligt att näringsutskottet inte bestämde sig för att skjuta upp hanteringen av detta ärende till hösten. Vi tror att det då hade blivit en mycket klarare och bättre hantering.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

10 § Rörelseregler för bank m.m.

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU41 Rörelseregler för bank m.m. (prop. 1990/91:154, 1990/91:136 och 1990/91:142).

Kammaren biföll tredje vice talmannens förslag att näringsutskottets betänkande NU41 skulle avgöras efter endast en bordläggning.

Anf. 133 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Den lag om rörelseregler för bank m.m. som behandlas i näringsutskottets betänkande nr 41 är mest känd som en ny lag för att möjliggöra branschglidning mellan försäkringsbolag och banker.

Det har i allt större utsträckning ute i Europa blivit möjligt för banker att gå in i försäkringsbranscher och för försäkringsbolag att börja öppna olika typer av bankverksamhet. Vi har på moderat håll under ett antal år ställt oss mycket positiva till den typen av verksamhet. Vi ser det som positivt att man kan skärpa konkurrensen på området genom att låta exempelvis försäkringsbolag börja öppna inlåningskonton resp. att banker kan konkurrera med försäkringsbolag om olika typer av livförsäkringstjänster.

Erfarenheter inte minst från våra närmaste grannländer har visat att priserna för konsumenterna har kunnat sänkas. Inte minst i Norge har man funnit att inlåningsräntorna har ökat sedan man tillåtit denna branschglidning.

Genom branschglidningen har man även kunnat öka effektiviteten på marknaden. Banker och försäkringsbolag har i dag ett utomordentligt vitt förgrenat kontorsnät, som fått en allt större överkapacitet beroende på den datatekniska utvecklingen. Det innebär att det ger samordningsfördelar att

kunna utnyttja bankernas och försäkringsbolagens resp. kontorsnät för att ge service och sälja produkter även i angränsande branscher.

Detta är skälen till att vi har varit positiva till en branschglidning mellan bank och försäkring.

Men de stora affärer som kommit till stånd eller aviserats under det senaste året – inte minst affären mellan SE-banken och Skandia och mellan Trygg-Hansa och SPP samt Gotabanken – har visat på riskerna med branschglidningen. Risken är att man får alltför få aktörer på marknaden, som får en alltför stor marknadsdominans.

Vi har därför velat ha en skärpning av den konkurrenslagstiftning som reglerar detta område. Vi vill att skärpningen inte bara skall gälla när man söker koncession för att få köpa ett försäkringsbolag eller en bank. Vi anser även att det bör vara möjligt att bryta upp den nya kombinationen om företaget inte kan leva upp till en tillräckligt effektiv konkurrens, som gör att konsumenterna får tillräckligt låga priser.

Vi har därför ställt två krav i denna fråga. Det ena kravet är att konkurrenslagstiftningen skall skärpas så att det blir möjligt att bryta upp olika typer av existerande företagskombinationer vid mycket långtgående former av marknadsdominans, som är skadlig ur konsumentpolitisk synvinkel.

Vårt andra krav är att det skulle bli ökad jämförbarhet i bankers och försäkringsbolags olika avtalsvillkor, ränteberäkningsgrunder och olika typer av räntesatser för att på det sättet möjliggöra en ökad priskonkurrens.

Vi är självfallet glada över att näringsutskottets majoritet tillgodoser dessa våra två huvudkrav.

Skärpningen av konkurrensen bör dock inte stanna vid bank- och försäkringsområdet, utan självfallet bör kravet på en skärpning av konkurrensen tillgodoses även i samband med de förändringar i konkurrenslagstiftningen som aviseras i konkurrenskommitténs nära förestående slutbetänkande. Vi gör också den bedömningen att i och med att en dominerande del av Sveriges riksdag nu ställer sig bakom skärpningen av konkurrenslagstiftningen, så uppnår man ändå det resultat som annars skulle ha uppnåtts om man kunnat presentera skärpningen samtidigt som man möjliggör denna branschglidning.

Vi kan av dessa skäl godta den branschglidning som nu föreslås. Vi tror och hoppas att den kommer att bli positiv ur såväl företagens som konsumenternas synvinkel och även möjliggöra att svenska företagskombinationer blir mycket konkurrenskraftiga på de europeiska marknaderna under kommande år. Man uppnår därmed tillräckliga skalfördelar och tillräcklig konkurrens för att kunna erbjuda attraktiva produkter.

Självfallet vore det bra om vi även kunde få en ökad utländsk konkurrens i Sverige. Det är därför vi har haft dessa betänkligheter. Det hade varit mycket lättare att acceptera de affärer som aviserats om de hade skett tillsammans med utländska företag, så att man på det sättet hade kunnat öka mångfalden på marknaden.

I betänkandet behandlas även ett antal detaljfrågor, som jag här inte har berört. Det gäller bankers möjligheter att förvärva fast egendom. Vi tycker att det är självklart att detta borde ha möjliggjorts redan genom denna lagstiftning. Jag kan bara beklaga att så inte är fallet och yrkar därför bifall till

reservation nr 4. Jag har även för avsikt att begära rösträkning beträffande den reservationen.

Vi tycker också att det är riktigt, som vi nämner i reservation nr 7, att prissättningen på banktjänster inte får ske på annat sätt än på marknadens rena villkor. Den får inte regleras fram på det ena eller det andra sättet eller genom anvisningar från den ena eller andra myndigheten.

Vi anser inte heller att det finns anledning att göra förändringar i det kapitaltäckningskrav för krediter mot säkerhet i jordbruksfastighet som redan debatterats ett stort antal gånger i denna kammare. Jag vill göra kammaren uppmärksam på att det i sammanfattningen av betänkandet sägs att moderata samlingspartiet står bakom reservation nr 14. Så är inte fallet, vilket framgår av texten i betänkandet. Vi har nämligen den uppfattningen när det gäller kapitaltäckningskravet för krediter mot säkerhet i jordbruksfastigheter att de skall tillgodoses inom de internationella regler som Sverige varit med om att godkänna. Om man har en säkerhet i en jordbruksfastighets mangårdsbyggnad räcker det inte med att man har ett särskilt taxeringsvärde. En risk i jordbruksfastigheten i sig ökar risken i säkerheten i själva fastigheten. Därmed är det ett annat riskmoment som inträder, vilket självfallet förutsätter andra kapitaltäckningskrav. Det främsta skälet till att vi går med på de regler som i dag införs är dock att vi vill följa internationella överenskommelser i detta avseende som vi tidigare har biträtt.

I frågan om offentliga ledamöter i affärsbankers styrelser och val av styrelseordförande i affärsbank står vi klart fast vid tidigare utfästelser. Vi anser att det inte finns några som helst behov av offentliga ledamöter i affärsbankernas styrelser. Vi finner inte heller några som helst skäl till att statsmakten skall lägga sig i vem som väljs till styrelseordförande i en affärsbank. Staten i form av regering och riksdag har en kontrollmyndighet i form av bankinspektionen. Det finns ingen anledning att ha kontrollmyndigheter i olika led genom någon form av insyn i eller kontroll av vem som väljs till styrelseordförande i en affärsbank eller i form av offentliga representanter. Har man en tillsynsmyndighet skall den sköta tillsynen, inte resp. styrelseledamot eller styrelseordförande som kan tänkas ha utsetts.

Herr talman! Som jag har sagt har vi för avsikt att begära votering och rösträkning beträffande reservation nr 4.

Anf. 134 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Beträffande betänkandet om rörelseregler för bank finns först några glädjeämnen att redovisa.

För det första har uppnåtts en enighet i utskottet om att göra ett uttalande till regeringen med anledning av enskild motion av folkpartisterna Sigge Godin och Isa Halvarsson. Utskottet är enigt om att liksom motionärerna föreslå regeringen att pröva vilken ändring i författningsregleringen på bankområdet som behövs för att få tillhandahålla postservice på bankkontor i glesbygd och andra mindre orter. Önskemålet om att så många metoder som möjligt skall kunna utnyttjas för att bibehålla och förbättra servicefunktionerna i glesbygd väger enligt utskottets mening tungt.

För det andra har socialdemokraterna i utskottet anslutit sig till kraven i kommittémotioner från moderata samlingspartiet och folkpartiet liberalerna

samt från en enskild socialdemokrat om frågor rörande branschglidning i den finansiella sektorn. Den ökande sammansmältningen mellan banker och försäkringsbolag innebär rent praktiskt för konsumenten att konkurrensföretagen minskar i antal samt att villkoren för olika tjänster och åtaganden från finansinstitutets sida blir svåra att överblicka och svåra att jämföra.

Detta är inte tillfredsställande för konsumenten. Nu kommer emellertid riksdagen att i anslutning till yrkandena i de tre nämnda motionerna rikta ett uttalande till regeringen med innebörden att konkurrenslagstiftningen också på det här området skärps. Utskottet skriver:

"Konkurrenspolitiken bör omfatta inte bara kontrollåtgärder och reaktioner mot missförhållanden, utan också positiva konkurrensstimulerande insatser. Om det skulle visa sig att tillsynsmyndighetens bevakning och företagens egna på frivillighet grundade åtgärder inte räcker till för att konsumenterna skall få tillräcklig insyn i och överblick över villkoren för bankernas och försäkringsbolagens tjänster, är det angeläget att regeringen vidtar lämpliga åtgärder för att stärka konsumenternas ställning inom denna marknadssektor."

Längre fram i betänkandet skriver utskottet angående företagsförvärv och marknadsdominans följande: "Ett beslut om bestämmelser som medger branschglidning måste emellertid enligt utskottets mening sammankopplas med ett ställningstagande till förmån för en mera effektiv kontroll av företagsförvärv och fusioner än vad nuvarande lagstiftning tycks medge. För fall av mycket utpräglad skadlig marknadsdominans kan även möjligheter till uppbrytning av existerande företagskombinationer visa sig erforderliga."

Även här riktar riksdagen en uppmaning till regeringen att omgående vidta åtgärder för att en sådan skärpt konkurrenslagstiftning skall komma till stånd.

Herr talman! Bankernas avgiftssystem har under senare tid tilldragit sig åtskillig uppmärksamhet, bl.a. i massmedierna. Det har förekommit kritik mot bankerna för att de i stor utsträckning avgiftsbelägger tjänster, t.ex. kontoutdrag eller vissa uttag, som enligt mångas uppfattning borde vara gratis.

Bankerna vet att avgiftsbeläggningen medverkar till att styra kundernas beteende bort från ständigt återkommande kontoutdrag och från små uttag, som medför förhållandevis stora kostnader. Även bankinspektionen har den uppfattningen att det kan vara lämpligt med en avgiftsbeläggning av vissa banktjänster, som traditionellt har tillhandahållits gratis. Kunderna får därigenom incitament att utnyttja bankernas service på ett mera rationellt och kostnadseffektivt sätt.

Vi i folkpartiet liberalerna har tagit upp frågan om bankernas avgifter i en partimotion. Det sker i anslutning till konkurrensförhållandena inom denna sektor. Vi anser att det är viktigt att bankerna tillåts konkurrera genom inlåningskonton med olika kombinationer av räntor och avgifter. Ett förbud för bankerna att avgiftsbelägga vissa tjänster skulle minska konkurrensen och därmed försämra småspararnas villkor. Vi anser att riksdagen bör göra ett uttalande till regeringen med denna innebörd.

En enskild motion från mig om ändrade kapitaltäckningskrav för krediter till jordbruksbostad har föranlett en reservation till detta betänkande.

Bakom reservationen står folkpartiet liberalerna, centerpartiet och miljöpartiet.

Riksdagen har nyligen fattat beslut om höjda kapitaltäckningskrav för krediter till bl.a. villafastigheter och jordbruksfastigheter. Kapitaltäckningskraven för villalån har höjts till 4 % och för jordbruksfastigheter till 8 %. För den sistnämnda gruppen har höjningen varit mycket kraftig och innebär en betydande fördyring av lån till jordbrukare. Jordbruksfastigheter jämställs med in-blanco-krediter. Detta är ett resultat av en internationell anpassningsprocess, där Sverige enligt uppgift haft en pådrivande roll.

Vid den kommande svenska fastighetstaxeringen skall en ändring, som infördes i och med skattereformen, tillämpas vad beträffar bostaden på jordbruksfastigheten. Den kommer att få eget taxeringsvärde och utskiljas från rörelsen i övrigt. Därmed jämställs den i olika avseenden med andra villafastigheter. Detta innebär på flera sätt ett rättvisare system, men här uppkommer frågan om kapitaltäckningskravet på 8 %. Då jordbruksbostaden i övrigt är jämställd med villabostaden, bör den också vara det avseende nya krediter och kapitaltäckningskrav.

Den förhandlingspolitik om kapitaltäckningskraven som regeringen för internationellt kan inte automatiskt godkännas. Den måste grundas på en saklig och rättvis kreditpolitik, som inte missgynnar en yrkesgrupp, vilket nu sker. Att USA i den s.k. Baselkommittén har drivit ett högt kapitaltäckningskrav för jordbruksfastigheter, beroende på USAs stora prisfluktuationer, är inget riktmärke för svenskt vidkommande. Här är prissituationen den motsatta, nämligen synnerligen stabil för jordbruksfastigheter.

Det är orimligt att den ena villafastigheten skall föranleda dubbelt så högt kapitaltäckningskrav som den andra gör. Därför måste regeringen verka för att den överenskommelse som ligger till grund för de nuvarande svenska bestämmelserna om kapitaltäckning blir ändrade på ett sätt som skapar rättvisa åt jordbruksbefolkningen.

Herr talman! De båda reservationerna om offentliga ledamöter i affärsbankernas styrelser och val av styrelseordförande i affärsbank är frågor som har debatterats här tidigare. Därför tänker jag inte ta upp tiden med dem, utan bara konstatera att här råder motsatta uppfattningar mellan folkpartiet liberalerna och regeringspartiet.

Starka principiella skäl talar mot att denna form av statligt inflytande inom banksektorn tillämpas. Vi framför än en gång att regeringen med det snaraste bör lägga fram förslag till sådana ändringar i bankaktiebolagslagen som är påkallade för att få bort denna statliga inblandning.

Herr talman! Jag vill med detta understryka alla reservationer som folkpartiet liberalerna står bakom, men nöjer mig med att yrka bifall endast till reservationerna nr 7 och 15.

Anf. 135 HÅKAN HANSSON (c):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande nr 41 har föregåtts av en rätt lång diskussion i utskottet. Betänkandet har också rönt ett ganska stort massmedialt intresse. Med hänsyn till det hade man naturligtvis förväntat sig en fullsatt läktare när debatten förs, men den sena kvällstimmen gör kanske att så inte är fallet.

Jag vill till stor del instämma i det Per Westerberg och Gudrun Norberg har sagt beträffande detta betänkande. De förslag som lagts fram i betänkandet är på många sätt följdriktiga med hänsyn till den liberalisering och integration som vi nu ser på det finansiella området, både nationellt och internationellt. Man kan alltså säga att många av dessa förslag är naturliga följdförslag till den liberalisering vi har sett.

Den tunga delen av detta utskottsbetänkande gäller frågan om branschglidningen. Detta är en utvecklingstendens som vi ser på den finansiella marknaden. I första hand sker branschglidningen mellan banker och försäkringsbolag. Vi kommer förhoppningsvis att på den finansiella marknaden se nya aktörer dyka upp just i branschglidningens spår. Vi kommer att se banker som erbjuder försäkringsliknande tjänster och försäkringsbolag som erbjuder bankliknande tjänster.

Vi i centern ser positivt på denna branschglidning. Vi tror, precis som andra har sagt, att branschglidningen är till gagn för konsumenten och för en fungerande marknad. Vi tror att branschglidningen leder till att nya tjänster skapas och att en effektiv konkurrens uppstår på marknaden, vilket också innebär att de finansiella tjänsterna erbjuds rationellt och effektivt. Vi hälsar därför branschglidningen välkommen, men jag vill i likhet med de föregående talarna understryka farorna med att den här branschglidningen får ske snabbt och utan begränsningar. Vi har tidigare i denna kammare fattat beslut om möjligheterna för utländska etableringar i Sverige, t.ex. bankfilialer. Vi har fattat beslut om uppmjukning av oktroj för bank. I ett läge där branschglidningen går mycket snabbt, men de nya aktörerna, de må vara utländska eller svenska, inte hinner etablera sig tillräckligt snabbt, är risken självfallet stor för att en koncentration och en monopolisering sker på bankmarknaden och på den finansiella marknaden över huvud taget.

Det är därför glädjande att det har gått att få en majoritet i utskottet för en skärpning när det gäller synen på konkurrensbegränsande effekter i samband med den här branschglidningen. Vidare tycker vi att det är tillfredsställande att det har varit möjligt att skärpa motivuttalandena från utskottet när det gäller tillståndsgivningen för olika sammanslagningar, fusioner, i branschglidningens spår.

Förvisso kommer det en skärpt konkurrenslagstiftning – en fråga som andra har varit inne på. Men vi tror att det är mycket viktigt att den tillståndsgivande myndigheten redan nu – det tar ju litet tid innan lagstiftningen i fråga träder i kraft – får möjlighet att ordentligt beakta frågorna kring konkurrensbegränsningen. Det är således glädjande att utskottet har åstadkommit en skärpning i förhållandet till propositionen på de här punkterna.

Dessutom är det tillfredsställande att vi i utskottet har lyckats få till stånd en skrivning i betänkandet som gäller behovet av informationsplikt från aktörernas sida på den finansiella marknaden när det gäller avtalsvillkor och prissättning beträffande finansiella tjänster.

Banksektorn, den finansiella sektorn, var fram till 80-talets mitt ganska reglerad. I likhet med vad som gäller för andra sektorer, och det har vi talat om tidigare i dag, tar det tid för aktörerna på den här marknaden att efter en avreglering lära sig den nya situationen med en fri konkurrens.

När man studerar hur marknaden fungerar, t.ex. när marknadsräntorna

förändras, finner man, det är helt klart, att aktörerna på marknaden inte är lika snabba med att ändra sina räntenivåer. Det gör att räntemarginaler och liknande kan vara otillfredsställande stora i vissa fall.

Vi tycker alltså att det är mycket bra att det har varit möjligt att få till stånd en skrivning i detta sammanhang.

I likhet med Per Westerberg tycker också jag att det är synd att vi inte har kunnat få med bankernas möjligheter att förvärva fastigheter. Vi tror att det är ett naturligt led i harmoniseringen och den internationella anpassningen. Det är litet olyckligt att leasingutredningen, som man från majoritetens sida tar som förevändning för att inte lägga fram förslag på området, skapar en gråzon när det gäller fastighetsmarknaden kontra bankerna samt när det gäller fastighetsrenting. Därför yrkar vi bifall till reservation 4.

Vi tycker att det är glädjande att det finns en skrivning om att bankerna kan göra s.k. förvärv av placeringsaktier. Vi i centern har tidigare i en motion krävt detta. Det är alltså glädjande att vi nu får stöd i det sammanhanget. Vi tror nämligen att det är viktigt att bankerna får denna möjlighet, inte minst med tanke på småföretagens riskkapitalförsörjning.

Slutligen, herr talman, vill jag i likhet med Gudrun Norberg poängtera yrkandet om kapitaltäckningsreglerna för mangårdsbyggnad i jordbruk. Vi i centern tycker att det är mycket olyckligt att det inte är möjligt, med hänsyn till förändringarna i skattereformen och förändringen av inkomstlagen, att klassificera mangårdsbyggnad i jordbruk på samma sätt som en villa från kapitaltäckningssynpunkt. Effekterna av att vi inte gör det blir naturligtvis att vi får en lång rad konstiga nya fastighetsbildningar, där man försöker skilja mangårdsbyggnader från rörelsebyggnader – något som kanske inte är önskvärt rent allmänt.

Med detta, herr talman, yrkar jag – jag bortser då från de reservationer som Per Westerberg har yrkat bifall till – bifall till reservation 14.

Anf. 136 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! För nästan exakt ett år sedan fattade riksdagen på regeringens förslag ett beslut om att utländska banker skall kunna köpa in sig i svenska banker. Samtidigt förklarade regeringen att det naturligtvis står aktieägaren fritt att i bankens bolagsordning förbjuda sådana inköp. Tanken går till patriarken Isaks välsignelse av Jakob: Rösten är Jakobs, men händerna är Esaus.

Regeringen kommer med dubbla budskap. Regeringen anpassar Sverige till EG men hoppas att det privata kapitalet skall försvara det nationella oberoendet.

I dag noteras ett nytt steg på vägen mot en EG-anpassning när det gäller bankerna. Det är kanske inte helt nödvändigt men ändå förordat av finansintressenas lobbyister. Banker och försäkringsbolag skall kunna bilda mäktiga finansiella koncerner. Det handlar i första hand om ett tillmötesgående beträffande SE-Banken inför dess planer på en fusion med Skandia men kanske också när det gäller Trygg-Hansa och Gotabanken. Är det återigen fråga om hoppet om att skapandet av starka svenska finanskoncerner skall hålla utländska intressen – EG-intressen – stången i den liberalisering av ägandet som regeringen själv har introducerat?

Frågorna hopar sig, för regeringen redogör inte för sina motiv, vare sig för de verkliga motiven eller för de föregivna motiven. Det är helt enkelt en ökad frihet som man säger sig eftersträva. Det låter bra men är inte särskilt trovärdigt. Kanske svaret är: Härtill är vi nödda och tvungna. Storfinansens lobbyister är oss övermäktiga. Vi har redan en oligopolsituation både på bankmarknaden och på försäkringsmarknaden. Men inte lindras den av dagens lagstiftningsförslag, tvärtom.

Det paradoxala har inträffat att miljöpartiet och i stor utsträckning också vänsterpartiet står som konservatismens och försiktighetens försvarare under det att man inom socialdemokratin och borgerligheten tycker att det är dags att ge finansintressena ett större svängrum och att ta bort gamla begränsningsregler.

Vi miljöpartister tycker att tillfället är sällsynt illa valt att lägga fram dessa förslag året efter det att våra finansinstitut – finansbolag, affärsbanker och sparbanker i skön förening – har lyckats tillfoga landets medborgare kreditförluster om 15 miljarder, varav Nordbankens förluster om ca 5 miljarder direkt drabbar staten. Vi tycker faktiskt att dagsläget snarare pekar på behovet av svångrem, inte på behovet av svängrum, när det gäller finansmarknaden.

Vi är motståndare till maktkoncentration och storskalighet. Följaktligen säger vi nej till uppbyggandet av finansiella koncerner som innehåller både banker och försäkringsbolag. Vi menar att dessa verksamheter sköts bättre om de är specialiserade var och en i sina bolag utan möjligheter till sammanblandning. Redan dagens arbetsuppgifter har ju visat sig vara alltför omfattande för åtskilliga bolagsstyrelser, som vi alla vet.

Likaledes anser vi att den gamla principen att banker inte skall äga industriföretag har under årtionden visat sig sund. Det finns inte något särskilt skäl att ge bankerna tillfälle att satsa sina insättares pengar på riskkapitalmarknaden. På kapitalmarknaden har hittills gällt en sund princip: Hög vinst och hög risk – jag köper aktier. Låg risk, säker placering och låg ränta – jag sätter in pengarna på banken. Nu naggas den principen i kanten.

Inte heller ser vi något skäl att i dagens turbulenta läge på penningmarknaden minska de formella kraven på kassareserverna eller att låta finansinstituten konkurrera med stat och industri på obligationsmarknaden.

Regeringen och utskottet anser också att factoring och leasing är lämpliga verksamheter för bankerna. Även här anmäler vi avvikande åsikt. Det finns gott om leasing- och factoringföretag i Sverige. De besitter en alldeles speciell kunskap. Att i ett bankföretag söka inkludera sakkunskaper av vitt skilda slag och sammanföra verksamheter av skilda slag är enligt vår mening oklokt. Det har från bankinspektionen omvittnats om man i samband med kreditförluster funnit att 40 % av ärendena dessutom är felbehandlade med tanke på de interna regler som skulle gälla. Erfarenheterna från introduktionen av s.k. konglomerat på 60-talet är klart negativa. Nu skall bankerna tydligen bli "Mädchen für alles".

"När var och en sin syssla sköter så går oss väl i allt oss möter". Med den gamla kloka ramsan i minnet säger vi nej till att banker skall äga aktier och att de skall kunna ägna sig åt leasing och factoring. Vi är inte ensamma om den uppfattningen. Både fondbörsens chef, Bengt Rydén, och S-E-Bankens

styrelseordförande, Curt Olsson, har uttalat sin skepsis inför förslaget att bankerna skall kunna äga aktier på längre sikt.

Jag har tillsammans med centern och folkpartiet reserverat mig för att bostäder på jordbruksfastigheter – som ju numera särtaxeras – skall bedömas lika med andra villafastigheter när det gäller finansinstitutens risk. Vi kan inom miljöpartiet över huvud taget inte acceptera att lån till jordbruksfastighet skall betraktas som något som innebär en högre risk än lån till annan fastighet. Att den s.k. Baselkommittén kommit fram till detta tyder på att man inte inser att jordbruksmark innebär det mest bestående värde som finns för mänskligheten, det enda hoppet för överlevnad. Att tro att stenhus i staden skulle vara värdefullare än jordbruksmark visar på ett förvrängt perspektiv. Det avslöjar det ekonomiska etablissemangets grundläggande oförståelse för människans villkor på jorden.

Herr talman! Det har funnits en tendens att göra dem som sysslar med pengar till vår tids ledare och profeter. Den självtillräcklighet som exempelvis Riksradions "Ekonomiska klubben" visar är ett förskräckligt vittnesbörd om hur de ekonomiska förståsigpåarna tror att de bättre än några andra kan avgöra hur staterna skall styras. I dag ropar de efter ökad frihet för kapitalet. Tyvärr tyder allt på att de lever i en symbolvärld som hindrar dem att se livets verkliga realiteter, jordens fysiska resurser som de rika folken förbrukar och förstör i en förfärande hastighet, samtidigt som de åberopar kapitalets frihet att söka sig dit där den kortsiktiga vinsten är högst. Det är dags att penningmarknadens teoretiker och dess praktiker, dvs. klipparna och spekulanterna, får en inskolning i ekologi och global solidaritet. Till dess behöver de inte mera svängrum, utan i stället de gamla svångremmarna tills de har visat sig förstå hur verkligheten ser ut med ekologisk kris och global nöd.

Vad som krävs, herr talman, är en kombination av intellektuell kunskap, en förståelse för livets verkliga villkor och en moralisk målsättning att styra så att vi hindrar katastrofer och gynnar solidaritet mellan folk och generationer.

Herr talman! Jag står bakom alla de reservationer som jag ställt mig bakom i utskottet men yrkar bifall endast till reservationerna 1, 3, 9 och 11.

Anf. 137 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Den proposition som vi nu diskuterar och det betänkande som är en följd av denna proposition har stor betydelse för de svenska bankernas utveckling. Om detta råder stor enighet i utskottet.

En förändring av rörelsereglerna för banker är nödvändig. Internationalisering och ny teknik präglar bankväsendet.

Stora strukturförändringar pågår, som bl.a. innebär att gränsen mellan banker och andra finansinstitut blir allt svagare. Denna utveckling ställer helt enkelt krav på nya spelregler.

Förändringen av regelsystemet skall också ses som en del i en harmonisering mot de system som är antagna inom EG, men även i viss mån mot övrig omvärld.

Det grundläggande för bankverksamheten är inlåning från allmänheten samt utlåning i olika former. Det ansvar som bankerna har genom inlåning är det främsta motivet till statlig kontroll över bankverksamheten. Oktroj

från staten erfordras för att få bedriva bankverksamhet. Denna tillståndsgivning är omgärdad av omfattande lagstiftning. Här kommer bankrörelselagen in, och den omfattar tre kategorier av banker – affärsbanker, sparbanker och föreningsbanker.

Utskottsmajoriteten tillstyrker i det stora hela vad som föreslås i propositionen men vill av praktiska skäl förskjuta ikraftträdandet med en månad.

Utskottsbehandlingen har varit mycket ingående, där sakupplysningar inhämtats från både näringsfrihetsombudsmannen och bankinspektionen. Det har rått en ganska stor enighet i slutänden av behandlingen. Det har föranlett utskottet att kraftigt betona att vad gäller branschglidning inom den finansiella sektorn, vilket det krävs tillstånd för, skall konkurrensaspekterna tillmätas vikt vid tillståndsgivningar.

Vidare understyrks betydelsen av att konsumenterna får tillräcklig insyn i och överblick över villkoren för bank- och försäkringstjänster.

Utskottet föreslår också att regeringen skall komma med förslag till lagändring som medger att bank i glesbygd kan åta sig postala göromål.

Herr talman! Trots att utskottet synes ganska enigt om att en ny bankrörelselag är nödvändig, har 17 reservationer fogats till betänkandet. Reservationerna berör "utkanten" av bankrörelselagen. I fem egna reservationer och sex tillsammans med vänsterpartiet avvisar miljöpartiet propositionen strängt taget på alla punkter.

Vänsterpartisterna står som undertecknare av 7 reservationer, där man helt avvisar bl.a. bankers möjlighet till förvärv av aktier. Utskottsmajoriteten anser att svensk finans- och försäkringsverksamhet bör ges samma möjlighet att hävda sina intressen under likartade former som gäller ute i Europa. En skärpt konkurrens skapar ökad effektivitet, och detta är till gagn för kunderna, konsumenterna.

Den nuvarande begränsningen av bankernas möjlighet att förvärva aktier i placeringssyfte härrör sig från 1933.

Den nu föreslagna liberaliseringen av placeringsreglerna är en anpassning till EG. De nu föreslagna reglerna är begränsade på olika sätt. Utskottsmajoriteten anser att de är väl avvägda och avstyrker därmed reservationerna från miljöpartiet och vänsterpartiet.

De borgerliga vill, som framgår av tidigare inlägg, gå ännu längre än regeringen och utskottsmajoriteten vad gäller bankernas möjlighet att förvärva fast egendom i placeringssyfte. Här finner utskottsmajoriteten att den utvidgning som föreslås i reservationen vore delvis att föregripa leasingutredningen, som till viss del tar upp denna fråga.

Jag yrkar avslag på reservationen.

I reservationerna om styrelserepresentant och val av ordförande i affärsbanker ställs inga nya krav, och de faller delvis utanför propositionens område. Jag har svårt att förstå varför inte en statlig medverkan genom styrelserepresentation och statens möjlighet att ha synpunkter på val av ordförande i affärsbank kan accepteras av de borgerliga i riksdagen, då det anses allmänt accepterat ute i bankerna. Det måtte väl, om något, vara ett samhälleligt intresse att ha insyn i just denna typ av verksamhet, som berör allmänheten i allra högsta grad.

Jag yrkar avslag på reservationerna.

I reservation 14 yrkar centern, folkpartiet och miljöpartiet på en lindring i kapitaltäckningskravet för krediter på jordbruksfastigheter. De nuvarande reglerna, som nyligen trätt i kraft, innebär en skärpning av kapitaltäckningskravet. För placeringar som har samband med näringsverksamhet krävs 8 % kapitaltäckning, och dit hänförs jordbruksfastighet, medan det för villafastighet endast krävs 4 % kapitaltäckning.

Dessa regler är i stort sett vad Baselkommittén var överens om. Det skulle ju se märkligt ut om Sverige nu skulle vara berett att frångå dessa regler.

Enligt utskottsmajoriteten skulle ett sådant förfarande allvarligt skada både svenskt bankväsende och Sveriges trovärdighet internationellt.

Jag yrkar avslag på reservationen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer som fogats till detta betänkande.

Anf. 138 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Leif Marklund berörde inte någon av de synpunkter som jag framförde i mitt anförande och knappast heller de synpunkter som vi har framfört i våra reservationer. Jag vidhåller att tiden inte är lämplig för att ge de finansiella verksamheterna ökat svängrum. Den gamla svångremmen från 1933 kunde duga än ett tag. Den utökade verksamhet och den sammanblandning av verksamheter som föreslås i propositionen kommer förmodligen att leda till att överblicken och möjligheten att kontrollera verksamheten blir sämre. Risken för manipulationer, förluster och spekulation blir därmed större.

När det gäller Baselkommittén kvarstår den kritik som jag riktade mot den i mitt förra anförande. Man har tydligen missförstått vad som är värdefullt här på jorden och vad som är mindre värdefullt. Man har vänt på begreppen. Man tror att stenhus i staden är viktigare än den jordbruksmark som vi alla skall leva av.

Anf. 139 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag har själv försatt mig i den situationen att jag kommer som jästen efter degen i det här ärendet. Jag tycker att detta är ett från många synpunkter intressant ärende som behandlar koncentrationen inom bank- och finanssektorn. Förslagen som utskottet ställer sig bakom förstärker på flera olika sätt de koncentrationstendenser som präglat svenskt och internationellt finanskapital under lång tid. Man underlättar ytterligare ökad monopolisering inom branscher med ett starkt behov av motsatt utveckling, dvs. med ett starkt behov av ökad konkurrens.

Dessutom öppnar man för problematiska intressekonflikter genom att tillåta att banker får bli aktieägare i betydande omfattning, samtidigt som de som sin huvudsakliga verksamhet har att vara kreditgivare. Det är enligt vår uppfattning onödigt att bygga in denna konflikt i systemet.

Redovisningen i de propositioner som ligger bakom utskottets betänkande gör det fullständigt klart att denna föreslagna förändring inte bygger på någon tvingande, eller näst intill tvingande, reglering inom EG eller inom något annat internationellt organ.

Tvärtom är det så att bank- och finanssektorn framträder som mycket mångfacetterad och förhållandevis litet styrd genom internationella regler.

Regeringen och utskottsmajoriteten förefaller helt frivilligt springa de svenska bankmonopolisternas ärenden.

Jag vill understryka att vänsterpartiet inte slår vakt om gamla otidsenliga regler i allmänhet. Det finns flera av de föreslagna förändringarna som vi tycker är bra och som vi därför står bakom. Vi tillstyrker att bankerna på vissa områden får vidga sin verksamhet. Det gäller sådant som finansiell leasing och factoring, och som kan innebära en sanering av dessa branscher.

Vi tillstyrker också att utländska finansieringsföretag får möjlighet att etablera sig i Sverige. Vi tror att detta kan leda till ökad konkurrens och därmed också till bättre villkor för kunderna.

Innan jag går över till den fråga som har debatterats mest vill jag understryka att utskottet gör en viktig markering när vi gemensamt kräver att regeringen på ett konstruktivt sätt löser den bl.a. av regionalpolitiska skäl så viktiga frågan om bankers möjlighet att bedriva postverksamhet.

Jag går nu över till frågan om branschglidning. Utskottet föreslår i huvudsak i enlighet med regeringens proposition att banker, andra finansiella företag och försäkringsbolag skall få äga varandra och ingå i samma koncern. Vänsterpartiet avvisar dessa förslag som gör det möjligt att skapa några få finansiella jättar.

Man måste erkänna att såväl regeringen som de borgerliga partierna har det svårt med argumentationen. Jag tycker för min del att det är en "den bakvända tingens ordning" att först föreslå en lagstiftning, vars uttalade syfte är att skapa dessa finansiella jättar och sedan – eller rättare sagt samtidigt – kräva åtgärder mot de effekter som man vill uppnå.

Vänsterpartiet går motsatt väg. Vi vill motverka lagstiftning som underlättar koncentration, och vi kräver dessutom förstärkt lagstiftning på konkurrensområdet. Vi är emellertid tveksamma till särlagstiftning för finanssektorn precis som vi är tveksamma till speciell konkurrenslagstiftning på livsmedelsområdet.

Jag tror att skillnaden i syn beror på att vi som länge har använt oss av en marxistisk analys av kapitalismen inser att marknadsekonomi och fri konkurrens egentligen är oförenliga storheter. Det ligger i marknadsekonomins natur att koncentration uppstår och att konkurrens upphävs. Vår slutsats är att man måste tänka efter före, dvs. att man måste besluta om ingrepp mot koncentrationstendenser och inte tillåta sådana tendenser eller försöka korrigera dem i efterhand

Ett otrevligt inslag när det gäller branschglidning är att utskottsarbetet och givetvis också regeringens arbete har pågått under påtryckningar – "hot" – från banker och försäkringsbolag, som genom att skaffa sig optioner på varandra i princip agerat som om riksdagens beslut bara var en formsak. Man kan se detta som en illustration till hur den parlamentariska politiska makten beskärs på ett skadligt sätt när de finansiella jättarna blir för stora och får för mycket makt.

Jag kan också tänka mig att det var många som satte kaffet i halsen när de borgerliga partierna snubblade till och villkorade branschglidningen.

Jag kan inte låta bli att konstatera att alla inte är lika förtjusta i bransch-

glidningen. På Dagens Industris ledarsida har man i ett flertal inlägg ifrågasatt syftet med reformen. Skandias vd Björn Wollrat är en högljudd kritiker som inte drar sig för att ana ganska bisarra och långsökta konspirationer bakom regeringens förslag. Genom att t.ex. medge sammanslagning mellan Skandia och SE-Banken uppstår en finansjätte med bortåt 500 miljarder att placera och då skulle AP-fonderna behövas som en motvikt till denna privata jätte.

Herr talman! Med en klassisk anspelning: För övrigt anser vänsterpartiet att samhällets kontroll över banksektorn bör stärkas.

Jag vill avsluta med att yrka bifall till reservationerna 3 och 9.

Förresten vill jag nämna reservation 14, som Per Westerberg m.fl. också nämnde, som ett intressant exempel på hur EG-vänliga partier får problem när internationella överenskommelser skall implementeras i svensk lag. Tack.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

11 § Tilläggsbudget II

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU46 Tilläggsbudget II (industridepartementet) (prop. 1990/91:125 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

12 § Telepolitik i utveckling

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1990/91:TU28 Telepolitik i utveckling (prop. 1990/91:87 delvis).

Anf. 140 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! Med tanke på den sena timmen skall jag begränsa detta anförande och bara ta upp de punkter som vi har reserverat oss emot. Jag vill samtidigt protestera litet grand mot det sätt på vilket detta ärende hanteras här i kammaren. Det kan inte vara rimligt att ett utskott kommer i kläm för andra kvällen i rad och inte får framfört de synpunkter som vi har berättigad anledning att framföra.

När det gäller telepolitiken vill jag hänvisa till våra reservationer till betänkandet. Reservationerna handlar bl.a. om ägandet av nätet, televerkets monopolställning och den övergripande telepolitiken, där vi har reserverat oss för en annan lösning. Jag vill då hänvisa till reservation 13 som rör en framtida bolagskonstruktion av televerket.

Herr talman! Jag nöjer mig med detta för att försöka få detta ärende hanterat i rimlig ordning innan kvällen tar slut. Jag yrkar bifall till reservation 13.

Anf. 141 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Herr talman! Jag skulle egentligen ha framfört Anders Castbergers anförande, men eftersom vi gärna vill hinna med detta ärende i kväll, skall jag inte hålla hela hans anförande.

De reservationer som vi i folkpartiet liberalerna har fogat till betänkandet är gemensamma med moderaterna. Tom Heyman har redan yrkat bifall till dem, men jag vill även yrka bifall till reservation 1.

Framför allt vill jag betona att folkpartiet liberalerna anser att staten har ett socialt ansvar för att telefontjänster skall kunna erbjudas konsumenterna i hela landet. Det är en sak som vi kommer att arbeta för även i arbetet med förändringen av televerket, vilket framgår av våra motioner och reservationer.

Anf. 142 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag skall också dra mitt strå till stacken för att vi skall hinna med detta ärende i kväll och därför fatta mig mycket kort.

Jag vill bara konstatera att just telekommunikationerna är en oerhört viktig del av infrastrukturen i vårt land. Det är också den del av infrastrukturen som står för de stora investeringarna, i storleksordningen 10 miljarder kronor per år.

Bra telekommunikationer är också en förutsättning för ett decentraliserat samhälle, att man överallt har tillgång till denna tjänst.

Vi i centern definierar i en våra reservationer den grundläggande teletjänsten på ett sådant sätt att det inte skall vara fråga om bara telefoni utan att det också skall finnas möjlighet till datakommunikation och telefaxtjänster och att detta skall vara ett grundläggande statligt ansvar.

I detta betänkande tas även televerkets framtida associationsformer upp, och olika modeller lanseras. Oavsett vilken associationsform som väljs är det för centerns del viktigast att de regionalpolitiska och sociala målen för telepolitiken, som vi här i riksdagen har varit överens om, uppfylls. Vi i centern menar att en bolagisering av televerket är den bästa associationsformen och att en börsintroducering också kan ske. Men vi vill i detta läge bibehålla ett statligt huvudägaransvar för att på det sättet garantera att de sociala och regionalpolitiska målen kan upprätthållas. Det är också viktigt att vi kan skapa konkurrensneutralitet mellan olika operatörer på telenätet.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till reservationerna 2, 4 och 14.

Anf. 143 VIOLA CLAESSON (v):

Herr talman! Jag tycker också att det är orimligt att just trafikutskottets debatter skall förläggas till en så sen timme. Men jag måste säga att jag tycker att det är precis lika orimligt att aldrig få säga det som man skulle ha sagt. Jag tänker därför hålla det anförande som jag har förberett, eftersom

jag tycker att detta är viktiga frågor. Jag kommer emellertid inte att tala i de tio minuter som jag har anmält.

Herr talman! Tänk om parollen Hela Sverige skall leva togs på allvar. Jag menar att vi måste kunna lita på att samhället tar ett ekologiskt inriktat samt socialt och regionalpolitiskt ansvar. I dag saknas den tilliten. EG-anpassningen håller på att stöpa om varje vrå av det svenska samhället.

För vänsterpartiet är det en självklarhet att samhället skall agera utifrån en helhetssyn där service och en rad viktiga nyttigheter kan garanteras individer och företag. Regeringen har gått i motsatt riktning. Viktiga delar av samhällets service börjar av regeringen att betraktas som en belastning.

Tidigast av alla har Sverige genomfört det som det nya EG kunde tänkas kräva – av sina medlemmar. Det innebär att i princip "alla speciella rättigheter av begränsande karaktär" som gäller teletjänster skall "undanröjas", som det står i tillväxtpropositionen. Det är de privata och transnationella bolagens uppfattning som bestämmer vad som behöver undanröjas.

Regeringen och utskottets majoritet anser att det är tillräckligt att det statliga ansvaret enbart omfattar själva telefontjänsten. I övrigt är det fritt fram för konkurrens. Det betyder att inte ens grundläggande datatjänster skall ingå i det statliga ansvaret i framtiden. Vänsterpartiet menar att sådana datatjänster i likhet med telefonin måste räknas till de grundläggande telekommunikationerna. Dessutom vill vi att alla företag, var de än finns i landet, skall ha rätt till datakommunikation på lika villkor.

Det är litet surrigt här i lokalen, men det tar inte kortare tid för mig att hålla mitt anförande av det skälet.

För att det skall vara möjligt att genomföra våra krav måste också t.ex. glesbygdsområden och Västerbottens inland ha den modernisering av telenätet och teletekniken i de delar som har missgynnats hittills. Vänsterpartiet föreslår att det utvecklas en nordisk samverkan kring tele- och datatrafik.

Vi kräver att de politiska målen för både tele- och postområdena skärps och klarläggs av riksdagen. Vi säger så här:

I stället för att minska de sociala och regionala kraven på de affärsdrivande verken vill vi införa helt nya sådana krav på deras konkurrenter. Det skulle leda till mer jämlika konkurrensförhållanden, men framför allt skulle de privata företagen tvingas bekänna färg. Vill de, och klarar de av sådana sociala och regionala servicekrav som människorna har rätt att ställa? Det här kräver lagändring, vilket ett av vänsterpartiets motionsyrkanden handlar om.

Vårt förslag är en utveckling av en tankegång som faktiskt fått gehör i betänkandet. Det handlar om att ett enhälligt utskott anser att fler operatörer än televerket borde kunna omfattas av förpliktelser i fråga om handikappanpassning. Utskottet säger också med utgångspunkt i den viktiga motionen T57 att det är viktigt att telefontjänsten och terminaler utformas så att de så långt som möjligt kan användas oberoende av handikapp. Därför skall det bli intressant att höra motionären Lena Öhrsviks inlägg i debatten, om det nu kommer att hållas, om hur hon ser på motionsbehandlingen i utskottet. Vi kanske i stället får höra utskottets ordförande kommentera detta.

Vänsterpartiet anser inte att televerket skall ombildas till aktiebolag. Statsanställdas förbunds medlemmar har på samma sätt avvisat förslaget på kongress efter kongress. Regeringen har inte kunnat förklara på vilket sätt

det leder till fördelar eller vilka som skulle vinna på det. Att vissa inom SFs förbundsledning nu svängt i frågan beror, enligt min uppfattning, på anpassningen till regeringens högervridning och inte på lyhördhet för medlemmarnas krav.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3, 4 samt 15. Självfallet stöder jag också alla de övriga reservationer där mitt parti finns med.

Anf. 144 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Klockan är mycket, och jag har i viss mån stympat det anförande som jag tänkte hålla. Men jag måste ändå ta upp några viktiga punkter som jag vill slå fast.

Jag skall i detta inlägg ägna några minuter åt frågan om televerkets framtida associationsform och spelregler. Det är viktiga frågor i detta sammanhang.

För att jag inte skall glömma bort det yrkar jag redan nu bifall till hemställan i utskottets betänkande 28.

Televerket måste numera i större utsträckning arbeta på en fri marknad som alltmer internationaliseras. Konkurrensen gäller de stora och lönsamma kunderna. Därför är det ytterst angeläget att associationsformen för televerket blir sådan att den ger möjligheter att slå vakt om ett heltäckande nät med god kvalitet för att sociala och regionala mål i televerksamheten skall gå att uppfylla.

Televerket måste få en associationsform som är likvärdig de europeiska konkurrenternas. Det finns starka skäl för att förorda aktiebolagsformen. Med hänsyn till den omfattande sociala och regionala betydelsen bör dock innan slutlig ställning tas till associationsformen analyseras om verksamheten kan bedrivas inom ramen för en utveckad affärsverksform. Frågan bör prövas men med sikte på att ny associationsform skall vara en realitet den 1 juli 1992.

Vi socialdemokrater anser att det är angeläget att inte äventyra den position som vi har vad gäller teletjänster och industri. Den teletekniska utvecklingen går entydigt i riktning mot ökad s.k. tjänsteintegration. Detta talar för en oförändrad telepolitik, som möjliggör för televerkskoncernen att i samverkan med svensk industri fullt ut ta vara på den moderna teleteknikens möjligheter. Detta är till gagn såväl för de svenska konsumenterna som för Sverige som industrination. Det är väsentligt att den svenska telepolitiken i sina huvuddrag överensstämmer med telepolitiken inom EG.

Vi anser bestämt att televerkskoncernen bör ägas av staten och att även det krav som finns på statligt inflytande över verksamheten motiverar ett helstatligt ägande.

Här finns det reservationer från samtliga partier. Jag väljer att kommentera den gemensamma reservationen från moderaterna och folkpartiet.

Vi socialdemokrater vill slå vakt om ett sammanhållet televerk. Telekommunikationer är ett av de få högteknologiska områden där Sverige intar en ledande position internationellt både via televerkskoncernen och Ericssonkoncernen. Våra teletaxor är bland de lägsta i världen, nätet är högmodernt och driftsäkert, telefontätheten den högsta i världen. De flesta i rikdagen torde vara nöjda med denna situation. Men det är inte folkpartiet och mode-

raterna. De föreslår att den effektiva och väl fungerande telverkskoncernen först skall brytas sönder och att därefter flertalet beståndsdelar styckvis skall säljas ut. Detta innebär ju en gigantisk kapitalförstöring. Hur stämmer detta med folkpartiets och moderaternas ambitioner att tillföra statskassan mycket pengar genom utförsäljning av statliga företag? Var finns logiken?

Enda motivet som anförs för denna styckning är att televerkskoncernen har ett konkurrensförsteg jämfört med andra företag. Man säger inte ett enda ord om vilka fördelar en sådan åtgärd skulle få för konsumenterna och för svensk teleindustri. Det som inte finns är det svårt att tala om. Där finns kanske logiken!

En huvudtanke hos reservanterna är att själva nätet hos televerket skall isoleras från övrig verksamhet. Med andra ord: Integrerade tjänster skulle inte kunna erbjudas kunderna. Sådana krav ställer ni inte beträffande de konkurrenter som nu snabbt håller på att etablera sig i Sverige, senast Tele 2, där det stora multinationella teleföretaget Cable & Wireless är en av de stora delägarna. Var finns logiken? Ligger logiken möjligen däri att förslaget att nu slå sönder televerket kommer just vid den tidpunkt när Tele 2 på allvar försöker bryta sig in på den svenska marknaden?

Man kan inte som moderaterna och folkpartiet föreslår behandla banverket, Vattenfall och televerket analogt och parallellt bara därför att de har hand om var sitt nät. Det finns inga tåg, inga passagerare och inget gods i televerkets nät. Det produceras inte heller "teletjänster" i några få stora anläggningar som hos Vattenfall, för att sedan distribueras ut till förbrukande abonnenter via ett enda stamnät. Att avskilja ett "nätverk" som inte får tillhandahålla teletjänster skulle teoretiskt men inte praktiskt vara möjligt, om "nätverket" gavs monopol på telenätsbyggande och tillhandahållande i Sverige.

Utan monopol kommer "nätverket" att anlitas av teletjänstföretagen bara på de sträckor där det inte lönar sig för dessa att bygga eget nät. Hänvisade till enbart "magra" områden skulle "nätverket" efter ett fåtal år ha drivits till sådan olönsamhet att man behöver statligt stöd för att invånare i mindre orter och på landsbygden över huvud taget skulle kunna få tillgång till några teletjänster. Samtidigt säger ni att det bör skapas bättre förutsättningar för företagande i glesbygd. Var finns logiken?

Ett sådant "nätverk" skulle inte heller ha något större intresse av att utvecka ny teknik och nya lösningar, eftersom kontakten med användarna skulle bli indirekt och det mesta av de ekonomiska incitamenten skulle försvinna. "Nätverket" blir ett teletekniskt Skansen.

Med er uppdelning, försäljning och privatisering skulle de svenska kunderna inte få samma tillgång som i andra länder till de nya teletjänster som nu utvecklas av teleindustrin världen över. Den teletekniska utvecklingen går entydigt i riktning mot alltmer sofistikerade nät, som erbjuder en mångfald av tjänster. Svensk teleindustri satsar många miljarder i forskning på dessa nya nät. Med er politik försvinner den svenska teleindustrins avancerade hemmamarknad och samarbete med televerket, som har betytt så mycket för teleindustrins internationella slagkraft. Finns det då några starka skäl för den industrin att stanna kvar i Sverige? Ni talar ju i olika samman-

hang om behovet av att stärka den svenska industrins konkurrenskraft. Var finns logiken?

Vi socialdemokrater bejakar helt den utveckling mot ökad och fri konkurrens som nu sker på teleområdet. Men även på en fri marknad krävs vettiga spelregler. De svenska spelreglerna bör i sina huvuddrag överensstämma med EGs. Inom EG betonas dels konkurrens på lika villkor via s.k. öppna nätvillkor från de stora operatörernas sida, dels de stora operatörernas ansvar för att alla hushåll och företag får tillgång till avancerade teletjänster.

Folkpartiet och moderaterna är i andra sammanhang snabba att påpeka det angelägna i att Sverige undviker lösningar som i onödan avviker från EGs. På teleområdet byter man plötsligt fot och driver en linje som helt avviker från övriga Europas. Var finns logiken?

Era tankegångar är internationellt sett inte särskilt originella. De har diskuterats i flera länder, senast i Australien. I samtliga dessa länder har dylika tankegångar förkastats som en orealistisk och olämplig politik.

Herr talman! Jag finner folkpartiets och moderaternas förslag vara ologiska och därmed obegripliga på en rad punkter. Det måste finnas motiv som ni valt att inte redovisa. Är det alltför insinuant om jag frågar: Varför?

Anf. 145 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Herr talman! Jag sade att Anders Castberger egentligen skulle ha varit här. Om han hade varit här och om tiden medgivit, hade han säkert tagit en stark och häftig debatt med Birger Rosqvist. Av skilda skäl, bl.a. en svår förkylning, avstår jag från debatt och hänvisar till att Anders Castberger säkerligen återkommer till detta ärende i höst och då tar denna debatt med Birger Rosqvist.

Anf. 146 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! Birger Rosqvist frågade efter de skäl som gjorde att vi inte redovisade grunderna för vår uppfattning. Jag nämnde dem i början av mitt första anförande. Att jag inte nämner dem igen beror på tidsbrist.

När Birger Rosqvist tar upp frågan om ett statligt nät, vill jag göra jämförelsen med elnätet i Sverige. Där har vi en kombination av statligt verk, kommunala bolag, kommunala verk, ekonomiska föreningar och börsnoterade bolag. Det fungerar på ett alldeles förträffligt sätt. Även här har vi ett tekniskt högtstående nät, som ger leveranssäkerhet med hög kvalitet över hela landet. Statligt ägande är inte en garanti för att så sker.

Vi tycker också att konkurrensneutralitet är viktig. Därför vill vi bryta ned bolaget genom särredovisning av de olika verksamheterna. Det gäller närmast Televerket Larm och Televerket Radio, som i dag har konkurrenter på marknden.

Slutligen tycker vi att det är rätt onödigt att televerket har i Teleinvestkoncernen 16 olika bolag med mycket varierade och väldigt ofta mediokra resultat. Det finns ingen anledning för televerket att via Teleinvest ägna sig åt fastighetsspekulativ verksamhet. Det är anledningen till vi inte vill ha den stora sammanhängande koncernen. Dessutom vill vi ha en börsintroduktion. Den garanterar trots allt en viss insyn i verksamheten, vilken vi i dag inte har.

Anf. 147 VIOLA CLAESSON (v):

Herr talman! Jag vill börja med att i stort sett instämma i allt det Birger Rosqvist har sagt i sin karakteristik av folkpartiets och moderaternas syn på telepolitiken. Jag tycker att det var en mycket bra karakteristik, och det är märkligt att Birger Rosqvist får så tunna svar från de båda partier som går in för att stycka sönder den televerksamhet som de samtidigt tydligen inser behövs för att garantera en viss minimiservice i landet. Det påstår de i varje fall.

Till Birger Rosqvist och andra som eventuellt råkar lyssna i den här sena timmen vill jag rekommendera läsning av ett dokument som heter Vision 2000, ett framtidsscenario som är författat av några visionärer på televerkets huvudkontor, koncernplaneringen, och som är daterat januari 1991.

Jag har förresten skrivit en artikel om det här dokumentet, därför att jag tycker att det måste upp till debatt. Troligen kommer den att publiceras i veckan. Jag skall bara ta några korta rader ur det här dokumentet för att visa också socialdemokrater att det finns de inom televerket utöver Tony Hagström, chefen för televerket, som har gett moderater och folkpartister råg i ryggen i de krav de nu ställer.

I Vision 2000 talar man om det läge som kommer att vara för Svenska Teleaktiebolaget, STA, och dess omgivning år 2000. Sverige är en region i ett integrerat Europa, och man säger: "Den europeiska telelagstiftningen har långsamt blivit mer liberal, men fortfarande år 2000 har den inte nått den nivå som redan år 1990 gällde i Sverige. Lagstiftningen är dock så flexibel att den tillåter länder som Sverige och Storbritannien att ha fri konkurrens på den grundläggande teletjänsten telefoni, något som ännu inte förekommer i alla de övriga EG-länderna."

Birger Rosqvist och vi som finns här kan naturligtvis inte anklagas för detta dokument. Men var uppmärksam på under åren som kommer att de här planerna finns!

Det jag läste upp ur den här visionen har inte avvisats av televerkets styrelse, såvitt jag vet. Ni borde ha haft tillgång till det här materialet, eller hur?

Sverige skall alltså gå i spetsen och våga göra det Thatchers England gjorde och kritiserades för tidigt.

Anf. 148 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Först vill jag svara på en fråga som Viola Claesson ställde i ett tidigare inlägg och som gällde behandlingen av de handikappade och deras tillgång till grundläggande telekommunikationer. Det är utskottets uppfattning, och det framgår av betänkandet, att även handikappade skall ha tillgång till grundläggande telekommunikationer.

Sedan till Tom Heyman, som talar om att särredovisning behövs. Ja, men det finns ju. De verksamheter som Tom Heyman nämnde särredovisas redan. Visste inte Tom Heyman det?

Tom Heyman säger att televerket mycket väl kan jämföras med det nät som distribuerar el. Jag nämnde i mitt tidigare inlägg att det inte går att jämföra teletjänster med den produktion som Vattenfall eller vem det nu är framställer i ett kraftverk och sedan skickar ut över nätet. Telekommunika-

tioner är ju inte beskaffade på det sättet att det produceras mängder av telefonsamtal och andra teletjänster på ett ställe för att sedan skickas ut.

Det är en orimlig liknelse när ni jämställer järnvägsnät och elnät med telenätet.

Tom Heyman nämnde också någonting om finansverksamheten, att televerket inte skall hålla på med den verksamhet som valsade omkring i tidningarna i början på året. Att så skedde berodde på en felaktig tolkning av ett pressmeddelande från riksrevisionsverket, som totalt hade missförstått sin uppgift.

Till en början anmälde revisorerna att de avsåg att inte meddela Teleinvest ansvarsfrihet för verksamheten. Jag var med på ett sammanträde där riksrevisorerna var närvarande, och efter det sammanträdet, när de hade lärt sig vad det hela rörde sig om som de hade sysslat med i sitt revisionsarbete, stod det klart att de totalt hade missförstått sin uppgift.

När revisionsrapporten sedan kom, stod det ingenting om detta utan Teleinvests styrelse beviljades full ansvarsfrihet för den tid som revisionen omfattade. Det var riksrevisionsverkets revisorer som fick gå med svansen mellan benen.

Det här har jag nämnt för Tom Heyman. Jag kan nämna det ännu en gång, för det är så som jag har sagt. Jag tycker att det är synd att den här frågan, som jag trodde var utagerad med detta, skulle behöva komma upp till diskussion ännu en gång. Den grundar sig på en totalt felaktig bedömning från några alltför nitiska och kritiska revisorer i riksrevisionsverket som var alltför angelägna också att gå ut i massmedia med revisionsuppgifter som inte var kollade.

Anf. 149 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! Jämförelsen med Vattenfall är inte så galen som den låter. I det ena fallet gäller det starkström, medan det när det gäller telefoner är fråga om svagström. Men det är faktiskt även på starkströmssidan ett rätt komplicerat nät.

När det sedan gäller frågan om Teleinvest vill jag gärna läsa upp den revisionsberättelse som skrivits för Teleinvest. Jag tycker att det kan ligga en viss poäng i att den förs in i riksdagens protokoll. Den är dagtecknad den 25 mars 1991, och där framhålls:

Teleinvest AB har under året bedrivit verksamhet med upplåning för placering, vilket enligt min mening inte är förenligt med dess bolagsordning.

Detta är faktiskt en mycket hård skrivning från en revisor, även om han i det här fallet inte gick så långt att han avstyrkte ansvarsfrihet. Jag vill gärna att detta förs till riksdagens protokoll.

Anf. 150 VIOLA CLAESSON (v):

Herr talman! Jag skall nöja mig med två frågor till Birger Rosqvist, eftersom denne inte kommenterade det som jag tog upp om Vision 2000. Det står i förordet: Genom att scenariona målar upp en bild av en rimligt sannolik och önskvärd framtid tjänar de som inspirationskälla för den kreativa dialog som är nödvändig genom ett marknadsstyrt företag.

Har Birger Rosqvist tagit ställning till detta, och vad tycker han i så fall?

Anf. 151 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag är ledamot av televerkets styrelse, men den skrift som Viola Claesson refererar till har inte föredragits i televerkets styrelse och har inte heller varit föremål för någon som helst behandling eller beslut. Jag har alltså inte i någon form yttrat mig om den. Jag måste erkänna att jag har läst den bara litet ytligt. Jag har inte haft anledning att ta ställning till den på det sätt som Viola Claesson kanske tror.

Till Tom Heyman återigen om revisionen: Det hör egentligen inte hemma i denna fråga om telepolitikens utveckling, men faktum kvarstår att Teleinvests styrelse beviljades ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattade. Några utlåningar hade skett, och det blev en förlust i Nyckeln-affären, men den totala summan av vinster och förluster slutade på vinster på åtskilliga miljoner kronor. Resultatet blev alltså positivt för Teleinvest. Man hade dessutom hållit på med detta i fyra fem år utan att någon hade anmärkt på det hela. Så länge som det bara visade vinst godkände revisorerna det hela, men när det på ett ställe blev en förlust i penningplaceringen hov en revisor upp sin röst. Men totalresultatet av denna finansiella affär blev ett plus för dem som hade utfört kapitaltjänsterna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

13 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 11 juni

Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas den 11 juni.

14 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Proposition
1990/91:196 Ändring i lagen (1973:1199) om ersättning från den internationella oljeskadefonden

Finansutskottets betänkanden
1990/91:FiU34 Statliga betalningar och postgirot
1990/91:FiU37 Omställning och minskning av den statliga administrationen

Socialutskottets betänkande
1990/91:SoU25 Ekonomisk reglering av äldrereformen

Utbildningsutskottets betänkande
1990/91:UbU21 Den statliga administrationen på utbildningsområdet, m.m.

Trafikutskottets betänkanden
1990/91:TU31 Fast förbindelse över Öresund
1990/91:TU35 Fast förbindelse över Östersjön

Näringsutskottets betänkanden
1990/91:NU43 Allmänna pensionsfonden
1990/91:NU44 Sammanslagning av bankinspektionen och försäkringsinspektionen, m.m.

15 § Meddelande om NU43 och NU44

Anf. 152 TREDJE VICE TALMANNEN:

Efter samråd med näringsutskottets presidium vill jag meddela att jag i morgon kommer att föreslå att näringsutskottets betänkanden NU43 och NU44 skall avgöras efter endast *en* bordläggning.

16 § Kammaren åtskildes kl. 23.10.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 6 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 5 § anf. 38 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 67 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.56,
av talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 121 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

OLOF MARCUSSON

/Barbro Karlsson

Innehållsförteckning

Måndagen den 10 juni

1 § Justering av protokoll 1
2 § Förnyad bordläggning 1
Beslut om uppskjuten votering 1
3 § Ny kommunallag 1
Konstitutionsutskottets betänkande KU38
Debatt
Göran Åstrand (m)
Ylva Annerstedt (fp)
Bengt Kindbom (c)
Jan Jennehag (v)
Claes Roxbergh (mp)
Ulla Pettersson (s)
Civilminister Bengt K Å Johansson (s)
Margit Gennser (m)
Sonia Karlsson (s)
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)
Beslut skulle fattas den 11 juni
4 § Arvoden till statsråden m.m. 50
Konstitutionsutskottets betänkande KU48
Beslut skulle fattas den 11 juni
5 § Primärkommunalt huvudmannaansvar för primärvård, m.m. . . . 50
Socialutskottets betänkande SoU21
Socialutskottets betänkande SoU22
Socialutskottets betänkande SoU18
Debatt
Per Stenmarck (m)
Daniel Tarschys (fp)
Rosa Östh (c)
Anita Stenberg (mp)
Bo Holmberg (s)
Christina Pettersson (s)
Beslut skulle fattas den 11 juni
Förste vice talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen) 70
6 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden 70
Utrikesutskottets betänkande UU23
Beslut skulle fattas den 11 juni
7 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden 71
Jordbruksutskottets betänkande JoU29
Beslut skulle fattas den 11 juni

8 § Vissa livsmedelspolitiska frågor 71
Jordbruksutskottets betänkande JoU31
Debatt
Sven Eric Lorentzon (m)
Bengt Rosén (fp)
Karl Erik Olsson (c)
Annika Åhnberg (v)
Marianne Samuelsson (mp)
Åke Selberg (s)
Jordbruksminister Mats Hellström (s)
(forts.)
Ajournering 112
Återupptagna förhandlingar 112
8 § (forts.) Vissa livsmedelspolitiska frågor (forts. JoU31) 112
Paul Ciszuk (mp)
Karl-Gösta Svenson (m)
Carl Frick (mp)
Beslut skulle fattas den 11 juni
9 § Konkurrenslagstiftning på livsmedelsområdet, m.m. 130
Näringsutskottets betänkande NU33
Debatt
Nic Grönvall (m)
Gudrun Norberg (fp)
Per-Ola Eriksson (c)
Lars Norberg (mp)
Inga-Britt Johansson (s)
Annika Åhnberg (v)
Beslut skulle fattas den 11 juni
10 § Rörelseregler för bank m.m. 153
Näringsutskottets betänkande NU41
Debatt
Per Westerberg (m)
Gudrun Norberg (fp)
Håkan Hansson (c)
Lars Norberg (mp)
Leif Marklund (s)
Rolf L Nilson (v)
Beslut skulle fattas den 11 juni
11 § Tilläggsbudget II 165
Näringsutskottets betänkande NU46
Beslut skulle fattas den 11 juni
12 § Telepolitik i utveckling 165
Trafikutskottets betänkande TU28
Debatt
Tom Heyman (m)
Ingrid Hasselström Nyvall (fp)

Elving Andersson (c)
Viola Claesson (v)
Birger Rosqvist (s)
Beslut skulle fattas den 11 juni
13 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 11 juni 173
14 § Bordläggning 173
15 § Meddelande om NU43 och NU44 174
Tredje vice talmannen

gotab 98964, Stockholm 1991